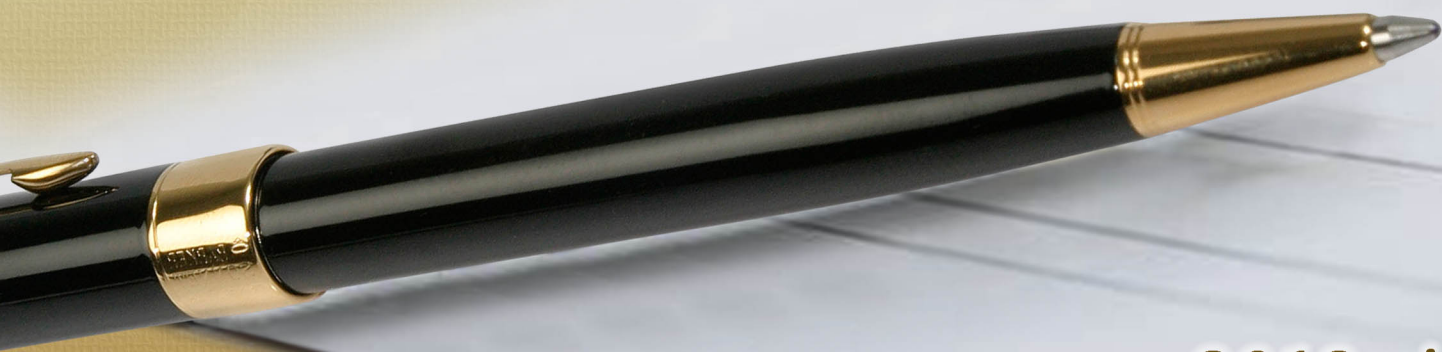

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

*Збірник наукових праць
молодих вчених та
студентів*

2018 рік

Том 1

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 1

Хмельницький, 2018

Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
протокол № 6 від 19.04.2018 р.

Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету
протокол № 9 від 18.04.2018 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова редколегії: Хрущ Н. А. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Члени редколегії:

Григорук П. М. – д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Квасницька Р. С. – д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Ларіонова К. Л. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Форкун І. В. – к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Доценко І. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Матвійчук Л. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Пристапа Л. А. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Ангонюк П. П. – к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Технічний секретар редколегії: Доценко І. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

**Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика
: Збірник наукових праць молодих вчених та студентів. Том 1 / ред. кол. :
Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред. Н. А. Хрущ). –
Хмельницький : ХНУ, 2018. – 160 с.**

У збірнику подано статті, що відбивають результати наукових досліджень молодих науковців, магістрантів та студентів за напрямками: державні фінанси в умовах євроінтеграції України, страховий ринок України в глобальному страховому просторі, управління фінансами суб'єктів господарювання в сучасних умовах, актуальні питання розвитку банківської системи та її роль у забезпеченні економічної стабільності держави, сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України, загальні проблеми економіки.

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць молодих вчених та студентів в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету за адресою: <http://www.fbs.km.ua>.

1. Державні фінанси в умовах євроінтеграції України

Басараба Д. Д., Доценко І. О.

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ 12

Басараба Д. Д., Стеценко Н. А.

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 13

Гелик М. М., Гордєєва Т. А.

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 15

Гензера О. О., Гордєєва Т. А.

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....17

Голик Т. М., Форкун І. В.

ВПЛИВ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
НА РОЗВИТОК БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ 20

Григораш М. С., Нечай Д. В., Роменська К. М.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я 22

Дегалюк А. М., Форкун І. В.

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА, СУБ'ЄКТИ,
ОБ'ЄКТИ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНІСТЬ В УКРАЇНІ 24

Кузьменко М. В., Мацедонська Н. В.

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ 26

Кулеша К. В., Антонюк П. П.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ

ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ 28

Машлій Г. Б.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: СТАН, СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ ...30

Мельничук О. С., Стеценко Н. А.

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ: ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 32

Чорна В. О., Ларіонова К. Л.

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НИМ 34

2. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі

Войтко Є. М., Матвійчук Л. О.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ 38

Гелик М. М., Приступа Л. А.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СТРАХОВОМУ СЕКТОРІ 39

Дзюба В. І., Приступа Л. А.

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 42

Задворний О. О., Матвійчук Л. О.

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ОBOB'ЯЗКОВИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ

ДЛЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ 44

Коренюк А. С., Журавльова А. В.

ДИНАМІКА ПРОЦЕСІВ КОНЦЕНТРАЦІЇ НА РИНКУ ОBOB'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ
ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ 46

**3. Підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання
в ринкових умовах**

Zhehlova A.

TRENDS OF THE DEVELOPMENT OF THE WORLD HOUSEHOLD AND THEIR IMPACT ON
INTERNATIONAL CURRENCY-CREDIT TAX FINANCIAL RELATIONS 49

Василенко В. А., Грамацький Є. О., Петрищенко Н.А.

ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА 50

Дідичук М. І., Мартинюк Г. Б., Форкун І. В.

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА, ФУНКЦІЇ ТА ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ 53

Петрищева К. Г.

МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ 55

Приймак Б. О., Гордєєва Т. А.

УПРАВЛІННЯ ПОЗИКОВИМИ КОШТАМИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК.....57

Рудь В. Ю., Приступа Л. А.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ 60

Светлова К. В., Зінченко О. А.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 61

Свідзінська Т. О., Ларіонова К. Л.

РОЛЬ АУТСОРСИНГУ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ 64

Тодосюк І. О., Цибуляк М. Г., Камбур О. Л.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДІВ ФІНАНСУВАННЯ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ 66

4. Актуальні питання розвитку вітчизняної банківської системи та її роль у забезпеченні економічної стабільності держави

Гелик М. М., Ларіонова К. Л.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 69

Гелик М. М., Хрущ Н. А.

СУЧАСНИЙ СТАН СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ 71

Гензера Д. О., Доценко І. О.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕПОЗИТНИХ РИЗИКІВ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 74

Гензера О. О., Олійник А. В.

ЛІКВІДАЦІЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ БАНКІВ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 76

Гоголева К. С.

АНАЛІЗ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ 80

Голик Т. М., Григорук П. М.

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 83

Дубицька Л. В., Доценко І. О.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТУВАННЯ В БАНКУ 85

Дубицька Л. В., Хрущ Н. А.

АНАЛІЗ СТАНУ РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ 87

Збриновська Ю. С., Архієрейська Н. В.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 90

Кузнецова А. В., Линенко А. В.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВ В УКРАЇНІ 91

Нечипорук І. О., Олійник А. В.

ПРОТИДІЯ КРИЗОВИМ ЯВИЩАМ НА РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ 92

Приймак Г. С., Ларіонова К. Л.

ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ 95

Савчук А. Ю., Олійник А. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ
У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ 97

Трохимчук Т. М., Форкун І. В.

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ 100

Штойко Т. О., Безвух С. В.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ 102

5. Сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України

Гензера О. О., Антонюк П. П.

МІЖНАРОДНИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ 105

Кошіль О. І., Готра В. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ 108

Маліновська І. А., Карайван А. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ 109

Мартиненко О. О., Шуба М. В.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ
В УКРАЇНІ 111

Нечипорук І. О., Сидорчук І. П.

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ В УКРАЇНІ:
СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ 113

Пащенко В. Ю., Марченко Н. А.

ОБЛІГАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ
ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ 115

Поліщук І. І., Сидорчук І. П.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТ 118

Свідзінська Т. О., Квасницька Р. С.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОЦІНЮВАННЯ КРАЇН СВІТУ
ЗА ІНДЕКСОМ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ 120

6. Загальні проблеми економіки

Andrii Shkurykhin

ANALYSIS OF OPTIMAL LIABILITY STRUCTURE FOR CORRUPTION 123

Виноградська І. І.

ВЕДЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ 125

Гензера Д. О., Крупа М. І.

РОЛЬ КЛАСТЕРІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ 127

Даценко А. Є., Кравченко М. В.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ
ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ 130

Задорожна І. Я.

ТЕНДЕНЦІЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ 132

Колодій О. А., Заклекта О. І.

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 134

Левчук Ю. Л., Донченко Т. В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ 136

Меліхова Є. Д., Юдіна К. В., Фоміних В. І.

СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 139

Мельничук О. С., Донченко Т. В.

ЕЛЕКТРОННИЙ КАБІНЕТ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ:

ВІД ЗАРОДЖЕННЯ ІДЕЇ ДО ВТІЛЕННЯ ЇЇ НА ПРАКТИЦІ 141

Нечай Д. В., Григораш М. С., Фоміних В. І.

КОНКУРЕНТНА РОЗВІДКА ЯК ЕЛЕМЕНТ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА 143

Панова І. О.

ВПЛИВ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ НА ЕКОНОМІКУ

(НА ПРИКЛАДІ «ЗЕЛЕНОГО» ТАРИФУ) 145

Рожицька О. С., Григорук П. М.

СУТНІСТЬ ТА МОДЕЛЬ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ 148

Цуканова Л. В., Латишева О. В.

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ ЕКОНОМІКИ 150

Шалапай В. Я., Машлій Г. Б.

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА УКРАЇНИ

НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....153

Юрова В. О., Дімчева Т. О., Ракицька С. О.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ 154

Юрчук М. О., Длугопольський О. В.

КЛЮЧОВІ ІНДИКАТОРИ ДЕМОГРАФІЧНОГО СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ 156

Яковенко Ю. В.

ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ 157

**1. Державні фінанси в умовах євроінтеграції
України**

Басараба Д. Д., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Актуальність дослідження. Механізм інтеграції вітчизняної фінансової системи реалізується через використання специфічних методів, форм та інструментів регулювання й координації фінансової системи, а також окремих ланок та взаємопов'язаних елементів фінансових відносин, взаємодія яких зосереджена на забезпеченні умов його ефективного функціонування як складової частини міжнародного фінансового ринку, підвищення інвестиційної привабливості країни та її резидентів, зростання рейтингів українських фінансових установ та фінансових активів. Участь України в процесах фінансової та політичної інтеграції має як позитивні, так і негативні наслідки для економіки, у зв'язку з чим вивчення та розв'язання проблем функціонування та розвитку фінансової системи України набувають особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретико-методологічних засад функціонування фінансової системи України, а також дослідженню сучасних викликів присвячено праці багатьох вітчизняних науковців. Так, проблеми розвитку державних фінансів, банківського сектору, фондового ринку, грошово-кредитного сектору, а також фінансової системи в цілому в контексті інтеграційних процесів вивчали Т. Вахненко, А. Гальчинський, Г. Калач, О. Кошилюк, А. Марина, О. Рога ч, В. Рудой, В. Сіденко, О. Унінець, В. Федосов, А. Філіпенко та багато інших. Віддаючи належне внеску попередників відзначимо, що необхідність подальших дослідженнях визначає потреба комплексного аналізу розвитку фінансової системи України в мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Мета статті полягає у вивченні становища фінансової системи України в умовах поглиблення політичної та економічної участі в глобалізаційному просторі.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у сфері фінансовій діяльності держави, особливо у сфері фіскальної політики й формування доходної частини бюджетної системи країни, найбільше відіграє приватний сектор шляхом перерозподілу частки отриманих доходів у вигляді податків та обов'язкових цільових платежів.

Також до фінансових ланок відносять спеціальні фонди, що мають певне цільове призначення та визначену законодавством самостійність. У більшості європейських країн такі фонди саме відокремлені від державного бюджету і управляються безпосередньо центральними, а в деяких випадках і місцевою владою. Основною рисою централізованих фондів є чітко визначені джерела формування і напрями використання коштів. Створення таких фондів визначається конкретними потребами, що стоять перед державою, тому їх склад та включення до бюджетів є різноманітним. В Україні до останнього часу було визнано за доцільне функціонування цільових фондів у межах Державного бюджету України (в межах парламентського та спеціального фінансового контролю) за мобілізацією, розподілом та використанням коштів, що надходять до таких фондів. Ці фонди включаються до Спеціального фонду Державного бюджету України і передбачають обов'язковий цільовий характер використання коштів, визначений законодавством. Переважно кошти, що надходять до таких фондів, спрямовані на підтримання соціальної політики держави – забезпечення зайнятості населення, державного страхування у разі безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, тощо.

Тепер перед Україною, як сучасною демократичною, соціальною та правовою державою, постає проблема розбудови власної фінансової системи. Сформована на сьогодні фінансової системи України може розглядатися як підґрунтя для розробки та впровадження більш ефективної фінансової системи, яка буде надійною основою економіки та забезпечить життя населення на належному рівні [1]. А функції фінансової системи нашої держави ще раз підтверджують важливість запровадження ефективної фінансової системи, яка зможе керувати та забезпечувати нормальну діяльність усіх органів та інститутів, а також забезпечить здійснення необхідних фінансових процесів та операцій.

На теперішній момент в Україні спостерігається поступове збільшення масштабів місцевого господарства, їх зв'язок та залежність від великого капіталу, розширення та ускладнення функцій місцевої влади, компетенція якої визначається чинним законодавством України, зокрема Конституцією України, законами України «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації» тощо. У сфері фінансової діяльності їх компетенцію встановлює, в першу чергу, Бюджетний кодекс України та періодичні акти про бюджет місцевих органів.

Можна зазначити, що Україна іде шляхом розвитку фінансової системи та економіки. Зважаючи на це, є як плюси, так і мінуси у її розвитку. Обсяги ВВП за останні 5 років зросли майже в три рази. Зростання зовнішньоторговельного обороту свідчить про розширення співпраці між суб'єктами господарювання України з іншими країнами, що також є позитивно. Періодом погіршення усіх показників став 2008 р. світової фінансової кризи, однак те, що показники почали повертатися до норми та змінюватись у позитивну сторону свідчить про хороші можливості фінансової системи України [2].

Державний бюджет – це найбільший централізований фонд коштів, що перебуває у розпорядженні уряду, який виконує державну політику. За його допомогою уряд концентрує у своїх руках значну частину національного доходу, що перерозподіляється фінансовими методами. Саме у цій ланці фінансової системи зосереджуються найбільші доходи та найважливіші у політичному та економічному відношенні загальнодержавні видатки. У державному бюджеті органічно пов'язані основні фінансові інститути – податки, позики й видатки.

Показники діяльності різних сфер та ланок, дозволяють зробити наступні висновки. Ринок цінних паперів також характеризується тенденцією до зменшення обсягу цінних паперів, однак у його складі у 2013 р. найбільшу частку займали акції та інвестиційні пайові сертифікати пайових фондів. Кредитний ринок характеризувався зростанням кількості депозитів та кредитів, а процентна політика банків була спрямована на подолання наслідків кризи 2008 р. Однією із найважливіших ланок фінансової системи є державні фінанси, які покликані забезпечити соціальний захист населення та надавати необхідні суспільні послуги [3].

Можна покращити фінансову систему через використання зарубіжного досвіду. Однак, варто зазначити, що нашій країні в питаннях організації фінансової системи краще звертатися до досвіду європейських держав, адже, незважаючи на досягнення східних країн, наша країна має зовсім інший менталітет і досвід країн Європи буде легше застосувати у нас. Прикладів є багато, звісно, це не означає, що потрібно абсолютно все наслідувати, але окремі моменти можуть стати корисними для нашої держави та відкоригувати діяльність нашої фінансової системи [4].

Висновки. Отже узагальнення вищевказаного дозволяє нам охарактеризувати становище фінансової системи України в контексті глобалізації та поглиблення міжнародної фінансово-економічної економічної співпраці наступним чином. Серед об'єктивних внутрішніх проблем необхідно підкреслити: критичний стан реального сектору економіки, слабкий розвиток фінансового ринку; невідповідність вітчизняного законодавства міжнародним стандартам; наявність значного боргового навантаження тощо. Саме цьому інтеграція України у світову фінансову систему є повільною та малопродуктивною. Внаслідок цього фінансова система України є надмірно чутливою до внутрішніх криз (політичних та економічних), а також коливань на міжнародних ринках капіталу, впливу спекулятивних операцій окремих суб'єктів фінансового ринку. Від подолання цих бар'єрів в подальшому залежать можливості для повноправної інтеграції України в європейський політичний та економічний простір.

Література

1. Косодій Р. П. Соціально-економічні виміри трансформації глобальної фінансової системи / Р. П. Косодій // Облік і фінанси АПК. – 2009. – №1. – С.37-42.
2. Науменков С. В. Зарубіжний досвід організації систем регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ / С. В. Науменков // Фінанси України. – 2009. – №12. – С. 23-34.
3. Стукало Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України / Н. В. Стукало // Фінанси України. – 2005. – №5. – С. 29-35.
4. Череп А. В. Особливості розвитку сучасної фінансової системи в ринкових умовах / А. В. Череп // Економіка та держава. – 2006. – №6. – С.28-30.

Басараба Д. Д., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. В умовах трансформації економіки України, її євроінтеграційного курсу розвитку система бюджетного регулювання має бути спрямована на забезпечення ефективного і раціонального вирівнювання дохідного потенціалу територіальних утворень, забезпечення обґрунтованого розподілу дохідних джерел і видаткових повноважень між рівнями бюджетів. Наявність інституту місцевого самоврядування – найважливішої ознаки демократичної держави дало можливість відродженню місцевих фінансів, як однієї з головних складових всієї фінансової системи держави.

Місцеві органи влади являють собою специфічні суб'єкти фінансових відносин, які формують фонди фінансових ресурсів з метою фінансового забезпечення своєї діяльності. Як правило місцеві фінанси розглядають як основу або базу органів місцевого самоврядування. Місцеві фінанси призначені «матеріалізувати» юридично закріплену економічну самостійність місцевої влади, активізувати господарську діяльність, розвивати інфраструктуру і економічний потенціал адміністративно-територіальних утворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Місцеві фінанси досліджувались багатьма українськими та зарубіжними вченими–економістами та фінансистами зокрема такими, як О. Д. Василик, В. В. Зайчикова, О. П. Кириленко, В. І. Кравченко, О. Я. Лилик, О. О. Сунцова, С. В. Слухай, А. Шахом, Р. Белом, У. Тіссеном, К. Фостером та іншими. Однак на даному етапі розширення демократії в суспільстві та трансформації України в світову систему господарювання виникає достатня кількість не розкритих теоретичних і практичних проблем пов'язаних з місцевими фінансами.

Метою статті є з'ясування сучасного стану та організації місцевих фінансів та обґрунтування підходів щодо вдосконалення організації фінансів місцевих органів влади.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших досягнень періоду ринкової трансформації економіки постсоціалістичних країн є реформування інституту місцевого самоврядування, що створило підґрунтя для масштабної перебудови місцевих фінансів. Першочерговим завданням у цьому напрямі було створення правових передумов, які б надали органам місцевого самоврядування права формувати таку структуру місцевих фінансових інститутів, яка за конкретних умов була б найбільш ефективною. Реформування в Україні інституту місцевого самоврядування об'єктивно пов'язане зі зростанням ролі місцевих органів влади, діяльність яких у попередній період була надзвичайно обмеженою. Перетворення місцевих рад народних депутатів на органи місцевого самоврядування розпочалося з прийняттям Декларації про державний суверенітет України, за якою було визначено поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову, і побудову на цій основі правової держави. Першим важливим кроком на цьому шляху став прийнятий 7 грудня 1990 року Верховною Радою України Закон «Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» [1]. Місцеві ради розглядались як представницькі органи державної влади та територіального самоврядування з організаційною, правовою, матеріально-технічною самостійністю. 27 березня 1992 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування», який встановлював правові засади роздержавлення місцевих рад народних депутатів усіх рівнів, перетворення їх на органи місцевого і регіонального самоврядування, звільнення їх від виконання загальнодержавних функцій та зосередження їхніх зусиль на вирішенні питань місцевого життя в інтересах населення відповідної території [2]. Визначною подією стало приєднання України у 1996 році до Європейської хартії місцевого самоврядування. Будучи членом Ради Європи, Україна 11 вересня 1997 року ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування – важливу угоду Ради Європи, фундаментальний документ, що регулює розподіл адміністративних і виконавчих повноважень у межах країни, а також містить основні структурні та юридичні вимоги до запровадження нових владних інститутів на місцевому рівні. Це зумовило дотримання певних вимог: всебічного розвитку місцевого самоврядування, забезпечення автономії місцевої влади [3]. Однак слід зазначити, що більшість положень Європейської хартії місцевого самоврядування не знайшло належного відображення в законодавчих актах України. У Конституції України, прийнятій Верховною Радою 28 червня 1996 року [5], певним чином окреслено поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, викладено концептуальні засади місцевого самоврядування, визнані і законодавчо закріплені місце і роль місцевого самоврядування. 21 травня 1997 року було прийнято Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» [4]. Згідно з цим законом було конкретизовано основні положення Конституції щодо місцевого самоврядування, детально окреслені повноваження рад, їхніх голів, виконавчих органів, а також організаційно–правову, матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування.

З прийняттям Бюджетного кодексу сталося багато позитивних змін у бюджетному процесі. Місцеві бюджети виведено зі складу Державного бюджету, тим самим було регламентовано їх самостійність. Розмежовано видатки за ланками бюджетної системи, встановлено чіткий перелік доходів місцевої влади, передбачена система трансфертної підтримки місцевої влади, розмежовані делеговані та власні повноваження, закріплені доходи місцевої влади, встановлено прозорий порядок надання дотацій вирівнювання. Особливо слід відмітити, що доходи, які акумулюються на рівні місцевої влади, поділені на ті, що враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів, та ті, які не впливають на обсяг дотаційної підтримки. Даний розподіл, насамперед, був покликаний, зацікавити місцеву владу в збільшенні обсягів збору місцевих податків та зборів, податку з власників транспортних засобів, плати

за забруднення навколишнього середовища, оскільки при збільшенні сум надходжень до цих джерел обсяг трансфертної підтримки не повинен зменшуватись. Наступним етапом зміцнення фінансів місцевого самоврядування було ухвалення Кабінетом міністрів України Розпорядження «Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів» від 23 травня 2007 року № 308-р [6]. Одним з основних завдань Концепції є зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, яке передбачає посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у підвищенні рівня власних доходів через стимулювання збільшення обсягів виробництва, валової доданої вартості, обсягу інвестицій та рівня доходів населення відповідно до інноваційного напрямку економічного розвитку. Завдяки цьому очікується, що питома вага загального фонду місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України щороку зростатиме на кілька пунктів. Також дана Концепція передбачає і введення оптимальнішого розподілу податків та зборів (обов'язкових платежів) між Державним та місцевими бюджетами, передачу місцевим бюджетам окремих джерел доходів. Завдяки Концепції реформування місцевих бюджетів планується провести заходи по впорядкуванню видатків місцевих бюджетів. Також передбачається і вдосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин та запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу. Важливим кроком у розвитку місцевих бюджетів буде посилення їх інвестиційної складової. Щодо цього в документі закріплюється удосконалення порядку та умов надання субвенцій для реалізації інвестиційних проектів і визначення єдиного підходу до розподілу фінансового ресурсу держави на цю мету. Також суттєвого значення у подальшій розбудові фінансів місцевих органів влади має ухвалення урядом проекту Податкового кодексу України. При цьому вперше в податковому законодавстві зроблено акцент на створенні сприятливих умов для зміцнення місцевих бюджетів. У ході роботи над проектом враховано принципово нові підходи, передбачено реформування податкової системи з метою забезпечення впливу місцевих рад на формування своїх бюджетів.

Висновки. Підсумовуючи викладений стислий огляд історичних передумов розбудови місцевих фінансів України та сучасний етап розвитку місцевих фінансів, слід зазначити, що фундамент реальних перетворень у сфері місцевого самоврядування вже закладено. Але порівняно з цими змінами процес формування місцевих фінансів значно відстає у темпах свого розвитку. Система місцевих фінансових інститутів ще не має завершеного, цілісного характеру. Отже, на часі подальше вирішення таких стратегічних задач, як створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку, високої продуктивності виробництва та зайнятості населення. Такою основою, на нашу думку, є завершення адміністративної реформи, як основної передумови ре-формування місцевих фінансів. Саме організація державного і адміністративно-територіального устрою ви-значать модель місцевих фінансів і системи міжбюджетних відносин.

Література

1. Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки // Закони, постанови та інші акти, прийняті Верховною Радою Української РСР на першій і другій сесіях. – 1990. – Травень – грудень. – С. 127-191.
2. Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України // Відомості Верховної ради України. – 1992. – № 28.
3. Європейська Хартія місцевого самоврядування // Віче. – 2000. – № 3.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України // Урядовий кур'єр. – 1997. – 14 червня.
5. Конституція України. – К.: Вікар, 1996.
6. Розпорядження «Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів» від 23 травня 2007 року № 308-р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua

Гелик М. М., Гордєєва Т. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Діяльність та функціонування держави залежить від фінансових ресурсів, рівень яких є важливим для забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Відповідно бюджетна політика і є одним із вагомих інструментів державного впливу на процеси в економіці. Враховуючи посилення євроінтеграційних процесів та нестабільний сучасний економічний та політичний стан країни, особливої уваги потребує дослідження як теоретичних, так і практичних аспектів формування нових підходів до управління бюджетним процесом та реалізації бюджетної

політики України, які б відповідали європейським стандартам. Основним орієнтиром і вектором руху на даному шляху має стати діюча в провідних європейських країнах світу соціально-економічна модель розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність бюджетної політики стала предметом наукових пошуків як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема питаннями значення бюджетної політики та її впливу на процеси соціально-економічного розвитку є об'єктом досліджень В. Базилевича, Дж. Б'юкенена, О.Василика, І. Запатріна, Дж. М. Кейнса, Л. Лисяка, І. Луніна, І. Лютого, А. Мазаракі, В. Опарін, Д. П. Самуельсона, А. Сміга, В. Федосов, І. Чугунов, А. Чухно, та ін.

Метою статті є дослідження значення бюджетної політики як та її реалізація в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до сьогоденних реалій бюджетна політика є важливим інструментом державного регулювання та складовою фінансової політики держави тому, що вона забезпечує фінансовий самодостатній розвиток всіх регіонів країни та стимулює інноваційний розвиток галузей економіки. На сьогоднішній час є досить багато підходів до трактувань терміну «бюджетна політика», які представлено в таблиці 1. Це є свідченням неоднорідності, складності та особливості цієї політики для досягнення соціально-економічного розвитку територій.

Таблиця 1

Перелік трактувань поняття «Бюджетна система» [2, с.230]

Автор	Визначення
Василик О.	Бюджетна політика – сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку.
Плужніков І.	Бюджетна політика – системна сукупність пріоритетів (національних інтересів), наукових підходів і конкретних заходів щодо цілеспрямованої діяльності держави з регулювання бюджетного процесу і використання бюджетної системи для рішення економічних і соціальних завдань країни.
Булгакова С	Бюджетна політика – це цілеспрямована діяльність держави (в особі органів державної влади і місцевого самоврядування) щодо регулювання бюджетного процесу, управління бюджетним дефіцитом, а також використання бюджетної системи для реалізації завдань економічної політики в країні.
Опарін В.	Бюджетна політика – політика, спрямована на формування бюджету держави, його збалансування і, головне, розподіл бюджетних коштів.
Лагутін. В.	Бюджетна політика – політика бюджетних доходів і витрат, яка повинна сприяти сталому економічному зростанню.

Реалізація бюджетної політики здійснюється за допомогою бюджетного механізму, під яким ми розуміємо систему інструментів, методів, засобів, які здійснюють формування грошових коштів держави, забезпечують процес розподілу (перерозподілу) фінансових ресурсів, функціонування бюджетної системи з метою вирішення соціально-економічних проблем і створення сприятливих умов для розвитку суспільства.

Якщо взяти до уваги прогностичні показники, які зазначені в «Основних засадах грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу», то в найближчий час (до 2020 року) Україна досягне гранично допустимих показників рівня інфляції європейських країн (табл. 2).

Таблиця 2

Прогноз динаміки деяких макроекономічних показників розвитку України на 2018 – 2020 рр.

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	Уряд	НБУ	Уряд	НБУ	Уряд	НБУ
Інфляція (індекс споживчих цін):						
- грудень до грудня попереднього року, у %	7,0	6,0	5,9	5,0	5,0	5,0
- у середньому до попереднього року, у %	9,5	8,2	6,2	6,0	5,8	5,0
Валовий внутрішній продукт:						
номінальний, млрд. грн.	3248	3220	3611	3585	3981	3915
реальний, у % до попереднього року	3,0	3,2	3,6	4,0	4,0	4,0

Відповідно до даних, наведених в табл. 2, середньострокова ціль щодо інфляції (приріст індексу споживчих цін у річному вимірі) встановлена на рівні 5% з допустимим діапазоном відхилень ± 1 п. п. досягатиметься протягом 2018 – 2020 років [1]. Як зазначено, середньострокова ціль щодо інфляції є вищою, ніж у розвинених країнах, але близькою до інфляційних цілей країн з ринком, що розвивається.

Установлення середньострокової цілі на рівні 5% пов'язано з історично високою та мінливою інфляцією в Україні та вищою амплітудою інфляційних шоків. Тобто грошово-кредитна політика Національного банку України спрямована на досягнення наступного рівня інфляції: грудень 2018 року – 6% з допустимим діапазоном відхилень ± 2 п. п.; грудень 2019 року – 5% з допустимим діапазоном відхилень ± 1 п. п.; грудень 2020 року і надалі – 5% з допустимим діапазоном відхилень ± 1 п. п. Таким чином, поступове зниження рівня інфляції сприятиме як економічному зростанню країни, так і підвищенню рівня зайнятості населення, а досягнення поставлених інфляційних цілей сприятиме забезпеченню очікуваних темпів зростання реального ВВП, який у відповідності з прогнозними показниками Уряду і Національного банку України в 2018 році повинен прискоритися до 3%, а до 2019 року – до 4% [1]. Отже, на основі дослідження прогнозних макроекономічних показників розвитку України на середньострокову перспективу можна зробити висновок, що тільки протягом наступних трьох років Україна зможе досягти гранично допустимих показників рівня інфляції європейських країн.

Основні напрями бюджетної політики на 2018 - 2020 роки ґрунтуються на положеннях Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Коаліційної угоди, Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», програм співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Вперше за всю історію бюджетування в Україні буде запроваджено середньострокове бюджетне планування. Перехід до середньострокового бюджетування передбачає посилити бюджетну дисципліну та запровадити проактивний механізм управління бюджетними коштами, який забезпечить вчасне прийняття виважених рішень. Це сприятиме забезпеченню фінансової стабільності та зміцненню економічного зростання у середньостроковій перспективі.

Цей документ визначає основним завданням бюджетної політики стабілізацію публічних фінансів шляхом поступового зменшення дефіциту державного бюджету та зниження державного боргу відносно валового внутрішнього продукту в умовах ризиків, викликаних різким зростанням виплат за зовнішнім боргом у найближчі роки та залежністю державного боргу від коливань валютного курсу [3].

Висновки. Розвиток України в умовах євроінтеграції можливий при удосконаленні бюджетної політики та за рахунок покращення макроекономічних показників. Україна, порівняно з Європейськими країнами, значно відстає за такими показниками як ВВП на душу населення та рівнем інфляції. І це негативно впливає на економічний стан країни, адже в умовах значного рівня інфляції зростає розрив в реальних доходах між видами соціальних груп, погіршується рівень життя населення та економічний рівень розвитку держави. Однак, якщо Україна буде дотримуватися «Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 рр.», то вона досягне гранично допустимих показників рівня інфляції європейських країн.

Література

Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=55564681>

Шишпанова Н. О. Бюджетна політика регіону: теоретична концептуалізація / Н. О. Шишпанова, І. Ю. Шатохін // Новітня економіка. – №6. – 2017 – С. 229 -235.

Постанова ВРУ Про Основні напрями бюджетної політики на 2018 - 2020 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DH53300A.html

Гензера О. О., Гордеєва Т. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність дослідження. Ефективна бюджетна система виступає найважливішою гарантією суверенітету держави, що визначає її фінансові можливості здійснення своїх внутрішніх і зовнішніх функцій. Вона вважається найважливішим фактором сталого економічного зростання, оскільки бюджетні кошти необхідні для фінансування інвестиційних програм в області економіки, екології, науки, освіти, охорони здоров'я і т. д. Ці обставини зумовлюють необхідність постійного вивчення та дослідження всіх ланок бюджетної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі питанню дослідження проблем та перспектив розвитку бюджетної системи, організації бюджетного процесу, казначейського виконання бюджетів присвячені роботи таких вітчизняних вчених як С. Юрія, В. Москаленка, В. Опаріна, В. Базиловича Л. Баластрика та зарубіжних: Д. Брюммерхоффа, Д. Даймонда, А. Премчанда, Дж. Стігліца та інших. Проте

дослідження даних питань ще недостатньо детальні та вичерпні.

Метою статті є дослідження стану, проблем та перспектив розвитку бюджетної системи України.

Виклад основного матеріалу. Стан бюджетної системи – найважливіший критерій оцінки загальної економічної ситуації в країні, рівня соціального захисту громадян, інвестиційного потенціалу держави, обороноздатності та місця у світовій системі поділу праці.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, бюджетна система України – це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права [1].

У бюджеті відтворена структура видатків і доходів держави. Видатки показують напрями й цілі бюджетних асигнувань і визначаються характером досить різних функцій держави, які зазвичай об'єднують у три великі групи: політичні, економічні та соціальні. Державні доходи становлять фінансову базу її функціонування.

Державний бюджет має бути збалансованим, тобто видатки мають дорівнювати доходам. Якщо доходи перевищують видатки, то має місце надлишок, або профіцит бюджету; якщо, навпаки, видатки більші за доходи, то виникає дефіцит бюджету. Майже в усіх країнах, за небагатьма винятками, на сьогодні наявний дефіцит бюджету [2].

Фінансова політика уряду кожної країни щодо подолання бюджетного дефіциту повинна бути виважена і спрямована на збільшення доходної та зменшення видаткової частин бюджету держави. В сучасних умовах уряд нашої держави повинен постійно контролювати розмір бюджетного дефіциту, інакше він здійснюватиме дестабілізуючий вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Розглянемо статистичні дані щодо динаміки доходів та видатків зведеного бюджету України за 2008–2017 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Дані зведеного бюджету України за 2008–2017 рр., млн. грн. [3]

Роки	Доходи	Видатки	Дефіцит бюджету	% ВВП
2008	297893,0	312017,5	-14124,5	-1,32
2009	272967,0	310225,2	-37258,2	-3,89
2010	314506,3	379191,2	-64684,9	-5,94
2011	398553,6	421611,5	-23057,9	-1,75
2012	445525,3	496311,0	-50785,7	-3,6
2013	442788,7	506379,0	-63590,3	-4,37
2014	456067,3	528097,8	-72030,5	-4,6
2015	652031,0	682929,2	-30898,2	-1,56
2016	782748,5	837431,1	-54682,6	-2,29
2017	1016788,3	1058882,0	-42093,7	-1,41

З табл. 1 бачимо, що у 2009 році доходи бюджету помітно зменшилися, а видатки змінилися незначно. В 2010 році доходи почали збільшуватися, але видатки значно зросли. В цьому році спостерігалось значне збільшення дефіциту бюджету. Це було пов'язане зі світовою фінансовою кризою, вплив якої Україна відчула в III кварталі 2008 р. Погіршення економічної ситуації у світі, з огляду на високий рівень вразливості економіки України, призвело до розгортання системної економічної кризи. Внаслідок стиснення як зовнішнього, так і внутрішнього попиту відбулося істотне зниження обсягів виробництва у всіх основних секторах економіки. Це призвело до падіння ВВП [4].

У 2014 р. посилилась розбалансованість бюджетної сфери, що було зумовлено зниженням ВВП і тимчасовою втратою контролю над частиною території країни у поєднанні з різким зростанням витрат бюджету, детермінованим необхідністю збільшення фінансування оборони країни та девальвацією національної валюти. Тиск на бюджетну систему і далі посилювався внаслідок необхідності обслуговування державного боргу, збільшення фінансування оборони й веденням АТО, відновлення зруйнованої інфраструктури Донбасу, соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та учасників АТО. У цих умовах важким, але необхідним рішенням Уряду стало припинення фінансування бюджетних видатків на частині окупованих територій у Донецькій та Луганській областях до їх повернення під державний контроль [5]. У 2014 році бюджетний дефіцит досяг найбільшого рівня за останні десять років.

З 2015 по 2017 роки в бюджеті України також спостерігалась незбалансованість. Головними її причинами є залежність від політичної стабільності та ситуації на світових сировинних ринках. Через це обмежені можливості для бюджетного маневру з метою суттєвого збільшення бюджетних витрат за напрямками, які обумовлюють економічний розвиток країни. При цьому прийняті бюджетні зобов'язання не можуть бути істотно скорочені внаслідок соціальної спрямованості значної їх частини. Структура бюджетних витрат не є оптимальною для стимулювання економічного розвитку. Направлених з бюджету коштів на реалізацію економічного розвитку інфраструктурних проєктів, проєктів у сфері освіти і науки –

недостатньо. Міжбюджетні відносини поки не в повній мірі налаштовані на стимулювання органів державної влади та місцевого самоврядування до створення умов для підприємницької та інвестиційної діяльності, які об'єктивно є основою збільшення доходів місцевих бюджетів. Бюджетна політика багато в чому залишається неясною для суспільства, необхідність і суть конкретних рішень і дій органів державної влади в цій сфері не розкриваються належним чином [6].

Негативну роль для України відіграє і те, що бюджетний дефіцит збільшує державний борг, а зростання боргу, у свою чергу, потребує додаткових витрат бюджету на його обслуговування і тим самим збільшує бюджетний дефіцит. А державний борг України з кожним роком зростає. Упродовж 2017 року державний та гарантований державою борг України збільшився в порівнянні з попереднім роком на 10,98% і станом на 31 грудня склав 2141,67 млрд. грн. (\$76,31 млрд.) Про це повідомляє сайт Міністерства фінансів України [7].

Державний борг дозволяє покращити господарську ситуацію на даний момент часу, але створює проблеми в майбутньому. Важливим є допущення державного боргу в тих випадках, коли витрати на його обслуговування сприяють збільшенню доходів держави у майбутніх періодах. В Україні ж залучені кошти спрямовуються не на інвестиції, а на повернення попередніх боргів, покриття дефіциту бюджету тощо. Це є доволі серйозною і першочерговою проблемою для України, яку необхідно вирішувати.

Міністр фінансів О. Данилюк, під час години запитань до уряду у Верховній Раді 19 січня 2018 року, сказав, що Кабінет Міністрів планує за два роки скоротити державний борг України з 72 % до 60 % від ВВП. Він запевнив, що робота щодо скорочення держборгу активно ведеться. Прем'єр-міністр В. Гройсман нагадав, що величезний державний борг накопичила попередня влада, а теперішній уряд намагається впоратися з ним [8].

Проблеми бюджетної системи України свідчать про необхідність її удосконалення, зокрема: форм та методів планування бюджетів різних рівнів, ефективного використання бюджетних коштів, міжбюджетних стосунків. Основні зусилля у бюджетній політиці держави повинні бути спрямовані на покращення системи управління фінансовими ресурсами, у тому числі їх перерозподілу через бюджет, досягнення реальної збалансованості бюджетної системи.

31 січня 2018 року Уряд схвалив законопроект «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», що вводить в Україні середньострокове бюджетне планування на постійній основі і на всіх рівнях бюджетної системи.

Згідно з повідомленням Мінфіну, розроблений законопроект вводить нові бюджетні правила, серед яких:

- дефіцит державного бюджету не може перевищувати 3% ВВП;
- граничний дефіцит держбюджету не може перевищувати дефіцит, визначений у Бюджетній декларації;
- граничний обсяг надання держгарантій не може перевищувати 3% доходів загального фонду держбюджету;
- визначаються також випадки уточнення стель видатків та надання кредитів з бюджету.

«Дотримання бюджетних правил в процесі бюджетного планування на середньострокову перспективу дозволить ефективно досягати цілей державної політики і забезпечувати поступовий прогрес у розвитку економіки», - зазначив міністр фінансів О. Данилюк [3].

Висновки. На сучасному етапі розвитку економіки держави все більшої гостроти набуває необхідність докорінного реформування бюджетної системи як за доходами, так і за видатками, а також міжбюджетних відносин. Це зумовлюється насамперед тим, що в ринкових умовах бюджет є основним джерелом фінансового забезпечення соціально-економічної політики в державі.

Недосконалість бюджетної системи може чинити негативний вплив на економіку, соціальну сферу, життєвий рівень громадян. Тому, в сучасних умовах розвитку економіки, Україні особливо необхідне удосконалення бюджетної системи. Для цього першочергово потрібне належне законодавче регулювання бюджетних правовідносин.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Панчишин С. М. Макроекономіка : Навч. посіб. / С. М. Панчишин - К.: Либідь, Вид. 2-ге, 2002. - 616 с.
3. Урядовий портал / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=245427423&cat_id=245427156
4. Річний звіт національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66438>
5. Шипунова О. В. Особливості класифікації та оцінки фінансових активів / О. В. Шипунова // Вісник

ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2014. – Т.19. – Вип. 1(2). – С. 191–195.

6. Набатова Ю. О., Шостак А. П. Проблеми незбалансованості державного бюджету на основі аналізу доходів та видатків бюджетної системи України / Ю. О. Набатова / Ефективна економіка – 2017. – №11 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5874>

7. Офіційний сайт міністерства фінансів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/derzhavnyi-borh-ta-harantovanyi-derzhavoiu-borh>

8. Українська правда / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/04/6/7176940>

Голик Т. М., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ВПЛИВ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у забезпеченні економічного і соціального розвитку країни. Розвиток держави не можливий без розвитку регіонів, від того наскільки сильною є регіональна влада, як вона забезпечує соціальні послуги населенню. А так, як основними інструментами реалізації прав місцевих органів влади на автономне вирішення питань місцевого господарювання є місцеві бюджети, то дана тема є досить актуальною.

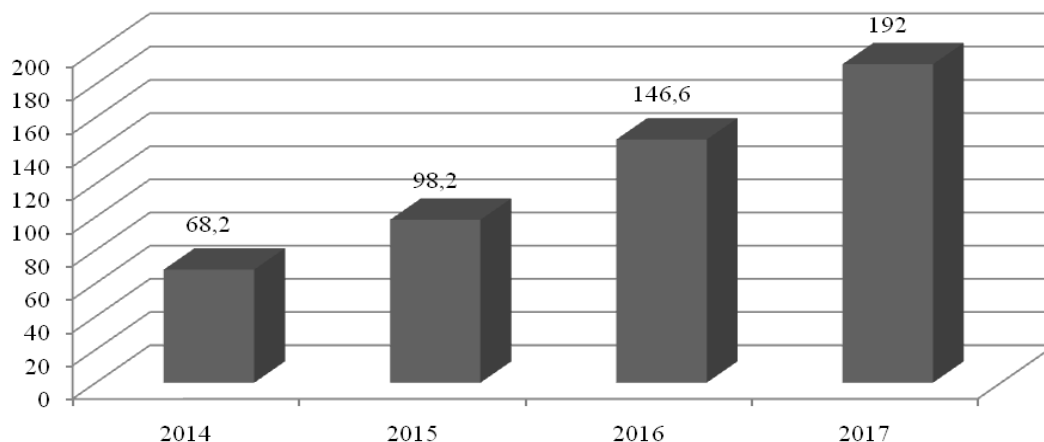
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками науковому вивченню проблем розвитку місцевого самоврядування надається значної уваги. Так, серед вітчизняних й іноземних науковців, які досліджували різні аспекти розвитку місцевого самоврядування, слід назвати О. Батанова, М. Баймуратова, В. Борденюка, Р. Герцога, К. Деві, А. Делькампа, В. Кампо та інші.

Мета статті є оцінка сучасного стану та виявлення проблем функціонування та розвитку бюджетів місцевого самоврядування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Децентралізація владних та фінансових повноважень держави на користь місцевого самоврядування є однією з найбільш визначальних реформ з часів української незалежності.

Головним завданням модернізації системи державного управління та територіальної організації влади, яка сьогодні здійснюється, є формування ефективного місцевого самоврядування, створення комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг. Досягнення зазначених цілей неможливе без належного рівня економічного розвитку відповідних територій, їх фінансового забезпечення і достатніх джерел для наповнення місцевих бюджетів.

Саме фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність функціонування об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Наявність економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності, достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, розвинена промислова та соціальна інфраструктура – все це та багато іншого є основою для успішного розвитку громади. Для розуміння картини, що склалася розглянемо рис. 1.

Рис. 1. Власні доходи місцевих бюджетів за 2014 – 2017 роки, %

Формування дохідної частини місцевих бюджетів відбувається відповідно до законодавства України. Протягом січня-грудня 2017 року надходження до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 192,0 млрд грн, що більше від прогнозних

показників Мінфіну на 21,3 млрд грн. А у порівнянні з 2016 роком надходження зросли на 45,4 млрд грн або на +31%, а за аналізований період на 123,8 млрд грн [1].

Це свідчить про підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів щодо пошуку резервів їх наповнення та підвищення ефективності адміністрування податків і зборів. Для розуміння більш детальної картини, розглянемо табл. 2.

Таблиця 2

Надходження власних доходів 366 ОТГ за 2016-2017 роки, у млн грн

Платежі до бюджету	366 ОТГ, всього				З них:							
					150 ОТГ, які об'єдналися у 2015 році				207 ОТГ, які об'єдналися у 2016 році			
	Надходження		Відхилення		Надходження		Відхилення		Надходження		Відхилення	
2016 рік	2017 рік	+/-	%	2016 рік	2017 рік	+/-	%	2016 рік	2017 рік	+/-	%	
Всього, із них:	4 959,6	9275,6	4 316	187	3261,6	4376,6	1115,1	134,2	1698,1	4899	3200,9	288,5
Податок на доходи фізичних осіб	1749,0	5211,7	3462,6	289,0	1749,0	2470,1	721,0	141,2	-	2741,6	2741,6	-
Акцизний податок	709,1	794,2	85,1	112	367,8	417,2	49,4	113,4	341,3	377,0	35,7	110,4
Плата за землю	1168,1	1402,0	233,9	120,0	559,0	651,7	92,7	116,6	609,0	750,2	141,2	123,2
Єдиний податок	1042,0	1042,6	360,6	134,6	449,2	605,6	156,3	134,8	592,8	797,1	204,3	134,5
Податок на нерухоме майно	76,8	132,5	55,7	172,5	35,6	60,3	24,8	169,6	41,2	72,1	30,9	175,1

У доходах місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займають надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб – 5211,7 млн грн або 57,3% від загальної суми доходів місцевих бюджетів. У порівнянні з 2016 роком, надходження цього податку збільшилися на 3462,7 млн грн або на 39,9%.

Вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів є плата за землю, що відноситься до податку на майно і є складовою місцевих податків. У звітному періоді місцевими бюджетами було отримано плати за землю 1402 млн грн, що на 13,0% більше від надходжень за 2016 рік. У структурі доходів плата за землю займає 13,7%.

Серед рівнів місцевих бюджетів найвищий показник приросту доходів по відношенню до минулого року спостерігається по бюджетах ОТГ - +20% (середній показник приросту надходжень від плати за землю в цілому по Україні складає 13,0%).

З огляду на зміни до податкового законодавства та розвиток підприємницької діяльності, значний приріст надходжень зафіксовано по єдиному податку. Його сума склала 1042,6 млн грн, що на 0,6 млн грн перевищує надходження 2016 року.

Слід звернути увагу на динамічне зростання доходів від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Упродовж січня-грудня надходження склали 132,5 млн грн, що перевищує минулорічний показник на 70,9%.

Серед рівнів місцевих бюджетів показники приросту доходів є найвищим по бюджетах ОТГ – +72,5%. По бюджетах міст обласного значення приріст становить – 69,3%.

Високий приріст надходжень свідчить про зацікавленість органів місцевого самоврядування у мобілізації коштів до своїх бюджетів та наявність резервів для подальшого зміцнення фінансової спроможності громад.

Окрім того, слід зазначити про досягнення реформи місцевого самоврядування у частині результатів ефективності управління бюджетними ресурсами ОТГ. Такі темпи зростання власних доходів місцевих бюджетів зумовлені діями Уряду, спрямованими на фінансову децентралізацію. Нові умови підвищили зацікавленість органів місцевого самоврядування збільшувати надходження до місцевих бюджетів, вживати заходи з пошуку резервів їхнього наповнення та підвищувати ефективність адміністрування податків і зборів.

Крім того, сьогодні місцеве самоврядування поступово відходить від притаманної раніше споживацької позиції. Очікування дотацій вони сьогодні замінюють активними діями у створенні ефективного управлінського апарату, спрямовують кошти на розвиток громад, здійснюють аналіз

витрачання бюджетних коштів та запобігають випадкам неефективного, нерационального їх використання [2].

В Україні здійснюється низка заходів, спрямованих на здійснення комплексного реформування системи організації влади на місцевому рівні, включаючи питання регіонального розвитку, адміністративно-територіальної реформи, реформи місцевого самоврядування, покращення умов для реалізації прав і свобод людини і громадянина на місцевому рівні, створення правових та матеріально-фінансових засад трансформаційних процесів. Такі реформи набувають пріоритетного значення на шляху євроінтеграції України для зміцнення правових засад громадянського суспільства, поглиблення демократизації публічного управління. При цьому вони мають забезпечувати поступальний розвиток країни та окремих регіонів, враховувати започатковану у державі конституційну реформу та напрями здійснення перетворень, визначені законодавчими актами, актами Президента України.

Метою заходів розвитку місцевого самоврядування є: покращення ефективності функціонування системи органу місцевого самоврядування, забезпечення сталого місцевого розвитку; створення єдиної системи інформаційного забезпечення органів місцевого самоврядування та жителів громади [3].

Висновки. Отже, місцеве самоврядування для України – це шлях до еволюції свідомості українців, коли громада має зрозуміти, що власний добробут та благоустрій малої Батьківщини лежить на її плечах. На жаль, самоврядування в Україні сьогодні знаходиться у стані початкового розвитку. Необхідна загальна мобілізація та публічна підтримка реформи децентралізації не тільки з боку усіх політичних сил, а також пересічних громадян України. Така консолідація позитивно вплине на розвиток місцевого самоврядування. Разом з тим, попри важку фінансово-економічну ситуацію, стан неоголошеної війни, внутрішні конфлікти, застарілу нормативно-правову базу, вдале проведення реформ, а це в, першу чергу, якісні зміни в системі місцевого самоврядування, може дати нашій державі необхідний поштовх до справді якісних змін і перетворень.

Література

1. Децентралізація дає можливості: Державний сайт України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/8053>
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: [Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
3. Кириленко О. П. Органи місцевого самоврядування повинні мати право самостійно визначати ставки місцевих податків і зборів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/olga-kirilenko-organimiscevogo-samovryaduvannya-p/>.

Григораш М. С., Нечай Д. В., Роменська К. М.
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Актуальність дослідження. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що управління фінансовими потоками у галузі охорони здоров'я є складовою частиною державної соціально-економічної політики, спрямованої на подальший розвиток системи охорони здоров'я. Нова модель фінансування допоможе збудувати систему, де пацієнт звертається до лікарні з кращими лікарями, медичним персоналом, обладнанням. Більше фінансування отримає медичний заклад, що обирає більше пацієнтів. Фінансувати медичні послуги в рамках державної гарантованої програми зобов'язана держава. За таких умов лікарні зацікавлені пропонувати більші зарплати та кращі умови роботи для медперсоналу та якісні послуги пацієнтам. Це призведе до підвищення ефективності управління фінансовими потоками в галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження видатків бюджету на охорону здоров'я, зокрема прогнозування показників, оцінку структури, вивчали вчені Окара Д. В., Чернишева В. Г., Шинкаренко Л. В. [1] та ін.

Мета статті. Метою дослідження є теоретико-методичні засади управління фінансовими потоками у галузі охорони здоров'я в умовах впровадження медичної реформи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно з законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» в Україні запроваджено практику встановлення гарантій з медичного обслуговування - програму державних гарантій медичного обслуговування населення

(програма медичних гарантій) як перелік витрат на медичні послуги, що оплачуються з державного бюджету на основі єдиних національних тарифів [3].

Відповідно до Закону з Державного бюджету гарантовано фінансування оплати праці лікарю щорічно 370 грн. на рік за одного пацієнта без урахування відповідних вікових коефіцієнтів. З 2019 р. цю суму буде збільшено до 450 грн. щорічно [4].

Також запроваджують електронну систему охорони здоров'я eHealth. Ця система допомагає пацієнтам отримувати, а лікарям – надавати якісні медичні послуги. А ще – дозволяє контролювати ефективність управління фінансовими потоками у сфері охорони здоров'я і запобігати порушенням бюджетного законодавства. Завдяки системі медичні картки українців є електронними, а запис на візит до лікаря можна є онлайн. Це значно спрощує процедуру відвідування лікаря пацієнтам, адже буде економія часу через зменшення кількості черг у лікарнях, все буде оптимізовано і зручно. Проте, однією з проблем на даний момент є те, що не в кожній лікарні є вихід до мережі інтернет, через що система електронної черги не працює. Таким чином, «Електронне здоров'я» – складна система, яка буде поступово впроваджуватися протягом кількох років. Спочатку вона охопить первинну ланку медицини – сімейних лікарів, терапевтів та педіатрів. Пацієнти укладатимуть декларації із обраними лікарями, і лікарі реєструватимуть ці декларації в системі. Таким чином, держава зможе сплачувати лікарю за кожного пацієнта, а пацієнт отримає гарантовані державою безкоштовні медичні послуги. Завдяки медичній реформі буде створено Національну службу здоров'я України (НСЗУ), що утримується за рахунок коштів державного бюджету [2].

Багато країн обрали подібний шлях управління фінансовими потоками у сфері охорони здоров'я. Тенденція запровадження гарантованого пакету розпочалась у 1980-х роках. Такі країни як Азербайджан, Болгарія, Хорватія, Естонія, Грузія, Угорщина, Киргизстан, Литва, Македонія, Молдова, Польща, Румунія, Словенія, Вірменія, Казахстан, Словацька Республіка вже пройшли через процес запровадження гарантій в сфері охорони здоров'я.

Чітке формулювання гарантованого пакету сприяє досягненню наступних цілей:

1. Операціоналізація права на охорону здоров'я – гарантовані медичні послуги чітко визначені, стають зобов'язаннями держави. Гарантований пакет встановлює процедуру захисту права на здоров'я, підвищує відповідальність уряду та рівень поінформованості пацієнтів щодо їх прав;
2. Відповідність між цілями/потребами в галузі охорони здоров'я та наявними ресурсами;
3. Підвищення соціальної легітимності гарантій у сфері охорони здоров'я – гарантований пакет включає в себе прозорий набір правил, згідно з якими пацієнти отримують доступ до медичних послуг;
4. Покращення планування та управління – чіткі гарантії дозволяють прозоро, якісно та ефективно управляти бюджетними потоками;
5. Поліпшення якості послуг - чіткий гарантований пакет зазвичай супроводжується вимогами щодо якості, що сприяє покращенню відповідності стандартам якості;
6. Перекладає прийняття рішень щодо використання обмежених ресурсів з лікарів та пацієнтів на органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування [3].

Висновки. Таким чином, впровадження медичної реформи позитивно вплине на використання бюджетних коштів на охорону здоров'я через підвищення якості надання послуг. Україна остання з країн на європейському континенті, що впроваджує медичну реформу, тому можна переймати практику інших країн, щоб впровадити ефективність управління фінансовими потоками у сфері охорони здоров'я.

Література

1. Окара Д. В. Дослідження структури видатків на охорону здоров'я державного бюджету України за допомогою математичного моделювання / Д. В. Окара, В. Г. Чернишов, Л. В. Шинкаренко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2017 – Вип. 27(2). – С. 143-146.
2. Портал Національної електронної системи охорони здоров'я eHealth [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://portal.ehealth-ukraine.org>
3. Програма медичних гарантій: впровадження в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/uploads/0/3798programa_medicnih_garantij_vprovadzenna_v_ukraini.pdf
4. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2168-19> .

Дегалюк А. М., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА, СУБ'ЄКТИ, ОБ'ЄКТИ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНІСТЬ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Однією із головних ознак демократичної держави є наявність ефективно функціонуючого інституту місцевого самоврядування - законодавчо закріпленого права територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах чинної нормативно-законодавчої бази. Невід'ємною економічною основою місцевого самоврядування є комунальна власність, особлива, самостійна форма власності, яка поєднує у собі декілька елементів, одним із яких є об'єкти власності.

В сучасних умовах спостерігається низька ефективність функціонування об'єктів комунальної власності, зокрема комунального господарства. Проблема полягає насамперед у застарілій матеріально-технічній базі, не модернізованій із часів незалежності, яка потребує колосальних інвестицій.

Перехід усіх регіонів та міст України до сучасних умов господарювання із врахуванням стратегії розвитку держави вимагає прискореного реформування комунального господарства як соціальної складової господарського комплексу, що задовольняє першочергові життєві потреби населення, забезпечує підприємства та організації необхідними комунальними послугами та впливає на розвиток економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем підвищення ефективності функціонування підприємств комунального господарства знайшли своє відображення в роботах відомих вчених, таких як Бовсунівська І. В., Власюк Н. І., Волгіна Н. О., Гончаренко М. В., Забаштанський М. М., Залевська-Шишак А. Д., Євдокімова М. О., Кириленко О. П., Коцюба О. Ю., Осипенко С. О., Пилипенко Я. В., Сментіна Н. В., Соловей Н. С. та ін.

Мета статті є узагальнення й розвиток теоретичних основ фінансового забезпечення діяльності суб'єктів комунальної власності в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 142 Конституції України матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [1].

Однак низька питома вага власних доходів місцевих бюджетів, незначний перелік місцевих податків та зборів, залежність від державних трансфертів не забезпечують фінансову автономію місцевих органів влади, що зумовлює потребу в додаткових фінансових ресурсах, на які може впливати місцева влада. До них можна віднести ті, що формуються у процесі розпорядження майном, яке знаходиться в комунальній власності й становить майнову основу місцевого самоврядування.

Провідне місце в структурі матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування займає комунальна власність.

У вітчизняних публікаціях досить часто поряд з терміном «комунальна власність» можна зустріти термін «муніципальна власність».

Законодавство України безпосередньо не визначає ідентичності даних понять, і в чинних законодавчих актах використовується термін «комунальна власність».

Загалом у сучасній літературі з'являються різні спроби тлумачення поняття «комунальна власність». Визначення комунальної власності, яке найчастіше зустрічається на практиці та в науковій літературі, формулюється так: комунальна власність – сукупність підприємств, організацій, установ, об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, які служать задоволенню соціально-економічних потреб населення та є джерелом отримання доходів міст [2, с. 15].

Виходячи із сьогоденних реалій та стану нормативно-правової бази, комунальна власність – це власність територіальної громади, тобто власність населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць [1].

Для більш глибокого аналізу сутності комунальної власності необхідно перш за все визначити, з приводу яких конкретно об'єктів виникають між людьми економічні відносини, а також дослідити комплекс цих відносин.

Об'єктами права комунальної власності є: майно, що забезпечує діяльність відповідних рад і утворених ними органів; земля, природні ресурси; кошти місцевих бюджетів; державний житловий фонд; об'єкти житлово-комунального господарства; майно закладів народної освіти, культури, охорони

здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування; майно комунальних підприємств; місцеві енергетичні системи; транспорт; системи зв'язку та інформації; інше майно, необхідне для забезпечення економічного і соціального розвитку території [1].

Аналіз об'єктів комунальної власності показує, що вони мають багатофункціональний та цільовий характер і призначені для вирішення питань місцевого значення, задоволення потреб населення адміністративно-територіального утворення. Поряд з тим, сам об'єкт відносин комунальної власності пов'язаний із тими інтересами та суперечностями, які властиві суб'єктам комунальної власності. Спільний інтерес усіх учасників цих відносин полягає в забезпеченні розвитку певного адміністративно-територіального утворення, створення такої системи життєзабезпечення, що була б спрямована на задоволення суспільних потреб особливого роду, орієнтованих, в першу чергу, на соціальну складову території. Тому об'єкти комунальної власності призначені для виробництва суспільних благ.

Характерними ознаками цих суспільних благ є [3]: загально територіальний характер обслуговування територіальної громади або місцевого господарства (спеціалізовані магазини, майстерні, лікарні, музеї, театри і т. д.); створення об'єкта за рахунок місцевого бюджету або за рахунок дольової участі у будівництві; екстремальний характер використання (пожежна охорона, швидка допомога, аварійні служби); неподільність (інженерні комунікації, зв'язок, основні транспортні артерії); особлива значущість для забезпечення життєдіяльності населеного пункту (очисні споруди, великі котельні, водозабори і т. д.); б) значні витрати на утримання, які доступні не всім господарюючим суб'єктам; відтворюваність об'єктів комунальної власності; приналежність до єдиного майнового комплексу.

Конституція України (ст. 142, 143) та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 1) закріпили первинними суб'єктами права комунальної власності територіальні громади, тобто місцеві спільноти жителів [1, 4]. Від імені та в інтересах територіальних громад, відповідно до закону, правомочності щодо володіння, користування і розпорядження об'єктами комунальної власності, в тому числі виконання усіх майнових операцій, передачі об'єктів комунальної власності у постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам, здавання їх в оренду, продаж і купівля, використання як застави, вирішення питань їхнього відчуження, визначення в угодах та договорах умов використання і фінансування об'єктів, що приватизуються та передаються у користування і оренду, тощо, здійснюють відповідні органи місцевого самоврядування.

В Конституції України [1] визначені також і принципово нові правові заходи функціонування комунальної власності: комунальна власність - власність відповідної територіальної громади; суб'єктом права комунальної власності є територіальна громада, а від її імені представницький орган місцевого самоврядування, що обирається жителями міста, села, селища або об'єднання сіл; комунальна власність є самостійною і рівноправною формою власності поряд з такими, як державна і приватна; комунальна власність є колективною формою власності, оскільки вона відображає відносини колективного використання жителями міст, сіл, селищ та об'єднань сіл коштів, об'єктів і майна цієї власності. Територіальні громади є колективним власником коштів, майна і об'єктів комунальної власності.

Комунальні підприємства є неодмінною складовою фінансового забезпечення сталого розвитку території, оскільки комунальна власність є економічною основою місцевого самоврядування, разом із тим, її об'єкти призначені для вирішення соціальних питань місцевого значення, задоволення житлово-комунальних, соціально-культурних, побутових та інших потреб населення відповідної території.

Підприємства комунального господарства мають понад 20 напрямів діяльності, які охоплюють практично всі основні сфери життєдіяльності людини та за функціональним призначенням поділяються на: житлове господарство (житлові і нежитлові будинки та відокремлені будівлі); санітарно-технічні (водопроводи, каналізація, підприємства із санітарного очищення сміття); транспортні (автобусні парки, трамвайні та тролейбусні депо, метрополітен та фунікулер); комунальної енергетики (електричні, газові та теплові мережі); комунального обслуговування (готелі тощо); міські шляхи.

Залежно від джерел фінансування підприємства комунальної власності класифікуються таким чином: підприємства, які знаходяться на повному утриманні з місцевих бюджетів (заклади освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, фізичної культури, туризму); підприємства, які частково утримуються з місцевих бюджетів (заклади культури, житлово-комунальне і транспортне господарство); підприємства, які працюють на засадах самоокупності (ремонтні, ремонтно-будівельні підприємства, проектні організації).

Залежно від організаційно-правової форми виділяють такі комунальні підприємства: унітарне комунальне підприємство; комунальне акціонерне товариство; комунальне товариство з обмеженою відповідальністю.

Органи місцевого самоврядування в галузі управління комунальною власністю забезпечують: управління майном комунальної власності; встановлення порядку та здійснення контролю за

використанням прибутків підприємств комунальної власності; заслуховування звітів керівників цих підприємств; підготовку пропозицій про відчуження комунального майна, місцевих програм приватизації та переліку об'єктів, які не підлягають приватизації.

Висновки. Законодавство України досить чітко визначає комунальну власність, її об'єкти та суб'єкти, принципово нові правові заходи функціонування комунальної власності. На сьогодні обсяг об'єктів комунальної власності України досить великий і різноманітний, однак управління цими об'єктами потребує ефективного правового контролю, оскільки користування та розпорядження цими об'єктами забезпечує соціально-економічні потреби населення територіальної громади. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування та власник має самостійно вирішувати стратегічні питання управління комунальною власністю.

Література

1. Конституція України: [прийнято Верховною Радою 28.06.1996р. №254к/96-ВР] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Сментіна Н. В. Ефективність управління комунальною власністю на базі впровадження оціночної діяльності (на прикладі міст Одеської області) : дис. канд. екон. наук : 08.02.03. – Одеса, 2006. – 175 с.
3. Бовсунівська І. В. Суб'єкти та об'єкти комунальної власності / І. В. Бовсунівська // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Економіка. – 2012. – Вип. 11. – С.71-82.
4. Про місцеве самоврядування: [Закон України від 21.05.1997р. №280/97-ВР] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

Кузьменко М. В., Мацедонська Н. В.
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету,
м. Вінниця

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Фінансовою основою функціонування держави є податки, адже саме вони забезпечують більшу частину доходів бюджетів, мобілізуючи грошові ресурси для фінансування державних видатків. Пріоритетним напрямом модернізації фіскальної служби в Україні є вдосконалення системи адміністрування податків. Мета такого вдосконалення полягає в створенні більш ефективних механізмів адміністрування податків, недопущенні проявів корупції у податкових відносинах, сприянні підвищенню добровільності сплати податків, формуванні партнерських взаємовідносин між фіскальними органами та платниками податків, створенні справедливих умов оподаткування для всіх платників податків та забезпеченні мобілізації фінансових ресурсів до бюджетів різних рівнів в достатньому обсязі. В цьому аспекті доцільно врахувати здобутки досвіду країн-членів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засади оподаткування висвітлені у працях відомих зарубіжних учених-економістів Д. Вілсона, Ф. Енгельса, Дж. М. Кейнса, В. Красницького, А. Лаффера, К. Маркса, І. Озерова, І. Перонка, Д. Рікардо, А. Сміта. Особливості адміністрування податків досліджували вітчизняні науковці В. Андрущенко, З. Варналій, О. Васирик, О. Воронкова, О. Данілов, О. Десятнюк, Т. Єфіменко, О. Замасло, Ю. Іванов, М. КармінськаБелоброва, А. Кізима, В. Кміть, А. Крисоватий, М. Крупка, В. Мартинюк, В. Мельник, Л. Олейнікова, К. Проскура, А. Соколовська, І. Таранов, К. Швабій. Попри велику кількість публікацій з даної проблематики важливі питання функціонування вітчизняної системи адміністрування податків в кризових умовах залишаються недостатньо дослідженими, що і зумовило вибір теми статті.

Мета статті. Метою статті є розробка напрямів щодо вдосконалення системи адміністрування податків з урахуванням європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу. Вдосконалення системи адміністрування податків повинно бути спрямоване на підвищення рівня податкової етики та податкової культури громадян, а для цього слід змінити ставлення останніх до свого конституційного обов'язку сплати платежів податкового характеру. На сьогоднішній день пересічний громадянин України - платник податків не бажає добровільно виконувати свої податкові зобов'язання. Причиною цього є відсутність чітко вираженої залежності між сплаченими податками та зворотним потоком державних послуг, що їх отримують платники. Вдосконалення системи адміністрування податків повинно розпочинатись з налагодження партнерських взаємовідносин поміж платниками та податковими органами, яке базується на якісно новому розумінні місця людини в державі й у податковому адмініструванні, повазі до її прав та інтересів. В результаті цього

буде трансформовано ставлення громадян до свого конституційного обов'язку сплати платежів податкового характеру з примусового до добровільного.

За умов високого рівня корупції в країні в результаті зменшення податкового навантаження і посилення штрафних санкцій за порушення податкового законодавства позитивні зміни в поведінці суб'єкта господарювання в процесі адміністрування податків не будуть спостерігатися. Тому зменшення рівня корупції в країні - один з першочергових заходів на шляху вдосконалення системи адміністрування податків. Пропонуємо такі заходи запобігання проявам корупції: зведення до мінімуму безпосереднього спілкування платників податків з посадовими особами фіскальних органів, за рахунок більш активного використання новітніх комп'ютерних технологій у процесі адміністрування податків; облаштування приміщень прозорими стінками для посадових осіб, які працюють з відвідувачами; посилення кримінальної відповідальності за корупційні діяння як працівників ДФСУ, так і платників податків; проведення спеціальних занять, які спрямовані на формування морально-етичних установок щодо неприпустимості здійснення корупційних правопорушень (тематичні конференції, семінари) [1].

Зниження ставок, безумовно, є привабливим для суб'єктів господарювання, окрім того, це повинно сприяти зниженню рівня тіньової економіки, стимулювати розвиток та ділову активність підприємницьких структур, що є основою фінансового потенціалу країни.

Щодо ставки ПДВ, то, на нашу думку, її зниження з 20 до 17% недостатньо економічно обгрунтоване, оскільки ПДВ забезпечує близько 40% податкових надходжень Зведеного бюджету України, а зниження ставки цього податку на 3% призведе до значних втрат бюджетних надходжень. На нашу думку, доцільніше було б врахувати передовий досвід країн-членів ЄС, тобто мова йде про застосування диференційованих ставок податку в залежності від соціальної ваги товарів і послуг. Так, пропонуємо чотири ставки оподаткування:

- 0%, за якою і надалі оподатковуватимуться експортні операції;
- знижена ставка – для оподаткування операцій з купівлі-продажу товарів першої необхідності (сільськогосподарської продукції, хлібобулочних виробів та інших продуктів харчування);
- підвищена ставка – для оподаткування операцій з купівлі-продажу предметів розкоші (ювелірних виробів, елітних транспортних засобів, хутряних і шкіряних виробів, новинок техніки тощо);
- основна ставка (на рівні 20%) – для оподаткування всіх інших операцій з купівлі-продажу товарів і послуг.

Отже, застосування таких диференційованих ставок оподаткування сприятиме збалансованості надходжень до бюджету від адміністрування ПДВ і відповідатиме принципу соціальності спрямованості податкового законодавства.

Окрім того, вважаємо, що при справлянні ПДФО варто перейняти досвід країн Європейського Союзу, в яких оподаткуванню підлягає спільний дохід сім'ї з урахуванням кількості утриманців. Наприклад, у Франції для платників податку присвоюють коефіцієнти: коефіцієнт 1 – самотнім особам без дітей; коефіцієнт 2 – одруженим особам без дітей; коефіцієнт 3 – подружжю з однією дитиною; коефіцієнт 3,5 – подружжю з двома дітьми; коефіцієнт 4 – подружжю з трьома дітьми.

Тоді податок на доходи фізичних осіб визначають за таким алгоритмом:

- 1) загальну суму сімейного доходу ділять на відповідний коефіцієнт;
- 2) обчислюють податок за ставкою, передбаченою для даного рівня доходів;
- 3) одержану суму множать на той самий коефіцієнт, що в пункті 1 [2].

Висновки. Отже, вдосконалення системи адміністрування податків повинно відбуватись в наступних напрямках: налагодження партнерських взаємовідносин між фіскальними органами та платниками податків; зниження загального рівня податкового навантаження; посилення відповідальності як платників податків, так і податкових органів за недотримання податкового законодавства; боротьба з корупцією в країні; адміністрування ПДВ за диференційованими ставками; оподаткування ПДФО спільних доходів сім'ї; перегляд розмірів та умов надання податкових соціальних пільг в результаті підвищення розміру прожиткового мінімуму за рахунок збільшення вартості споживчого кошика для задоволення основних потреб людини; посилення контролю за виробництвом та обігом спирту етилового, інших спиртових дистилатів та алкогольних напоїв; удосконалення облікової роботи фіскальних органів; посилення автоматизації процесу адміністрування податків; покращення якості обслуговування платників податків тощо.

Література

1. Паславська Р. Тенденції в процесах оподаткування в країнах-учасницях ЄС / Р. Ю. Паславська // Матеріали міжнародної студентської наукової конференції «Актуальні проблеми розвитку національної економіки України». – Львів, 2011. – С. 394-395.

2. Taxation trends in the European Union. 2014 edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf

Кулеша К. В., Антонюк П. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Велике значення для формування ефективної системи державного фінансового регулювання економіки за допомогою оподаткування має вивчення передового зарубіжного досвіду з метою виявлення найбільш прийнятних для вітчизняної методів та інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Податкова система будь-якої держави має пригаманні її особливості, а певні її зміни потребують глибокого та системного дослідження. Багато фахівців у своїх працях торкалися питання вивчення та залучення зарубіжного податкового досвіду в Україні. Серед вітчизняних вчених треба відзначити Т. Демків, А. Соколовську, Л. Тимченко, І. Чуркіна, А. Чуприну, які у своїх працях досліджували механізми та результати функціонування зарубіжних податкових систем, зокрема європейських.

Метою дослідження є аналіз досвіду зарубіжних країн у сфері оподаткування та оцінка позитивних моментів, які доцільно запровадити у вітчизняну податкову практику.

Виклад основного матеріалу. У більшості зарубіжних країн у ході реалізації податкової політики пропозиції щодо вдосконалення її механізмів зароджуються як на виконавчому, так і законодавчому рівні влади.

У США в цей процес залучено відразу кілька відомств залежно від пропозиції, що обговорюються, її природи. Підготовка пропозицій Адміністрації з податкового реформування є прерогативою Казначейства, а саме його відділу податкового аналізу, а також Ради з податкового законодавства. Цей процес є безперервним. Після тривалого обговорення програма подається на розгляд президенту. Остаточний варіант програми, схвалений президентом, подається на розгляд Конгресу в податковому посланні. Президентське податкове послання представляється у Постійну бюджетну комісію Палати представників. У Конгресі при розгляді питань податкового реформування основну роль відіграють члени Об'єднаного комітету з оподаткування. Законопроект, сформульований на засіданні Конгресу, прямує в Фінансовий комітет Сенату, який може вносити зміни і свої пропозиції. Після обговорення та голосування в Сенаті, варіанти документів двох палат направляються в Погоджувальну комісію, де зводяться воедино.

Таким чином, фіскальна система США досить складна і повільна, на відміну від України, де зміни законодавства про податки і збори приймаються досить оперативно і досить часто, не рідше одного разу на рік.

Податкове законодавство США зібрано воедино в Податковому кодексі, який детально описує порядок його застосування, у тому числі в складних ситуаціях. Хоча податкові платежі у своїй більшості засновані на власних заявах платників податків, всі податкові декларації повинні бути перевірені. Складності податкового законодавства, скорочення фіскальних органів, збільшене число ухилень від сплати податків ускладнюють адміністративну задачу стягнення податків в Україні і регіонах. При незгоді з рішеннями фіскальних органів платники податків можуть звернутися до вищестоячих фіскальних органів, а точніше у відділі досудового врегулювання податкових спорів. Заключна функція в процесі оподаткування належить арбітражним судам, до яких можуть звертатися платники податків зі скаргами на рішення фіскальних органів.

Аналізуючи зарубіжний досвід щодо механізмів державного регулювання в сфері оподаткування, слід підкреслити, що численні емпіричні дослідження, які присвячені зв'язку між оподаткуванням/державними витратами і економічним зростанням, до сих пір не дали однозначних доказів його існування або напрямки можливого державноуправлінського впливу. Автори одних досліджень приходять до висновку про існування зворотної залежності між загальним рівнем оподаткування та темпами зростання, а інших – не можуть встановити скільки-небудь помітного зв'язку. У той же час слід зазначити, що в силу більшої широти цієї теми автори емпіричних досліджень змушені або користуватися дуже спрощеними підходами, або звужувати тему, що аналізується до декількох питань.

Важливою проблемою у процесі реалізації державної податкової політики багатьох розвинутих

країн є те, що сучасна програма соціального захисту в них сформована ще у 50-70-ті рр. ХХ ст., коли темпи економічного зростання були високими і забезпечували потрібний обсяг видатків на цей захист. У 80-х рр. ХХ ст. темпи економічного зростання значно знизилися. Це зумовило збільшення податкового тиску на виробництво і стало однією з причин погіршення їх фінансового стану. Тому проблема узгодження між існуючими державними зобов'язаннями, видатки на виконання яких зростають у міру старіння населення, і верхніми межами оподаткування, є фундаментальною для більшості країн у найближчі десятиріччя.

Це підтверджується у доповіді Р. Гресзлер, К. Даяратна, М. Саргент 16.10.2017 р., які ставлять питання про те, чому податкові реформи повинні ліквідувати державні та місцеві податкові відрахування [217]. Загалом, аналізуючи досвід зарубіжних країн щодо механізмів податкової політики, вважаємо за доцільне звернутися до рейтингу країн світу, який показує частину податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті, відсотків. Так, у 2015 р. цей показник дорівнює: у США – 24,3; Японії – 28,6; Канаді – 30,7; Англії – 35,2; Німеччині – 37,6; Нідерландах – 38,6; Італії – 44,4; Бельгії – 45,3; Франції – 45,3 відсотків, рис. 1. [3].

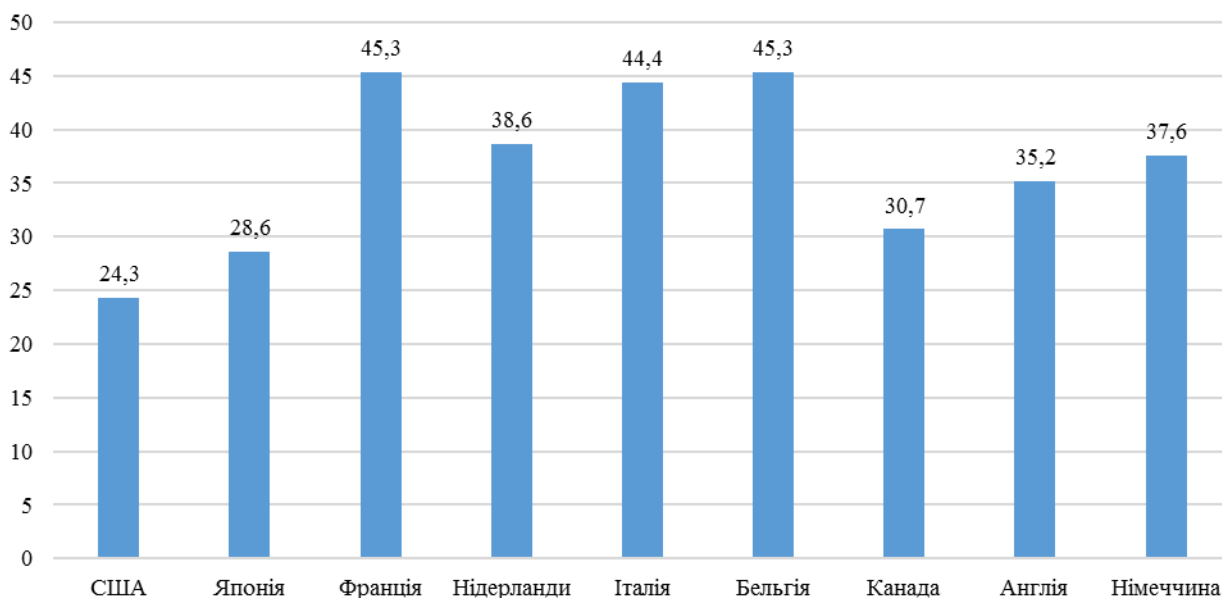

Рис. 1 Рейтинг країн за часткою податків у ВВП, % .

Підкреслимо, що співвідношення податків до ВВП значно варіює у розрізі країн ЄС. Найвищий показник частки податкових надходжень у ВВП Франції, Данії та Бельгії (понад 45%). Найменший – у Литві (16,0%), у Польщі (20,1%), Болгарії (26,5%) [3].

Упродовж останнього десятиліття питома вага податків у ВВП у більшості держав-членів ЄС зазнала помітних змін. У 18 країнах частка податків у ВВП зросла (від 0,2 в. п. у Чехії до 6,1 в. п. у Греції). Натомість у інших членах ЄС спостерігалось зниження цього показника (від 0,1 в. п. у Люксембурзі та Литві до 6,9 в. п. у Ірландії). У середньому за період 2005- 2015 років у ЄС питома вага податків по відношенню до ВВП зросла на 1,3 відсоткових пункти [1, с. 40].

Слід відмітити, що найменші масштаби перерозподілу державою валового внутрішнього продукту характерні для американського варіанта ліберальної ринкової економіки та японської моделі.

У США це зумовлено використанням податкової політики як засобу державного регулювання економічних процесів, перш за все як засобу створення умов, сприятливих для діяльності промислових компаній, що потребує низького рівня податкового тягаря в країні. В Японії невелика частка податків у валовому внутрішньому продукті є наслідком того, що податкова політика як метод державного регулювання відіграє другорядну роль. Провідна роль належить іншим методам – державному програмуванню, прямій державній підтримці певних галузей і підприємств (цільові субсидії).

Найвища частка податкових надходжень у ВВП характерна для шведського варіанта моделі функціональної соціалізації з властивим їй державним втручанням передусім не у виробництво, а у відносини розподілу, що зумовлює необхідність акумуляції в руках держави значної частки ВВП з її подальшим використанням на соціальні цілі, зокрема, у Норвегії – 42,2; Швеції – 44,3; Данії – 48,0%. Податки і відрахування до бюджету стосовно ВВП в Україні становлять значну частку – 38,9 % [3].

Дослідження автора підтверджують, що механізми податкової політики, характер податкової

системи, структурні властивості податків, порядок їх нарахування, форми розрахунків у різних країнах на різних етапах соціально-економічного розвитку можуть істотно відрізнятися. Так, федеральна влада Німеччини уже багато років відмовляється від зниження податкових нарахувань на заробітну плату, оскільки це може спричинити зниження традиційно високих соціальних гарантій населенню. Водночас влада Нідерландів, в свою чергу, знизилася податковий тиск і, відповідно, соціальні виплати з метою підвищення конкурентоспроможності продукції своїх товаровиробників.

Для податкової системи України все ще характерне переважання непрямих податків, на відміну від країн з ринковою економікою, де головна частина припадає на прямі податки. Хоча це співвідношення має певні особливості у різних країнах. Наприклад, у США, Японії, Великобританії, Канаді переважають прямі податки (зокрема, у США вони становлять 54,7%), у Франції – непрямі (56,6%): податки на споживання (на додану вартість, продажу та обігу), акцизи, внески підприємців у фонди соціального страхування. Німеччина та Італія мають урівноважену структуру податків (частка непрямих податків у Німеччині – 45,2 %, в Італії – 48,9%) [3].

Підкреслимо, що, з огляду на досягнення стратегічної цілі – інтеграції України до ЄС. реформування податкової системи України відбувається з урахуванням сучасних тенденцій розвитку систем оподаткування у країнах-сусідах та країнах-членах ЄС. Зазначені тенденції формуються під впливом міжнародної податкової конкуренції, європейської податкової гармонізації і координації національної податкової політики.

Досвід східноєвропейських країн, які готувалися вступити до ЄС, свідчить за те, що за півтора десятиліття їхні податкові системи були докорінно реформовані в рамках більш широкого процесу економічних і політичних перетворень. У відмінність від початкових змін на межі 1990-х років, що відбувалися головним чином під впливом специфічних потреб перехідного процесу, податкові реформи в країнах, що приєднувались до ЄС в значній мірі диктувалися необхідністю привести їх системи у відповідність з нормами і вимогами ЄС.

Висновки. Отже, головним завданням податкової політики національної економіки можна визначити реалізацію на практиці іноземного досвіду, що сприятиме якнайшвидшому переходу до нової системи оподаткування. Вона повинна бути сталою та дієвою, ґрунтуватися на всебічному поєднанні найкращих передових методів і запозичених позитивних елементів податкових систем іноземних країн, що дасть імпульс для зміцнення соціального складника системи оподаткування в Україні.

Література

1. Крисоватий А.І. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук // Економіка України. – 2016. – № 1. – С. 35-51.
2. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : монографія / С.І. Юрій, А.І. Крисоватий, Т.В. Кошук. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 292 с.
3. Статистика: частка податків у ВВП Європейського Союзу, США та України – Економічний дискусійний клуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/statystyka-chastka-podatkov-u-vvp-yevropeyskogo-soyuzu-ta-ukrayiny>

Машлій Г. Б.

**Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль**

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: СТАН, СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

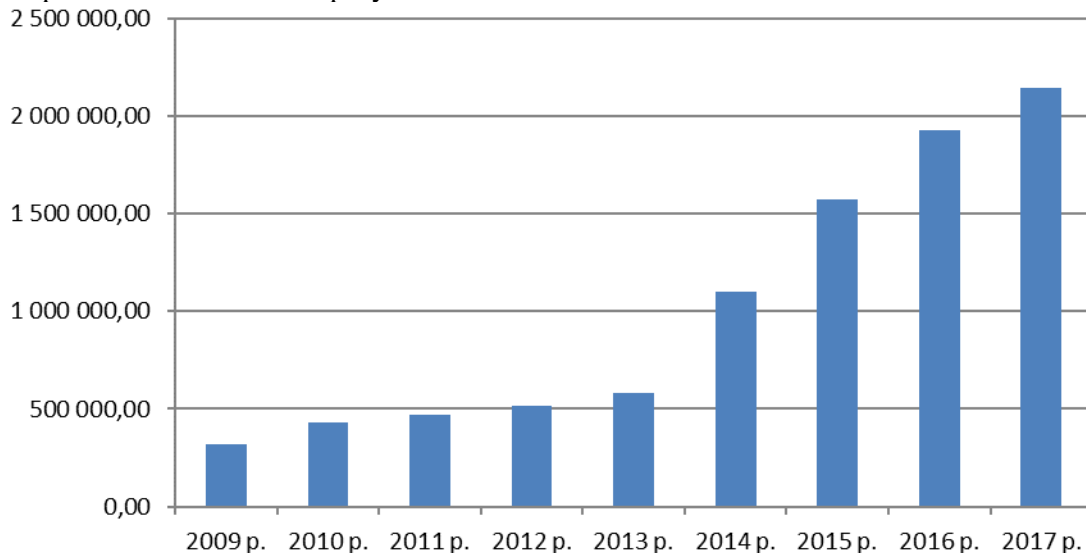
Актуальність дослідження. Важливе місце серед економічних показників економічного розвитку держави займає показник суми державного боргу. На даний час України перебуває у дуже значній залежності від позикових джерел фінансування. Це пояснюється дефіцитністю державного бюджету та платіжного балансу, що спостерігалися протягом ряду років, несприятливим інвестиційним кліматом, який стримує активний прихід інвесторів в українську економіку, неефективністю використання раніше запозичених коштів, значною залежністю від імпорту енергоресурсів та впливом ряду інших факторів. Тому на сьогоднішній день актуальними є дослідження: сучасного стану формування державного боргу України, проблем, що виникають у зв'язку з його існуванням, а також визначення напрямів їх розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями приділялась належна увага питанням державного боргу України. Деякі теоретичні та практичні засади державного боргу та питання щодо

управління ним висвітлені у працях таких вітчизняних вчених: О. М. Рудої [1], Т. П. Вахненко, М. П. Сідельникової, Г. Н. Климко, Т. В. Семко [2], В. Ф. Савченко [3], О. Д. Василик, А. С. Гальчинського та інших.

Метою статті є дослідження існуючого стану державного боргу України та проблем, що виникають у зв'язку з його існуванням.

Виклад основного матеріалу. На рис. 1 проілюстровано динаміку суми державного боргу України у 2009-2017 роках станом на кінець року.

Рис. 1. Динаміка суми державного боргу України у 2009-2017 роках станом на кінець року, млн грн (побудовано за даними [4])

З наведених даних можемо простежити стабільну тенденцію до стрімкого зростання величини державного боргу України за минулі вісім років. Так, станом на 31 грудня 2017 року значення даного показника складало 2141674,4 млн. грн., що у 6,76 рази більше за його значення станом на кінець 2009 року, а саме - 316 884,6 млн грн. Необхідно зазначити, що співвідношення між сумами держборгу та валового внутрішнього продукту країни протягом досліджуваного періоду відзначалося тенденцією до зростання. Так, якщо станом на 31.12.2009 року це співвідношення становило 34,7%, то станом на 31.12.2017 року – вже 71,8%.

Як відомо, державний борг країни складається із зовнішнього та внутрішнього. Зовнішній державний борг – це заборгованість держави за залученими з-за кордону грошовими засобами у вигляді позик, кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових організацій, відсотків, що виплачуються по них, а також коштами, отриманими шляхом розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів. Внутрішній державний борг – це сукупність зобов'язань держави перед резидентами. Станом на 31 грудня 2017 року зовнішній державний борг України дорівнював 1374995,5 млн грн, що становить 64,2% від загальної суми державного боргу країни, а внутрішній – 766 678,9 млн грн, або відповідно 35,8%. За результатами 2017 року наша держава витратила 130 млрд. грн. на обслуговування зовнішніх боргів. Це величезна сума, яка могла бути спрямована на вирішення невідкладних економічних та соціальних завдань всередині країни. Залежність України від зовнішніх запозичень призводить також до відсутності її достатньої самостійності при ухваленні важливих рішень, що стосуються економічного та соціального життя країни.

Слід також відмітити ще одну негативну тенденцію, яка спостерігається на даний час - це значне зменшення покриття зовнішнього державного боргу золотовалютними резервами України. Якщо станом на 31.12.2009 року даний показник складав 99,9%, то на 31.12.2017 року він дорівнював лише 38,4% [4].

Отже, нашій країні необхідно здійснювати заходи щодо зменшення суми насамперед зовнішнього державного боргу, оскільки його значна наявність зумовлює необхідність здійснення величезних виплат поза межі держави не лише у теперішній момент, а й накладає фінансовий тягар на плечі майбутніх поколінь, які будуть жити в нашій державі.

На нашу думку, до заходів, які сприятимуть розвитку позитивних зрушень в українській економіці та можуть призвести до зменшення суми державного боргу, слід віднести: формування сприятливого середовища для розвитку підприємництва; подолання корупційних схем, що використовуються на різних щаблях влади; налагодження ефективної системи контролю за використанням залучених кредитів,

спрямування кредитних ресурсів не лише на цілі споживання, а в основному на потреби подальшого розвитку економіки, формування сприятливого інвестиційного клімату у державі та її регіонах; посилення конкурентоспроможності та фінансової стабільності підприємств; зміцнення вітчизняної банківської системи та створення передумов для ефективної роботи комерційних банків, вдосконалення механізму банківського нагляду та регулювання зі сторони Національного банку України; модернізація економіки на основі застосування інноваційно-інвестиційних моделей; налагодження ефективного державного регулюючого впливу на економіку, здійснення її структурної перебудови на основі інноваційних перетворень, розробка та реалізація зваженої регіональної політики.

Висновки. Україна на даний час перебуває в ситуації, коли державний борг перевищив величезну суму – 2141674,4 млн грн. Це зумовлює необхідність розробки та втілення заходів, спрямованих на зменшення його величини, зокрема: формування сприятливого середовища для розвитку підприємництва та вкладення інвестицій, подолання корупції на різних щаблях влади; налагодження ефективної системи контролю за використанням залучених кредитів, спрямування залучених ресурсів на потреби розвитку економіки, формування сприятливого інвестиційного клімату у державі та її регіонах; посилення конкурентоспроможності та фінансової стабільності підприємств; модернізація економіки на основі застосування інноваційно-інвестиційних моделей; налагодження ефективного державного регулювання розвитку економіки та інші.

Література

1. Руда О. Л. Державний борг України на сучасному етапі розвитку / О. Л. Руда// Економіка та держава. – 2015. – № 3. – С. 66-67.

2. Семко Т. В. Вплив державного боргу на стійке функціонування національної економіки / Т. В. Семко, М. В. Покутня // Економіка, фінанси, право. – 2010. – № 6. – С. 6–11.

3. Савченко В. Ф. Державне регулювання як сучасна складова економічного розвитку в Україні [Електронний ресурс] / В. Ф. Савченко// Проблеми та перспективи економіки та управління. – Режим доступу: <http://preu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=34>.

4. Державний борг України. Офіційний сайт Мінфіну України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>.

Мельничук О. С., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ: ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. В умовах глибоких трансформацій соціально-економічного розвитку України, головним є питання зростання ефективності забезпечення та функціонування місцевих бюджетів. На сьогодні формування дохідної і видаткової частини місцевих бюджетів здійснюється у складних обставинах зумовлених не лише фінансово-економічними, а також політичними факторами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування і використання коштів місцевих бюджетів є об'єктом дослідження вітчизняних вчених: С. Юрій, В. Кравченко, В. Опаріна, І. Луніна, І. Руденко, Ц. Огонь, С. Слухай, С. Мочерний та інші. Зарубіжні дослідники, які працювали у даному напрямку А. Вагнер, Р. Гнейст, Л. Штейн, Г. Холліс, А. Шах, А. Яругова та інші.

Мета статті є дослідження проблем функціонування місцевих бюджетів та окреслення шляхів зміцнення фінансової основи місцевих органів влади.

Виклад основного матеріалу. Послідовні підходи до реалізації бюджетної реформи дали змогу суттєво збільшити фінансові ресурси громад. Це, зокрема, підтверджується підвищенням їхньої дохідної спроможності.

За звітними даними обсяги надходжень до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів усіх рівнів Хмельницької області (без урахування міжбюджетних трансфертів та власних надходжень бюджетних установ) за 2017 рік склали 5 241 725,0 тис. грн, що на 1 564 610,4 тис. грн або на 42,5 відсотків більше за відповідний показник 2016 року, в тому числі:

– до загального фонду – 4 904 665,2 тис. грн, що на 1 326 545,8 тис. грн або на 37,1 відсоток більше ніж за відповідний період минулого року;

– до спеціального фонду – 337 059,8 тис. грн, що на 238 064,6 тис. грн або на 240,5 відсотків більше ніж за відповідний період минулого року [1].

Найбільш позитивно бюджетна реформа позначилась на містах обласного значення, у яких приріст

доходів найбільший – 570,0 млн. грн., з них по м. Хмельницькому – приріст 348,6 млн. грн., Кам'янець-Подільському – 73,4 млн. грн., Шепетівці – 47,0 млн. гривень.

По бюджетах районів, де приріст доходів склав 316,8 млн. грн., слід виділити: Красилівський, де доходи зросли на 45,5 млн. грн., Ізяславський – на 30,4 млн. грн., Старокостянтинівський – на 28,8 млн. грн., Ярмолинецький – на 25,0 млн. грн., Городоцький – на 24,4 млн. грн., Теофіпольський – на 24,1 млн. гривень.

По бюджетах об'єднаних територіальних громадах доходи зросли на 237,0 млн. гривень. Серед лідерів Волочиська (+26,5 млн. грн.), Дунаєвецька міська (+25,5 млн. грн.), Новоушицька (+20,7 млн. грн.) та Гуменецька (+20,1 млн. грн.) громади.

Основним бюджетоутворюючим джерелом загального фонду місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб. Його надходження склали 2953,1 млн. грн., а питома вага в загальному обсязі доходів 60,2%. У порівнянні з 2016 роком надходження зросли на 950,7 млн. грн. або на 47,5%.

У розрахунку на одного жителя області обсяг податку на доходи фізичних осіб зріс на 48,5 відсотка (або на 750,7 грн.) і склав 2297,6 гривень.

На надходження податку на доходи фізичних осіб безпосередній вплив має розмір середньомісячної заробітної плати.

Щодо обласного бюджету, то до його загального фонду надійшло 694,1 млн. грн., що становить 107,2% до показників, затверджених обласною радою на рік. Темп приросту до 2016 року склав 41,3% або на 202,7 млн. грн. більше.

В цілому ж виконання затверджених планових показників по доходах забезпечено по всіх джерелах надходжень, крім рентних плат за спеціальне використання води (97,1 %) та спеціальне використання лісових ресурсів (87,5 %).

До спеціального фонду доходної частини обласного бюджету (без врахування трансфертів) надійшло 475,4 млн. грн., що на 114,3% або на 253,5 млн. грн. більше надходжень 2016 року.

Вперше у 2017 році до обласного бюджету надійшли кошти для фінансового забезпечення реалізації заходів, визначених пунктом 33 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України (митний експеримент) в сумі 210,6 млн. грн. Проте річні планові показники не були виконані у зв'язку із значним збільшенням планових індикативних митних показників по Україні та області посеред року.

Зросли надходження в порівнянні з 2016 роком по екологічному податку на 19,5% (+2,5 млн. грн.) та склали 15,4 млн. гривень.

Власні надходження бюджетних установ склали 248,9 млн. грн., темп приросту до минулого року становить 19,8%.

Передбачені Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» на 2017 рік суми базової дотації (52,8 млн. грн.), додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я (217,3 млн. грн.) та стабілізаційної дотації (40,7 млн. грн.) перераховані обласному бюджету в повному обсязі.

Одержано субвенцій по загальному фонду в сумі 6071,8 млн. грн., або 98,5 % до затверджених показників на 2017 рік та іншої субвенції – 457,9 тис. гривень.

По спеціальному фонду надходження субвенцій склало 272,6 млн. гривень.

Якщо розглянути видаткову частину, то видатки обласного бюджету за 2017 рік виконано в сумі 7 517,7 млн. грн., що на 2 087,8 млн. грн. або на 38,4% більше відповідного показника 2016 року. По загальному фонду виконання склало 6 841,9 млн. грн., по спеціальному – 671,8 млн. грн.

Крім отриманих обласним бюджетом власних доходів і трансфертів з державного бюджету, джерелом фінансування виступали ще і перехідні залишки коштів.

Як і в попередні періоди, найбільшу питому вагу (72,4%) у видатковій частині займають державні програми соціального захисту населення (пільги, житлові субсидії, допомоги усіх видів).

Так, зокрема, за січень-грудень 2017 року по загальному фонду профінансовано видатки на: оплату праці і нарахування на заробітну плату – 1 091,6 млн. грн.; оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 114,1 млн. грн.; медикаменти та перев'язувальні матеріали – 199,2 млн. грн.; продукти харчування – 96,8 млн. грн.; стипендії – 24,1 млн. гривень.

Крім цього, на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та тимчасової державної допомоги дітям профінансовано 1828,3 млн. грн., чим забезпечено 100% виплат усім категоріям отримувачів; державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу – 18,3 млн. гривень. За рахунок цих коштів фінансувались 21 дитячих будинків сімейного типу (147 дітей), а також 116 прийомних сімей (210 дітей); пільги та субсидії населенню на придбання твердого палива та і скрапленого газу – 100,5 тис.

грн., за рахунок яких субсидію чи пільгу отримали 41 952 домогосподарства; пільг та житлових субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг та енергоносії – 3005,8 млн. грн.

Капітальні видатки обласного бюджету склали 201,8 млн. грн., що більше від показника 2016 року на 54,7 млн. грн. або на 37,2%.

Розглядаючи кожен галузь окремо варто зазначити:

– «Охорона здоров'я» було придбано обладнання медичного та немедичного призначення на суму 33,9 млн. гривень.

– «Освіта» – на утримання діючої мережі обласних установ освіти, фізичної культури, спорту та виконання програм і заходів в галузі «освіта», що фінансуються через Департамент освіти і науки облдержадміністрації, витрачено 507,7 млн. грн.

– «Соціальний захист» – на утримання діючої мережі обласних закладів соціального захисту та соціального забезпечення населення витрачено майже 111,8 млн. грн., з яких на будинки-інтернати усіх типів спрямовано 96,6 млн. грн. За рахунок вказаних асигнувань забезпечено належне перебування 1744 підопічних.

– «Культура» – на утримання діючої мережі обласних установ культури і освіти, що фінансуються через управління культури, національностей, релігій та туризму використано 104,0 млн. грн.

Досить суттєвий обсяг трансфертів з державного бюджету надійшов в область в останній місяць року і ефективно їх використати практично не було можливості. Серед них:

– кошти медичної субвенції – 30 млн. грн.;

– частина освітньої субвенції – 59,5 млн. грн.;

– субвенція на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості – 170,6 млн. грн.;

– стабілізаційна дотація – 19,4 млн. грн.;

– субвенція на соціально-економічний розвиток окремих територій – 13,4 млн. грн [2].

Висновки. Місцеві бюджети виконують важливу роль в соціально-економічному розвитку територій і на даному етапі вимагають використання бюджетної системи як дієвого важеля впливу на економічне зростання регіону, рішення низки соціальних питань. Для дієвого виконання місцевими органами влади покладених на них завдань, потрібно виконати низку удосконалень формування і використання коштів місцевих бюджетів, посилити збалансованість управління та контролю за регіональними фінансовими ресурсами в Україні.

Отже, для зростання ефективного формування та функціонування місцевих бюджетів доцільно:

– впроваджувати середньострокове планування та орієнтацію на результат;

– завжди аналізувати зменшення чи зростання надходжень до місцевих бюджетів, порівнюючи з попередніми періодами;

– покращити взаємодію роботи органів місцевого самоврядування та органів Державної фіскальної служби України;

– визначати та ліквідувати причини несплати податків;

– сформуувати програми заходів, направлених на повну мобілізацію до місцевих бюджетів податків та зборів;

– контролювати роботу фізичних та юридичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю з метою попередження порушення податкового законодавства.

Література

1. ГУ Державної казначейської служби України у Хмельницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.treasury.gov.ua/reg/control/khm/uk/index

2. Хмельницька обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.adm-km.gov.ua/?p=34623>

Чорна В. О., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НИМ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах розвитку економічних відносин складовим елементом фінансової системи більшості країн світу є державний борг. Останнім часом в Україні суттєво зростає обсяг державного боргу – як внутрішнього, так і зовнішнього, що в першу чергу

обумовлено формуванням суттєвого дефіциту державного бюджету. Наразі стан державних фінансів та рівень платоспроможності держави як позичальника значною мірою залежить від злагодженого процесу управління державним боргом, який останнім часом носить ситуативний характер без проведення поглибленого перспективного аналізу та узгодження інтересів всіх учасників даного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями державного боргу займалися і займаються провідні економісти, вчені та практики всього світу. Серед них: Р. Девіс, А. Лернер, М. Карлберг, Ф. Ф. Фрідман, Р. Масгрейв, Ш.Планкарт та інші. Практичні й теоретичні аспекти управління державним боргом досліджували такі вітчизняні вчені, як О. Барановський, Т. Вахненко, В. Терещенко, О. Шелест, Н. Ярошевич, В. Федосов та ін. Водночас проблеми ефективності управління державним боргом висвітлюються в контексті окремих питань обслуговування та погашення державного боргу, тоді як у цілому ефективність системи управління державним боргом не розглядається. На нашу думку, забезпечити ефективність функціонування системи можливо лише враховуючи причинно-наслідкові зв'язки та взаємообумовленості, що відображає комплексність і системність самого дослідження.

Мета статті. Метою статті є розкриття сутності, складових та особливостей формування ефективної системи управління державним боргом в Україні.

Виклад основного матеріалу. Нестача державних фінансових ресурсів, залучення й використання коштів на кредитній основі зумовлює виникнення державного боргу та системи управління ним.

Основною умовою, яка призводить до виникнення державного боргу є неспроможність держави функціонувати на власні кошти, а неефективне використання позичкових фінансових ресурсів зумовлює його зростання [1].

В сучасній економічній літературі зустрічаються визначення державного боргу, які значно відрізняються одне від одного, оскільки вони характеризують державний борг з різних позицій: одні – за змістом, інші – за формою, за юридично-правовим статусом тощо. Доцільно не лише зазначити, що державний борг – це відносини, у яких держава виступає у ролі позичальника, кредитора або гаранта повернення кредиту, але й розглядати державний борг саме як систему кредитних відносин за участю держави.

За економічним змістом державний борг – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх прийнятих та непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язання, що виникають на підставі законодавства або договору [2].

Ще донедавна поняття «державний борг» у вітчизняній фінансовій науці трактувалося як «негативне явище», притаманне лише капіталістичній економіці, але переконливий досвід багатьох країн світу свідчить про те, що бюджетний дефіцит, державний кредит і державний борг у допустимих межах не приведуть до негативних наслідків для економіки [3].

Сам факт існування державного боргу ще не дає чіткої оцінки реального фінансово-економічного стану держави та ефективності її фінансової політики, у тому числі боргової. Поява та зростання державного боргу – складне явище, зумовлене низкою факторів, яке в умовах окремої держави має свою специфіку. Однак не викликає сумнівів той факт, що значний за розміром борг країни може призвести до негативних наслідків: скорочення заощаджень; витіснення інвестицій запозиченнями; зменшення реальних доходів населення. Поява державного боргу і збільшення боргових зобов'язань зумовлюють необхідність забезпечення результативного управління ним.

У процесі управління державним боргом необхідно враховувати економічну та політичну ситуацію в країні; рівень інфляції; ділову активність суб'єктів підприємницької діяльності; ступінь ризику країни щодо неповернення боргу. Державний борг оцінюють за такими показниками:

– борг на душу населення, що свідчить про те, яка сума державного боргу припадає на кожного громадянина країни;

– співвідношення між державним боргом та індивідуальними доходами, що визначається як частка загального несплаченого боргу, що припадає на кожну 1 000 грошових одиниць індивідуального доходу; цей показник дає змогу визначити, наскільки обтяжливим є борг для населення країни;

– відносна величина боргу (державний борг/ВВП), що залежить від темпів зростання ВВП; рівня реальної процентної ставки, що впливає на величину виплат із боргу; обсягів бюджетного дефіциту [4].

В основі управління боргом держави лежить комплекс заходів, які реалізуються державою через її уповноважені органи з питання прогнозування обсягів та умов запозичення коштів, їх розміщення та погашення, а також забезпечення платоспроможності держави.

Якщо розглядати управління у широкому розумінні, то воно є напрямом економічної політики держави, який пов'язаний з її діяльністю в ролі позичальника та на пряму залежить від органів державної

влади і управління, містить такі складові: утворення грошово-кредитної політики у відношенні до внутрішнього і зовнішнього боргу; фіксування загальної межі заборгованості держави, зокрема у визначенні обсягу дефіциту бюджету і конкретного обсягу позик, які необхідні для його фінансування; виявлення шляхів впливу на економічні показники на мікро- та макрорівнях тощо.

Якщо розглядати управління державним боргом у вузькому розумінні, то воно представляє набір заходів, пов'язаних з підготовкою до випуску і розміщенням довгострокових боргових зобов'язань держави, операцій з обслуговування і рефінансування державного боргу, а також з регулювання ринку державних цінних паперів, надання кредитів і гарантій.

Таблиця 1

Методи управління державним боргом

Метод	Характеристика
Пролонгація боргу	добровільна згода кредиторів на відкладення виплати боргу за зобов'язаннями. Як правило, застосовується при фінансовій недоцільності випуску нових позик на обслуговування раніше випущених.
Списання або анулювання частини боргу	проведення списання боргу відбувається за умов швидкого темпу накопичення боргових зобов'язань. Реалізація такої операції передбачає досягнення домовленості з кредиторами. Останні визначають ступінь списання боргу, вибір якого обумовлений рядом причин: не прогнозованих умов розвитку країни, погіршення позицій на світовому ринку, соціальний розвиток країни, тощо. Причинами анулювання боргу можуть бути різні ситуаційні чинники: неспроможність держави, її банкрутство або політичні мотиви.
Метод викупу боргу з дисконтом на вторинному ринку	зменшення обсягу державного боргу через викуп власних боргів із знижкою на вторинному ринку. За умов продажу на фінансовому ринку державного боргу з високим дисконтом стає вигідним для позичальника проведення дострокового викупу боргу. В результаті чого спостерігається зниження загального боргового навантаження без узгодження з кредиторами.
Метод тимчасового мораторію на виплату відсотків або частини основного боргу	відстрочення оплати внутрішніх або зовнішніх боргових зобов'язань, що оголошується спеціальними актами державної влади на певний строк чи до закінчення певних надзвичайних подій.
Конверсія боргу	зміна початкових умов, за якими була видана позика, зокрема зміна термінів позики і виплати, способу повернення позики, а також частіше всього – зміна величини позикового відсотка.
Консолідація боргу	призводить до зміни умов позики щодо її тривалості з можливою зміною відсотка під який була видана позика, зокрема перетворення короткострокових кредитів у довгострокові та об'єднання кількох позик за попередні роки в одну позику.
Реструктуризація зовнішнього боргу	проводиться у рамках Паризького клубу офіційних кредиторів (реструктуризація міжурядових позик і позик, гарантованих урядом) та Лондонського клубу приватних кредиторів (реструктуризація комерційного боргу); борг перед МВФ і Світовим банком реструктуризації не підлягає.

Джерело: систематизовано автором на основі [5, 6, 7]

Проблема підвищення ефективності управління державним боргом і пошук шляхів її вирішення є одними з найбільш актуальних питань сьогодення в Україні. Незважаючи на відсутність досконалих критеріїв оцінки управління боргом, недоліком системи управління боргом в Україні є розподіл повноважень між декількома державними інституціями щодо формування зовнішнього боргу країни, що викликає слабку координацію дій з управління боргом. Так, заборгованість перед МВФ перебуває під контролем НБУ, кредити Світового банку – Міністерства фінансів, міждержавні кредитні лінії – Укресімбанку. Крім того, різні відомства застосовують різні методики обліку, що, відповідно, спричиняє статистичні розбіжності за основними показниками заборгованості.

Висновки. Для розв'язання проблеми заборгованості в довгостроковому періоді необхідне «оздоровлення» самої економіки, оскільки без забезпечення динамізму її розвитку і реальної, відчутної ефективності фінансова стабільність в країні буде короткочасною і відносно незалежно від того, які прогресивні фінансові заходи використовуються для її підтримки.

Таким чином, слід зауважити, що оптимізація боргової політики України потребує розроблення та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, короткострокові та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків, стратегічні завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних, непозичкових інструментів фінансування бюджетних видатків.

Література

1. Кремень О. І. Фінанси: навчальний посібник / Кремень О. І. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
2. Рожко О. В. Економічна природа та значення державного кредиту в економіці України / О. В. Рожко // Банківська справа. – 2008. – № 4. – С. 81-89.
3. Терещенко В. Л. Державний борг України: сутність, соціально- економічні наслідки, перспективи оптимізації / В. Л. Терещенко // Економіка і регіон. – 2011. – № 4. – С. 59-62.
4. Ярошевич Н. Б. Управління державним боргом: зарубіжний досвід та українська реальність / Н. Б. Ярошевич // Науковий вісник НЛТУ. – 2007. – №17. – С. 266-271.
5. Шелест О. Л. Державний борг України: механізм управління та обслуговування / О. Л. Шелест // Економіка і суспільство. – Мукачівський державний університет. – 2017. – №8. – С. 710-715.
6. Молчанова А. Ю. Державний борг України: механізм управління та обслуговування / А. Ю. Молчанова // Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи. – Львів: МАУП, 2016. – С. 40-42.
7. Статистична інформація / Державний та гарантований державний борг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/file/link/336080/file/Debt_31.03.2012.pdf.

2. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі

Войтко Є. М., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Актуальність дослідження. Процес формування ринкової економіки в Україні вимагає надійного страхового захисту суб'єктів господарювання. Це спричиняє необхідність пошуків дієвих механізмів мобілізації фінансових ресурсів страхових компаній та їхнього ефективного використання. Для забезпечення надійності виконання своїх зобов'язань, страхова компанія повинна ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси. Однак, український страховий ринок ще достатньо молодий. Він перебуває у стадії формування і залишається вразливим до негативних впливів зовнішнього середовища, що вимагають від страхових компаній виваженого підходу до формування фінансових ресурсів як ключового виду ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування теоретико-методологічних основ формування фінансових ресурсів здійснили: В. Базилевич, Н. Внукова, О. Вовчак, О. Гаманкова, С. Осадець, В. Плиса, Н. Ткаченко, В. Шахов. та інші. Незважаючи на широке коло проблеми та шідну працю багатьох вчених, проблема актуальності та популярності страхових послуг в Україні потребує подальшого розгляду та досліджень.

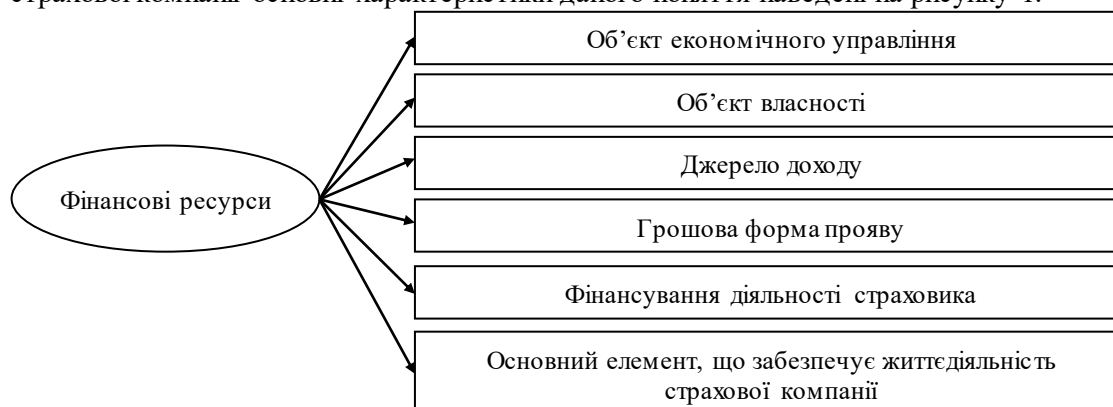
Метою дослідження є дослідження теоретичних аспектів формування фінансових ресурсів страхової компанії.

Виклад основного матеріалу. В умовах становлення та розвитку ринкових відносин в Україні діяльність страхових компаній не може здійснюватись без наявності необхідних чинників, а саме: основних і оборотних засобів, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів. Їхня сукупність і раціональна структура визначають потенціал фірми. Фінансові ресурси страховиків є одним із найважливіших для забезпечення їхньої діяльності видом ресурсів, але водночас досить складним для дослідження. Здатність фінансових ресурсів трансформуватись у матеріальні, інтелектуальні, інноваційні та інші види ресурсів зумовлює їхню вагомість у фінансово-господарській роботі страхових компаній [1, с. 219].

Економічний зміст фінансових ресурсів страхової компанії впливає з суті фінансових ресурсів підприємства, проте обумовлений особливостями страхової сфери. Тобто страхові компанії як специфічні підприємства створюються для отримання прибутку, але водночас предметом їх безпосередньої діяльності є надання страхового захисту, і вони мають бути фінансово спроможними його забезпечити.

Досягнення такого завдання можливе за умови відповідної організації формування та управління фінансовими ресурсами і, загалом, організації фінансової діяльності страховика. Процес формування ринкової економіки в Україні вимагає надійного страхового захисту суб'єктів господарювання. Це спричиняє необхідність пошуку дієвих механізмів мобілізації фінансових ресурсів страхових компаній та їхнього ефективного використання.

Виходячи із теоретичних та прикладних позицій економічної сутності фінансових ресурсів страхової компанії основні характеристики даного поняття наведені на рисунку 1.

Рис. 1. Основні характеристики фінансових ресурсів страховика

Фінансові ресурси страхової компанії постійно знаходяться в русі і являють собою фінансові потоки. Потік фінансових ресурсів – це різниця поступлення та витрачання фінансових ресурсів за відповідний період часу, незалежно від джерел їх утворення.

Двоїтий характер діяльності страховика, що полягає як у проведенні власне страхування, так і у виконанні ним ролі активного інвестора, зумовлює специфіку формування його внутрішніх фінансових ресурсів за рахунок трьох основних видів доходів:

- доходи від страхової діяльності, тобто всі надходження на користь страховика, пов'язані з проведенням страхування і перестрахування;
- доходи від інвестування і розміщення тимчасово вільних коштів (як власних, так і коштів страхових резервів);
- інші доходи, тобто ті, які не належать ні до страхових, ні до інвестиційних доходів, але часом з'являються у страховика у процесі його звичайної господарської діяльності [2, с. 127].

Під час формуванні фінансових ресурсів страхової компанії необхідно виходити з наступних концептуальних засад:

- враховувати законодавчо встановлені мінімальні кількісні вимоги до власних коштів, з якими страхова компанія може отримати ліцензію на діяльність;
- дотримуватися раціонального співвідношення власних коштів страхової організації і прийнятих нею на себе страхових зобов'язань як у цілому, так і в розрахунку на один договір;
- при невисокому рівні конкуренції в окремих сегментах страхового ринку здійснювати обмежуючу тактику формування фінансових ресурсів за рахунок надходжень страхових внесків і після досягнення ними максимально допустимого з урахуванням ризику значення тимчасово не приймати платежі до моменту, коли компанія зможе збільшити резерви від повторних платежів наступного року;
- в якості найбільш оптимальної стратегії формування фінансових ресурсів страхової компанії здійснювати доповнення сформованих резервів грошовим покриттям за рахунок статутного капіталу;
- передавати частину відповідальності, яку страхова компанія вже не може сама утримувати, перестраховальникові;
- при виборі стратегій формування фінансових ресурсів оптимально поєднувати такі критерії, як забезпечення мінімальної середньозваженої ціни залучених ресурсів, досягнення нормальної рентабельності розміщених фінансових ресурсів та одночасна мінімізація ризику втрати фінансової стійкості страхової організації [3].

Висновки. Таким чином, фінансові ресурси є основним джерелом потенціалу страхових компаній, які спрямовуються на досягнення ефективного господарювання, а значить – надійного страхового захисту в процесі надання послуг. Їх рух опосередковує операційну (страхову, перестрахову), інвестиційну, фінансову діяльність страховиків, трансформуючись у своєрідні фінансові потоки. Для забезпечення економічного зростання як на макро-, так і на мікроекономічному рівні, у страховій компанії необхідно виважено управляти фінансовими потоками, зокрема ефективно формувати і використовувати фінансові ресурси.

Література

1. Галасюк О. В. Теоретичні засади та структура формування фінансових ресурсів страхової компанії / О. В. Галасюк // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Економіка, 2009. – Вип. 11. – С. 219-224.
2. Лебединська Л. Д. Концептуальні засади управління фінансовими ресурсами страхових компаній // Науковий вісник Чернігівському державному інституті економіки і управління. – 2008. – №1. – С. 127-137
3. Коробка І. М. Управління формуванням фінансових ресурсів страхових компаній / І. М. Коробка, Н. Н. Бриганська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Pedagogica/3_82885.doc.htm

Гелик М. М., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СТРАХОВОМУ СЕКТОРІ

Актуальність дослідження. Інноваційна діяльність страхових компаній є необхідною умовою для успішної конкуренції. Інноваційна інфраструктура створює умови для ефективної інноваційної діяльності через надання різноманітних послуг: централізоване накопичення інформації щодо інноваційних продуктів; налагодження каналів одержання технологічної, маркетингової, комерційної,

фінансової інформації; акумулювання та використання фінансових ресурсів на інноваційні потреби; формування баз даних спеціалістів, які працюють в інноваційному бізнесі тощо. Для іноземних страхових компаній найбільш поширеною є нецінова конкуренція, що проявляється саме в інноваційному розвитку і є запорукою їх розвитку. Тому виникає потреба у визначенні перспектив та напрямів підвищення ефективності страхової діяльності на основі інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням теоретичних засад та особливостей розвитку страхової діяльності на основі інноваційного розвитку присвячені праці А. Ачкасова, В. Базилевича, А. Бойко, Н. Внукової, Т. Гаманкової, М. Клапківа, О. Кнейслер, В. Кравченко, П. Мюллер, І. Ненно, С. Осадця, Н. Ткаченко, Д. Фролової та ін., проте зважаючи на мінливе бізнес-середовище існування та розвитку страхових компаній дані аспекти залишаються гостроактуальними та потребують подальших досліджень.

Метою статті є дослідження аспектів інноваційної діяльності у страховому секторі.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення високорентабельної діяльності страхових компаній необхідно формувати сприятливе страхове середовище в якому будуть максимально враховані та захищені інтереси всіх суб'єктів страхування. У цьому контексті важливим постає впровадження інноваційних розробок у сфері надання страхових послуг. Під інноваційною страховою послугою слід розуміти комплекс системних заходів, спрямованих на гармонізацію всіх етапів страхового процесу з метою отримання фінансово-економічного й соціально-правового ефекту від страхування. Інноваційна страхова послуга має більш привабливі споживчі властивості у порівнянні з попередниками, здатна задовольнити раніше неохоплені потреби потенційного страхувальника та базується на використанні нових технологій.

Для залучення нових клієнтів страховим компаніям доводиться відшукувати можливості здешевлення пропонованих ними страхових продуктів, а це зробити вкрай важко, не змінюючи основних їх характеристик. Тому страховики намагаються в системі дистрибуції обирати більш дешеві канали реалізації послуг, які максимально відповідають потребам споживача. Основними інноваційними каналами просування страхових продуктів, які вважаються менш затратними, порівняно із прямими продажами, є: ко-брендінг; Інтернет; агрегатори.

Важливу роль у просуванні страхових продуктів відіграє ко-брендінг (англ. *cobrending*, просування двох марок одного чи різних виробників). Це один із варіантів взаємодії двох чи більше брендів для розвитку ринкової ніші, спрямований на забезпечення високої ефективності функціонування учасників та максимізацію прибутку, шляхом використання принципу синергії. Найпоширенішим є ко-брендінг страхових компаній, банків та інвестиційних компаній, який набув форм *bancassurance* (Франція), *assurfinance* чи *allfinance* (Німеччина). Відповідно до першої стратегії співпраці дистрибуція страхових продуктів відбувається через мережу банківських установ. Це дозволяє страховикам зміцнити свої позиції на ринку шляхом: зниження операційних витрат; скорочення або відсутності витрат на маркетингові дослідження, розширення клієнтської бази за рахунок партнера, а також диверсифікації системи дистрибуції страхових продуктів; підвищення функціональності мережі, обміну досвідом за рахунок вертикальної і горизонтальної ротації персоналу.

Одним із проявів все глибшого проникнення інформаційних і цифрових технологій у господарську діяльність підприємницьких структур та населення є стрімке зростання ролі Інтернету, мобільних додатків, веб-чатів, відео зв'язку тощо у контексті отримання необхідних даних. При цьому розрізняють дві системи страхування за допомогою Інтернет – «online» та «offline». В першому випадку фактично усі етапи придбання продукту відбуваються у віртуальному режимі без залучення представника страхової компанії. Страховий поліс страхувальник отримує шляхом видрукування його з сайту компанії або ж кур'єрською службою. У другому випадку, вся необхідна інформація щодо пропонованих послуг розміщена на сайті компанії, до неї відкритий доступ усім бажаючим, є можливість поставити питання представнику страховика онлайн, а вже укладення договору відбувається прямим методом.

Незважаючи на усі заходи щодо активізації Інтернет-страхування в Україні, існує низка чинників, які стримують його розвиток: низька страхова культура населення; недовіра до електронних платежів; техніко-технологічні проблеми забезпечення електронного документообігу та використання електронного підпису; присутність страхового шахрайства на ринку, неготовність окремих страховиків до переходу на нові канали дистрибуції страхових продуктів.

Однією з варіацій каналів реалізації страхових послуг є агрегатори – це ресурси, які спеціалізуються на зборі та групуванні даних про наявність послуги, її цінних категоріях і надають інформацію споживачеві в зручному для порівняння і вибору вигляді. Вони належать до результативних елементів страхового маркетингу. Також агрегатори стимулюють заохочення людей розглядати

можливості забезпечення власних фінансових коштів чи майна, ініціювати бажання в них запобігати ризиковим випадкам, тим самим шляхом умілого поєднання з веб-сторінками порівняння одразу визначити страховий продукт, що найточніше відповідає потребам клієнта [1, с. 218].

Основними тенденціями розвитку страхового ринку є укрупнення бізнесу – це основний тренд нового року, який плавно переходить з 2017. У минулому році відкликані ліцензії щонайменше у п'яти страховиків. На думку регуляторних органів, необхідно прийняти ряд законопроектів і очистити компанії, що існують номінально. В Україні немає потреби у більш ніж 300 страхових компаніях.

Варто погодитись з експертами, що тренд на найближчі 5 років – страхові компанії йдуть в діджитал. Це вплине на персонал, який задіяний в страхуванні. Компанії плавно відходять від співпраці з агентами і переходять в онлайн. Великі провайдери страхового ринку України вже впроваджують мобільні додатки і чат-боти. Такі кроки приведуть до зростання конкуренції серед страхових компаній і брокерів.

Одним з кроків в діджиталізації є укладання електронних договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [2]. Для страхувальника основними перевагами електронного договору страхування у порівнянні з паперовим полісом є: можливість укласти договір страхування самостійно, через Інтернет-сайт страховика, у зручний для себе час; електронний договір формується безпосередньо в базі даних МТСБУ. Таким чином, клієнт уникає ризиків отримати фальшивий чи фальсифікований поліс, а інформація про новий договір гарантовано є зафіксованим в централізованій базі даних МТСБУ; можливість здійснювати оплату договору ОСЦПВ із застосуванням інструментів Інтернет розрахунків без ризиків оплатити; нема ризику забути, зіпсувати або загубити поліс та звертатися до страховика за його відновленням; у випадку виключення страховика з МТСБУ, укладання договорів ОСЦПВ припиняється автоматично. Тому нівелюється ризик укладання договору з компанією, що втратила членство МТСБУ [3].

Зростатиме роль Blockchain-технологій як ключового драйверу ринку страхових послуг. Нині Blockchain-технології, що зародилися на ринку віртуальних валют, використовуються й у інших сферах фінансового сектору. У страховому секторі технологія blockchain допоможе вирішити такі завдання як автоматизації процесів створення і моніторинг страхової історії, оперативний доступ до довідок з державних органів, облік страхових подій, їх миттєва фіксація, укладення онлайн договорів страхування, експертиза і попередня оцінка ризиків, взаємодія з брокерами та мережею продажів, прозорість врегулювання і реагування на запити клієнтів

Спостерігатиметься поглиблення співпраці між традиційними фірмами і Insurtech-компаніями. Як засвідчує еволюція фінансових технологій, більшість FinTech стартапів отримали підтримку з боку традиційних банків. Ця тенденція продовжується з провідними страховими компаніями, які є найбільшими інвесторами на початку ініціатив insurtech. Спрямованість стосується створення рекомендаційних платформ, мобільних додатків порівняння, авто страхових продуктів, підтримки електронної документації та інтелектуальних домашніх пристроїв. Значний інтерес проявляється до даних, аналітики та blockchain-стартапів [4, с. 38].

Висновки. Інноваційний розвиток страхової діяльності відбувається під впливом глобалізації. Тому засвоєння різноманітних інноваційних технологій і новітніх інструментів дозволить страховикам охопити ті ніші ринку, які досі не зайняті, а також розширювати сфери своєї діяльності. Використання методів електронної комерції у страховій діяльності дозволить підвищити ефективність діяльності страхових компаній.

Література

1. Кулина Г. Інноваційні технології дистрибуції страхових продуктів/ Г. Кулина. – Світ фінансів. – 2016. – №1. – С. 215-226 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/3978/1/Кулина%20Г..pdf>
2. Ринок страхування [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.insa.com.ua/uk/blog/rynok-strahovaniya-2018/>
3. Офіційний сайт МТСБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mtsbu.ua/ua/presscenter/news/134062/>
4. Волосович С.В. Домінанти фінансових інновацій на ринку страхових послуг/ С. В. Волосович// Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні. – Київ, 2017 – С. 37-39.

Дзюба В. І., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. У процесі ринкових перетворень страхові компанії особливо потребують фінансової підтримки і залучення додаткового капіталу за допомогою придбання перестрахової послуги. Формування та розбудова ринку перестраховування в Україні є пріоритетним напрямом розвитку, оскільки забезпечує фінансову безпеку страхового ринку і, як наслідок, підвищує економічну стабільність у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню загальнотеоретичних та практичних аспектів, методичного базису функціонування перестрахового ринку в Україні присвячені праці багатьох науковців, серед них: Базилевич В. Д., Боженко А. С., Внукова Н. М., Гаманкова О. О., Осадець С. С., Приказюк Н. В., Татаріна Т. В., Ткаченко Н. В., Фурман В. В., Шумелда Я. П. та ін. Водночас, питання даної проблематики залишаються актуальними та потребують подальших досліджень і розробки з метою адаптації світового досвіду у даній сфері, напрацювання механізмів та засобів ефективної перестрахової діяльності на вітчизняному страховому ринку.

Метою статті є дослідження стану та ключових тенденцій розвитку ринку перестраховування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перестраховування набуло особливого розвитку в ринковій економіці, коли виникла об'єктивна необхідність у захисті майнових інтересів страховиків в умовах зростання страхового ризику та обмежених фінансових ресурсів. Економічною основою перестраховального захисту служать резерви перестраховика, що формуються за рахунок частини страхових премій прямого страховика. А відтак перестраховальні відносини, як і страхові, обумовлені наявністю страхового ризику та пов'язані з процесом створення та використання на принципах солідарності цільових резервів, призначених для забезпечення перестраховального (страхового) захисту. Водночас, перестраховальний процес не обмежений єдиним, одноразовим етапом перерозподілу ризиків, як це відбувається у страхуванні. Враховуючи фінансові можливості та економічні інтереси перестраховальників і перестраховиків, частина ризику, переданого в цесію (первинний перерозподіл), у разі необхідності може підлягати подальшому перерозподілу через механізм перестраховування (ретроцесію), до остаточного його покриття учасниками перестраховування. У процесі перерозподілу страхового ризику можуть брати участь кілька страховиків (перестраховиків), у тому числі професійна перестраховальна компанія.

З теоретичної точки зору, більшість сучасних вчених-економістів розглядають перестраховування як сферу фінансово-економічних відносин, природа яких є спільною із страховими відносинами. Проте, у прикладному управлінському аспекті перестраховування виступає методом управління ризиками прямого страховика, відповідно до якого страховик (перестраховальник), приймаючи на страхування ризику, частину відповідальності за ними передає іншим страховикам (перестраховикам) на узгоджених умовах з метою збалансування страхового портфеля, забезпечення фінансової стійкості та рентабельності страхових операцій.

Ринок перестраховування, як і страховий ринок, має внутрішню будову та зовнішнє оточення. На ринку перестраховування вирізняють основних учасників – продавців та споживачів перестрахової послуги, а також, допоміжних учасників ринку, які доповнюють інфраструктуру ринку та покликані сприяти процесам перестраховування.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній (СК) станом на 31.12.2017 становила 294, у тому числі СК «life» – 33 компанії, СК «non-life» – 271 компанія, (станом на 31.12.2016 – 310 компаній, у тому числі СК «life» – 39 компаній, СК «non-life» – 271 компанія). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 2017 рік порівняно з 2016 роком, кількість компаній зменшилася на 16 СК, порівняно з 2015 роком зменшилася на 67 СК [1].

Згідно даних Нацкомфінпослуг [1] за 2017 рік частка валових страхових премій у відношенні до ВВП залишились на рівні 2016 року та становила 1,5%; частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП за 2017 рік становила 1,0%, що на 0,1 в.п. менше в порівнянні з відповідним показником 2016 року.

За договорами перестраховування ризиків за 2017 рік українські страховики (цеденти, перестраховальники) сплатили часток страхових премій 18 333,6 млн. грн. (за 2016 рік – 12 668,7 млн. грн.), з яких: перестраховикам-нерезидентам – 3 396,2 млн грн, що на 14,3% менше порівняно з 2016

роком (за 2016 рік – 3 962,3 млн грн); перестраховикам-резидентам – 14 937,4 млн. грн., що на 71,6% більше порівняно з відповідним показником 2016 року (за 2016 рік – 8 706,4 млн грн).

Загальна сума часток страхових виплат, компенсованих перестраховиками, становила 1 208,2 млн грн (за 2016 р. – 1 233,2 млн грн), в тому числі компенсовано: перестраховиками-нерезидентами – 928,2 млн. грн., що на 2,8% менше порівняно з 2016 роком (за 2016 рік – 954,7 млн. грн.); перестраховиками-резидентами – 280,0 млн. грн., що на 0,5% більше порівняно з відповідним показником 2016 року (за 2016 рік – 278,5 млн грн). [1]

У структурі вихідного перестраховування станом на 31.12.2017 найбільше сплачено часток страхових премій за такими видами страхування, як: страхування фінансових ризиків – 3 954,9 млн. грн. (або 21,6%) (станом на 31.12.2016 – 2 013,2 млн. грн. (або 15,9%)); страхування вантажів та багажу (вантажобагажу) – 3 887,5 млн. грн. (або 21,2%) (станом на 31.12.2016 – 3 484,7 млн грн (або 27,5%)); страхування майна – 3 172,9 млн. грн. (або 17,3%) (станом на 31.12.2016 – 2 273,9 млн. грн. (або 17,9%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 2 280,1 млн. грн. (або 12,4%) (станом на 31.12.2016 – 1 066,8 млн грн (або 8,4%)); страхування відповідальності перед третіми особами – 1 634,8 млн. грн. (або 8,9%) (станом на 31.12.2016 – 1 032,6 млн. грн. (або 8,2%)); страхування наземного транспорту (КАСКО) – 904,1 млн. грн. (або 4,9%) (станом на 31.12.2016 – 720,7 млн. грн. (або 5,7%)); авіаційне страхування – 519,6 млн грн (або 2,8%) (станом на 31.12.2016 – 343,4 млн грн (або 2,7%)).

Загалом, співвідношення вихідного перестраховування до валових страхових премій станом на 31.12.2017 становило 42,2%, що на 6,2 в.п. більше аналогічного показника минулого року та на 8,9 в.п. більше показника 2015 року (станом на 31.12.2016 – 36,0%, станом на 31.12.2015 – 33,3%).

Згідно даних рис. 1 протягом 2015 – 2017 років змінювались обсяги вихідного перестраховування, відповідно зазнали змін і частки резидентів та нерезидентів у вихідному перестраховуванні. Так, при зменшенні у 2017 році порівняно з 2016 роком операцій з перестраховування із страховиками-нерезидентами на 14,3% їх частка у вихідному перестраховуванні зменшилась на 12,8 в.п. до рівня 18,5%. Відповідно збільшилась частка резидентів з рівня 68,7% за 2016 рік, до рівня 81,5% за 2017 рік.

Рис. 1. – Динаміка вихідного перестраховування та співвідношення часток резидентів та нерезидентів у вихідному перестраховуванні за 2015 - 2017 роки [1]

В загальному спостерігаємо проблему нерівномірного розвитку вітчизняного ринку перестраховування, яку можна вирішити за рахунок: очищення ринку від операцій псевдоперестраховування шляхом запровадження стандартів якості договорів перестраховування, унормування державного регулювання та нагляду на вітчизняному ринку перестраховування та сприяння розвитку здорової конкуренції серед страховиків (запровадження професійного перестраховика, активізація роботи перестрахових брокерів).

Функціонування вітчизняного перестрахового ринку в сучасних умовах знаходиться під впливом багатьох чинників, які негативно позначаються на фінансових показниках і стримують його розвиток. Перш за все не сформована законодавча база, яка б здійснювала регулювання перестрахової діяльності. Також вітчизняний перестраховий ринок характеризується нерозвиненою інфраструктурною та представлений в основному факультативним перестраховуванням. Проблемним моментом є і низький

рівень капіталізації, як страхового ринку загалом, так і безпосередньо перестрахового. Погіршують ситуацію і використання перестраховиками методів недобросовісної конкуренції у своїй діяльності. Важливим чинником, який негативно впливає на розвиток вітчизняного ринку перестраховання, є також відсутність необхідної інформації про перестраховання та державних рейтингів страховиків щодо здійснення ними перестраховальних операцій.

Висновки. Таким чином, лише поєднання ефективної системи регулювання ринку перестраховання і використання інноваційних перестрахових послуг з окремими універсальними стандартами якості дозволить активізувати вхідне перестраховання шляхом стимулювання державою розвитку вітчизняного ринку перестраховання; покращення політичної і економічної ситуації в Україні; підвищення вимог до капіталізації страхових компаній і, як наслідок, зростання місткості вітчизняного страхового ринку.

Література

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – <https://nfp.gov.ua>

Задворний О. О., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ ДЛЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження. Формування в Україні ринкової економіки, розбудова її інфраструктури, створення дієвих механізмів господарювання для усіх суб'єктів ринку передбачає необхідність теоретичного з'ясування суті страхової діяльності, пошук адекватних новим умовам методів захисту та відшкодування втрат як фізичним, так і юридичним особам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремими проблемами розвитку обов'язкових видів страхування займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: В. Д. Базилевич, В. М. Баранова, О. І. Завійська, С. С. Осадець, О. О. Рожко, А. В. Ротова, Н. В. Ткаченко, В. М. Фурман. Проте проблема розвитку обов'язкових видів страхування в Україні залишається малодослідженою та потребує подальшого розгляду та досліджень.

Метою дослідження є дослідження сутності та ролі обов'язкових видів страхування для стабілізації вітчизняної економіки дослідження теоретичних аспектів формування фінансових ресурсів.

Виклад основного матеріалу. В умовах переходу України до глобальної ринкової економіки значну актуальність набуває дослідження сутності обов'язкового страхування як економічної категорії. Відсутність чіткого визначення поняття «обов'язкового страхування» є фактором, що утворює проблему застосування цієї дефініції у страховій діяльності. Питання безвідмовного виконання обов'язкового страхування суб'єктами страхових відносин залишається невирішеним, оскільки відсутня системність законодавчих актів та не впроваджено дієвого механізму забезпечення страхового захисту обов'язковими видами страхування.

Страховання класифікується за багатьма ознаками. Найважливіша класифікаційна ознака у страхуванні – форма проведення. За цією ознакою страхування поділяється на добровільне й обов'язкове.

Добровільне страхування – це страхування, яке здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог вітчизняного законодавства. Конкретні умови страхування встановлюються при укладенні договору страхування. Добровільне страхування не може бути обов'язковою передумовою при реалізації інших правовідносин, не пов'язаних зі страхуванням.

Під обов'язковим страхуванням мається на увазі обов'язковість внесення відповідним колом страхувальників фіксованих страхових платежів, коли необхідність відшкодування матеріального збитку або надання грошової допомоги зачіпає інтереси не лише конкретного потерпілого, але й державні інтереси. Йдеться про те, що обов'язкова форма страхування стосується пріоритетних об'єктів страхового захисту. Тому соціальне страхування, страхування житлових будівель, окремих сільськогосподарських тварин у громадян, пасажирів та деякі інші види страхування в Україні є

обов'язковими [1, с. 173].

Метою обов'язкового страхування є підвищення соціальної захищеності окремих категорій громадян, посилення стабільності в економіці завдяки раціональному використанню страхових фондів, розширення кола страхувальників і помітне зниження на підставі цього страхових платежів.

Для здійснення обов'язкового страхування Кабінет Міністрів України встановлює порядок та правила його проведення, форми типового договору, особливі умови ліцензування обов'язкового страхування, розміри страхових сум та максимальні розміри страхових тарифів або методику актуарних розрахунків.

Для обов'язкової форми страхування властиві принципи, що наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Принципи обов'язкового страхування

Принцип	Зміст
Законність	Обов'язкове страхування регулюється законодавчими актами, згідно з якими страховик зобов'язаний прийняти до страхування певні об'єкти, а страхувальники – вносити встановлені страхові платежі. В законодавстві встановлюється: сукупність об'єктів, що підлягають обов'язковому страхуванню; порядок визначення величини тарифних ставок або середніх їх розмірів з наданням права регіональної їх диференціації; періодичність внесення страхових внесків; обсяг страхової відповідальності; рівень страхового забезпечення. Зазначаються також основні права і обов'язки сторін щодо дотримання умов договору страхування.
Загальність	Для обов'язкової форми страхування властиве суцільне охоплення об'єктів, які законодавством віднесені до неї. Щоб реалізувати цей принцип, страхові організації щорічно здійснюють по всій країні реєстрацію наявних об'єктів, перевіряють правильність нарахування страхових платежів та своєчасність їх виплати.
Відповідальність	Обов'язкове страхування передбачає відповідальність страхувальника за своєчасність і виплату страхових платежів в повному обсязі. Коли ж страхувальник з якихось причин порушить ці вимоги, страхові платежі стягуються за рішенням суду. Можливий і випадок пошкодження чи загибелі застрахованих об'єктів, ще не оплачених останнім черговим платежем. В такому разі страхове відшкодування підлягає виплаті з вирахуванням заборгованості по платежах. Порушення строків виплати страхових платежів зумовлює нарахування на них пені.
Безперервність	Обов'язкове страхування не обмежене в часі і діє на протязі періоду, поки страхувальник користується застрахованим майном. Виключенням є ветхі об'єкти та ті, господаря яких не встановлено. Вони не підлягають страхуванню. Якщо ж застраховане майно переходить до страховане майно переходить до іншого господаря, то дія договору страхування не припиняється і втрачає силу лише в зв'язку з загибеллю майна.
Нормованість	В разі застосування обов'язкового страхування встановлюються норми страхового забезпечення у відсотках до страхової оцінки або в повній грошовій сумі на об'єкт.
Соціальність	Страхування покликане забезпечити безперервне економічне життя суспільства, допомогти підприємствам, організаціям та окремим особам подолати наслідки несприятливих подій, викликаних будь-якими факторами.

Сьогодні держава не в змозі вирішувати такі важливі соціальні питання, як медичне обслуговування, виплата пенсій, надання допомоги з безробіття, відшкодування витрат при травматизмі на виробництві і т. ін. лише за рахунок державного бюджету. Такі завдання може виконати страховий ринок. Відносини, які виникають при залученні страхового ринку до вирішення соціальних програм, якісно відрізняються від відносин, пов'язаних із прямим відчуженням коштів. Роботодавці, підприємства та працівники вступають у гарантійні цивільно-правові відносини, де страхова компанія бере зобов'язання отримати додатковий дохід завдяки розміщенню взятих коштів і здійснити ті виплати, під які взято зобов'язання (пенсії, допомога, компенсації тощо) [2].

Вимогою обов'язкового страхування для суб'єктів господарювання кожної держави виступає соціальна необхідність держави, щодо захисту інтересів своїх громадян.

Обов'язкове страхування можна поділити залежно від галузей страхування на три види: обов'язкове майнове страхування, обов'язкове особисте страхування, обов'язкове страхування відповідальності.

В Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування:

- 1) медичне страхування;
- 2) особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;
- 3) особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних

пожежних дружин (команд);

4) страхування спортсменів вищих категорій;

5) страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;

6) особисте страхування від нещасних випадків на транспорті;

7) авіаційне страхування цивільної авіації;

8) страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;

9) страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;

10) страхування засобів водного транспорту та інші [3].

Висновки. Таким чином, обов'язкове страхування є важливим компонентом суспільного виробництва, дійовим інструментом захисту економічної і соціальної сфер суспільства. Його ефективне використання в нових умовах господарювання і формування ринкових відносин можливе на базі розробки і подальшого проведення державної страхової політики.

Література

1. Завійська О. І. Страхові послуги: навчальний посібник / О. І. Завійська. – Л.: Компакт-ЛВ, 2010. – 350 с.

2. Страхування: підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002 – 599с.

3. Про страхування [Електронний ресурс]: закон України № 85/96-ВР від 07.03.1996р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Коренюк А. С., Журавльова А. В.
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Харків

ДИНАМІКА ПРОЦЕСІВ КОНЦЕНТРАЦІЇ НА РИНКУ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Актуальність дослідження. Обов'язкового страхування цивільної відповідальності займає важливе місце на ринку страхування України. Серед факторів, що впливають на здатність страхової компанії своєчасно здійснювати виплати за страховими випадками, є рівень концентрації. Однією із проблем, що стримує розвиток обов'язкового страхування цивільної відповідальності, є незначний обсяг капіталу страхових компаній. Тому дослідження процесів концентрації на ринку обов'язкового страхування є важливим завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку ринку обов'язкового страхування цивільної відповідальності присвячені праці багатьох українських вчених, зокрема, В. Д. Базилевича, А. А. Мазаракі, О. М. Залетова, Л. М. Лесика, А. В. Непрана та інших. Проте в дослідженнях залишилися недостатньо розкриті процеси концентрації на ринку.

Мета статті. Метою статті є аналіз процесів концентрації на ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність, яка пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, відповідно ст. 1187 ЦК України визначена як джерело підвищеної небезпеки, що створює підвищену небезпеку як для самих транспортних засобів, так і для оточуючих. З 2005 р. страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів в нашій країні з 2005 р. проводиться в обов'язковій формі.

Обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів (далі – ОСЦПВВНТЗ) є одним із провідних видів страхування в Україні. В 2016 р. обсяг валових страхових премій на ринку ОСЦПВВНТЗ, отриманих страховими компаніями, становив 3,5 млрд грн проти 3,0 млрд грн у 2015 р. Даний вид страхування є відносно прибутковим для страхових компаній. Так, рівень страхових виплат у 2016 р. становив 40,6 %, збитковість страхової суми – 0,027 %.

Станом на 3 квартал 2017 р. на ринку здійснювали діяльність 53 страхові компанії, які мають право на здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів відповідно до вимог, встановлених Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» та Законом

України «Про страхування» мали ліцензію на здійснення даного виду страхування. Головна мета даного виду страхування – забезпечити відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України.

Процес концентрації страхового ринку охоплює всі об'єкти страхування, але рівень їх концентрації різний. Це обумовлено специфічними особливостями окремих видів та галузей страхування.

Ринок ОСЦПВВНТЗ має специфічні особливості. Обов'язковою умовою здійснення діяльності щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є членство страховиків у МТСБУ [1]. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» укладаються такі види договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності: внутрішній договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (далі - внутрішній договір страхування); договір міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (далі - договір міжнародного страхування) [1]. Крім того, ринок має специфіку ціноутворення. Розмір базового страхового платежу, перелік, значення коригуючих коефіцієнтів та порядок їх застосування затверджуються Уповноваженим органом за поданням МТСБУ. Отже, страхові компанії не мають право самостійно визначати страхові тарифи, що обмежує цінову конкуренцію на даному ринку.

Рівень концентрації обов'язкового страхування транспортних засобів є незначним. За останні роки на ринку ОСЦПВВНТЗ спостерігалось посилення процесів концентрації (табл. 1).

Таблиця 1

Зміна концентрації страхового ринку ОСЦПВВНТЗ в 2016-2017 рр.

Перші (Тор)	2016 р.		2017 р.	
	Надходження премій (млн грн)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн грн)	Частка на ринку, %
Тор 3	186,1	22,5	212,1	22,9
Тор 10	449,9	54,4	529,1	57,2
Тор 20	659,0	79,7	737,3	79,7
Всього на ринку	925,1	100,0	925,1	100,0

Дані за 2016 р. і 2017 р. наведені станом на 3 квартал.

Джерело: Нацкомфінпослуг.

На ринку спостерігається посилення процесів концентрації. Як свідчать наведені дані, на ринку ОСЦПВВНТЗ порівняно із іншими видами страхування відповідальності достатньо невисокий рівень концентрації. На три найбільші страхові компанії (ПАТ «НАСК ОРАНТА», ПрАТ СК «Провідна», АТ СГ «ТАС приватне») припадало у 2017 р. 212,1 млн грн всіх страхових премій, що становило 22,9 % (у 2016 р. – відповідно 212,1 млн грн і 22,5 %). Частка Тор-10 у 2017 р. склала 57,2 % проти 54,4 %. На решту страхових компаній (44) припадало 42,8 % від загального обсягу страхових премій.

Таким чином, можна зробити висновок, що ринок обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є конкурентним.

Специфікою ринку ОСЦПВВНТЗ є незначні обсяги, які передаються у перестраховання. Так, у 2016 р. в цілому частка страхових премій, переданих перестраховикам, становила 20,8 %. Це пов'язано з тим, що за даним видом страхування розмір страхової суми є відносно невеликим. Відповідно до розпорядження Нацкомфінпослуг від 29.12.2015 р. № 3470 «Про внесення змін до розпорядження Держфінпослуг від 09 липня 2010 року № 566 „Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів” страхові суми за внутрішніми договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності встановлені в розмірі:

– за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю – 200 тис. грн на одного потерпілого, незалежно від кількості потерпілих;

– за шкоду, заподіяну майну потерпілих – 100 тис. грн на одного потерпілого, але не більше 500 тис. грн на одну страхову подію [2].

Для оцінки рівня концентрації на страховому ринку може бути використаний індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ). Цей індекс набув широкого поширення у розвинених країнах світу для оцінки рівня концентрації фінансового сектору, в тому числі і страхування. Зокрема, у США він є орієнтиром антимонопольної політики і показує ступінь монополізації за трьома групами залежно від індексу:

– від 0,1 (або 1 000) – незначна концентрація ринку;

– від 0,1 до 0,18 (або від 1 000 до 1 800) – середня концентрація ринку;

– вище 0,18 (або від 1 800) – висока концентрація ринку [3, с. 67].

Нами були розрахований індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) для ринку обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів. Результати наведені в табл. 2.

Таблиця 2

**Динаміка індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ)
на ринку обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів**

	2016 р.	2017 р.
Індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ)	402,5	425,6

Аналіз індексу Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) дозволяє зробити висновок, що рівень концентрації на ринку обов'язкового страхування цивільної відповідальності є незначним, незважаючи на прискорення даних процесів. Його значення є меншим 1000.

Аналіз ОСЦПВВНТЗ дає змогу визначити, що даний ринок є висококонкурентним. Рівень концентрації є незначним і в найближчій перспективі регулювання з боку Антимонопольного комітету України не потребує.

Література

1. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 р. № 1961-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.

2. Про внесення змін до розпорядження Держфінпослуг від 09 липня 2010 року № 566 „Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: розпорядження Держфінпослуг від 09 липня 2010 року № 566 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0145-16>.

3. Оцінювання фінансово-економічної діяльності страхових компаній: адаптивність зарубіжного та вітчизняного досвіду: монографія / Гончаренко О. М., Ненно І. М., Свіглична О. С. та ін.; за ред. І. М. Ненно. – Одеса: Астропринт, 2015. – 387 с.

**3. Підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання
в ринкових умовах**

Zhehlova A.
National Aviation University,
Kyiv

**TRENDS OF THE DEVELOPMENT OF THE WORLD HOUSEHOLD AND THEIR IMPACT ON
INTERNATIONAL CURRENCY-CREDIT TAX FINANCIAL RELATIONS**

Relevance of research. Today, in connection with the globalization of the world economy, the question becomes urgent regarding the implementation of concerted actions, coordination of economic, including monetary and financial, and policy of states. The growing unity of the world economy requires a special responsibility for the international consequences of national decisions. Hence the attempts to find the optimal combination of market mechanisms, national and international regulation, the definition of a compromise between national and general interests of countries. In this aspect, I would like to draw attention to the study of trends in the development of the world economy and their impact on international monetary and credit relations and financial relations.

Analysis of recent research and publications. Among the recent scientific studies devoted to the problems of studying the trends of the global economy and their impact on the international monetary and credit and financial relations, introduced: A. Galchinsky, V.V. Zhivetin, V.L. Samokhvalov, O.F. Balatsky, O. Bilorus, Yu Pakhomov and others.

The purpose of the article. The purpose of this work is to study the theoretical and methodological aspects of trends in the development of the global economy and their impact on international monetary and credit, and financial relations.

Presenting main material. International monetary and financial and credit relations are one of the most complex areas of world economic relations. They focus on the problems of the national and world economy, the development of which is historically parallel and closely intertwined. As globalization of the world economy increases international flows of goods, services and especially capital and loans. Under the influence of functional changes in the globalized world economy, the process of financial globalization is intensifying, which determines qualitatively new degree of internationalization of currency-credit and financial relations. They acquire the features of integrity, based on the mutual interests of countries, despite the contradictions and conflicts in this area. Ukraine is increasingly involved in international monetary and financial relations as the country integrates into the global economy, the global financial market. This requires knowledge of economic categories, patterns, trends of international monetary and credit relations, the activities of international financial institutions, in which our country participates. International monetary and financial organizations can be conventionally called international financial institutions.[1] These organizations pursue the following goals:

- unite the efforts of the international community to stabilize international finance and the world economy;
- carry out inter-state currency and credit and financial regulation;
- jointly develop and coordinate the strategy and tactics of world monetary and credit and financial policy.

Organizations of global significance include, first of all, specialized UN-IMF and IBRD teams, as well as the World Trade Organization. The role of the United Nations in the international monetary and financial relations is directly imminent. However, in addressing the problems of developing countries at the United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD (since 1964), currency and credit issues are discussed along with the problems of world trade and the development of these countries. Between sessions, the UNCTAD function is carried out by the Trade and Development Board (two sessions per year). [2]

The UN specialized agency - the Economic Council - has established regional commissions for Europe, Africa, Asia, and Latin America. The last two contributed to the organization of the Asian Development Bank and the Inter-American Development Bank. Special funds complement these organizations. The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) includes 24 countries, accounting for 16% of the population and 2/3 of the world's manufacturing in the West. Within the framework of the OECD, there are 30 committees, including on balance of payments issues, harmonization of export credits. The purpose of the OECD is to promote economic development and financial stabilization of member countries, free trade and development of young countries. The World Bank (IBRD), as a specialized financial institution of the United Nations, is called to best contribute to the strategic goal of integrating the economies of all member countries with the main centers of the global economic system. As World Bank ex-president Robert Zoellick said, the

goal of the World Bank is to promote sustainable globalization for the benefit of all segments of the population, reduce poverty, accelerate economic growth without compromising the environment, and create new opportunities for and opportunities for people to create hope. At present, in accordance with the Millennium Declaration, the World Bank has focused on achieving the Millennium Development Goals. In the transition to the third millennium, under the aegis of the United Nations, eight goals were formulated, the achievement of which should be directed to the efforts of international organizations. The Millennium Development Goals need to be achieved by 2020 and include the following:

- Elimination of poverty and hunger;
- provision of general elementary education;
- promotion of equality between men and women and empowerment of women;
- reduction of infant mortality;
- improving maternity protection;
- fight against HIV / AIDS, malaria and other diseases;
- Ensuring sustainable environmental development;
- forming a global partnership for development, etc.

To address these global challenges for human development, the World Bank, using the IBRD loan facility, lends to middle-income countries at interest rates that match the market level of these countries. Another World Bank IDA financial institution is lending to low-income countries with minimum interest rates or no interest.[3] Conclusions Thus, international monetary and financial and financial relations are one of the most complex areas of global economic relations. As globalization of the world economy increases international flows of capital and loans. Not an exception to this rule is Ukraine, which is increasingly involved in international monetary, financial and financial relations. Today, there are a number of international financial institutions in the world, but the focus of this study was on the activities of the World Bank. It was created to assist in the restoration and development of the economies of its member countries. It should be noted that under the current conditions of increasing the gap in the quantity and material wealth of the population of developed and developing countries, the activities of the World Bank play a particularly important role in the development of the system of international relations.

Conclusions. Thus, international monetary, financial and credit relations are one of the most complex areas of global economic relations. As globalization of the world economy increases international flows of capital and loans. Not an exception to this rule is Ukraine, which is increasingly involved in international monetary, financial and financial relations. Today, there are a number of international financial institutions in the world, but the focus of this study was on the activities of the World Bank. It was created to assist in the restoration and development of the economies of its member countries. Today, the focus of the World Bank's work is on fighting poverty, first and foremost, in developing countries. It should be noted that under the current conditions of increasing the gap in the quantity and material wealth of the population of developed and developing countries, the activities of the World Bank play a particularly important role in the development of the system of international relations.

References

1. Demirguch-Kunt Ashley. Financial services for all? Strategies and problems of expanding access / Demirguch-Kunt Ashley., 2016. – 308 p.
2. Finteh. Guide to the latest financial technologies, 2017. – 343 p.
3. McKenzie Wendy. Use and interpretation of financial statements / McKenzie Wendy., 2006. – 516 p.

**Василенко В. А., Грамацький Є. О., Петрищенко Н.А.
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса**

ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Метою управління фінансами підприємств є забезпечення високого рівня рентабельності виробничо-господарської діяльності та максимізація прибутку підприємства. Специфіка будівельної галузі, а саме, тривалий виробничий цикл та висока капіталоемність будівництва, обумовлює високу актуальність для підприємств цієї галузі завдань максимізації доходу при зниженні собівартості, що неможливо без підвищення обсягів і якості будівельних робіт на основі застосування сучасних методів та технологій будівництва. У зв'язку з цим роль ефективного аналізу фінансово-господарської діяльності, збільшення прибутковості для підприємств галузі постійно зростає, а

забезпечення ефективного функціонування будівельних організацій вимагає вдосконалення процесу управління формуванням прибутку підприємства

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти формування та використання прибутку господарських суб'єктів розглянуті у роботах таких вчених як: І. А. Бланк [1], Л. В. Козак [2]. Питання розвитку будівельних підприємств, підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності та прибутковості аналізуються у працях Л. В. Кулікової [3], Н. А. Петрищенко [4], О. В. Оскоми [5] та ін.

Мета статті. Дослідження процесів формування прибутку на будівельних підприємствах та вивчення особливостей його використання для забезпечення подальшого ефективного функціонування підприємств.

Виклад основного матеріалу. Будівельна галузь одна з найважливіших в Україні. Вона тісно пов'язана з іншими галузями, такими як виробництво будівельних матеріалів, меблів, транспорт, житлово-комунальне господарство. Підприємства галузі забезпечують велику кількість робочих місць та сприяють підвищенню рівня життя населення і економічному розвитку країни.

Слід відзначити, що у 2017 році кількість суб'єктів господарювання, що займаються будівельною діяльністю, скоротилася у порівнянні з 2016 роком. Якщо у 2016 році в Україні функціонувало 55128 суб'єктів господарювання з видом діяльності «Будівництво», з них 29165 підприємства та 25963 фізичні особи – підприємці, то в 2017 році їх загальна кількість скоротилася до 50208 одиниць, або на 8,9%. Зміни були обумовлені зменшенням кількості юридичних осіб до 24333 одиниць та суб'єктів підприємницької діяльності фізичних осіб до 25873 одиниць [6].

Мета функціонування будь-якого підприємства – отримання прибутку [7], завдяки чому забезпечується поширене відтворення та приріст капіталу, необхідного для подальшого розвитку. Прибуток – це найважливіша фінансова категорія, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства. Вона характеризує ефективність виробництва і свідчить про обсяги та якість виробленої продукції, продуктивність праці, рівень собівартості. Прибуток впливає на зміцнення фінансового стану підприємства, інтенсифікацію виробництва. Він є не лише засобом забезпечення внутрішньогосподарських потреб підприємств, а й джерелом формування доходів державного бюджету України. Прибуток характеризує дохідність підприємства, окупність вкладених витрат і використаного майна в результаті здійснення відповідних заходів, а також результативність діяльності підприємства, тобто є фінансовим результатом його підприємницької діяльності. На процес формування прибутку впливають як процеси, що відбуваються в суспільстві, сфері виробництва й розподілу валового внутрішнього продукту, так і діяльність самого підприємства, а саме ефективність фінансово-господарської діяльності, галузь, сфера діяльності.

Прибуток можна також розглядати як:

– результат фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та винагорода за підприємницький ризик;

– джерело самофінансування підприємства.

Слід відзначити, що серед підприємств будівельної галузі велика кількість працює зі збитками. На рис. 1 показана динаміка кількості збиткових та прибуткових підприємств з 2013 по 2017 рік.

Рис. 1. Співвідношення між збитковими та прибутковими підприємствами будівельної галузі

Як можна побачити на рис. 1, часта збиткових підприємств поступово скорочується. Якщо у 2013 році вона складала 37,7% від загальної кількості, то у 2017 році зменшилась до 27,3%.

Розглянемо процес формування чистого прибутку (збитку) будівельних підприємств. На його величину впливає обсяг чистих доходів та витрати на виробництво, які в свою чергу залежать від рівня собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг). Як у 2015 так і у 2016 році відбувалась позитивна динаміка у величині чистого збитку підприємств. У 2015 році він знизився на 7,5% у порівнянні з 2014 роком, а у 2016 році ще на 59,2%. Ріст чистих доходів і у 2015 і у 2016 році дещо перевищує приріст загальних витрат, що і обумовило зменшення чистого збитку будівельних підприємств. Собівартість продукції у 2015 році збільшилась на 12% у порівнянні з 2014 роком, а у 2016 році ще на 17,34%.

Таблиця 1

Формування чистого прибутку (збитку) будівельних підприємств (млн грн)

Показник	2014		2015		2016	
	абс. значення	абс. значення	абс. значення	темپ росту до попереднього періоду	абс. значення	темп росту до попереднього періоду
Разом чисті доходи	179092,6	177197,2	177197,2	98,9416648	199258,7	112,45
Витрати усього	207041,4	203059,1	203059,1	98,0765683	209811,7	103,33
Чистий прибуток (збиток)	-27948,8	-25861,9	-25861,9	92,533132	-10553	40,805
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	113253,7	126832,3	126832,3	111,989542	148819,6	117,34

Щоб постійно забезпечувати зростання прибутку, треба шукати невикористані можливості його збільшення, тобто резерви зростання. Резерв - це кількісна величина. Резерви виявляються на стадіях планування та безпосереднього виробництва продукції і її реалізації. Визначення резервів збільшення прибутку базується на науково обґрунтованій методиці розроблення заходів з їх мобілізації.

Слід відзначити, що прибуток господарських суб'єктів чутливий до фази економічного циклу та росту економіки країни. У період економічного підйому він збільшуються, а в період спаду скорочується. Тому підприємствам потрібна державна підтримка. У період підйому підприємства здатні формувати прибуток та забезпечувати як власні потреби у капіталі; так і надходження до бюджету країни.

Висновки. В сучасний період актуальним завданням для будь-яких підприємств, в тому числі й будівельних, є максимізація прибутку. Збільшення прибутку підприємства сприяє оновленню основних засобів, впровадженню новітніх технологій, а також підтримує фінансову стійкість підприємств, платоспроможність та конкурентоспроможність продукції. З метою забезпечення збільшення прибутку підприємства постійно проводять фінансово-господарський аналіз та пошук невикористаних виробничих можливостей, тобто резерви зростання.

Література

1. Бланк І. А. Управління прибутком / Бланк І. А. – К. : «НІКА», 2008. – 324 с.
2. Прибуток підприємств: теоретико-методичні засади формування та аналізу : [монографія] / Л. В. Козак, О. Р. Кривицька, О. М. Новоселецький. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 160 с
3. Кулікова Л. В. Сучасні тенденції розвитку будівельних підприємств [Електронний ресурс] / Л. В. Кулікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2017/12.pdf.
4. Петрищенко Н. А. Вплив кризи на діяльність будівельних підприємств [Електронний ресурс] / Н. А. Петрищенко // Інфраструктура ринку. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/32.pdf.
5. Аналіз стану та тенденції розвитку будівельної галузі України / О. В. Оскома, А. Р. Колосова, К. О. Засікан // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-8-2015>.
6. Економічна статистика [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm.
7. Бланк І. А. Управління прибутком / Бланк І. А. – К. : «НІКА», 2008. – 324 с.

**Дідичук М. І., Мартинюк Г. Б., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

**СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА, ФУНКЦІЇ ТА ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ**

Актуальність дослідження. Динамічний розвиток ринку, посилення конкуренції як на національному, так і на міжнародному ринках вимагають від підприємств здійснення заходів, спрямованих на підвищення результативності їх діяльності, забезпечення гнучкості та динамічності поведінки господарюючого суб'єкта у взаємодії з зовнішнім середовищем. Вітчизняні підприємства функціонують в умовах невизначеності та обмеженості фінансових. А тому ефективна діяльність підприємств у довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів їхнього розвитку і підвищення конкурентноздатності в умовах переходу до ринкової економіки в значній мірі визначаються рівнем їх фінансового потенціалу, якістю управління їх фінансовою діяльністю та рівнем їх фінансового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування та ефективне використання фінансового забезпечення діяльності підприємств, в тому числі і підприємств торгівлі, стало об'єктом досліджень відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Безкид Й. М., Бланк І. А., Василик О. Д., Гавриленко Т. В., Дідик Л. М., Козій І. С., Олійник Д. С., Опарін В. М., Поддєрьогін А. М., Райсберг Б. А., Романенко О. Р., Сафонова Ю. М., Стефанишин О. Б., Терещенко О. О., Федосов В. М., Шеремет А. Д., Юрій С. І. та ін.

Мета статті є узагальнення й розвиток теоретичних основ фінансового забезпечення діяльності підприємств торгівлі, його складових елементів.

Виклад основного матеріалу. Діяльність сучасних суб'єктів підприємницької діяльності (в тому числі і сфери торгівлі) відбувається в умовах нестабільного розвитку економіки, посилення глобалізаційних процесів, тиску конкуренції, зростаючого впливу фінансової сфери та кризових явищ в їх діяльності. Отож, сучасні умови господарювання обумовлюють гостру потребу господарюючих суб'єктів у припливі капіталу. Успішне господарювання суб'єктів підприємницької діяльності (в тому числі й підприємств роздрібно торгівлі) потребує створення адекватного фінансового забезпечення, яке дозволило б на основі дотримання вартісно-грошових та натурально-речових пропорцій забезпечувати їх просте і розширене відтворення, збільшувати ефективність діяльності, досягати стабільного розвитку в перспективі. Фінансове забезпечення є запорукою стабільного функціонування і подальшого розвитку будь-якого господарюючого суб'єкта, в тому числі і сфери торгівлі.

В такому контексті виникає необхідність більш детального дослідження суті, місця, функцій та складу фінансового забезпечення суб'єктів господарювання (підприємств) сфери торгівлі.

Досить часто в економічній літературі поняття «фінансове забезпечення» ототожнюють із поняттям «фінансування».

Термін «фінансування» походить від латинського слова *finis* (межа, кінець) і старофранцузького дієслова *finer* (довести до вдалого завершення, заплатити, сплатити). Таким чином, «фінансувати» означає зібрати необхідні кошти, щоб довести до успішного завершення, завершити операцію, тобто зробити так, щоб до завершення періоду покрити потреби в ресурсах або грошима, або платіжними засобами, або цінностями, які стоять за такою операцією [1, с. 739].

Б. А. Райсберг, Л. М. Лозовський, Е. Б. Стародубцева під фінансуванням розуміють «забезпечення необхідними фінансовими ресурсами всього господарства країни, регіонів, підприємств, підприємців, громадян, а також різного виду економічних програм і та економічної діяльності. Фінансування здійснюється із власних, внутрішніх джерел та із зовнішніх джерел у вигляді асигнувань із бюджету, кредитних коштів, допомог інших держав, внесків інших осіб» [2, с. 360].

Романенко О. Р. вважає, що «фінансове забезпечення – це покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою» [3].

Юрій С. І. та Федосов В. М. зазначають, що «... фінансове забезпечення – це формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання» [4]. У цьому визначенні фінансове забезпечення розглядається як формування і використання грошових фондів підприємства.

Найбільш поширеним серед науковців є визначення фінансового забезпечення як одного із методів фінансового механізму. Так Козій І. С. фінансове забезпечення вважає одним із складових елементів фінансового механізму поряд з управлінням фінансовою діяльністю, фінансовим регулюванням, фінансовим плануванням і прогнозуванням та іншими. Фінансове забезпечення передбачає формування та використання фінансових ресурсів підприємств за допомогою оптимізації співвідношення всіх його форм і дає змогу створити такі обсяги фінансових ресурсів господарської діяльності, від яких підприємство мало б змогу

функціонувати не тільки безбитково, але і підвищувати ефективність діяльності та зміцнювати економіку країни загалом [5, с. 224, 228].

Гладій С. П. вважає, що фінансове забезпечення – це узагальнюючий метод інвестування через фінансові форми як конкретні прояви категорій фінансової сфери, зовнішнього вияву механізму та його структурних елементів [6].

Олійник Д. С. вважає, що фінансове забезпечення – це організація через визначення обсягу фінансових ресурсів, науково обґрунтованого їх прогнозування, створення фінансових резервів і нормативно-правового забезпечення [7, с. 5].

Таким чином, можна виділити відповідні ключові ознаки тлумачення сутності поняття «фінансове забезпечення» [8]:

- елемент фінансового механізму;
- функція інвестування через фінансові форми;
- основний метод фінансового впливу на соціально-економічний розвиток через систему фінансування;
- сукупність економічних відносин (система фінансових відносин), що діють через сукупність форм і методів створення, мобілізації і використання фондів фінансових ресурсів;
- процес організації фінансування на основі відповідної системи фінансування;
- процес реалізації безперервного характеру відтворювальних процесів за рахунок власних та залучених фінансових ресурсів.

Фінансове забезпечення розвитку торговельних підприємств має свої особливості, виходячи із специфіки торговельної діяльності якій притаманна значна частка робочого оборотного капіталу, висока мобільність фінансових активів, постійне залучення короткострокових кредитних ресурсів, стабільно висока частка кредиторської заборгованості, активне фінансування маркетингових програм, зорієнтованість інвестиційного ресурсу на інновації в торгово-технологічному процесі [9].

Характеризуючи фінансове забезпечення, доцільно також зупинитись на функціях, як його призначенні, ролі, що фінансове забезпечення їх виконує.

Виділяють забезпечувальну, регулятивну і стимулюючу функції. Забезпечувальна буде проявлятися стосовно того де і як мобілізувати і акумулювати фінансові ресурси в обсягах, необхідних для забезпечення повсякденних фінансових потреб суб'єкта господарювання і характеризує пасивний вплив фінансового забезпечення. Регулятивна буде проявлятися стосовно того, що через забезпеченість фінансовими ресурсами можна впливати на реалізацію економічних інтересів, тобто на процес розширеного відтворення і розвиток суб'єкта господарювання, характеризує активний вплив фінансового забезпечення. Стимулююча буде виражатись у створенні умов і стимулів для оптимізації торгово-технологічних процесів, логістичних, інноваційних, маркетингових, інвестиційних та подальшого розвитку суб'єкта господарювання.

Основними елементами фінансового забезпечення діяльності торговельних підприємств є: фінансові ресурси, фінансові інструменти, фінансові важелі впливу, що залучаються на основі використання відповідних доцільних методів.

Висновки. Отже, враховуючи теоретичні надбання українських учених, підтримуємо думку про те, що фінансове забезпечення позиціонується стосовно фінансового механізму як елемент та реалізується шляхом використання методів самофінансування, кредитування, бюджетного, донорського фінансування і є сукупністю організаційно-практичних, економічних заходів із приводу пошуку, залучення й ефективного використання всіх видів і форм фінансових ресурсів. Важливо, що фінансове забезпечення передбачає не лише ефективне використання вже накопиченої частини фінансових ресурсів, а й формування додаткових, що забезпечують майбутній розвиток підприємства і сприяють підвищенню ефективності та конкурентоспроможності.

Література

1. Бернар И., Колли Ж.-К. Толковый экономический и финансовый словарь. В 2-х томах. – Т.1: Пер. с фр. / И. Бернар, Ж.-К. Колли. – М.: Международные отношения, 1997. – 784 с.
2. Райсберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райсберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. - М.: ИНФРА-М, 1996. – 496 с.
3. Романенко О. Р. Фінанси: [підручник] / О. Р. Романенко. – К: «Центр учбової літератури», 2009. – 312 с.
4. Юрій С. І. Теорія фінансів: [підручник] / В. М. Федосов, С. І. Юрій. – К.: «Центр учбової літератури», 2010. – 576 с.
5. Козій І. С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму / І.С. Козій // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.9. – С. 223-229.

6. Гладій С. Фінансовий механізм інвестування інноваційного розвитку: теоретико-методологічний підхід до управління [Електронний ресурс] / С. Гладій // Наука молода. – 2005. – № 3. – Режим доступу : http://www.library.tane/edu.ua/images/nauk_vydannya/gHL8ef.pdf.

7. Олійник Д. С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Д. С. Олійник. – К., 2003. – 17 с.

8. Шутева О.Ю. Теоретичні засади визначення сутності фінансового забезпечення функціонування ринку цінних паперів / О. Ю.Шутева // Фінансовий простір. – 2013. – № 3 (11). – С. 118-122.

9. Стефанишин О. Б. Теоретичні основи визначення сутнісних характеристик, функцій та складових фінансового забезпечення суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / О. Б. Стефанишин // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове фахове видання. - Випуск № 10. Квітень 2016 р. – С. 40-43. – Режим доступу: <http://www.slobal-national.in.ua>

Петрищева К. Г.

**Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ**

МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Безпечний розвиток підприємства можливий за умови вчасного виявлення загроз та недоліків у його діяльності. Сучасний стан промислових підприємств свідчить про неможливість протистояти негативним явищам зовнішнього середовища, тому все більшої актуальності набуває проблема оцінки підприємства з позиції фінансової безпеки та пошуку нових методів її контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що більшість авторів для оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання використовують наступні методи: формування системи індикаторів для визначення інтегрального показника, інтегральну бальну оцінку фінансової стійкості, інтегральний показник фінансової безпеки підприємства на основі відповідної системи груп факторів, розподілених за нечіткими рівнями, модель кластеризації підприємств у системі показників фінансової безпеки та інші. Вказані методи є досить складними та не дозволяють швидко оцінити загрози, що виникають під час діяльності підприємства.

Метою статті є розгляд існуючих та виявлення найбільш простих методів оцінки фінансової безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи основні підходи, що запропоновані авторами для оцінки стану фінансової безпеки підприємств зазначимо, що вони мають ряд переваг та недоліків. Автори: Ганущак Т. В. [1], Малик О. В. [2], Погосова М. Ю. [3], – оцінюючи фінансову безпеку підприємства, формують систему індикаторів для визначення інтегрального показника, серед недоліків якої слід виділити наступні: характеристика діяльності підприємства в цілому, без урахування окремих сторін; використання вагових коефіцієнтів, суб'єктивність та складність їх розрахунку; відсутність єдиного критерію для вибору коефіцієнтів, на основі якого необхідно розрахувати інтегральний показник. Разом з тим, цей метод має переваги: зведення всіх характеристик діяльності підприємства в єдиний показник, гнучкість розрахунків.

Тимошенко К. С. [4] пропонує формувати паспорт фінансової безпеки шляхом порівняння його позиції із показниками суб'єкт-стандарт та суб'єкт-еталон. На нашу думку, цей метод є досить складним у використанні, вибір характеристик для «суб'єкт-стандарт» та суб'єкт-еталон є суб'єктивними, але його перевагами можна вважати наступні: паспорт фінансової безпеки враховує всі сторони діяльності підприємства, дає уявлення про основні джерела загроз та небезпек.

Вареник В. М. та Когут Т. В. вважають за доцільне здійснювати оцінку фінансової безпеки, як інтегральну бальну оцінку фінансової стійкості: «Сутність методики полягає у класифікації підприємств за ступенем ризику виходячи з фактичного рівня показників фінансової стійкості та рейтингу кожного показника, що виражається в балах» [5, с. 226]. Цей метод є схожим з методом оцінки за допомогою інтегрального показника, його основним недоліком є суб'єктивність визначення меж, у яких стан підприємства може вважатися безпечним.

Храпкіна В. [6] пропонує найбільш сучасний метод – модель кластеризації, але цей метод є більш доцільним у використанні для порівняння характеристик певної групи оцінюваних об'єктів.

Крім того, існують багато зарубіжних методик, що засновані на оцінці ризику банкрутства підприємства: модель Альтмана, Таффлера, Ліса, але основним їх недоліком є неадаптованість до аналізу вітчизняних підприємств.

Наявні підходи оцінки стану фінансової безпеки підприємства характеризуються складністю

розрахунків, неможливістю швидко виявити недоліки у діяльності суб'єкта господарювання, не завжди мають прогнозний характер. Більш гнучкими та простими у використанні є якісні методи оцінки підприємства. У рамках одного з підходів можна виділити декілька поглядів вчених стосовно аналізу фінансової звітності на основі «Золотого правила економіки» та його модифікацій (табл. 1).

Таблиця 1

Використання Модифікацій «Золотого правила економіки» для аналізу підприємств	
Модифікації	Інтерпретація
Базилнська О.Я. [7, с. 42] аналіз майна підприємства	
$100\% < \text{ТА} < \text{ТЧД} < \text{ТЧП}$	де $100\% < \text{ТА}$ показує, що підприємство нарощує економічний потенціал і масштаби своєї діяльності; $\text{ТА} < \text{ТЧД}$ свідчить про те, що виручка зростає швидше від економічного потенціалу. З цього можна зробити висновки про підвищення інтенсивності використання ресурсів підприємства; $\text{ТЧД} < \text{ТЧП}$ означає, що прибуток зростає швидше від обсягів реалізації і сукупного капіталу внаслідок підвищення рівня рентабельності продажів
Цал-Цалко Ю.С. [8, с.337 - 340] – динамічність розвитку підприємства та зміцнення його фінансового стану	
$100\% < \text{ТА} < \text{ТО} < \text{ТК} < \text{ТЧ} < \text{ТД} < \text{ТП}$, де ТА – темп зростання середньорічної вартості активів; ТО – темп зростання основних засобів та нематеріальних активів; ТК – темп зростання власного капіталу; ТЧ – темп зростання чистого доходу; ТД – темп зростання доданої вартості; ТП – темп зростання чистого прибутку.	($100\% < \text{ТА}$) показує, що підприємство нарощує вкладення фінансових ресурсів і розміщення їх в активах з метою збільшення обсягів господарської діяльності. ($\text{ТА} < \text{ТО}$) характеризує оновлення технічної бази господарської діяльності і забезпеченість підприємства основними засобами та нематеріальними активами як найважливішими факторами господарювання. ($\text{ТО} < \text{ТК}$) формує оптимальну структуру джерел фінансових ресурсів, яка вважається одним із основних індикаторів фінансової стійкості. ($\text{ТК} < \text{ТЧ}$) свідчить про те, що обсяги господарювання зростають швидше, ніж формування власних фінансових ресурсів і це забезпечується підвищенням інтенсивності використання ресурсів. ($\text{ТЧ} < \text{ТД}$) забезпечується ефективним формуванням фінансових ресурсів для потреб всіх учасників господарської діяльності і свідчить про зменшення споживання виробничих запасів, робіт, послуг на одиницю створеного чистого доходу. ($\text{ТД} < \text{ТП}$) означає, що у підприємства в структурі напрямів використання доданої вартості більшими темпами відбувається накопичення фінансових ресурсів у порівнянні з їх споживанням.
Єршова С.А. [9, с. 65] аналіз ступеня виконання плану за основними показниками та забезпеченню заданих темпів їх росту	
$100\% < \text{Тс} < \text{Тг} < \text{Тр}$, де Тс – темп зміни активів фірми; Тг – темп зміни обсягів реалізації; Тр – темп зміни прибутку;	$100\% < \text{Тс}$ означає, що економічний потенціал фірми зростає, тобто масштаби її діяльності збільшуються. $\text{Тс} < \text{Тг}$ вказує на те, що у порівнянні із збільшенням економічного потенціалу обсяг реалізації зростає більш високими темпами, тобто ресурси фірми використовуються більш ефективно. $\text{Тг} < \text{Тр}$ свідчить про те, що прибуток зростає випереджаючим темпами, що свідчить, як правило, про наявне у звітному періоді відносно зниження витрат виробництва та обігу як результат дій, спрямованих на оптимізацію технологічного процесу та взаємовідносин з контрагентами
Непогодіна Н.І. [10, с. 15] ефективність інвестиційної стратегії підприємства і збалансованість його структурно-функціонального розвитку; критерій для формування портфеля реальних інвестиційних проектів	
$\text{ТЧП} > \text{ТВР} > \text{ТГКФ} > \text{ТОА} > \text{ТВК} > \text{ТІК} > \text{ТСА} > \text{ТОЗ} > \text{ТДЗ} > \text{ТКЗ} > \text{ТЧ}$ де відповідно враховані темпи зростання таких показників: ЧП – чистого прибутку; ВР – виручки від реалізації продукції (робіт, послуг); ГКФ – грошових коштів і короткострокових фінансових вкладень; ОА – оборотних активів; ВК – власного капіталу; ІК – інвестованого капіталу; СА – сукупних активів; ОЗ – основних засобів; ДЗ – довгострокових зобов'язань; КЗ – короткострокових зобов'язань; Ч – чисельності працівників підприємства.	Аргументовано, що такі показники, крім відображення загальної стратегічної установки на підвищення прибутковості і капіталовіддачі, повинні також націлювати на підвищення фінансової стійкості підприємства у планованому періоді і підвищення ресурсовіддачі за основними складовими. На основі даного впорядкування динаміки обраної сукупності показників можна оцінювати ефективність інвестиційної стратегії підприємства і збалансованість його структурно-функціонального розвитку. Водночас її можна використовувати в якості критерію для формування портфеля реальних інвестиційних проектів, а також для моніторингу реалізації інвестиційної стратегії
Гусева Ю.М. [11, с. 531] нормативна система показників прибутковості виробничих підприємств	
$\text{ТКП} > \text{ТЧП} > \text{ТПРП} > \text{ТПЗДДО} > \text{ТЧД} > \text{ТОВН} > \text{ТА} > \text{ТЧ} > \text{ТЗП} > \text{ТСВ}$, де ТКП – темп зростання капіталізованого прибутку; ТЧП – темп зростання чистого прибутку; ТПРП – темп зростання прибутку від реалізації продукції (різниця між валовим прибутком, адміністративними та збутовими витратами); ТПЗДДО – темп зростання прибутку від звичайної діяльності до оподаткування; ТЧД – темп зростання чистого доходу; ТОВН – темп зростання обсягів виробництва в натуральних одиницях; ТА – темп зростання активів; ТЧ – темп зростання чисельності працівників; ТЗП – темп зростання заробітної плати; ТСВ – темп зростання собівартості виробленої та реалізованої продукції.	Чистий прибуток є джерелом капіталізації, тому темп його зростання (ТЧП) має поступати темпу зростання капіталізованого прибутку. Пропорція $\text{ТЧП} > \text{ТПЗДДО}$ дозволяє зробити висновки про ефективність податкового планування, а точніше – податкової оптимізації як складової системи управління прибутком. Забезпечення співвідношення $\text{ТЧП} > \text{ТПРП}$ свідчить про вдалий вибір підприємством амортизаційної політики, нарощення його фінансової спроможності щодо розрахунків з кредитними та бюджетними установами, виплати доходів власникам на авансований капітал, тобто про досягнення наявних обсягів прибутку для самофінансування розвитку. Співвідношення $\text{ТПРП} > \text{ТЧД}$ означає наступне: прибуток від реалізації зростає випереджаючими темпами, що спричинене відносним зниженням постійних витрат при підвищенні обсягів продажу. Подібна динаміка показників забезпечує приріст рентабельності виробництва і реалізації продукції. Виконання пропорції $\text{ТПЗДДО} > \text{ТЧД}$ засвідчує факт високої фінансової результативності усіх напрямків діяльності підприємства і сприяє ще більшому зростанню відносної прибутковості. Перевищення темпів зростання чистого доходу над темпом зростання чисельності працівників (ТЧ), а також пропорції $\text{ТОВН} > \text{ТЧ}$ і $\text{ТА} > \text{ТЧ}$ свідчать про підвищення продуктивності праці. Порівняно зі зростаючою продуктивністю позитивним фактором успішності діяльності підприємства стане більш повільне зростання витрат на оплату праці, тому закономірним вважаємо співвідношення $\text{ТЧ} > \text{ТЗП}$

Базилінська О. Я. [7, с. 42] наводить класичне бачення «Золотого правила економіки». Ершова С. А. [9, с. 65] замість темпів зміни чистого доходу використовує темп зміни обсягу реалізації. На нашу думку, більш доцільним є використання показника темпу зміни чистого прибутку або чистого доходу, тому що, незважаючи на збільшення обсягів реалізації, підприємство може зазнавати збитків. Автор Непогодіна Н. І. [10, с. 15] значно розширює нерівність та використовує темпи зростання грошових коштів, оборотних активів, інвестованого капіталу, довгострокових та короткострокових зобов'язань. Заслужує на увагу введення Непогодіною Н. І. такого показника, як темп зростання чисельності працівників, погоджуємося з тим, що зростання виручки від реалізації та чистого прибутку за меншої кількості працівників, є наслідком збільшення продуктивності праці. Цал-Цалко Ю. С. [8, с. 337-340] Гусєва Ю. М. [11, с. 531] також вводять ряд нових показників. Використання показника темпу зміни чистого прибутку та власного капіталу є суперечливим у тому випадку, коли підприємство є збитковим.

Висновки. На сьогодні серед методів оцінки фінансової безпеки підприємства найбільш простим та ефективним можна вважати використання «Золотого правила економіки». Класичне бачення передбачає співвідношення темпів зростання активів, чистого прибутку та чистого доходу. Автори намагаються розширити коло показників, що використовуються для аналізу діяльності підприємств, оскільки зменшення темпів приросту чистого прибутку не завжди є ознакою збитковості та кризового стану підприємства, а може бути наслідком реалізації проектів з придбання основних засобів, розширення виробництва.

Література

1. Ганущак Т. В. Інтегральний показник фінансової безпеки підприємства / Т. В. Ганущак // Наука й економіка Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2013. – №2(30) – С. 29-34.
2. Малик О. В. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Малик Ольга Володимирівна. – Хмельницький, 2015. – 263 с.
3. Погосова М. Ю. Діагностування фінансової безпеки промислового підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / М. Ю. Погосова. – К., 2010. – 19 с.
4. Тимощенко К. С. Фінансовий механізм фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Тимощенко Каріне Сасунівна. – Дніпропетровськ, 2015. – 310 с.
5. Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю: Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 25 лист. 2014 р. / М-во освіти і науки України, Мукачівський. держ. університет [та ін.]. – м. Мукачево: Мукачівський. держ. Університет, 2014 – 354 с.
6. Храпкіна В. Ідентифікація ризиків у системі управління фінансовою безпекою підприємства / В. Храпкіна // Економіка. – 2015. – №1(133). – С. 42-47.
7. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Я. Базилінська – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
8. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз. [підручник] / Ю. С. Цал-Цалко – К.: ЦУЛ, 2008. – 566 с.
9. Ершова С. А. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: [учебное пособие] / С. А. Ершова. – СПб.: СПбГАСУ, 2007. – 155 с.
10. Непогодіна Н. І. Інвестиційна стратегія в управлінні розвитком промислового підприємства (на прикладі машинобудівної галузі): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (машинобудування)» / Н. І. Непогодіна. – Хмельницький, Хмельницький національний університет, 2009. – 21 с.
11. Гусєва Ю. М. Формування нормативної системи показників стратегічного управління прибутковістю підприємств / Ю. М. Гусєва // Наук. пр. нац. ун-ту харч. технологій. – 2011. – № 40. – С. 55-59.

Приймак Б. О., Гордєєва Т. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ ПОЗИКОВИМИ КОШТАМИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Актуальність дослідження. Найбільш затребуваним джерелом фінансового забезпечення діяльності підприємств АПК з метою підтримки, обслуговування та розвитку власної матеріально-технічної бази в умовах специфіки сезонності їх операційної діяльності є залучення позикових коштів.

Особливості

актуальності набуває визначення оптимальних обсягів залучення позикових коштів, а також вибір найбільш ефективних форм та умов їх залучення, оскільки від цього значною мірою залежать темпи розвитку, підвищення конкурентоспроможності та ринкової вартості підприємств АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо кредитування сільськогосподарських підприємств не є новими для наукової думки, їх постановці та пошуку відповідей присвячені праці О. Василика, М. Дем'яненка, О. Лаврушина, О. Непочатенко, А. Поддєрьогіна, М. Савлука та інших. Питання ж оптимального співвідношення джерел власного капіталу та позикових коштів потребують подальшого опрацювання.

Метою статті є аналіз методичних засад управління позиковими коштами в системі фінансового забезпечення діяльності підприємств АПК та обґрунтування на цій основі напрямів його трансформації.

Виклад основного матеріалу. Використання позикових коштів на основі дотримання базових принципів їх залучення генерує позитивний вплив на фінансову діяльність суб'єктів господарювання через можливість диверсифікації джерел фінансування, забезпечення зростання фінансового потенціалу та інвестиційної активності, прискорення оборотності вкладених коштів, збільшення рентабельності власного капіталу тощо. Проте у практиці господарювання підприємств АПК в сучасних умовах України існує низка чинників, що обмежують ефективність використання позикових коштів, а отже, мають бути враховані при формуванні політики управління фінансовою діяльністю підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Обмежуючі чинники позитивного впливу позикових коштів на фінансове забезпечення діяльності підприємств АПК

Напрями впливу позикових коштів	Чинники, що обмежують використання позикових коштів підприємствами АПК
Зміцнення матеріально-технічної бази	Відсутність широкого доступу до довгострокового фінансування, що зумовлено кризовими явищами у банківській системі, внаслідок чого у неї відсутні достатні обсяги довгострокових пасивів, а також високий ризик співпраці з підприємствами АПК
Прискорення оборотності оборотних засобів	Довготривалий операційний цикл, що обумовлює низьку платоспроможність та підвищує ризик банкрутства у зв'язку з несвоєчасним погашенням кредиту Криза неплатежів, що виникає як наслідок низької купівельної спроможності споживачів продукції АПК
Зростання фінансового потенціалу	Неготовність підприємств ефективно освоювати кошти і неготовність потенційних інвесторів вкладати кошти в АПК через високі ризики втрати прав власності та капіталу
Зменшення бази оподаткування за рахунок віднесення процентів за кредит до витрат підприємства	Обмежені можливості використання податкового важеля через завищеної «ціни» кредиту і як наслідок прагнення до пільгових режимів оподаткування (спрощена система), державних преференцій та інших пільг
Диверсифікація джерел фінансування господарської діяльності	Низький рівень доступу до позикових коштів внаслідок відсутності ліквідної застави, дієвого страхового захисту та низького рівня кредитоспроможності підприємств АПК
	Складність залучення коштів через велику кількість супровідних документів та тривалий час їх розгляду
	Практична неготовність керівництва підприємств до залучення нових сучасних форм позикових коштів
Можливість збільшення рентабельності власного капіталу	Часткова втрата контролю та можливостей управляти діяльністю підприємства
	Виникнення ризиків внаслідок фінансової діяльності підприємства на ринку позикових коштів
Одержання доступу до державної підтримки в частині компенсації відсотків по кредитах	Ускладнена процедура отримання бюджетної компенсації
	Відсутність рівного доступу до державної підтримки

Враховання зазначених чинників використання позикових коштів в діяльності підприємств АПК зумовлює ступінь привабливості, або навпаки – непривабливості, залучення позикових коштів.

Важливе місце у процесі прийняття рішень про залучення позикових коштів має посідати розрахунок оптимальної структури капіталу, яка може бути забезпечена в тому випадку, коли одночасно дотримується по всіх критеріях рентабельність власного капіталу, максимальна величина якого досягається при значенні коефіцієнта фінансового левериджу 0–0,2 [1, с.113].

Відповідно до критерію рівня фінансових ризиків вибирається його мінімальне значення, яке досягається, коли стабільну суму оборотних та необоротних активів перекривають власним капіталом та довгостроковими зобов'язаннями, тобто дотримується наступна нерівність:

$$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Позикові кошти}} > 1. \quad (1)$$

Поширеною є практика такого аналізу з використанням показників фінансової стійкості, набір яких характеризується такими вимогами:

$$K_{\text{автономії}} = \frac{\text{Власні кошти}}{\text{Валюта балансу}} \geq 0,5;$$
$$K_{\text{фінансової залежності}} = \frac{\text{Валюта балансу}}{\text{Власні кошти}} \leq 2; \quad (2)$$

$$K_{\text{концентрації позиченого капіталу}} = \frac{\text{Позичені кошти}}{\text{Валюта балансу}} \leq 0,5.$$

Такий підхід до визначення оптимального співвідношення власного та позиченого капіталу дістав назву «правило вертикальної структури капіталу» [2, с. 23]. Нормативні вимоги показників (2) наведено відповідно до Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій із приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 р. № 1361) [3]. За цими вимогами власники підприємства повинні фінансувати діяльність щонайменше в такому самому обсязі, як і кредитори. Аналіз ризику залучення позикових коштів має займати одне з визначальних місць при прийнятті фінансових рішень та сприяти обґрунтованості встановлення ліміту використання позикових засобів у господарській діяльності підприємств АПК.

Найбільш важливими критеріями вибору ефективних джерел фінансування діяльності підприємства АПК найчастіше є:

ціна: вартість позикових коштів;

доступність: можливість залучення коштів без виконання будь-яких додаткових умов фінансування;

ємність: обсяги позикових коштів, які реально можуть бути отримані з даного джерела;

ризик: імовірність виникнення ситуації необхідності непередбаченого екстреного повернення засобів, подорожчання їхнього використання або можливої втрати контролю над підприємством.

Найбільшим кредитором аграрної сфери України як за обсягом, так і асортиментом кредитних послуг є комерційні банки. Банківське кредитування у системі фінансової підтримки вітчизняного аграрного виробництва забезпечує 25-26 % фінансових ресурсів і знаходиться на другому місці після внутрішнього самофінансування, що становить 56-57 %, 12 % – це особисті заощадження фермерських господарств і 5 % дають кошти постачальників ресурсів та переробних підприємств [4].

Висновки. Аграрне виробництво є доволі кредитомісткою галуззю і її функціонування без позикових коштів у сучасних умовах практично неможливе, що обумовлюється специфікою галузі: сезонністю виробництва та значною тривалістю виробничого процесу.

Література

1. Іскренко Л. П. Оптимізація фінансового забезпечення підприємств / Л. П. Іскренко // Національне господарство України: теорія та практика управління: зб. наук. праць – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2010. – С.100-114.

2. Брюховецька Н. Ю. Оцінка ризику залучення позикового капіталу підприємств / Н. Ю. Брюховецька, О. В. Базартінова // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. – 2013. – С. 22-33. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sim_2013_2013_4.pdf

3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [Наказ Міністерства економіки України в редакції від 26.10.2010 р. № 1361] – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06>

4. Кредитование аграрного сектора // Газета «Экономические известия» [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.eizvestia.com/tag/apk>

Рудь В. Ю., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження. Нестабільні умови господарювання, зростання кризових процесів в країні, а також невизначеність зовнішнього середовища обумовлюють зростання кризових явищ та гальмують розвиток підприємств. Саме тому перед підприємствами постають основні завдання пов'язані із забезпеченням стабільного функціонування та запобігання розвитку кризових явищ та банкрутства. Таким чином, підприємства повинні здійснювати постійний моніторинг економічної ситуації в країні, внутрішнього та зовнішнього середовища, впливу різних чинників на ефективність діяльності підприємства, на основі чого розробляти механізм антикризового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наш час багато науковців приділяють велику увагу проблемам запобігання банкрутства підприємств, створенню системи антикризового регулювання, а також створенню механізмів антикризового регулювання, які будуть сприяти ефективній роботі підприємства. Питання даної проблематики висвітлені у працях багатьох науковців, серед них П. Балашов, П. Макаренко, М. Короткова, С. Ситник, А. Штангрет та ін.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку характерним для українських реалій є нестабільність політичного, соціального та економічного поля, що в свою чергу призводить до збільшення кількості підприємств, котрі зазнали кризового стану.

Для збереження ефективного функціонування підприємства та запобігання розвитку кризових явищ, на підприємствах виникає необхідність застосування різноманітних методів антикризового управління. Саме явище антикризового управління являє собою систему своєчасних прийомів і методів, здатних попередити фінансову кризу і уникнути банкрутства [1, с. 216]. Сутність антикризового управління полягає в об'єктивному і неупередженому виявленні змісту та причин кризи, а також закономірностей її протікання та наслідків виходу з неї.

Виділяють зовнішні і внутрішні фактори виникнення фінансової кризи на підприємстві.

До зовнішніх факторів виникнення фінансової кризи на підприємстві належать: спад кон'юнктури в економіці в цілому; значний рівень інфляції; нестабільність господарського і податкового законодавства; нестабільність фінансового ринку; посилення конкуренції в галузі або криза у ній; посилення монополізму на ринку; політична нестабільність в країні розташування підприємства або в країнах підприємств-постачальників сировини та ін.

Основними внутрішніми факторами виникнення на підприємстві фінансової кризи можуть бути: відсутність стратегічної спрямованості підприємства; незадовільне використання виробничих ресурсів; низький рівень маркетингу і втрата існуючих ринків збуту продукції; непродуктивне утримання зайвих робочих місць та ін. Всі ці причини тісно взаємопов'язані.

Типовими наслідками впливу вищезазначених причин на фінансово-господарський стан підприємства є: оновлення, оздоровлення, перебудова соціально – економічної системи або її руйнування, виникнення нової кризи; різкі зміни в соціально – економічній системі, або м'який вихід з кризи; загострення або послаблення кризи; втрата клієнтів і покупців готової продукції; зменшення обсягів реалізації та недоотримання виручки у зв'язку з цим та ін.

В загальному, наслідком кризи може бути як відновлення соціально-економічної системи, так і руйнування її, як розв'язання накопичених протиріч, так і виникнення нової кризи.

Основним завданням антикризового управління є швидке відновлення платоспроможності підприємства, подолання та зниження ймовірності виникнення фінансової кризи, утримання фінансової стійкості та стабільного розвитку підприємства, а також діагностика кризового стану підприємства, котрі допоможуть запобігти банкрутству підприємства. Усі ці фактори стимулюють необхідність впровадження системи антикризового управління підприємством.

Антикризове управління є процесом планування, організації, мотивації та контролю, необхідним для того, щоб сформулювати та досягти поставлених цілей. Тому, процес антикризового управління реалізується за допомогою таких основних функцій, як організація, мотивація, планування та контроль.

Процес формування антикризового управління в період кризовості складається з ряду етапів [4, с. 98]:

- перший етап – підбір робочої групи, розробка плану графіка, формування інформаційної бази, необхідної для розробки антикризової програми;
- другий етап – діагностика і прогнозування кризових явищ, оцінка параметрів кризи: експрес-

аналіз відхилення параметрів від норми; виявлення причин і прогнозування можливих варіантів розвитку кризи, масштабів збитків, оцінка факторів, які впливають на розвиток кризових ситуацій; створення зворотного зв'язку для вивчення розвитку кризи.

– третій етап – опрацювання версій і гіпотез щодо шляхів подолання кризового стану: уточнення і поглиблення реалістичності планів подолання кризовості; удосконалення підходів до розгляду проблем і прийняття управлінських рішень; аргументація альтернативних варіантів планів подолання кризи й передбачення ризику кожного із них.

– четвертий етап – уточнення антикризової моделі управління: оптимізація інноваційних процесів у разі руйнування діючої системи управління; проектування і створення ефективнішої системи управління; опрацювання та використання методів мотивації персоналу підприємств.

– п'ятий етап – моніторинг зовнішніх і внутрішніх чинників ґрунтується на розумінні того, що зовнішні загрози з боку держави, конкурентів і злочинних угруповань – найнебезпечніші, і можуть визначити повне руйнування антикризових заходів і їхніх результатів.

Таким чином, для зменшення кризового стану та забезпечення значних змін показників діяльності підприємства пріоритетним є використання механізмів фінансової стабілізації, які направлені на мобілізацію внутрішніх резервів відновлення й зміцнення його платоспроможності. Для досягнення цього використовуються три основні групи резервів:

– резерви операційної діяльності: раціоналізація ресурсного забезпечення і використання ресурсів, вдосконалення організації виробництва та праці й застосування найбільш ефективних способів просування товарів на ринку, впровадження інноваційного менеджменту на всіх ієрархічних рівнях підприємства, дієвий контроль і стимулювання високопродуктивної праці, гнучкі виробничі системи й оптимізація розмірів виробничо – збутової діяльності;

– резерви інвестиційної діяльності: оптимізація інвестиційного портфеля і вихід із неефективних інвестиційних проектів, підвищення ефективності реалізації проектів реального та фінансового інвестування, скорочення строків будівництва, поетапне виведення на проектну потужність об'єктів, вкладення вільних фінансових ресурсів у венчурні підприємства, наукомісткі виробництва тощо;

– резерви фінансової діяльності: ефективне розміщення власного та іншого капіталу в рентабельні активи, залучення довгострокових позик і кредитів, ефективне реінвестування прибутку та раціональна дивідендна політика.

Висновки. Отже, антикризове управління крім нейтралізації кризових станів на підприємства повинно попереджувати їх виникнення за допомогою різноманітних внутрішньогосподарських механізмів та фінансової діагностики. Антикризове управління ґрунтується на повному аналізі фінансово–господарського стану підприємства та розробці антикризових заходів, котрі допомагають не лише запобігти банкрутству, а й в цілому підвищити ефективність діяльності підприємства. Таким чином, проведення політики антикризового управління дає змогу підприємству швидко реагувати на кризові явища як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Література

1. Данілов О. Д., Паєнко Т. В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.

2. Іванюта С. М. Антикризове управління. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.

Светлова К. В., Зінченко О. А.
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Наразі вітчизняні підприємства вимушені здійснювати свою економічну діяльність в умовах турбулентності (нестійкості). Зовнішні негативні чинники, що впливають на зниження фінансової стійкості підприємств, пов'язані з політичною нестабільністю, низькою інвестиційною привабливістю вітчизняної економіки, великим податковим тиском, відсутністю прогнозованості курсу української гривні, непередбачуваністю змін законодавчого регулювання бізнесу тощо. Фінансова стійкість є багатосторонньою та інтегральною економічною категорією і включає в себе оцінку різних сторін діяльності фірми. Позитивні значення показників фінансової стійкості є

характеристикою нормального функціонування підприємств, а також бази поступового зростання їх економічного потенціалу. Тому саме зараз, коли стан української економіки характеризується нестабільністю, забезпечення фінансової стійкості є одним із пріоритетних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань, щодо покращення фінансового стійкості, займалися багато вітчизняних і зарубіжних учених, всі свої дослідження вони висвітлювали у наукових працях. Зокрема, це праці: І. О. Бланка, О. І. Барановського, О. М. Волкової, О. В. Павловської, Н. О. Русак, Г. В. Савицької, В. К. Савчука, О. О. Терещенка, А. Д. Шеремета та інших учених.

Мета статті. Метою даної роботи є теоретико-методичні підходи щодо забезпечення фінансової стійкості в умовах економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз підходів різних вчених до розкриття сутності фінансова стійкість (табл. 1) показав про відсутність єдиного тлумачення поняття «фінансова стійкість», але більшість розкривають його через здатність підприємства протистояти впливам факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, зберігаючи при цьому ліквідність та платоспроможність.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість»

Автор	Визначення
Кобринь С. С. [1]	Фінансова стійкість – якісна характеристика його фінансового стану, який відзначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів та активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, який здатний витримати непередбачені втрати та зберегти ефективність функціонування.
Поддерогін А. М. [2]	Фінансове стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невинуватого кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.
А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін [3]	Фінансова стійкість – це результат, який свідчить про забезпечення підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їхнього використання та напрями розміщення. Вона тісно пов'язана з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства.
Г. В. Савицька [4]	Здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів в мінливому внутрішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику»

Нам є близьким підходи до визначення фінансової стійкості як здатності підприємства протистояти впливам факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, зберігаючи при цьому відповідний рівень базових фінансових показників. На фінансову стійкість підприємства впливають різні фактори. Загальної класифікації факторів, які впливають на фінансову стійкість немає, адже в економічній літературі існують різні підходи до класифікації чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

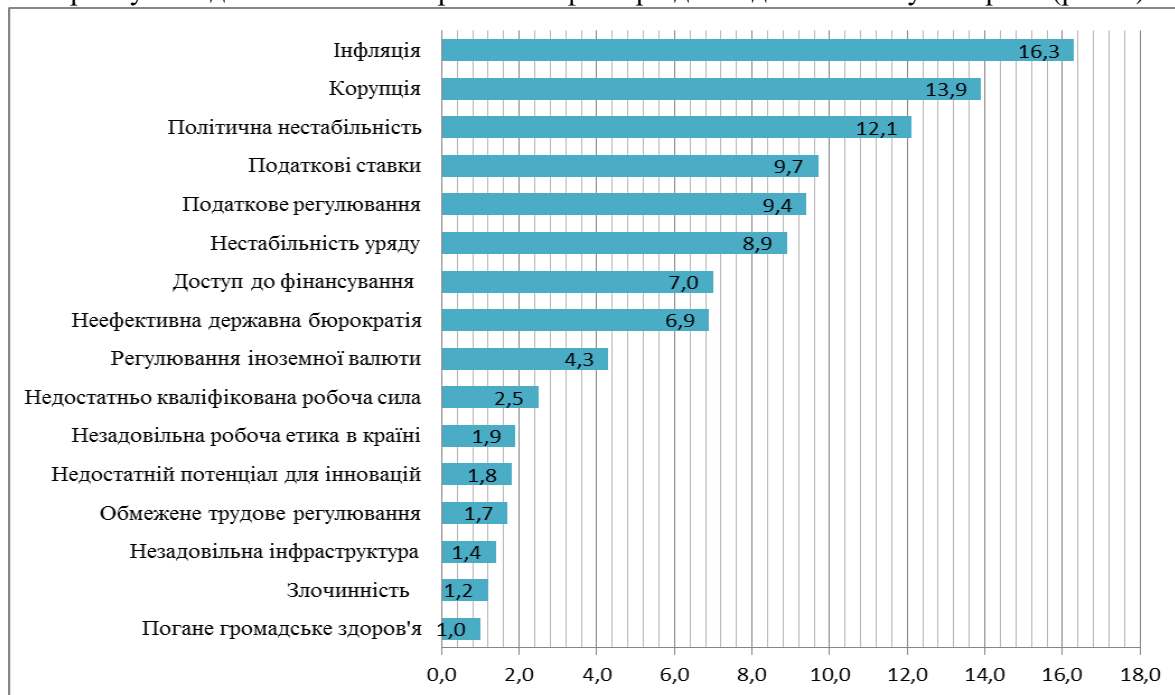
В. І. Оспіщев [5] у своїй праці запропонував свою класифікацію чинників, які формують фінансову стійкість підприємства. Він розділив чинники за групами: соціально-політичні, економічні, фінансові, демографічні та НТП.

До соціально-економічних чинників зовнішнього впливу на фінансову стійкість підприємства В. І. Оспіщев відносить: соціально-політичну стабільність, зовнішньоекономічну політику держави, ефективність економічних зв'язків, зміну умов експорту та імпорту та антимонопольну політику. До економічних чинників відносить: податкову політику, рівень інфляції, конкуренцію, інвестиційний клімат та стан економіки країни. Фінансові чинники включають в себе: відсоткову ставку, страхування підприємства, валютну та кредитну політику. Демографічні чинники такі: численність населення, рівень життя та склад населення. І остання група чинників НТП включає в себе міжнародну конкуренцію та інноваційний процес.

Якщо на фактори внутрішнього середовища підприємство може впливати, то на фактори зовнішнього підприємство впливу немає, і в умовах економічної нестабільності зростає ризик негативного впливу на підприємство, тому кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно зберігало б здатність безперервно виконувати свої фінансові зобов'язання перед діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками.

Відповідно до «Індексу глобальної конкурентоспроможності» Україна станом на 2017-2018 рік в опублікованому загальному рейтингу зайняла 81-е місце після Таджикистану та Бразилії, а також перед Бутаном та Тринідадом і Тобаго серед 137 країн. У 2016-2017 році Україна посідала 85 місце з 138, а у 2015-2016 79 місце. Індекс глобальної конкурентоспроможності (англ. The Global Competitiveness Index) оцінює здатність країн забезпечити високий рівень добробуту для своїх громадян, що залежить від того наскільки продуктивно країна використовує свої ресурси. Індекс глобальної

конкурентоспроможності вимірює сукупність різних факторів, які встановлюють стійкий поточний і середньостроковий рівень економічного процвітання країни. В цей індекс входять 12 складових: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній та інноваційний потенціал. Наприклад, за макроекономічною стабільністю Україна посідає 121 місце у рейтингу серед 137 країн. За ефективністю ринку товарів і послуг 101 місце, а за розвиненістю фінансового ринку 120 місце у рейтингу. Ці данні загалом свідчать про економічну нестабільність [6]. Також в доповіді Індексу глобальної конкурентоспроможності за 2017-2018 рік було виділено найбільш проблемні фактори для ведення бізнесу в Україні (рис. 1).

Рис. 1. Проблемні фактори для ведення бізнесу в Україні, % [на основі 6]

З рисунка бачимо, що найбільш проблемними факторами для стабільного ведення бізнесу в Україні є інфляція, корупція, політична нестабільність та податкове законодавство. Затяжний військовий конфлікт на сході та політична нестабільність негативно вплинули на розвиток економіки країни. В результаті скорочення економічної активності та торговельних дисбалансів відбулася девальвація гривні та прискорення інфляції.

На сьогоднішній день вітчизняні підприємства вимушені функціонувати в умовах затяжної економічної кризи, яка супроводжується безробіттям, інфляційними процесами. Ціни підвищуються більшими темпами, ніж заробітна плата, через що споживачі втрачають свою купівельну спроможність, в результаті зменшується попит на товари і падають обсяги доходів та прибутків підприємств. Через це наша країна не є інвестиційно привабливою для закордонних інвесторів. А підвищення залучення інвестиційних ресурсів та ефективності їх використання сприяє економічному розвитку підприємства та зміцненню його фінансової стійкості. Базовими управлінськими заходами топ менеджменту підприємства спрямованими на забезпечення фінансової стійкості в умовах економічної нестабільності є: 1) переорієнтація фінансової стратегії підприємства на досягнення його системних цілей, таких як збереження і, навіть, підвищення ринкової вартості підприємства на основі зростання його прибутку (за умови тимчасового призупинення на етапі розподілу прибутку першочергового задоволення інтересів власників); 2) активізація заходів щодо попередження фінансової кризи підприємства; 3) зниження матеріальних операційних витрат та збільшення власного капіталу; 4) зниження собівартості виробленої продукції та збільшення прибутку; 5) інші стратегічні управлінські заходи щодо створення умов безперервного фінансування діяльності підприємства.

Висновки. Під час своєї діяльності підприємство зазнає впливу багатьох різноманітних факторів як зовнішнього так і внутрішнього середовища. Важливістю набуває питання щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства. Для забезпечення фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільності доцільно активізувати політику менеджменту підприємства щодо нейтралізації впливу негативних турбулентних явищ, адже саме фінансова стійкість підприємства є запорукою його економічного розвитку.

Література

1. Кобринь С. С. Управління фінансовою стійкістю комерційного банку в умовах фінансової кризи / С. С. Кобринь // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Економіка. – 2011. – Вип. 16. – С. 360-368.
2. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
3. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу / А. Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін. – М.: Изд-во «Фінанси и статистика», 2001. – С. 432.
4. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник / Г. В. Савицька. – 3-є вид., перероб. та доп. – К.: Знання, 2007. – 668 с.
5. Оспіщев В. І. Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємств / В. І. Оспіщев, І. В. Нагорна // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг: зб. наук. праць / – Харків: Вид-во Харків. ДУ харчування та торгівлі. – 2009. – Вип. 2(10). – 694. – С. 218-223.
6. Global Competitiveness Index 2017-2018 – Reports [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org>

Свідзінська Т. О., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РОЛЬ АУТСОРСИНГУ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Актуальність дослідження. У розвинених країнах світу аутсорсинг є невід'ємним інструментом підвищення ефективності роботи підприємств та забезпечення конкурентоспроможності зарубіжних компаній на глобальному ринку. Не зважаючи на стрімке зростання ринку аутсорсингу у світі, українські компанії досить рідко застосовують подібні схеми у діловій практиці. Багато вітчизняних підприємств, особливо великих, все ще будують свою діяльність на принципах натурального виробництва і не в повній мірі усвідомлюють переваги аутсорсингу. Нерозвиненість ринку аутсорсингу, незначний рівень теоретичної розробки проблеми вітчизняними науковцями та висвітлення результатів прикладних досліджень, пов'язаних з реалізацією успішних аутсорсинг-проектів створює перешкоди на шляху запровадження ефективних аутсорсингових схем на вітчизняних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність вивчення питань аутсорсингу викликала значну кількість досліджень та публікацій, що носять як науково-методичний, так і практичний характер. У своїх працях Б. О. Анікін, І. Л. Рудая розглядають аутсорсинг як методологію управління в економічних системах і вбачають в аутсорсингу перспективи підвищення конкурентоспроможності організації. І. С. Грозний та А. Г. Загородній, досліджують вплив аутсорсингу на витрати підприємства. Л. О. Лігоненко, Ю. Ю [1]. Аналіз публікацій засвідчує, що на сьогодні проблема аутсорсингу для українських компаній стає все більш актуальною. Слід зазначити, що між науковцями існують протиріччя щодо напрямів і форм застосування аутсорсингових операцій у діяльності підприємств, однак усі вони стверджують, що аутсорсинг є одним із найефективніших інструментів ведення бізнесу.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування доцільності використання аутсорсингу в управлінні бізнесом на українських підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток ринкових відносин характеризується мінливістю структури підприємств, їх прагненням оперативно реагувати на зміни ринку без додаткових витрат. Тривалий вихід з кризи нашої країни ставить перед підприємцями складні завдання по збереженні бізнесу.

Перед організаціями, особливо малого та середнього бізнесу, які не витримують конкуренцію з великими «гравцями» ринку, в черговий раз постає питання аналізу статей витрат і пошуку можливих шляхів їх скорочення. Один з реальних шляхів економії є аутсорсинг. За підсумками огляду літератури можна сформулювати узагальнене визначення даної категорії: «Аутсорсинг – комплексне поняття і стратегічне комерційне рішення, спрямоване на цілеспрямовану реструктуризацію підприємства з передачею окремих функцій, бізнес - процесів і, відповідно, повноважень, відповідальності і ризиків зовнішнім компетентним виконавцям на договірних засадах». Аутсорсинг використовується компаніями, щоб скоротити витрати.

До основних причин використовувати аутсорсинг, слід віднести високу продуктивність, поліпшену ефективність діяльності підприємства, можливість зосередитися на основних функціях

бізнесу та як результат підвищення конкурентоспроможності підприємства, адже аутсорсинг став причиною економічного розвитку в таких країнах як, США, Японія, Німеччина, Франція, Італія, Іспанія [2].

Але на шляху до впровадження аутсорсингу на українських підприємствах стоять такі проблеми як, недостатня налагодженість зв'язків України з європейськими країнами, відсутність законодавчих умов для виходу іноземних підприємств на вітчизняний ринок та значний потенціал до розвитку.

Не менш важливою перешкодою є відсутність визначення процесів аутсорсингу та їх нормативно-правового регулювання, контролю та відповідальності за порушення. Саме поняття «аутсорсинг» в українському праві не має окремого тлумачення, тому може регулюватись виключно у контексті аналогії до деяких правових норм.

Згідно зі ст. 6 Цивільного Кодексу України «сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства».

У статті 627 «сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості» [3].

Але, не беруче до уваги недовершеність законодавчої бази, що регулює аутсорсинг в Україні, можна виділити такі причини його використання на підприємствах: низькі трудові витрати, аутсорсинг дає змогу компаніям використовувати глобальну базу знань через збільшення вигоди реструктуризації, зниження ризику, вільні внутрішні ресурси, доступність капітальних коштів. Усі переваги та недоліки наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки аутсорсингу

Переваги	Недоліки
Зменшення операційних витрат	Зменшення продуктивності працівників
Покращення якості та надійності	Поява залежності від партнера, особливо якщо йому передані важливі функції або функції, пов'язані з обігом коштів
Можливість дізнатися про нові технології та ресурси	Необхідність чіткого планування витрат
Можливість виходу на нові ринки для підприємства	Можливість банкрутства аутсорсингової компанії
Більш швидкий вихід товарів на ринок	Можлива втрата контролю над ресурсами
Зниження вартості функцій, які передаються	Новизна сфери аутсорингу в Україні

Залучення аутсорсингу сприяє й підвищенню гнучкості діяльності. Саме в тому, що підприємство має змогу утримувати потужності й штат персоналу на тому рівні, якого потребує його звичайний режим роботи, а в разі виникнення необхідності розширення звертається до ресурсів аутсорсера. Це призводить також до того, що підприємство не має необхідності додаткових інвестицій, а вивільнені кошти може спрямувати на розвиток основного виду діяльності. По-друге, вдаючись до послуг висококваліфікованих фахівців, підприємство швидше реагує на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, в тому числі й зміни ринкової кон'юнктури. Залучення аутсорсингу позитивно відобразиться й на якості продукції підприємства або послуг, що надаються, завдяки зосередженню уваги та ресурсів на основному виді діяльності та залученню провідних технологій.

Розглянемо ситуацію, коли українські компанії виступають замовниками послуг, так би мовити «ентерпрайзерами». Слід зазначити, що незважаючи на малу кількість компаній, які використовують аутсорсинг у своїй діяльності, 80 % керівників вітчизняних підприємств планують найближчим часом розпочати передачу функцій на виконання спеціалізованим компаніям. Українські компанії часто передають аутсорсерам функції у сфері PR-менеджменту. Це пов'язують із тим, що наші компанії під впливом нестабільних та несприятливих економічних умов схильні до зниження ефективності своєї діяльності, а, як наслідок, і прибутку, а тому постає необхідність в рекламі, створенні іміджу компанії, а також виведенні її на ринок як конкурентоспроможного суб'єкта [4].

Яскравим прикладом українських підприємств, які співпрацюють із аутсорсинговими компаніями, є Metro та Villa. Вони передають спеціалізованим компаніям функції транспортно-складського характеру, які полягають у доставці, зберіганні та розфасовці продукції.

Результати досліджень Headhunter, UCMS Group та Intercomr показують, що наразі аутсорсинг є найбільш популярним серед великих компаній. Так в залежності від розміру компаній, в організаціях з чисельністю персоналу менше ніж 50 чоловік, 42 % використовують аутсорсинг для оптимізації власної діяльності, в той час як цей показник становить вже 33 % для компаній із штатом в більш ніж 500

співробітників. Також, аутсорсинг, є, здебільшого особливістю іноземних компаній, розташованих в Україні 55 % із усіх підприємств з іноземним капіталом активно використовують аутсорсинг для скорочення витрат своєї діяльності.

Як результат – аутсорсинг оптимізує багато бізнес-процесів компанії. Практика показує, що передача основних послуг на аутсорсинг скорочує витрати бізнесу як мінімум на 10%, в разі збільшує час для управлінського і стратегічного вирішення завдань, підвищує цінність бізнесу і його фінансові результати.

Висновки. Отже, щодо запровадження аутсорсингу на українських підприємствах існують певні переваги та недоліки. Застосування аутсорсингу може як призвести до позитивних результатів, так і значно збільшити ризики діяльності підприємства.

Аутсорсинг є новим і потужним інструментом управління, але без належної підтримки він може негативно впливати на діяльність підприємства. Вітчизняні підприємства при правильному використанні аутсорсингу здатні вдосконалити технологію і організацію виробничо-господарської діяльності, поліпшити якість продукції і знизити її собівартість, а отже, зміцнити свої позиції на ринку.

Література

Грозний І. С. Використання аутсорсингу у процесі досягнення конкурентних переваг промисловим підприємством / І.С. Грозний [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evngu/2016_1/.

Герасимчук Ю. Історичний розвиток аутсорсингу, переваги та можливості, ризики аутсорсингу / Ю. Герасимчук // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». – 2015. – С. 284.

Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013.

Передрий Е. Анализ функций, передаваемых на выполнение в аутсорсинге / Е. Передрий // Вести. Нац. техн. ун-та «ХПИ»: сб. науч. тр.– Х. : НТУ «ХПИ».– 2015. № 15. – 215 с.

Тодосюк І. О., Цибуляк М. Г., Камбур О. Л.
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДІВ ФІНАНСУВАННЯ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Збалансоване зростання економіки України та покращення рівня життя населення неможливе без розвитку будівельної галузі та, особливо, житлового будівництва. Високі витрати на здійснення будівництва та тривалий виробничий цикл у галузі обумовлює необхідність дослідження питань залучення джерел фінансування житлового будівництва за умов мінімізації ризиків інвесторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та методологічних питань залучення інвестицій у будівництво присвячені праці таких вчених, як Шевчук О. І. [1], Кравець А. В.[2], Панченко А. В.[3].

Потребує подальших розробок проблема впровадження механізмів фінансування житлового будівництва на практиці та засоби мінімізації ризиків інвесторів.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз механізму фінансування житлового будівництва через формування фондів фінансування будівництва та виявлення їх переваг та недоліків для усіх учасників будівельної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Законом України «Про інвестиційну діяльність» передбачено, що інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва з використанням недержавних коштів, може здійснюватися виключно через такі основні механізми залучення коштів на фінансування будівництва:

- фонди фінансування будівництва;
- фонди операцій з нерухомістю;
- інститути спільного інвестування;
- шляхом випуску цільових облігацій.

Найбільш поширеними серед них є фонди фінансування будівництва (ФФБ). Дослідження показали, що саме вони є основним джерелом інвестицій у житлове будівництво [4]. В основі формування ФФБ – грошові кошти, що передані в управління з метою забезпечити фінансування будівельної діяльності. В функціонуванні ФФБ беруть участь: фінансова установа, що виступає

засновником фонду у якості управителя, інвестор у ролі довірителя та будівельна компанія – забудовник [5].

Фонди фінансування будівництва створюються з метою отримання довірителями у власність житла або інших об'єктів інвестування після введення об'єкту будівництва в експлуатацію. Фонд фінансування будівництва може створити банк або ж інша фінансова установа яка має відповідну ліцензію.

Відповідно до законодавства України можуть створюватися ФФБ двох типів – тип А та тип Б. Обидва типи фондів передбачають фінансування будівництва за рахунок коштів довірителя або покупця квартири. При цьому об'єкт інвестування закріплюється за довірителем та між довірителем та управителем укладається договір. Тим самим підтверджується виникнення у довірителя права вимоги на цей об'єкт інвестування в майбутньому.

Особливістю типу А є те, що усі ризики, пов'язані з недостатнім обсягом коштів, отриманих від довірителів, приймає на себе забудовник. Саме він визначає усі споживчі характеристики об'єкта та приймає зобов'язання щодо своєчасного вводу об'єкта в експлуатацію відповідно до проектної документації.

Другий тип фонду фінансування будівництва – Б, більш поширений. Він передбачає надання управителю повноважень щодо визначення споживчих властивостей об'єкта. В цьому випадку управитель приймає на себе усі ризики щодо недостатності залучених коштів на спорудження об'єкта будівництва, а забудовник бере на себе зобов'язання дотримуватися вимог управителя щодо споживчих властивостей об'єкта та своєчасного введення об'єкту в експлуатацію у разі виконання управителем графіка фінансування будівництва.

Незважаючи на суттєві переваги механізму ФФБ, у нього є і певні недоліки (табл. 1.).

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання Фонду фінансування будівництва

Переваги використання Фонду фінансування будівництва	Недоліки використання Фонду фінансування будівництва
Існує поширена нормативна правова база, призначена регламентувати процеси створення та функціонування фондів фінансування будівництва	Фонди фінансування будівництва в переважній більшості випадків створюються забудовниками та ними контролюються, що надає їм певні переваги у випадку виникнення спірних ситуацій
За кожним інвестором закріплюється конкретний об'єкт. Це мінімізує ризики спекулятивної діяльності на ринках житлової нерухомості.	Довіритель може повернути кошти, внесені у ФФБ тільки після введення будинку в експлуатацію або продажу своєї частки об'єкту іншому інвестору.
Діяльність Фонду контролюється державою, а ФФБ у свою чергу зобов'язаний контролювати забудовника, що значно зменшує ризики втрати коштів довірителем.	Право власності на об'єкт можна зареєструвати тільки після здачі його в експлуатацію. Набути право власності на об'єкт нерухомості якого ще не існує неможливо
Можливість не цільового використання коштів мінімізована. Фінансові ресурси, акумульовані для будівництва кожного окремого об'єкта, відокремлені від інших активів ФФБ.	Між довірителем та забудовником є посередник – ФФБ. Це ускладнює схему фінансування, збільшує витрати та зменшує можливості пред'явлення забудовнику претензій щодо строків та якості будівництва
Створення ФФБ передбачає наявність повного пакету дозвільної документації на будівництво складеного у відповідності до чинного законодавства. Це підвищує надійність використання схеми фінансування будівництва за допомогою ФФБ	Не передбачено страхування відповідальності забудовника за несвоєчасне введення об'єкта в експлуатацію. Можливість змінити забудовника ускладнюється тим, що часто ФФБ створюються і контролюються будівельними компаніями.

Так, вкладник коштів отримує не право власності на нерухомість, а майнові права, або, як їх ще називають, «право очікування». Із залученням коштів у будівництво це пов'язано, в першу чергу, з тим, що набути право власності на об'єкт нерухомості, якого ще не існує, неможливо, адже відповідно до цивільного кодексу України [6], право власності на об'єкт нерухомості виникає з моменту його створення, прийняття в експлуатацію та державної реєстрації.

Для мінімізації можливих ризиків слід звернути увагу на ринкові позиції забудовника та управителя, їх платоспроможність та інші будівельні проекти, які вони супроводжували та перевірити їх в реєстрі судових рішень на предмет наявних судових спорів.

Також досить важливо перевірити всю необхідну документацію на будівництво об'єкту нерухомості, зокрема, це дозвіл на будівництво, документи на земельну ділянку, та ліцензію

забудовника.

Висновки. Актуальним в сучасний період є зростання обсягів житлового будівництва. Однак, будівництво житлових будинків потребує значних фінансових вкладень. Для стимулювання ринку доступного житла необхідні заходи з боку держави щодо підтримки будівельної галузі, пошук резервів скорочення вартості будівництва та мінімізації ризиків, спрощення договірних процедур. Запропоновані заходи мають скоротити ризики інвестицій, та, як наслідок, частку незавершеного будівництва.

Література

1. Шевчук О. І. Регіональна політика житлового будівництва: напрямки удосконалення : монографія / О. І. Шевчук. – Ужгород : Вид-во ТзОВ «Ліга-Прес», 2010. – 211 с.
2. Особливості фінансування житлового будівництва в Україні. / А. В. Кравець, В. М. Мельник, О. І. Бобик. // Економічний простір. – №40. – 2010. – С. 182.-188.
3. Фінансування житлового будівництва в Україні: механізми, ризики, можливості/ О. І. Баланська, А. В. Панченко// Економічний простір. – №108. – 2016. – С. 127-137
4. Обґрунтування вибору надійних механізмів фінансування житлового будівництва та ефективності їхньої діяльності/ Т. В. Шевчук// Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – №3(18). – 2013. – С. 113-117.
5. Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2003. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/978-15>.
6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2003. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Гелик М. М., Ларіонов К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку банківської системи України дає підстави констатувати недостатність зусиль банків, спрямованих на здійснення ефективного контролю за виконанням умов кредитних операцій, внаслідок чого спостерігається значне зростання обсягів проблемних активів. Без відповідного реагування така тенденція може призвести до ще більшої дестабілізації банківського сектору України. У зв'язку з цим існує необхідність впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності банківського контролю за кредитними операціями, що сприятиме налагодженню ефективної організації кредитного процесу і зменшенню частки неповернених кредитів. Формування дієвого механізму мінімізації кредитного ризику та контролю за ним є необхідною умовою стабільного та ефективного функціонування будь-якого банку, оскільки мінімізація кредитного ризику дає змогу не лише запобігти можливим втратам банку від кредитної діяльності, а й не допустити виникнення серйозних проблем із ліквідністю та платоспроможністю. Це обумовлює необхідність поглиблення теоретичних засад, розкриття методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення способів мінімізації кредитного ризику в банках для реалізації стратегічних і тактичних цілей забезпечення фінансової стійкості банківського сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління кредитним ризиком в банківській системі України досліджується в роботах багатьох українських та закордонних вчених, а саме: А. М. Бандурки, В. В. Вігліньського, О. Заруцької, Ю. В. Ніколаєнка, А. О. Єпіфанова, І. В. Белової, О. В. Пернарівського та інші. Зокрема, подальшого розвитку потребують рекомендації щодо встановлення та практичного застосування у процесі банківського кредитування методичних підходів, спрямованих на попередження зростання рівня кредитного ризику банків.

Мета статті. полягає у дослідженні сучасного стану оцінки та управління кредитним ризиком банків в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Успішна діяльність банків залежить від обраної стратегії управління ризиками, а особливо кредитним. Управління кредитним ризиком – це діяльність, яка включає прогнозування та планування рівня кредитних ризиків відповідно до обсягів та видів кредитних операцій, мотивування ефективного організування моніторингу кредитних ризиків, що здійснюється працівниками департаменту кредитних ризиків в процесі кредитної діяльності банку, здійснення аналізу та оцінки факторів виникнення кредитних ризиків та їх впливу на показники діяльності банківської установи, контроль за рівнем кредитних ризиків і в разі необхідності здійснення їх регулювання з метою забезпечення досягнення стратегічних цілей і поточних завдань діяльності банку [3, с. 43].

Для того, щоб оцінити рівень кредитного ризику потрібно використати нормативи кредитного ризику, які встановлені Національним банком України з метою зменшення банківських ризиків. До них відносять нормативи Н7, Н8, Н9. При чому норматив Н9 розраховується з 1 липня 2015 року (до того часу використовувався норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру). Нормативи кредитних ризиків Н7, Н8 та Н9 по системі банків України представлено в таблиці 1 [2].

Станом на 01.01.2018 норматив Н7 майже не змінилося порівняно з 2014 роком та знаходиться в оптимальному значенні. Норматив великих кредитних ризиків протягом 2015 – 2018 рр. неоднорідно змінювався, найбільше його значення було у 2015 році. Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами у 2017 році становив 37,15 % (на 5,96% більше ніж у 2015 році), що на значно вище від нормативного значення, це свідчить про підвищення кредитного ризику в банківській системі України.

За результатами проведеного дослідження можна сказати, що рівень кредитного ризику є високим та негативно впливає на функціонування банківської системи. Негативні показники діяльності комерційних банків свідчать про прямий зв'язок рівня кредитного ризику й якості кредитного портфеля із прибутковістю банківських установ.

Основними причинами зростання кредитних ризиків та стримання кредитування економіки є:

– посилення інфляційних і девальваційних очікувань. Це обумовлює зниження доходів суб'єктів господарювання та зменшення кількості платоспроможних позичальників, що, в свою чергу, формує обережну кредитну політику банків.

Таблиця 1

Динаміка нормативів кредитних ризиків по банківській системі України з 01.01.2015 по 01.01.2018 рр, %

Норматив	Нормативне значення	Станом на				
		01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	не більше 25%	21,33	22,78	21,48	21,29
Н8	Норматив великих кредитних ризиків	не менше 8-ми кратного розміру регулятивного капіталу	250,03	364,13	309,28	301,89
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	не більше 25%	-	31,19	36,72	37,15

– нестача кредитних ресурсів через слабку внутрішню ресурсну базу та обмеженість доступу до міжнародних ринків капіталу.

– недосконалість методів управління кредитними ризиками та механізмів повернення кредитів неплатоспроможними позичальниками, а також проблеми з реалізацією заставленого майна чи неможливістю реалізувати інші форми заставного забезпечення банківських позик. Це призводить до зниження якості існуючих активів та до збільшення обсягів і частки проблемних кредитів.

– низький рівень захисту прав кредиторів і позичальників.

– недостатня ринкова вартість або недостатня ліквідність заставного майна у випадку неповернення кредиту.

– недосконале управління фінансовою діяльністю позичальника, що призводить до непередбачених збитків [1, с. 653].

Цілеспрямована робота за зниження кредитних ризиків – основне завдання кредитних структурних підрозділів банківської установи. Умови щодо управління кредитними ризиками створює зважена і ґрунтовно розроблена кредитна політика банку, а також цьому сприяє детальне розроблення стандартних директив і процедур, які супроводжують оформлення та надання кредиту, системний контроль як на початковій стадії використання кредиту, так і на стадії користування ним (вивчення напрямів витрачення кредитних коштів, аналіз джерел погашення кредиту та сплати відсотків, підготовка кредитної документації, супроводження кредиту забезпеченням заставою та гарантіями). У процесі управління кредитними ризиками, поряд із раціональною організацією кредитної роботи банку (рис. 1), головну роль відіграє такий чинник, як людський фактор, який у роботі є вирішальним. Одним із найважливіших інструментів щодо запобігання появі ризиків та істотне зниження їх рівня є виважена кредитна політика банку. Кредитна політика покликана встановити ключові принципи, яких повинні дотримуватись менеджери та керівництво банку під час планування кредитної діяльності та надання кредитів, для того щоб зменшити до мінімуму кредитні ризики та збільшити прибуток банку від кредитної діяльності.

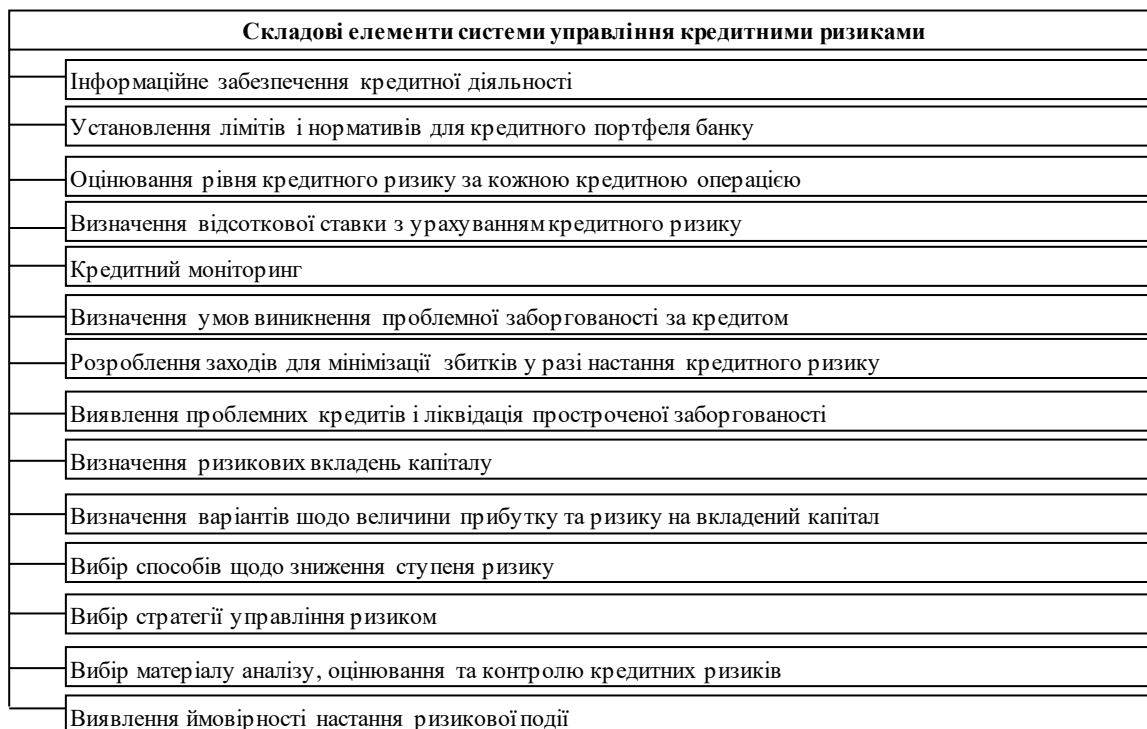

Рис. 1. Складові елементи системи управління кредитним ризиком

Висновки. Кредитний ризик займає вагомую роль в системі банківських ризиків та є невід’ємною його складовою. Тому питання ефективного управління кредитним ризиком є одним із найважливіших. На підставі проведеного дослідження ми бачимо, що рівень кредитного ризику банківського сектору є високим та негативно впливає на стабільність функціонування усієї банківської системи. В таких умовах виникає потреба мінімізації кредитних ризиків та ефективного управління ним. Отже, для створення такого управління потрібно удосконалити методичну базу для управління кредитним ризиком з урахуванням змін в сучасній економіці.

Література

1. Белікова Т. В. Управління кредитними ризиками в банківській системі /Т. В. Белікова, О. О. Цимбалюк // Молодий вчений. 2016 – № 12 (39) – С. 651 -654.
2. Показники банківської системи. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
3. Швець О. В. Контроль та способи мінімізації кредитного ризику: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук. / Швець О. В – Київ, 2017 – 211 с.

Гелик М. М., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Споживче кредитування є одним із основних видів банківської діяльності, який відіграє важливу роль у задоволенні постійно зростаючих споживчих потреб громадян та сприяє розвитку виробництва і соціально-економічному розвитку країни. Однак даний вид кредитування пов’язаний з високими ризиками, а особливо кредитним, що в результаті може призвести до кризи у банківській системі через погіршення якості кредитного портфеля. Тому дослідження сучасного стану споживчого кредиту є актуальним як з наукової, так і з практичної точок зору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку споживчого кредитування у своїх працях досліджували такі науковці, як О. В. Васюренко, М. Івченко, В. В. Коваленко, С. В. Кудряшов, В. Д. Лагутіна, С. В. Міщенко, С. В. Мочерний, І. Б. Охріменко, Л. О. Примостка та багато інших. Проте зі змінами сьогоденного споживчого сегменту кредитного ринку дана тема потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження теоретичних основ та аналіз сучасного стану споживчого кредитування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Банківське кредитування є одним із ключових напрямків банківської діяльності. Одним із найбільш поширених видів банківського кредитування у розвинених країнах світу є споживче кредитування. Саме цей вид кредиту є визначальним стимулюючим чинником інтенсифікації розвитку економіки. Споживчий кредит і виконання ним перерозподільної функції вирішує протиріччя між цінами на предмети тривалого користування й наявними доходами населення за необхідності реалізації продукції виробниками. Скориставшись кредитом, фізичні особи наближують досягнення споживчих цілей і отримують речі, власниками яких вони стали б лише в майбутньому. Виробники ж товарів і послуг мають можливість пришвидшити реалізацію продукції і завершити кругообіг капіталу. Саме в цьому і полягає основне призначення споживчого кредиту – сприяння підвищенню життєвого рівня населення й прискоренню економічного розвитку.

Проведений аналіз підходів до визначення сутності споживчого кредиту, зокрема, визначеного в законодавстві України та окремими науковцями, (табл. 1), дозволив зробити висновок, що визначення споживчого кредиту є дискусійним у кожній його частині.

Різні за змістом та характером визначення споживчого кредиту, наведені в науковій літературі, є свідченням того, що ця важлива форма кредиту є недостатньо дослідженою. Відсутність узгодженості у визначенні суб’єктів і об’єктів споживчого кредитування, а також чітких характеристик принципів і особливостей цієї форми кредиту обумовлює необхідність авторського визначення споживчого кредиту. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що споживчий кредит – це кредит, який надається банком або небанківською фінансово-кредитною установою фізичній особі – резиденту в національній валюті для потреб, що не пов’язані з підприємницькою діяльністю на умовах повернення, строковості та платності.

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення поняття «споживчий кредит»

Автор	Визначення
Закон України «Про споживче кредитування», від 15.11.2016 № 1734-VIII [1]	Споживчий кредит – грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.
Івченко М. [3, с. 7]	Споживчий кредит – це кредит, який надається фізичним особам на придбання споживчих товарів та послуг і який погашається оступово. Споживчий кредит характеризує відносини, що виникають з приводу фінансування потреб кінцевого споживання.
Кудряшов С. В. [3, с. 5]	Споживчий кредит - це один з видів банківського кредиту, що обслуговує фінансування особистих та господарських потреб домогосподарств як кінцевих споживачів валового внутрішнього продукту.
Мочерний С. В. [4, с. 176]	Споживчий кредит – це кредит, який надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору. Між банком та населенням може існувати й посередник, наприклад торгівельна організація, однак при цьому зміст споживчого кредиту не змінюється.
Авторське визначення	Споживчий кредит – кредит, що надається банком або небанківською фінансово-кредитною установою фізичній особі – резиденту в національній валюті з урахуванням її кредитоспроможності для потреб, що не пов'язані з підприємницькою діяльністю на умовах повернення, строковості та платності.

Аналіз банківського споживчого кредитування в Україні (табл. 2) дозволив охарактеризувати його як процес, що характеризується нестійкою динамікою, високим рівнем кредитного й операційного ризику та суперечностями у сфері надання кредитних послуг населенню.

Таблиця 2

Динаміка обсягів кредитування фізичних осіб наданих банками, за цільовим спрямуванням в 2010-2016 роках

Період	Усього	Споживчі кредити		На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості		Інші кредити	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
2010 рік	209538	122942	58,7	81953	39,1	4643	2,2
2011 рік	201224	126192	62,7	70447	35,0	4585	2,3
2012 рік	187629	125011	66,6	58427	31,1	4191	2,3
2013 рік	193529	137346	71,0	51447	26,6	4736	2,4
2014 рік	211215	135094	64,0	71803	34,0	4318	2,0
2015 рік	174869	104879	60,0	66169	37,8	3821	2,2
2016 рік	163333	101528	62,2	58549	35,9	3255	2,0

У 2011-2014 років на ринку споживчих кредитів активно розвивався лише сегмент дрібних кредитів – це готівкові кредити, кредитні карти та кредити на споживчі товари. Вони й забезпечили поживлення цього сегменту, про що свідчить деяке зростання – близько 10%, проте відновленню докризових обсягів кредитування завадила політична та економічна нестабільність в державі і вже за 2014-2015 рр. спостерігалось скорочення його обсягів на 22,4 % або на 30215,0 млн грн. На тлі економічної нестабільності в країні багато банків, через підвищення ризиків цього виду кредитування, взагалі згорнули його.

Так у 2016 році питома вага споживчих кредитів становила 62,2 %, кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості – 35,9 %, інші кредити – 2,0 % та іпотечні кредити – 36,9 % від загального обсягу наданих банківськими установами кредитів [5].

Як свідчать дані, зображені на рис. 1, динаміка структури споживчих кредитів у розрізі валют є нестабільною. Валютні кредити становили 62,0 % у 2010 р. всіх споживчих кредитів, виданих банками фізичним особам. Після заборони видавати споживчі кредити у валюті, їх частка постійно знижувалася з 57,3 % – у 2011 році, до 36,3 % – у 2016 році [5]. Обсяги та частка кредитів у гривневому еквіваленті, навпаки, зросли аж до 63,5 % в 2016 році.

Таким чином, Україна все ще залишається на одному з останніх місць в Європі за рівнем проникнення споживчого кредитування. У загальному рівень прострочених споживчих кредитів у сегменті тримався на рівні від 5 % до 60 % і прямо залежав від ризик-політики конкретного банку. Якщо в 2016 році частка проблемних кредитів у гривні в портфелі всіх банків сягала 27,2 %, то вже 2017 року цей показник склав 23,1 %. Проте завдяки декільком факторам показник частки проблемних кредитів зменшився. По-перше, банки переглянули свої скорингові моделі оцінки позичальників та почали систему роботу з

проблемними валютними кредитами. По-друге, по позикам були знижені процентні ставки. Окрім того, 2017 рік припав на період виконання рішень судів щодо стягнення заборгованості по судових справах попередніх двох років. На збільшення кредитування також вплинула робота з недобросовісними позичальниками, які з'явилися під час кризи 2014-2015 років [6].

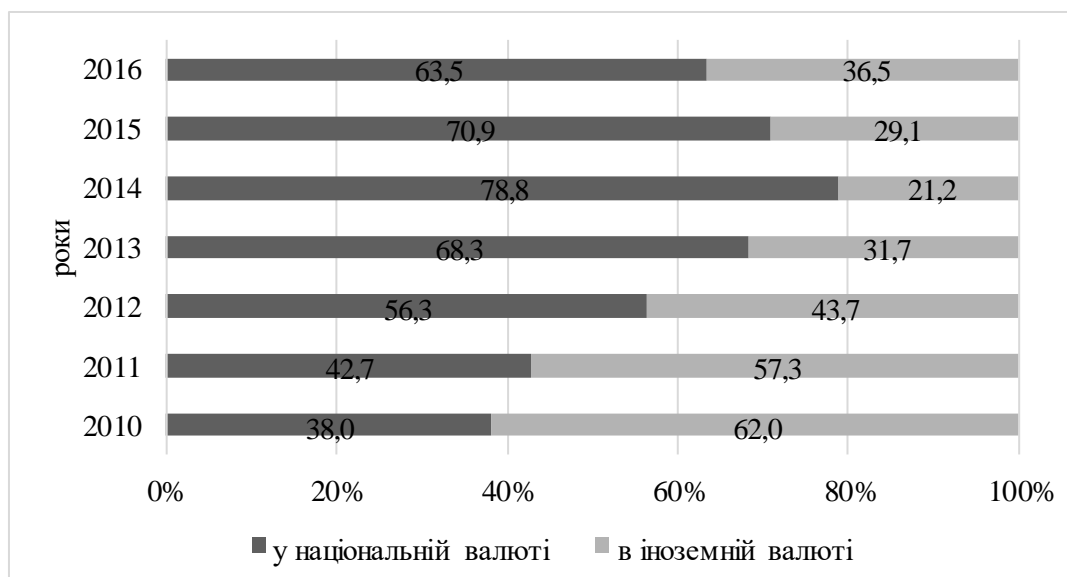

Рис. 1. Структура споживчих кредитів наданих банками України у розрізі валют в 2010-2016 роках, %

Банки почали відновлювати кредитування з роздрібною сегменту – споживче кредитування стрімко зростає. Темпи приросту кредитів населенню високі, але абсолютні обсяги кредитування не створюють системних ризиків. На теперішній день банківське споживче кредитування не є суттєвим чинником приватного споживання. Лише близько 1 % загального приватного споживання забезпечує приріст портфеля банківських кредитів у гривні.

НБУ не бачить підстав негайно обмежувати споживче кредитування. Проте зважаючи на темпи зростання споживчого кредитування, невдовзі можливе створення системних ризиків для фінансового сектору. Воно залишатиметься під наглядом НБУ, тому двічі на рік регулятор оцінюватиме стан ринку та пов'язані ризики. При необхідності НБУ запровадить суворіші правила щодо оцінки кредитного ризику банків за такими позиками або впровадить заходи, щоб обмежити зростання споживчих кредитів. Банки дізнаються про відповідні зміни завчасно. НБУ враховує, що жорсткі обмеження у банківському сегменті спровокують стрімкіший розвиток слабо регульованого небанківського споживчого кредитування. Тому НБУ пропонує до уваги банків певний перелік рекомендацій, що [7]:

консервативно оцінювати кредитні ризики за портфелями споживчих кредитів. Опитування банків показало, що розкид оцінок ймовірностей дефолтів та втрат у випадку дефолтів серед банків украї високі. У 2018 р. НБУ проведе аналіз причин таких розбіжностей;

регулярно тестувати ефективність внутрішніх скорингових моделей, що оцінюють платоспроможність фізичних осіб;

коректно відображати доходи від споживчого кредитування, забезпечити, щоб нараховані та фактично отримані доходи максимально співпадали в часі;

диверсифікувати портфель споживчих кредитів за продуктами, напрямками, регіонами тощо.

Висновки. Споживче кредитування є одним із найперспективніших видів діяльності українських банків. Банки активно відновлюють кредитування фізичних осіб, надаючи переважно незабезпечені споживчі кредити. В разі збереження наявних темпів зростання споживчого кредитування, збільшаться ризики. Тому банкам слід консервативно підходити до оцінювання ризиків за споживчими кредитами.

Література

1. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 № 1734 VIII 4640 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>

2. Івченко М. Споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні / М. Івченко // Економічна правда. – 2010. – № 2. – С. 6-8.

3. Кудряшов С. В. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси, кредит» / С. В. Кудряшов. – Ірпінь, 2007. – 19 с.

4. Мочерний С. В. Банківська система України / С. В. Мочерний, Л. С. Тришак. – Львів : Тріада плюс, 2004. – 304 с.

5. Грошово-кредитна та фінансова статистика – 2017 / НБУ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45361172>

6. Звіт про фінансову стабільність. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561>

7. Споживче кредитування. Чому бум відкладається [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://minfin.com.ua/ua/2018/02/06/32208832/>

Гензера Д. О., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕПОЗИТНИХ РИЗИКІВ В БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. У зв'язку з розвитком інвестиційної діяльності та довгострокового кредитування банківська система стикається з проблемою забезпеченості ресурсами. Відтік коштів знижує здатність банків формувати ресурси, і як наслідок, кредитний потенціал банківської системи. Тому зростає актуальність подальших досліджень депозитного ризику з позиції банку. Причому дослідження повинне бути комплексним, тобто відображати сутність, закономірності прояви, особливості оцінки цих ризиків. Це дозволить на практиці протистояти негативним наслідкам від прояву депозитних ризиків банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній проблемі присвячені праці вчених, серед яких, наприклад В. В. Вітлінській і А. М. Гай [1], які пропонують методологічні положення та модель управління депозитним портфелем домогосподарств. Практичні підходи до оцінки ризиків для вкладника розглядаються Т. Раєвської [2], яка для оцінки ризиків вкладників – фізичних осіб в ході розміщення ними коштів у банках пропонує використовувати систему аналітичних коефіцієнтів. Незважаючи на значимість депозитних ризиків з позиції банку, в наукових працях досліджуються лише окремі аспекти цих ризиків, відсутня теоретична база, яка б всебічно їх розкривала.

Метою статті є дослідження класифікаційних ознак депозитних ризиків банку.

Виклад основного матеріалу. в економічній літературі немає єдиного наукового підходу як до класифікації банківських ризиків, так і наявності в них депозитних ризиків банків. Ряд провідних вчених, серед яких С. М. Козьменко, Ф. І. Шпиг, І. В. Волошко, В. А. Зотов, А. В. Суворов, А. Пернарівській відносять депозитний ризик банку до окремого виду ризиків, притаманних банківській діяльності.

У той же час, іншими вченими, такими як С. Ф. Коновалов, Т. В. Осипенко, С. Светлова, Б. І. Пшик, Л. А. Примостка, депозитний ризик банку не розглядається окремо, він є невід'ємним елементом ризику ліквідності та у класифікаціях банківських ризиків пильну увагу приділено саме йому. Сутність депозитного ризику банку прихована ризиком ліквідності.

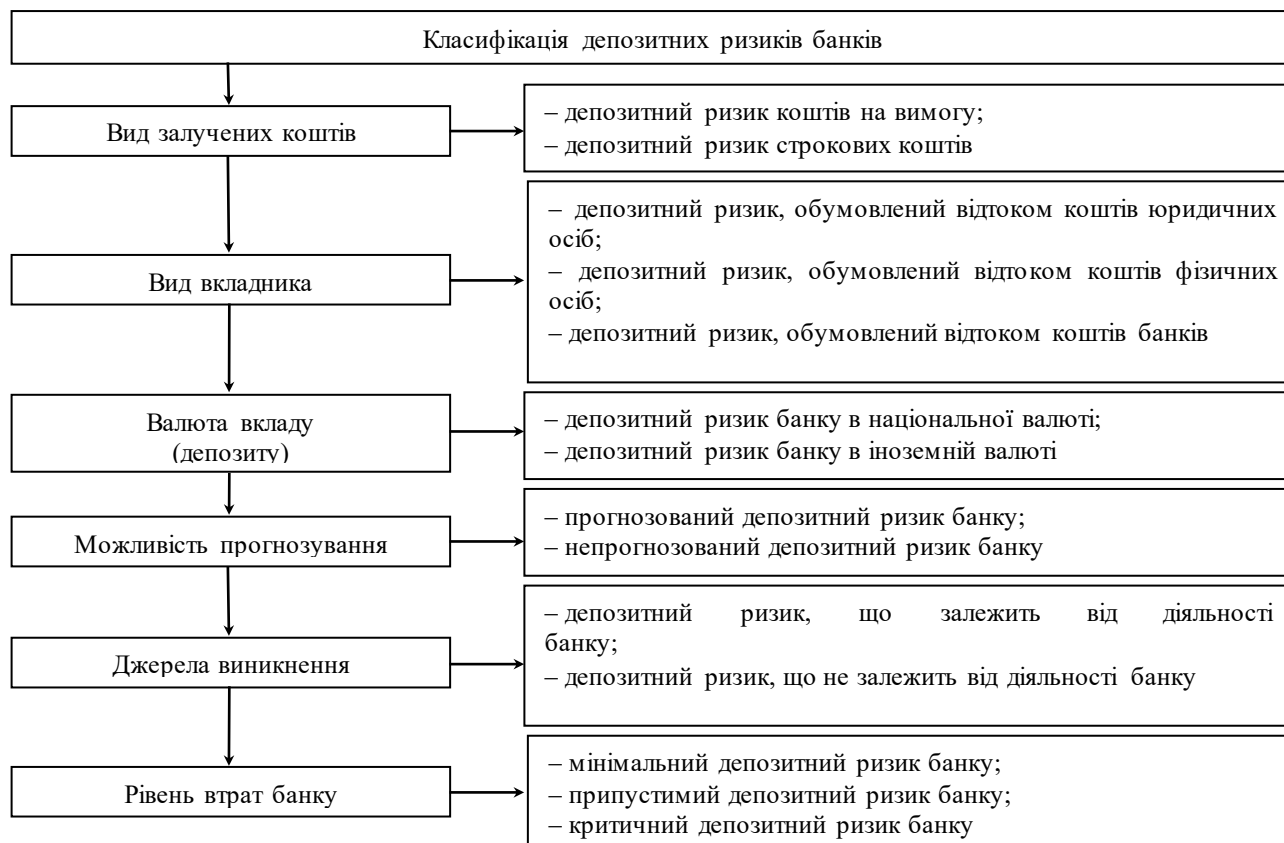
При цьому необхідно відзначити, що депозитний ризик не розглядається як самостійна категорія, хоча непряме відображення цього ризику, викликане вилученням депозитів, зустрічається у визначенні ризику ліквідності.

Вилучення (відплив) депозитів може супроводжуватися наступними можливими подіями: закриттям частини клієнтських рахунків, закриттям всіх клієнтських рахунків і вилученням депозитів при незмінній кількості рахунків. Причому, дані події, що тягнуть за собою відтік депозитів, відбуваються в часі по-різному. У рамках окремого банку може настати ситуація, коли одночасно частина клієнтських рахунків буде закрита, частина рахунків залишаться діючими, але депозити вкладниками будуть вилучені. Необхідно відзначити, що вилучення депозитів вкладниками може бути достроковим (непередбачених) і по закінченні терміну депозитного договору. При достроковому вилученні депозитів у банку виникає проблема непередбаченого раніше термінового поповнення коштів. Таке їх поповнення призводить до додаткових витрат банку, депозитний ризик банку виявляється в необхідності пошуку засобів для покриття виниклого дефіциту. Якщо цей дефіцит банку не вдається покрити, то виникають проблеми з погашенням зобов'язань, що може викликати паніку серед вкладників, привести до масового ажіотажного вилучення ними депозитів, а в гіршому випадку - до

банкрутства банку.

Таким чином, однією з причин, коли у банку виникає найбільший попит на ліквідні кошти, є депозитний ризик. У цьому випадку відбувається дисбаланс грошових потоків, викликаний дефіцитом коштів. Це підкреслює причинно-наслідковий зв'язок між депозитним ризиком банку і ризиком ліквідності.

Депозитні ризики банків характеризуються різноманітністю, та з метою здійснення ефективного управління ними пропонується класифікувати ці ризики за такими основними ознаками (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація депозитних ризиків банків за основними ознаками

Існуючі в сучасній економічній літературі підходи до класифікації факторів виникнення ризиків, фактори виникнення депозитного ризику банку умовно розділяють на дві групи: внутрішні чинники; зовнішні чинники.

До внутрішніх факторів, що викликають депозитні ризики, відносяться фактори, що виникають у результаті недосконалої організації діяльності всередині самого банку. До них можна віднести, наприклад, зниження якості обслуговування клієнтів, недостатній рівень банківського маркетингу та менеджменту, недолік, неточність інформації, операційно-технологічні причини, а також так званий «людський фактор», який в теорії ризику вважається головним чинником. Більш того, фахівці з теорії ризику виділяють три його складові – некомпетентність, недобросовісність [3].

Зовнішні фактори депозитного ризику банку - це фактори, що виникають у зовнішній, по відношенню до банку середовищі, на які банк вплинути не може.

Вплив зовнішніх факторів виникнення депозитних ризиків банків можна лише передбачити. До них відносять економічну і політичну нестабільність (наприклад, інфляція, знецінення національної валюти, зміна процентних ставок), посилення конкуренції, зміна кон'юнктури ринку, зниження довіри до банку, банківської системи і інші макроекономічні фактори. Управляти зовнішніми ризиками складно, а іноді й неможливо. Коли банк втрачає репутацію, то ситуацію врятувати практично неможливо. Причини такого загрозливого явища можуть бути різними. На макрорівні, тобто на рівні всієї банківської системи чинниками виникнення депозитного ризику є зовнішні фактори, а на мікрорівні - як зовнішні, так і внутрішні чинники. Причому, зовнішні та внутрішні чинники взаємопов'язані, наприклад, недостатність банківського маркетингу, як внутрішній фактор, і посилення конкуренції, як зовнішній фактор, можуть призвести до реалізації депозитного ризику банку [4].

Висновки. Таким чином, депозитний ризик банку є результатом сукупного впливу внутрішніх та зовнішніх чинників. Зовнішнє середовище двояко впливає, як на сам банк (наприклад, посилення конкуренції), так і на вкладника (наприклад, діюча система страхування депозитів). Внутрішня середовище впливає на вкладника за допомогою якості обслуговування клієнтів, кількості нових послуг і т.д.

Література

1. Вігліньскій В. В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності / В. В. Вігліньскій // Фінанси України. – 2013. – № 3. – С. 3-9.
2. Банківський нагляд: Навчальний посібник / В. І. Грушко, С. М. Лаптев, О. С. Любунь, К. Є. Раєвський – К.: ЦНЛ, 2004. – 264 с.
3. Волкова Н. І. Удосконалення управління залученими депозитними ресурсами банку / Н. І. Волкова / Економіка і організація управління. – 2016. – № 1(21) – С. 53-59.
4. Сушко Н. М. Проблеми формування та управління депозитними ризиками банків / Н. М. Сушко // Інтелект XXI. – 2017. – № 2. – С. 189-195.

Гензера О. О., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ЛІКВІДАЦІЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ БАНКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Протягом 2014-2017 років велика кількість вітчизняних банків зазнали негативного впливу різноманітних чинників, які спричинили хвилі ліквідації та банкрутств. У банківській системі України нагальною стала проблема з фінансовою стійкістю та платоспроможністю майже половини банків, що в цілому негативно позначилося на довірі до вітчизняних банків. Незважаючи на той факт, що багато банків було виведено з ринку, показник недіючих кредитів має тенденцію до зростання. Все це негативно впливає на діяльність банків в Україні. Тому пошук шляхів стабілізації, відновлення довіри та забезпечення стабільності банків є актуальними питаннями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем неплатоспроможності, банкрутства та ліквідації банківських установ присвятили свої праці багато вчених (як вітчизняних так і зарубіжних). Серед них українські автори В. В. Джуно, А. М. Жуков, В. М. Гейць, С. Н. Козьменко, Б. М. Поляков, В. Д. Чернадчук, М. І. Зубко, В. І. Міщенко, К. Є. Раєвський та інші. У зарубіжних науковців ці проблеми висвітлено досить широко, зокрема в роботах таких вчених, як Р. Брейли, Є. Бріггема, С. Горіної, А. Гроппеллі, І. Ларіонової, С. Майерса, Є. Нікбахта, П. Роуза, Дж. Сінко, В. Хорна та інших.

Проте проблема банкрутства та неплатоспроможності банків в цілому не може бути остаточно вирішеною, оскільки змінюються умови їх функціонування, правові аспекти діяльності, і все це посилюється глобальними економічними процесами і періодичними кризами.

Мета статті. Дослідження проблем, які впливають на погіршення показників діяльності банківської системи України та пошук шляхів відновлення стабільного функціонування банків.

Виклад основного матеріалу. Банківська діяльність відрізняється одним з найбільш високих рівнів державного регулювання. Незважаючи на те, що така діяльність є підприємництвом з супутніми ризиками, державні регулюючі органи прагнуть мінімізувати ймовірність банкрутства банків. До числа використовуваних регулюючих інструментів відносяться вимоги по дотриманню обов'язкових нормативів, обмеження щодо прийняття пов'язаних з власниками кредитних ризиків, підтримання ліквідності тощо.

Порядок регулювання діяльності проблемних та неплатоспроможних банків Передбачений Законами України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [1] та «Про банки і банківську діяльність» [2].

Першочерговим завданням банківського нагляду є своєчасне виявлення проблемних і слабких банків та вжиття заходів щодо їхнього фінансового оздоровлення.

У документі Базельського комітету з банківського нагляду «Основні принципи ефективного банківського нагляду» надається таке визначення слабого банку: це банк, ліквідність або платоспроможність якого послаблена або буде залишатися послабленою доти, поки не будуть вжиті заходи щодо значного поліпшення стану його фінансових ресурсів, профілю (сукупності параметрів)

ризиків, корекції стратегічного напрямку діяльності, підвищення потенційних можливостей управління ризиками та/або поліпшення якості управління [3].

Платоспроможність характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом. Поняття «платоспроможність», як і поняття ліквідності характеризують здатність банку виконувати свої фінансові зобов'язання. Відмінність полягає в тому, що платоспроможність передбачає виконання зобов'язань за рахунок власного капіталу, тоді як ліквідність – повне виконання всіх зобов'язань банківської установи [4].

Внутрішні політичні проблеми та посилення напруги в країні призвели до масової збитковості та втрати ліквідності більшістю кредитних установ країни, а в деяких випадках і до банкрутства, за яким в умовах застосування неефективних способів оздоровлення слідує впливає і ліквідація. Розглянемо динаміку зміни кількості банківських установ в Україні за останні роки (рис. 1)

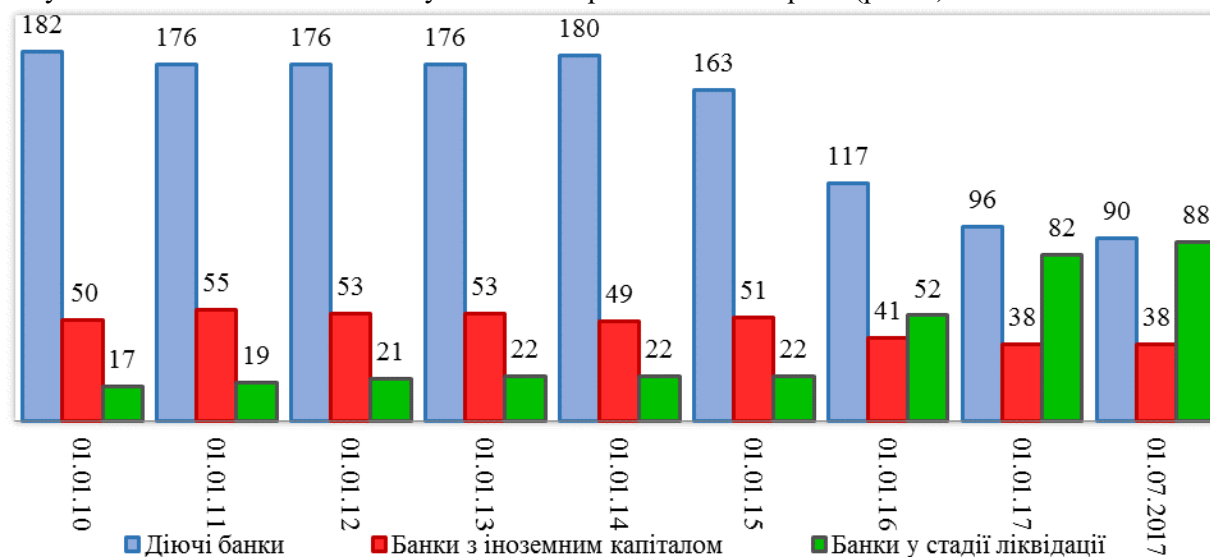

Рис. 1. Динаміка зміни кількості діючих банків, банків з іноземним капіталом та банків у стадії ліквідації за період 1.01.2010-1.07.2017 рр., одиниць [5]

Як видно з рисунка кількість функціонуючих в державі банків до 2014 року була стабільною. З 2015 року через нестабільну політичну та економічну ситуацію (воєнні дії на сході країни та анексію Криму; девальвацію національної валюти; інфляцію; зниження рівня доходу населення та ін.) в Україні все більше банків припинило свою діяльність і зараз в державі залишилось лише 90 діючих банків, що в порівнянні з 2014 роком удвічі менше.

Основні причини, які призводять до банкрутства банків поділяються, з одного боку, на зовнішні, які не залежать від керівництва установи та її акціонерів, а з іншого, на внутрішні, які спричинені чинниками, що існують в середині установи.

До зовнішніх причин відносять:

- припинення темпів росту та нестабільність загальносвітової та внутрішньої економіки;
- втрата довіри до банку, наприклад від неправильного управління;
- загальноекономічна ситуація, коли відбуваються масові паніки серед вкладників банківських установ;
- рейдерські атаки, які цілеспрямовано направлені на знецінення активів банку, що в подальшому призводять до їх можливого продажу, або ліквідації.

До внутрішніх причин відносять:

- недотримання законодавства, особливо в частині про підтримання необхідного рівня всіх показників;
- обман органів влади, який викликаний приховуванням інформації від контролюючих суб'єктів про справжній стан з платоспроможністю фінансової установи;
- некомпетентне керівництво, що залежить від рівня корпоративної культури установи;
- спекуляція;
- недоліки внутрішньобанківської системи, яка безпосередньо залежить від проведеної політики всередині установи.

Задля переведення банку в режим фінансового оздоровлення необхідне виникнення певних

підстав, серед яких: по-перше, порушення банківського законодавства; по-друге, недостатній рівень капіталу, необхідного для забезпечення нормальної діяльності; по-третє, віднесення банку до категорії проблемних [6].

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», якщо стан банку загрожує інтересам вкладників, кредиторів і акціонерів, а також у випадку надання банком недостовірної звітності в НБУ останній має право усувати керівництво суб'єкта банківської діяльності від управління і призначити тимчасову адміністрацію для управління банком на період фінансового оздоровлення.

Якщо банк відносять до категорії неплатоспроможних, то він переходить під юрисдикцію Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), який виконує функції тимчасового адміністратора такого банку. У випадку, якщо впродовж невеликого періоду часу (для малих банків – до 6 місяців) банк не вдасться оздоровити, то НБУ, за поданням ФГВФО, прийматиме рішення про ліквідацію такої установи.

Законодавством передбачено, що ліквідація банку – довготривалий процес, який може тривати протягом трьох років. Ліквідація навіть одного банку суттєво впливає на загальний стан фінансового ринку, що обумовлює винятковість процедури ліквідації комерційних банків та необхідність виваженого підходу в кожному окремому випадку, використання всіх можливостей максимальної прозорості процесу і згладжування соціальних і економічних наслідків. Станом на 1.10.2017 року в Україні, у стані ліквідації знаходяться 89 банків.

Характерною рисою сучасної банківської кризи є істотне погіршення банківських балансів, зростання частки проблемних кредитів і проблемних активів у цілому. Така ситуація негативно позначається на результатах фінансової діяльності банків, створює певні труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнює менеджмент банку, знижує довіру населення до банківської системи та стримує відновлення кредитування реального сектору економіки України.

Найважливішими показниками діяльності банку є прибутковість активів і прибутковість капіталу. Збалансоване зростання обсягів активів, поліпшення їх якості є необхідною передумовою стабільного функціонування і розвитку комерційних банків, їх позитивного впливу на розвиток економіки України.

Також, важливою складовою частиною банківських ресурсів є власний капітал банку. Це фактор, що відіграє неабияку роль у зміцненні довіри клієнтів як до окремого банку, так і до банківської системи в цілому. Тому проблема залучення і підтримки на певному рівні обсягу капіталу комерційних банків є актуальною і надзвичайно важливою для банківської діяльності в країні загалом.

У таблиці 1 подано фінансові результати діяльності банків з січня 2013 року по липень 2017 року.

Таблиця 1

Фінансові результати діяльності банків [5]

Назва показника	01.2013	01.2014	01.2015	01.2016	01.2017	07.2017
Активи, млн. грн.	1 127 179	1 277 509	1 316 718	1 252 570	1 274 732	1 253 200
Кредити, млн. грн.	694 381	799 228	873 611	713 974	566 512	523 887
Депозити, млн. грн.	597 631	702 914	718 206	760 295	860 039	878 867
Зобов'язання, млн. грн.	956 983	1 084 910	1 168 655	1 157 657	1 150 058	1 115 269
Власний капітал, млн. грн.	170 196	192 599	148 063	94 914	124 674	137 931
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	4 899	1 436	-52 476	-77 935	-160 143	-5 108
Рентабельність активів, %	0,435	0,112	-3,99	-6,22	-12,56	-0,41
Рентабельність капіталу, %	2,88	0,746	-35,44	-82,11	-128,44	-3,7

Аналізуючи данні таблиці, бачимо, що з кожним роком прибутковість банків падає. В 2012-2013 роках показники рентабельності були низькі, але не збиткові. А з 2014 року перевищення витрат над доходами банків призвело до збитковості банківської системи, про що, в свою чергу, свідчать негативні показники рентабельності активів та капіталу.

В умовах все ще високої залежності від світових цін на сировинних ринках, триваючої агресії і торгових обмежень з боку Росії, рішення Великобританії про вихід з ЄС і невизначеності у зв'язку зі зміною лідера США, економіка України відновила зростання після тривалої рецесії, а інфляція сповільнилася [7]. На цій підставі вжиті зусилля по стабілізації фінансового сектора почали приносити позитивний результат і вітчизняні банки в першому півріччі 2017 року покращили своє становище. Рентабельність все ще залишається від'ємною, але рівень її, порівняно з початком року значно збільшився.

Першою причиною виникнення проблем у діяльності банку є ознаки порушення його

фінансової стабільності. Погіршення фінансового стану може бути викликане недостатністю нормативного капіталу, неякісними активами і пасивами, що ставить під загрозу інтереси клієнтів та платоспроможність банку.

Проаналізуємо показники діяльності неплатоспроможних банків (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз показників діяльності неплатоспроможних банків [5]

Назва банку	Активи, млн грн	Статутний капітал, млн грн	Чистий прибуток (збиток), млн грн
Банківський сектор	1 253 200,4	451 566,08	-5 108,08
в т.ч. неплатоспроможні банки	19 806,7	15 805,44	-3 330,57
АКБ «НОВИЙ»	562,65	150,0	-21,24
АТ «РОДОВІДБАНК»	4 738,17	12 359,3	-3 410,45
ПАТ КБ «ФІНАНSOVA ІНІЦІАТИВА»	14 042,5	2 840,0	185,15
ПАТ БАНК «ЮНІСОН»	446,28	335,15	-36,07
ПАТ КБ «ГЕФЕСТ»	17,13	121,0	-47,96

З таблиці можна бачити наскільки істотним є вплив неплатоспроможних банків на функціонування вітчизняного банківського сектору. Дані банки концентрують 1,58% активів, 3,5% статутного капіталу та 65,2% збитку. Найбільший збиток в свої діяльності отримав АТ «Родовід банк». Обсяг заборгованості неплатоспроможних банків за кредитами перед НБУ склав 14 099,6 з 27 613,7 млн. грн.

У разі, якщо банк перебуває у фазі кризи, яка загрожує подальшому його існуванню, то він може бути переведений на режим фінансового оздоровлення з ініціативи НБУ. Режим фінансового оздоровлення – це система заходів впливу на банк, спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного рівня протягом визначеного НБУ періоду з метою відновлення ліквідності та платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень.

Програма фінансового оздоровлення банків повинна, перш за все, передбачати збільшення капіталу банку, поліпшення якості активів, реструктуризацію пасивів, підвищення ліквідності балансу, організацію управління фінансовими результатами, зміну організаційної структури банків і вдосконалення менеджменту.

На нашу думку, фінансове оздоровлення банків повинно здійснюватися за таким напрямками: фінансова допомога акціонерів (додаткові внески, емісія, розміщення депозитів під низькі відсотки, відмова від дивідендів); зміна структури активів і пасивів; вдосконалення організаційної структури та управління банком.

Процедура фінансового оздоровлення передбачає проведення ряду наступних заходів:

- проведення оцінки фінансового стану банку, в тому числі поглибленого аналізу проблемних активів;
- складання та виконання бізнес-плану або програм розвитку капітальної бази банку;
- складання та запровадження положень щодо покращення кредитної політики банку;
- прийняття рішення щодо тимчасового зниження розміру відсотків за депозитами, що залучаються;
- прийняття рішення про обмеження розміру кредитів, що надаються інсайдерам банку;
- тимчасове припинення виплати дивідендів;
- прийняття рішення про обмеження розміру виплати працівникам банку;
- надання фінансової допомоги інвестора в вигляді позики з можливим наданням забезпечення у вигляді застави майна;
- реорганізація банку у формі процедури приєднання.

Попередження банкрутства банків є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє зупинити хвилю кризових явищ економіки країни та світу. Тому головним завданням Національного банку будь-якої країни є недопущення банкрутства та ліквідації банків і будь-яким можливим способом досягнення його оздоровлення. Розв'язання проблеми, на мій погляд, слід шукати в удосконаленні нормативно-правового регулювання процесами фінансового оздоровлення банків та підвищенні контролю за механізмом його проведення.

Висновки. Отже, банківська система є невід'ємним елементом структури економіки. Тому

підвищення стабільності банківської системи в цілому можливо тільки при наявності в країні ефективної і доцільної системи банкрутства кредитних організацій. І значну частину роботи по створенню адекватної системи має виконати держава, фінансова влада країни. Необхідно на державному рівні формування чіткого уявлення про цілі, вироблення чіткого алгоритму дій і розробка інструментарію, достатнього для досягнення цих цілей.

Заходи по виведенню банківського сектора з кризи вимагають істотних витрат (в тому числі державних), участі висококваліфікованих фахівців, припускають розробку комплексу специфічних заходів, вельми довгострокових. У цей час акценти переносяться з порятунку однієї організації або справедливого задоволення вимог кредиторів на порятунок банківської системи в цілому, збереження фінансового суверенітету країни і мінімізацію негативних наслідків для населення. Досягнення цих цілей визначається застосуванням специфічних заходів та заходів, характерних тільки для кризових періодів.

Література

1. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. №4452-VI / Верховна Рада України // Офіційний вісник України- 2012. – № 22. – С. 31.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. №212 - III / Верховна Рада України // Офіційний вісник України . – 2001. – № 1, Т. 1. – С. 30.
3. Руководство Базельского комитета по банковскому надзору для органов банковского надзора по работе со слабыми банками (Базель, Швейцария, март 2002 г.) Отчет Группы по работе со слабыми банками.
4. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева. – 2-е вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2007. – 727 с.
5. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
6. Меньшова А. Ю. Причини виникнення та шляхи запобігання банкрутства комерційного банку: монографія / А. Ю. Меньшова. – Х. : ХДТУБА, 2008. – 146 с
7. Год большой банковской стирки / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ipnews.in.ua/news/ukraine/120085-god-bolshoj-bankovskoj-stirki>

Гоголева К. С.

**Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава**

АНАЛІЗ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Світова фінансово – економічна криза, не оминувши Україну, значною мірою порушила функціонування кредитної системи і стала причиною банківської кризи: виникли проблеми з ліквідністю та платоспроможністю банківських кредитних установ. У таких умовах функціонування банківської системи вирішальною є роль НБУ як кредитора останньої інстанції. Саме тому україноцентажним постає аналіз ефективності операцій рефінансування комерційних банків, здійснюваних НБУ. Вони допомагають НБУ досягти своєї головної мети: «сприяння забезпеченню стабільності грошової одиниці України та фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи».

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї теми дав змогу розглянути різні трактування щодо визначення сутності категорії «рефінансування». Так М. Савлук вважає, що рефінансування передбачає отримання кредитними установами позичок від різних суб'єктів, у тому числі й на міжбанківському ринку [1]. С. Міщенко розглядає рефінансування банків як «інструмент надання їм фінансової допомоги» [2], В. Стельмах визначає як «механізм управління ліквідністю банківської системи та регулятор грошово – кредитного ринку» [3], Т. Косова – як «забезпечення центральним банком банків додатковими резервами на кредитній основі, тобто запозиченими резервами» [4]. Рефінансування банків на сучасному етапі є одним з найважливіших інструментів грошово – кредитної політики НБУ, яке потребує більш повного та предметного дослідження.

Мета статті – аналіз операцій рефінансування банків Національним банком України на сучасному етапі розвитку банківської системи та виявлення основних проблемних моментів, пов'язаних з ними.

Виклад основного матеріалу. У дієвості операцій рефінансування вагоме місце займає процентна політика НБУ. Змінюючи облікову ставку, центральний банк орієнтує ринок щодо послаблення чи посилення монетарної політики. Динаміку процентних ставок рефінансування НБУ представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка процентних ставок рефінансування банків НБУ за період 2013 – 2017 рр., % [5]

Період	Облікова ставка НБУ	Середньозважена ставка за усіма інструментами	У тому числі			
			Позички, які надані на тендері	Кредити овернайт	Операції репо	Інші механізми
2013	6,5	7,2	6,8	7,6	6,9	–
2014	14,0	15,2	15,3	13,5	10,8	17,4
2015	22,0	25,2	24,7	25,2	24,0	26,0
2016	14,0	17,4	17,7	18,6	–	16,0
2017	14,5	15,9	15,7	16,0	–	–
03.2018	17,0	19,0	19,0	–	–	–

Аналіз процентних ставок рефінансування засвідчив, що їх динаміка залежить від циклічності розгортання банківської кризи в Україні. Найбільша облікова ставка за досліджуваний період в цілому та по кожному інструменту зокрема спостерігалася у 2015 р., тоді як найменша у 2013, тобто до початку кризи. Як свідчать дані вищенаведеної таблиці у розрізі інструментів рефінансування у 2013 р. найбільша облікова ставка була по кредиту овернайт (7,6%), у 2014 р. по тендеру (15,3%), починаючи з 2015 р. по кредиту овернайт, а станом на 03. 2018 р. по тендеру (19%). Тоді як найменші облікові ставки у 2013 р. були по тендеру (6,8%), у 2014 – 2015 рр. по операціях репо (10,8 та 24%), у 2016 – 2017 рр., у зв'язку з відсутністю інформації по операціях репо, – по тендеру.

Облікова ставка НБУ є одним із факторів впливу на ціноутворення в комерційних банках. Динаміку облікової ставки НБУ та процентних ставок за депозитами і кредитами банків у національній валюті за 2013 – 04.2018 рр. представлено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка облікової ставки НБУ та процентних ставок за кредитами та депозитами банків у національній валюті за 2013 – 04.2018 рр.,% [5]

Як видно зміна облікової ставки не завжди впливає на зміну процентних ставок за депозитами і кредитами банків повною мірою. Яскравим прикладом цього є збільшення на 7,5 в. п. облікової ставки у 2014 р. у порівнянні з 2013 р., проте процентні ставки банків за кредит при цьому збільшилися лише на 0,5 в. п., тоді як за депозитами зменшилися на 5,2 в. п. Так само доречно проаналізувати зміну облікової ставки у 2016 р. Як бачимо у цьому році вона зменшилась на 8 в.п. у порівнянні з 2015 р., тоді як процентні ставки банків за кредит зросли на 1,9 в.п., а за депозитами – на 2,5 в. п. Станом на 04.2018 р., спостерігалася збільшення облікової ставки у порівнянні з кінцем 2017 року на 2,5 % (з 14,5 до 17 %), тоді як процентні ставки за кредит зменшилися на 3,8 % (з 21,2 до 17,4), а за депозитом зросли на 2,8 % (з 9,9 до 12,7 %).

Нами також було проаналізовано динаміку обсягів наданих кредитів рефінансування за видами операцій протягом 2013 – 04. 2018 рр. (рис. 2.). Як свідчать наведені данні, обсяги наданих кредитів рефінансування почали стрімко зростати у 2014 р., що зумовилось першими наслідками політичної та економічної кризи у країні. Період найбільш інтенсивної кредитної підтримки банківської системи припав саме на цей рік та супроводжувався стрімким знеціненням національної валюти, хвилею банківської паніки, під час якої НБУ намагався не допустити платіжної кризи в умовах різкого відтоку вкладів.

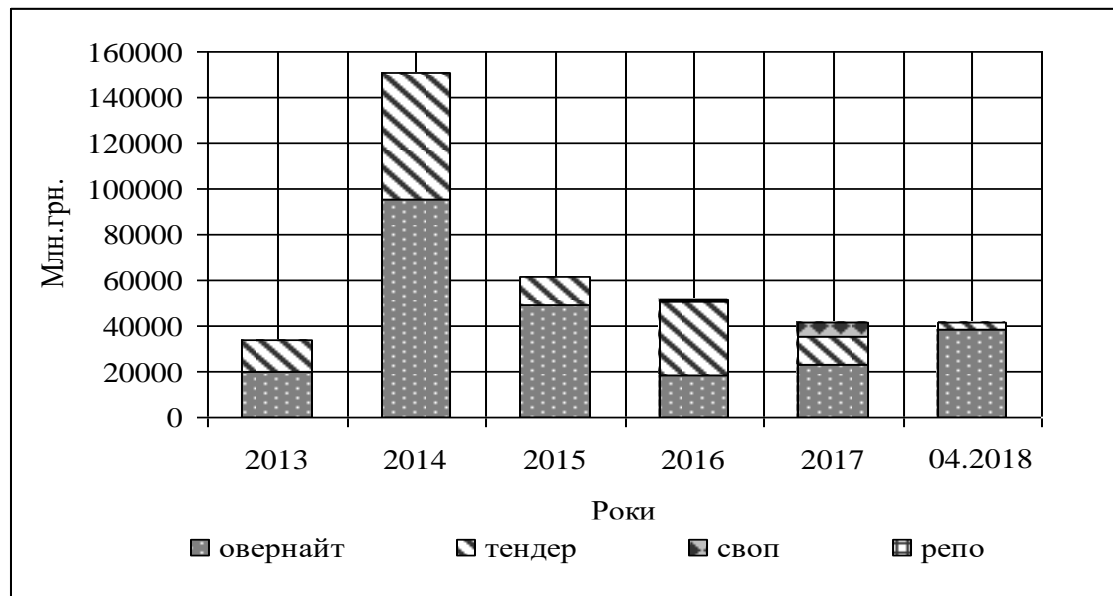

Рис. 2. Обсяги кредитів рефінансування за видами операцій [5]

Тенденції в обсягах наданих кредитів рефінансування змінилися у 2015 р. Вирішення проблеми ліквідності мало і неминучий негативний ефект через невирішені проблеми із надійністю банків. Врятувавши систему від тимчасового дефіциту грошових коштів, НБУ розпочав процес «очищення» банківської системи, виводячи з ринку ненадійні банки та адаптуючи банківський сектор до нових кризових умов. Саме на цьому етапі з'ясувалися ризики концентрації кредитів рефінансування у портфелях банків, які виявилися неплатоспроможними [6].

На кінець 2016 р. обсяги рефінансування зменшилися порівняно з аналогічним періодом 2015 р., та продовжили зменшуватися до кінця 2017 року, що, на нашу думку, свідчить про стабілізацію банківського сектору. Протягом 2017 р. спостерігалось зростання обсягів кредитів рефінансування за таким видом операцій як своп з 493,9 млн. грн. у 2016 р. до 5526,4 млн. грн. у 2017 р. Також як бачимо на рис. 2. за 4 місяці 2018 року обсяги кредитів рефінансування вже перевищили значення їх загального обсягу за 2017 рік.

Висновки. Дослідження динаміки та структури рефінансування вітчизняних банків в умовах фінансової кризи дає змогу дійти висновку, що механізм підтримки банківської ліквідності на основі операцій рефінансування банків потребує удосконалення в частині підвищення ефективності. Наведений аналіз свідчить, що протягом 2013 – 2015 рр. політика рефінансування, яка здійснювалася НБУ, була спрямована на утримання банківської системи від фінансового краху, тоді як на сучасному етапі – 2016-2017 рр. – спостерігається певна стабілізація у сфері банківського сектору. Подальшим кроком має бути комплекс заходів, спрямованих на поживлення економічних процесів, чого можна досягти і шляхом підвищення ефективності операцій рефінансування.

Література

1. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник [Текст] / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2011. – 602 с.
2. Міщенко С. В. Удосконалення монетарної політики та регулювання фінансових систем // Вісник Національного банку України / С. Міщенко. – 2011. – № 5. – С. 21-27.
3. Стельмах, В. С. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін; за ред. В. С. Стельмаха. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 133 с.

4. Косова Т. Д. Центральний банк і грошово – кредитна політика: навч. посіб.; за ред. Косової Т. Д., Папаїки О. О. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 328 с.

5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

6. Шмуратко Я. А. Рефінансування банків в умовах фінансової нестабільності / А. Я. Шмуратко, О. С. Степура // Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – С. 701-704 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal/>.

Голик Т. М., Григорук П. М.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність дослідження: Фінанси будь-якої країни є універсальним показником стану як економіки, так і соціальної сфери. Ядром же фінансів будь-якої країни є банківська система. Вона виступає одним з головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни, забезпечує внутрішньогалузевий, міжгалузевий, внутрішньорегіональний та міжрегіональний перерозподіл тимчасово вільних коштів суб'єктів ринку і тим самим сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, виступає запорукою її довгострокового зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем сучасного стану та розвитку банківської системи України присвячено праці багатьох провідних вчених та практиків, зокрема О. Барановського, А. Вожжова, В. Гейця, О. Дзюблюка, А. Єпіфанова, С. Козьменка, В. Міщенко, М. Савлука, О. Сугоняко, Н. Шелудько та інших, які в своїх роботах розглядали або якісь окремі проблеми розвитку українських банків, або окремі аспекти їх розвитку в умовах активізації інтеграційно-глобалізаційних процесів та кризи. Проте додаткової уваги потребує дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України в контексті забезпечення безперервності відтворювальних процесів.

Мета статті. Дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України в контексті забезпечення безперервності відтворювальних процесів, розгляд комплексу заходів, що спрямовані на підтримку стійкого стану вітчизняних фінансово-кредитних установ, своєчасної нейтралізації і запобігання розвитку дестабілізуючих тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Сильна банківська система є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання в Україні. Українські банки проходять серйозну перевірку часом в умовах постійних економічних трансформацій. Швидка зміна умов функціонування, відкритість зовнішньому середовищі, схильність до внутрішніх перетворень спонукають банківську систему до постійного вдосконалення. Рівень розвитку економіки в значній мірі залежить від стану банківської системи. Банківський сектор України на сьогодні зіткнувся з низкою проблем, як загальноекономічного характеру, так і проблем породжених неправильною політикою регулятора – Національного банку України.

Для того щоб зрозуміти, куди ми можемо прийти в майбутньому, потрібно усвідомити, де ми знаходимося сьогодні. Оцінювати якість розвитку української банківської системи в останні роки можна по-різному. З одного боку, банківська система України вистояла кризовий період з мінімальними втратами і дійсно зростає темпами, випереджаючи розвиток економіки. З іншого – навіть настільки переконливо нарощувані активи не в змозі задовольнити потреби економіки. Серед найбільш відчутних наслідків і проблем можна виділити:

– різке скорочення числа банків в Україні (рис. 1) за 2013 – 2017 роки. В 68 банків була введена тимчасова адміністрація Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, і тільки 1 з них відновив свою діяльність (ПАТ «Астра Банк»). Практично всі банки направляються на ліквідацію. Так само необхідно відзначити, що за станом на 01.01.2018 року в Україні функціонує 86 платоспроможних банків [1]. За аналізований період банків зменшилося на 94 установи, що є досить великим показником стану банківської системи України. Можна було б погодитися з такою політикою НБУ, якщо б вона проводилася протягом більш тривалого періоду, а так такі дії тільки підривають довіру до всього банківського сектору України.

– зростання недовіри до банків. Це проблема спровокована, як важкою економічною ситуацією в Україні, так і не обдуманими діями Національного банку, коли фактично банківський нагляд не виконував свої функції. Банківський сектор України, починаючи з кінця 2013 року, а особливо в 2014

році, зіткнувся з серйозною проблемою, яка загрожує його ліквідності і нормальному функціонуванню всієї фінансової системи – масовим відтоком депозитів. Протягом 2014-2015 років банки України втратили 15,6 млрд. грн. депозитів в національній валюті або 3,9%. Треба відзначити, що відтік депозитів в національній валюті фізичних осіб має більш негативну динаміку і становить 64,6 млрд. грн. або 25,5%. Однак, такий великий обсяг зниження депозитів в національній валюті фізичних осіб частково компенсувався приростом депозитів в національній валюті юридичних осіб на 49 млрд. грн. за рахунок зростання коштів на поточних рахунках. Збільшення коштів на поточних рахунках юридичних осіб відбулося через зростання оборотів суб'єктів господарювання через інфляційні процеси.

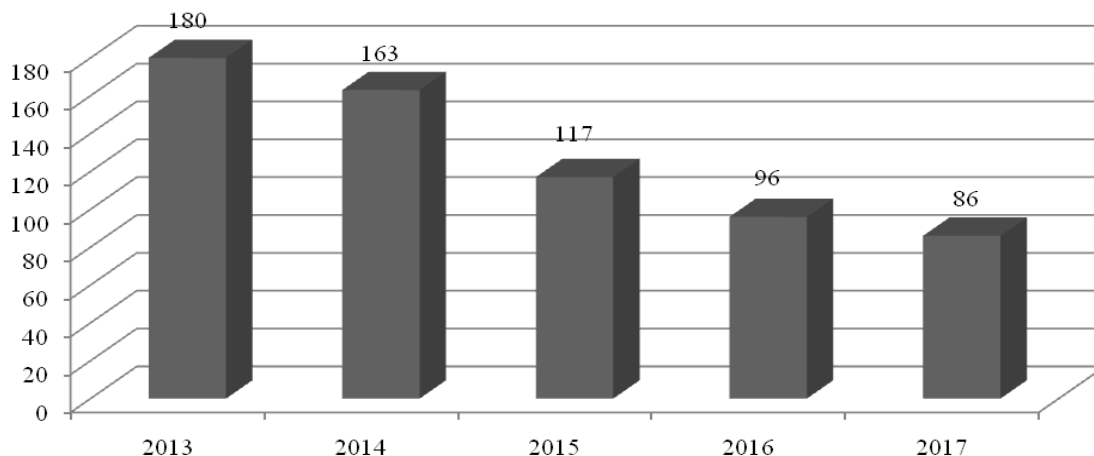

Рис. 1. Динаміка кількості діючих банків з 2013 по 2017 роки

Ситуація з відтоком депозитів в іноземній валюті набагато складніше в порівнянні з депозитами в національній, що ще більше посилюється зовнішніми факторами. Банківський сектор України протягом 2014-2015 років втратив 16,2 млрд. Дол. США депозитів або 55,1% всіх депозитів в іноземній валюті на початок 2014 року [3]. На відміну від відтоку депозитів в національній валюті, депозити в іноземній валюті мають негативну тенденцію до зниження протягом усього періоду, як з рахунків фізичних осіб - на 13,3 млрд. Доларів США або 60,5%, так і з рахунків юридичних осіб - на 2,9 млрд. доларів США або 39,2% [2].

– девальвація національної грошової одиниці. За 2014-2016 рр. гривня девальвувала по відношенню до долара США більше ніж у 3 рази. Така різка девальвація привела до зростання проблемної заборгованості клієнтів перед банками (обслуговування валютних іпотечних кредитів стало неможливим для більшості позичальників). І ще одним наслідком девальвації є зростання валютних активів і зобов'язань і необхідність докапіталізації більшості банків. За оцінками банківський сектор України ще необхідно докапіталізувати на 120 млрд. грн., І це за умови відсутності подальшої девальвації.

– подорожчання кредитних ресурсів в Україні. Національний банк підняв облікову ставку до 17%, так станом на 12.04.2018 р облікова ставка становить 17% [1]. Такі дії не дають банкам виконувати одну з основних своїх функцій – кредитувати економіку, що ще більше посилює економічну кризу в Україні. Тобто, розвивати бізнес в умовах таких дорогих кредитних ресурсів неможливо.

Реалізація напрямків підвищення ефективності функціонування банківського сектора повинна бути підпорядкована досягненню наступних цілей: створення та розвитку потужної банківської системи ринкового типу і механізму її регулювання, активізації позитивного впливу банківської системи на ефективність функціонування реального сектора економіки, інтеграції банківської системи України в міжнародні фінансові ринки.

Висновки. Виходячи з результатів аналізу, можна зробити висновок, що одним з основних завдань, що стоять перед банківською системою України, є підвищення її ролі у процесах економічних перетворень. Разом з тим, роль банківського сектора в розвитку економіки значною мірою залежить від його фінансової стійкості.

Банківський сектор України знаходиться в стані глибокої кризи, але вже зараз помічаються позитивні сигнали - приплив депозитів у банки, докапіталізація державних банків і банків з іноземним капіталом, зважена кредитна політика. Одним з факторів ризику, які ще існують для банків - це погіршення якості їх кредитних портфелів і, як наслідок, високі збитки в результаті формування резервів.

Вихід економіки України зі стану стагнації, запуск кредитування і ефективний ризик-менеджмент можуть вивести банківський сектор з кризи.

Література

1. Офіційний сайт НБУ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
2. Проблеми банківської системи України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.razom.zp.ua/?p=434>
3. Національне рейтингове агентство «Рюрик». Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 р. / Офіційний сайт // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rurik.com.ua/>

Дубицька Л. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТУВАННЯ В БАНКУ

Актуальність дослідження. Світова фінансова криза дозволила виявити слабкі місця вітчизняної банківської системи, які перш за все пов'язані з недосконалою технологією управління банками. Ключовою проблемою в цьому аспекті виступає неефективна система фінансового планування, яке фактично означає управління прибутковістю та грошовими потоками. Без вдосконалення цієї системи не можна говорити про повноцінний вихід із кризового стану та виживання в умовах конкурентного середовища кожного банку.

Одним із способів вирішення цієї проблеми є всебічне покращення та використання бюджетування як окремих банківських продуктів та послуг, так і всієї діяльності банку. Бюджетування виступає ефективним інструментом планування, контролю, оцінювання результатів діяльності, інформаційного обміну і координації роботи підрозділів банку.

Значними перешкодами у застосування управлінської технології бюджетування є, з одного боку – нерозвиненість фінансового банківського менеджменту в цілому, а, з другого боку – недостатність теоретичних розробок бюджетування банківської діяльності, яка суттєво відрізняється від діяльності підприємств. Тому досліджувана проблема є актуальною, особливо у контексті сучасного становища банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над різними аспектами вивчення проблеми бюджетування у банківських установах працювало ряд вчених, зокрема Єріс Л. П., Дребот Н. П., Набок О. М., Неклюдова Т. М. та інші.

Метою статті є визначення необхідності застосування процесу бюджетування у банківській діяльності, виявлення проблемних аспектів та пошук оптимальних варіантів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Бюджетування в банку – це технологія управління фінансово господарською діяльністю банку яка базується на розробці використанні і виконанні бюджетів у розрізі центрів відповідальності або напрямків діяльності на всіх рівнях управління і передбачає виконання функцій планування обліку аналізу контролю показників та результатів діяльності банку координацію роботи і мотивацію персоналу для досягнення встановлених цілей з урахуванням впливу середовища функціонування [3, с. 123].

Нормативно-правові засади бюджетного планування подаються Національним банком України у Методичних рекомендаціях щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України [1]. Згідно з цим документом, бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення діяльності банку протягом бюджетного періоду (як правило, року) [1].

Національний банк України виділяє основні технології складання бюджетів, відповідно до яких формуються різні види бюджетів:

- ситуаційні плани (бюджети) – прогнозування песимістичної, реалістичної та оптимістичної ситуацій;
- ітераційне планування – багаторазове узгодження бюджету на різних рівнях відповідальності (використовується в банках, які мають значну кількість філій);
- планування (доходів і витрат) від досягнутого – складання бюджету на підставі фактичних результатів діяльності банку, досягнутих у попередньому періоді;
- змінний (гнучкий) бюджет (складається, коли ситуація як у банку, так і в зовнішньому середовищі може різко змінитися).

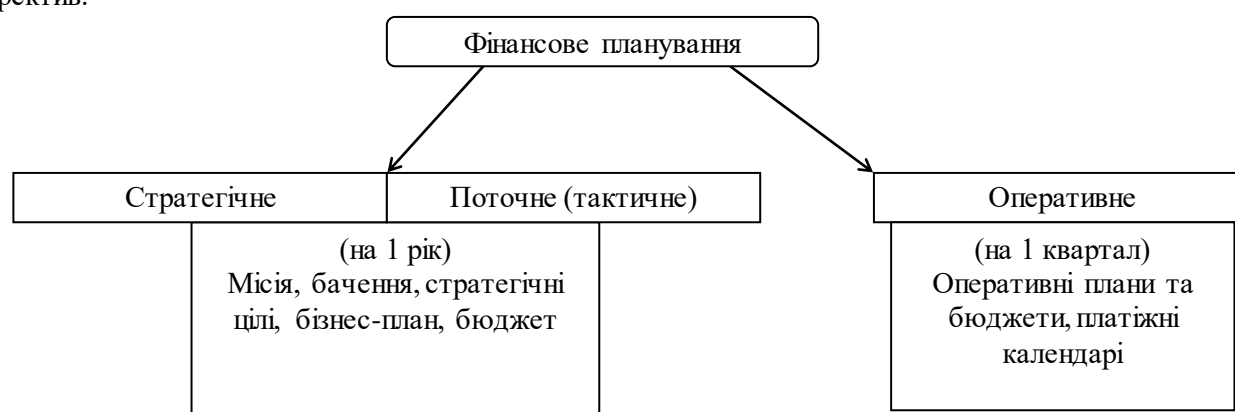
Головна мета бюджетного планування – це координація всіх ресурсів банку на отримання

прибутку з урахуванням фактора попиту на банківські послуги та рівня конкуренції [1].

Таким чином, Національний банк визначає та рекомендує основні види бюджетів та технології бюджетного планування, що можуть використовуватися в банку. Проте банк має самостійно обирати види бюджетів відповідно до стратегічних цілей, фінансової структури, зовнішнього та внутрішнього середовища банку.

Процес бюджетування у вітчизняних банках має свої особливості, які обумовлені мінливим середовищем існування. Якщо у світовій практиці виділяють стратегічне (3-5 р.), тактичне (2-3 р.) та оперативне (1 рік) планування, то в Україні важко виокремлювати стратегічне та оперативне, так як фактично плани можуть бути складеними максимально на рік, що відображено на рис. 1. Така ситуація є наслідком нестабільного ринку, частою зміною законодавства, зокрема податкового та фіскального, нестабільної соціально-політичної системи. Тож, з вище вказаного випливає, що інструмент бюджетування може бути використаний для вирішення, в основному, короткострокових завдань.

Якщо визначати місце бюджетування у системі планування банківської діяльності (рис. 1), то воно розглядається як технологія управління бізнесом на всіх рівнях банку через бюджети включаючи постановку цілей, планування, контроль, виконання, підведення підсумків, аналіз і внесення необхідних коректив.

Рис. 1. Бюджетування у системі фінансового планування

При впровадженні технології бюджетування в банку має бути проведена бюджетна структуризація, тобто класифікація підрозділів стосовно участі в бюджетуванні, розроблена організація комунікаційних процесів та руху інформаційних потоків, впроваджені організаційні і технічні зміни в процесі обліку витрат [3, с. 123]. Питаннями механізму бюджетного планування в банку, організаційного – інформаційного забезпечення бюджетування в банку займаються переважно керівники банків і структурних підрозділів банків. При бюджетуванні має бути побудована така організаційно-фінансова структура банку, яка б забезпечувала формування бюджетних параметрів і контроль бюджетного процесу. Це завдання передбачає створення в банку фінансової структури, яка являє собою сукупність сфер фінансової відповідальності, що є об'єктами бюджетного планування і поділені між структурними підрозділами банку. [4, с. 47]. Центр фінансової відповідальності являє собою структурну одиницю банку – підрозділ або групу підрозділів, які виділені за певною ознакою, де встановлено персональну відповідальність менеджера за результати діяльності.

Вибір організаційної структури залишається правом кожного банку, що дозволяє самостійно, виходячи з потреб, визначати вертикальні та горизонтальні зв'язки своїх підрозділів.

В кінцевому результаті можна провести оцінку ефективності бюджетування у банках. Така оцінка проводиться в контексті інноваційного розвитку комерційних банків та передбачає обчислення наступних показників [5, с. 210]: повноти охоплення об'єктів бюджетування в системі інноваційного розвитку комерційного банку; відповідності фактичних значень показників, які характеризують об'єкти бюджетування в системі інноваційного розвитку комерційного банку, запланованим значенням; рівня витрат на бюджетування в системі інноваційного розвитку комерційного банку; трудомісткості бюджетування в системі інноваційного розвитку комерційного банку; автоматизації бюджетних операцій у системі інноваційного розвитку комерційного банку.

Дослідження [5, с. 213] вказують на зростання всіх показників, тобто на постійне підвищення ефективності бюджетування в системах інноваційного розвитку.

Висновки. Бюджетування відіграє важливу роль у банківській діяльності, що практично доведено шляхом обрахунку показників ефективності використання цієї технології у інноваційному розвитку банків. Хоча ці показники і мають позитивну динаміку, та все ж, той факт, що система

бюджетування не є достатньо адаптованою та розвиненою для вітчизняного банківського сектору, залишається фактом. Особливості української економіки зумовлюють необхідність пристосування планування до мінливого ринкового середовища. З іншого боку, постає необхідність розробки всіх технологій бюджетування саме для банків, враховуючи їх особливості.

Література

Україна. Національний банк України. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ № 324 від 6 вересня 2007 року. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0324500-07>.

Дребот Н. П. Актуальні проблеми планування банківської діяльності та шляхи їх вирішення / Н. П. Дребот // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.14. – С. 191-199.

Єріс Л. П. Механізм бюджетного планування в банку / Л. П. Єріс // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. – 2010. – № 29. – С. 122-130.

Набок О. М. Організація оперативного контролінгу в банках за центрами відповідальності / О. М. Набок // Вісник НБУ. – 2011. – № 7. – С. 46-49.

Неклюдова Т. М. Оцінювання бюджетування в системах інноваційного розвитку комерційних банків / Т. М. Неклюдова // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 1. – С. 210-213.

Дубицька Л. В., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м.. Хмельницький

АНАЛІЗ СТАНУ РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Одним із шляхів ефективної роботи комерційного банку є його вихід на міжбанківський кредитний ринок (МКР). Управління на міжбанківському кредитному ринку дає змогу, у разі потреби, мобільно та швидко залучати і розміщувати ресурси. Це пояснюється особливою роллю МКР, як важливого сегмента фінансового ринку, що здатний оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури і виступає індикатором змін в економіці. Зважаючи на вище вказане, аналіз ринку міжбанківського кредитування є досить актуальним на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теорії і практики міжбанківського кредитування присвячені праці вчених-економістів таких як: С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова та інші.

Мета статті. Дослідження міжбанківського кредитування в Україні, виявлення його основних тенденцій розвитку та внесення пропозицій щодо покращення ситуації на міжбанківському ринку.

Виклад основного матеріалу. Міжбанківський кредит (МБК) – це короткостроковий кредит, одержаний з метою оперативного забезпечення банківської системи ресурсами, дотримання вимог економічних нормативів, підтримки ліквідності, платоспроможності та стабільності функціонування банків [1]. МБК і відповідна їм сфера ринку, ефективно функціонують та активно розвиваються у світі, як важливий елемент регулювання ліквідності всієї економіки. І хоча ринок МБК в різних країнах може суттєво відрізнятися, однак спільною рисою є високий рівень розвитку та практичного використання його інструментів. Функціонування комерційних банків на рівні світової економіки – є складна і громіздка тема, яка потребує окремого глибокого дослідження. Сьогодні МБК є одним з основних інструментів, який дає можливість реально врівноважувати свою ліквідність.

Таблиця 1

Динаміка частки МБК у загальній кількості наданих банками кредитів в Україні за 2015-2017 роки (складено автором на основі джерел [2;3; 4])

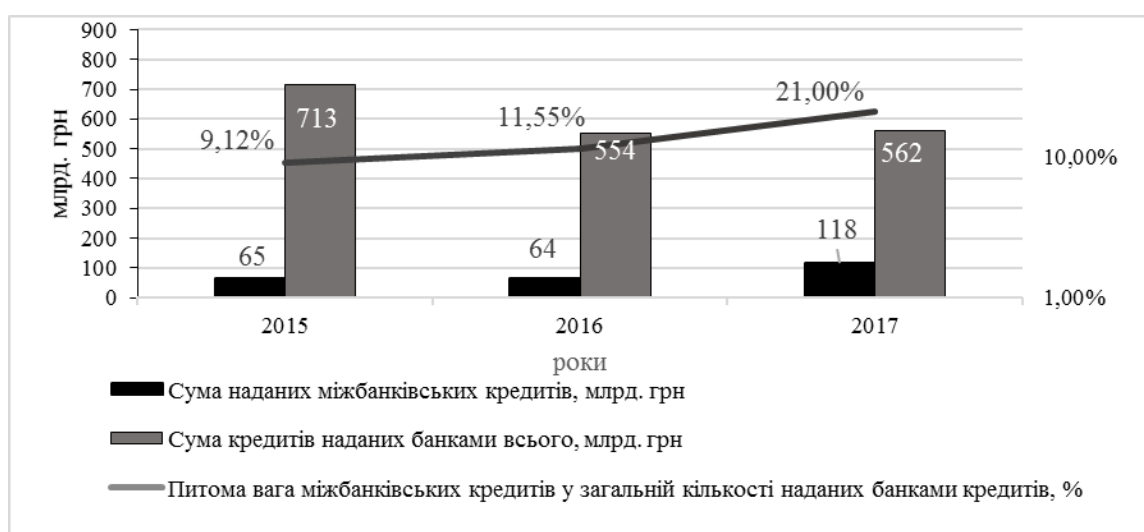
Рік	Сума наданих міжбанківських кредитів, млн грн	Сума кредитів наданих банками всього, млн грн	Питома вага міжбанківських кредитів у загальній кількості наданих банками кредитів, %
2015	65 428	713 974	9,164
2016	64 012	554 638	11,541
2017	118 132	561 328	21,045

Як видно з табл. 1, обсяги МБК не характеризуються чіткою тенденцією протягом 2015-2017

років. Аналогічно цьому, їх питома вага теж коливалася в різних напрямках. Так, у 2016 року, внаслідок фінансової кризи, обсяг міжбанківських кредитів скоротився на 1416 млн грн, проте їхня частка зросла від 9,164% у 2015 році до 11,541% у 2016 році. Протягом 2017 року, міжбанківське кредитування зросло на 54120 млн грн, що спричинене рядом факторів а саме, рефінансуванням з боку НБУ, та недостатньою ліквідністю банків через відтік коштів населення, спричинений кризовою ситуацією в країні, відбувся незначний зріст сукупних кредитів – на 6690 млн грн. Паралельно зросла і питома вага кредитів на МБК у загальних кредитних зобов'язаннях на 9,504% у 2017 році, порівняно з попереднім.

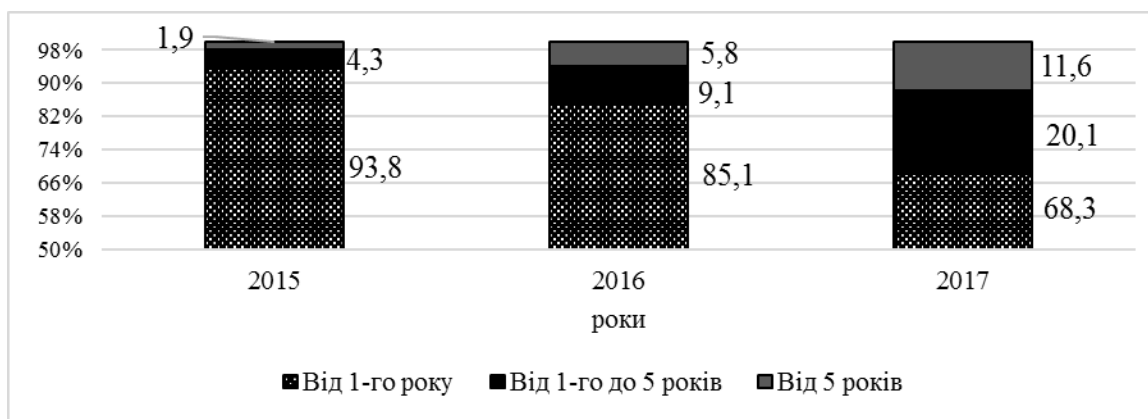
Динаміка показників МБК та їх співвідношення можна простежити за даними відображеними на рис. 1.

З рис. 1 видно, що у 2016 році при зменшенні кредитів – зменшуються МБК проте, їх часта у загальній сумі кредитів наданих вітчизняними банками зростала, у 2017 році можна спостерігати ріст загального обсягу кредитів, який можна пояснити тим, що велика кількість банків була направлена на ліквідацію, через складну економічну ситуації страждала ліквідність банківської системи, що і сприяло приросту міжбанківських кредитів.

Рис. 1. Динаміка абсолютних та відносних показників МБК протягом 2015-2017 років
(складено автором на основі джерел [2;3;4])

Стосовно видів міжбанківських кредитів, то їх можна проаналізувати за даними на рис. 2, де відображено зміни структури МБК протягом 2015-2017 років за ознакою терміновості.

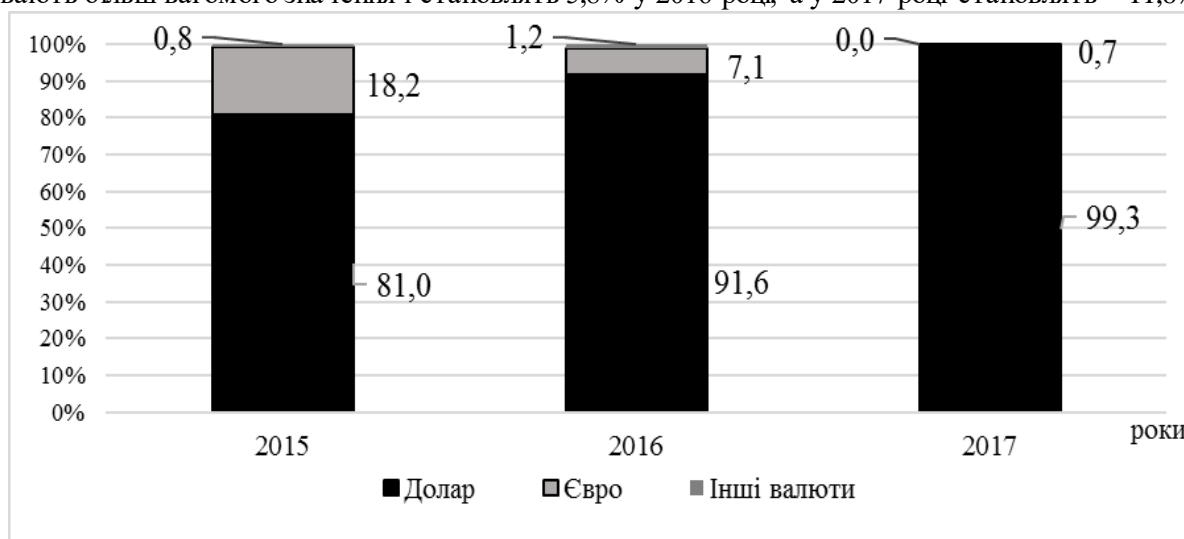

Рис. 2. Аналіз динаміки МБК за терміною ознакою за 2015-2017 роки
(складено автором на основі джерела [5, с. 122])

Як видно із рис. 2 у структурі міжбанківських кредитів завжди переважають короткострокові кредити, терміном до одного року. Максимального значення питома вага останніх досягла у 2015 році – 93,8%, а мінімального у 2017 році – 68,3%. Середнє значення питомої ваги кредитів, що надаються на

термін від 1-го до 5 років, складає 11,2%.

Міжбанківські довгострокові кредити є не дуже поширеним явищем, однак, вони все ж мають місце у вітчизняній банківській системі. Міжбанківські кредити, що видаються терміном більше ніж 5 років, займають частку, від загальної кількості, у розмірі 1,9% у 2015 році, і з кожним наступним роком набувають більш вагомого значення і становлять 5,8% у 2016 році, а у 2017 році становлять – 11,6%.

Рис. 3. Динаміка структури МБК за валютою надання протягом 2015-2017 років
(складено автором на основі джерела [5, с. 124])

З рис. 3 видно, що, в основному, міжбанківські кредити надаються в доларах США. При цьому, питома вага доларових кредитів протягом 2015-2017 років, з кожним роком зростає, і у 2017 році становить 99,3%. У 2015 році частка кредитів виданих у євро становить 18,2%, але, в подальшому, вона зменшується протягом 2015-2017 рр., і у 2017 році складає 0,7%. Щодо інших валют, то вони займають незначне місце у загальному обсязі міжбанківських кредитів.

Висновки. Важливо наголосити, що не дивлячись на різні тенденції, протягом аналізованого періоду, МКР виконував своє головне завдання – забезпечував комерційні банки ресурсами, покриваючи їх дефіцит. Це оперативно сприяє поліпшенню рівня ліквідності банків і стає запобіжним засобом щодо системного прояву ризиків несплатоспроможності та банкрутства. Для досягнення максимально-позитивного результату, необхідно покращити функціонування ринку міжбанківського кредитування, підняти його на новий рівень. Для цього, перш за все, необхідною стає розробка та впровадження нормативно-правового забезпечення процесу міжбанківського кредитування, зокрема, положення “Про міжбанківський кредит”.

Щодо інфраструктури МКР, то тут доцільно переходити від простої до більш розширеної, складної організації ринку, в якій буде створено Міжбанківське кредитне об’єднання, яке б виконувало б роль єдиного торгово-інформаційного поля, яке б дало можливість здійснювати міжбанківські угоди як на регіональному, так і на національному рівнях.

Література

1. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
2. Основні показники діяльності банків України 2015 [Електронний ресурс] / Національний банк України : Офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=13771481
3. Основні показники діяльності банків України 2016 [Електронний ресурс] / Національний банк України : Офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59593002&cat_id=74208
4. Основні показники діяльності банків України 2017 [Електронний ресурс] / Національний банк України : Офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=13771481
5. Бюлетень Національного банку України. – 2016. – № 3. – С. 225.

Збириновська Ю. С., Архієрейська Н. В.
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Потужна банківська система є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання в Україні. Вітчизняні банки проходять серйозну перевірку часом в умовах постійних економічних трансформацій. Швидка зміна умов функціонування, відкритість зовнішньому середовищу, схильність до внутрішніх перетворень спонукають банківську систему до постійного удосконалення. Рівень розвитку економіки значною мірою залежить від стану банківської системи.

В сучасних умовах, на етапі формування та розвитку ринкових інститутів банківська система України ще сповна не мобілізувала й не реалізувала усі властиві їй стимулюючі можливості. Нерозв'язаними залишаються проблеми: підвищення рівня капіталізації банків; ефективності функціонування банківської системи та способів оцінювання цієї ефективності; удосконалення державної стратегії розвитку банківської системи, яка б сприяла її надійній та ефективній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Банківська система є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання, а світовий та вітчизняний досвід засвідчує, що розвиток банківської системи набуває стратегічного значення. Адже «від конкурентної та забезпеченої ресурсами банківської системи залежить стан національної промисловості й сільського господарства, передусім їх високотехнічних галузей, гарантування якісного житла, освіти, медицини тощо» [1].

В економічній літературі зміст поняття «банківська система» трактується по-різному. На думку М. І. Савлука, банківська система – це «законодавчо визначена, чітко структурована та субординована сукупність фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонально взаємозв'язані в самостійну економічну структуру» [2]. Дане визначення є логічним і універсальним, оскільки може бути застосовано в умовах будь-якої країни, незалежно від організаційно-правової специфіки її банківської системи.

Важливим чинником ефективності банківського сектору є капіталізація. Адже чим більший банк, тим більший обсяг фінансових послуг він може надати бізнесу і домогосподарствам. Водночас, проблема ефективності банківського бізнесу залежить від його структури: яка тут присутність держави, іноземного капіталу і конкуренції.

Доцільно зазначити і те, що банківська система є багатокомпонентною, тому її розвиток супроводжується появою нових складових, реорганізацією або ліквідацією уже наявних. Тому забезпечення її стійкості до певної міри носить загальний характер, адже будь-яка система здатна еволюціонувати та змінювати свої початкові параметри. [3]

Що стосується розвитку вітчизняної банківської системи, то він відбувається під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх тенденцій, тому збереження її стійкості повинно супроводжуватися забезпеченням довгострокової ефективності банківської діяльності, поверненням довіри клієнтів до банківських установ, вдосконаленням банківського нагляду згідно зі світовими стандартами.

На данному етапі розвитку існує багато факторів, які впливають на фінансову систему України. Серед них можна виділити наступні:

- корумпована бюрократична система, яка пригнічує розвиток економіки;
- занадто зарегульована економіка (велика кількість дозволів, розпоряджень які надають державні органи; необґрунтовано та невиправдано великий апарат державного нагляду);
- відсутність сталої законодавчої бази;
- нестабільна політична система;
- зношеність засобів виробництва, відсутність нових технологій та інше.

Сучасний стан банківської системи, це в переважній більшості, наслідки негативного впливу як зовнішніх так і внутрішніх факторів. Вони мають як суб'єктивний так і об'єктивний характер. Зменшення впливу окремих факторів не призведе до загального покращення роботи системи. Тому проведення заходів та реформ повинно мати системний характер. [4]

Криза недовіри клієнтів по відношенню до банківських установ грає вирішальну роль в забезпеченні безперебійного функціонування банківської системи. Тому в найближчій перспективі вирішення цієї задачі є пріоритетним як для керівництва Національного банку України так і для керівництва кожної окремої банківської установи.

Робота, яка проводиться Національним банком України, та направлена на встановлення стандартів прозорості функціонування банківської системи та додержання норм законів кожним банком, в подальшому у

буде мати позитивний ефект для оздоровлення та стабілізації банківського сектору. Також стабілізуючим фактором виступає програма відшкодування втрачених заощаджень та діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Висновки. В умовах подолання кризи банківського та фінансового секторів України необхідно дуже ретельно обирати інвестиційну стратегію, з огляду на те, що велика увага завжди приділяється індикаторам стану фондового ринку, що не завжди дозволяє об'єктивно оцінити його стан. Також, український фондовий ринок досить часто не відповідає потребам зарубіжних інвесторів за показниками ліквідності. Саме тому необхідна мобілізація власних, внутрішніх ресурсів для розвитку фондового ринку та фінансових інститутів за рахунок створення таких стратегій управління коштами, які будуть сприяти підвищенню зацікавленості українських інвесторів у власному ринку.

Література

1. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України: [монографія] / О.М. Колодізев, О.В. Бойко, В.О. Дзеніс [та ін.]; за заг. ред. к.е.н., доц. О.М. Колодізева. – Х.: ХНЕУ, 2014. – 312 с.
2. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://insiders.com.ua>.
3. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / І.М. Парасій-Вергуненко. – К.: КНЕУ, 2013. – 347 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000246/inx13.php>
4. Степаненко А.І. Управління банківською системою України у стратегії економічного зростання: [монографія] / А.І. Степаненко. – К.: УБС НБУ, 2014. – 319 с.

Кузнецова А. В., Линенко А. В.
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Важливим завданням для сучасних банків є питання зміцнення конкурентоспроможності на ринку банківських послуг. Ведення банківського бізнесу в наш час характеризується негативними наслідками кризових явищ, ознакою яких є підвищення банківських ризиків, падіння довіри до банків, масовий відплив грошових коштів із банківського сектору, збільшення частки проблемної заборгованості. Тому за несприятливих умов і постійної зміни зовнішнього середовища банкам важко успішно тримати свої конкурентні позиції, але це необхідно, оскільки є запорукою ефективної та стабільної банківської системи. Отже, питання конкурентоспроможності банків є досить актуальним у наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями у сфері конкурентоспроможності банків займалися такі вчені, як: Азоев Г. Л., Балабанова Л. В., Бачалов О. Г., Волошко І. В., Гірченко Т. Д., Єрмолов М. О., Заруба Ю. О., Іванов Ю. Б., Качаліна Л. М., Козьменко С. М., Коробов Ю. І., М. Портер, Савчук С. І., Самойлов Г. О., Светькунов С. Г., Шпиг Ф. І., Фатхутдінов Р. А. та багато інших. Але, незважаючи на чисельну кількість робіт, присвячених даній тематиці, автори розходяться у визначенні сутності економічних категорій конкурентоспроможності та недостатньо уваги приділяють дослідженню конкурентоспроможності банку як специфічного суб'єкта фінансового ринку.

Мета статті. Метою дослідження є уточнення економічної сутності конкурентоспроможності банків, систематизація факторів впливу на конкурентоспроможність банку та аналіз рейтингів банків України, а також порівняння рейтингів конкурентоспроможності вітчизняних та іноземних банків.

Виклад основного матеріалу. Рівень конкурентоспроможності банку визначає його здатність ефективно функціонувати на сучасному ринку банківських послуг у поточних економічних, політичних і соціальних умовах.

Конкурентоспроможність банку – це його здатність вести ефективну господарську діяльність та мати на меті досягнення практичної прибуткової реалізації послуг в умовах конкурентного ринку. Водночас створення та реалізація конкурентоспроможних послуг є узагальнюючим показником стійкості банку на фінансовому ринку в процесі ефективного використання фінансового, науково-технічного та кадрового потенціалу [1, с. 814]. Фактично, конкурентоспроможність банку, як і будь-якої іншої організації, відображає ступінь досягнення поставлених ним цілей.

Конкурентоспроможність банку залежить від факторів, які впливають на неї, як зовнішніх, так і

внутрішніх, що тісно взаємопов'язані. До внутрішніх факторів належить загальна стратегія банку, депозитна, кредитна та інвестиційна політика, управління ліквідністю, рівень та якість менеджменту, кадровий та матеріально-технічний потенціал [2, с. 57]. Ці фактори залежать від ухвалених управлінських рішень і можуть бути оптимізовані, на відміну від зовнішніх, які визначаються станом економіки та економічною політикою держави.

Варто зазначити, що за останні роки була суттєво скорочена загальна кількість банківських установ, до того ж, іноземний капітал має досить активну присутність у банківському секторі України, що здійснює вагомий вплив на розвиток конкуренції у вітчизняній банківській системі. Так, станом на 1 березня 2018 року з 82 працюючих в Україні банків (які мають ліцензію НБУ) 39 фінансових установ – з іноземним капіталом (на 1 січня 2015 року – 51 банк з іноземним капіталом із 163 працюючих), у тому числі 18 – зі 100-відсотковим іноземним капіталом (на 1 січня 2015 року – 19) [3].

Банки з іноземним капіталом, зайнявши міцні конкурентні позиції, фактично мають змогу обирати, який сектор економіки кредитувати, варіювати відсотковими ставками на вітчизняному ринку, витіснити слабкіші вітчизняні банки, при цьому основною метою таких фінансових установ усе ж залишається максимізація власної вигоди, а не забезпечення ресурсами стратегічних напрямів розвитку національної економіки України.

Аналізуючи рейтинг стійкості банків від порталу «Мінфін» на кінець 2017 року видно, що найбільший загальний рейтинг має ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», тобто банк з іноземним капіталом, тоді як державні банки, а саме АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укресімбанк», ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» у цьому рейтингу займають 8, 9 та 19 місце відповідно. При цьому державні банки лідирують по рейтингу НБУ за розміром активів: ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» займає 1 місце, АТ «Ощадбанк» – 2 місце, ПАТ «Укресімбанк» – 3 місце, а ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» лише 5 місце [4]. Зазначене свідчить про посилення конкуренції між вітчизняними та іноземними банками.

Під впливом іноземних банків вітчизняні банки мають загрозу втрати своєї частки на ринку та погіршення конкурентоспроможності, тому вони вимушені швидко реагувати на сучасні умови економічного середовища. Для досягнення конкурентних позицій вітчизняним банкам необхідно постійно вдосконалювати існуючі підходи до управління конкурентоспроможністю своєї діяльності, підвищувати якість банківських послуг та обслуговування клієнтів. Ефективне управління банком дасть змогу оперативно реагувати на потреби клієнтів як головних споживачів банківських продуктів, а відтак сприятиме посиленню конкурентних позицій банку на ринку банківських послуг.

Висновки. Отже, конкурентоспроможність банку є важливим критерієм у стабільній роботі банківської системи. Конкурентоспроможність характеризує ефективність роботи банку. Рівень конкуренції серед банків України є досить великим, що посилюється через значну присутність іноземного банківського капіталу. Тому вітчизняним банкам необхідно постійно вдосконалювати підходи до управління конкурентоспроможністю своєї діяльності.

Література

1. Гладинець Н. Ю. Конкурентоспроможність комерційного банку: теоретичні аспекти та підходи до визначення / Н. Ю. Гладинець, В. В. Петрина // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 814-818.
2. Шпиг Ф. І. Конкурентоспроможність банку: фактори та критерії оцінки / Ф. І. Шпиг // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Т. 16 : Збірник наукових праць : Наукове видання. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 57-62.
3. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34661577>.
4. Рейтинг стійкості банків за підсумками 4 кварталу 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://minfin.com.ua/banks/rating>.

Нечипорук І. О., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПРОТИДІЯ КРИЗОВИМ ЯВИЩАМ НА РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах, для стабілізації фінансово-економічної ситуації в Україні, необхідно забезпечити кредитування реального сектору економіки. Проте сьогодні, на ринку банківського кредитування, існує безліч проблем, які стримують діяльність банків на кредитному ринку,

і як наслідок, вітчизняна економіка не отримує для розвитку достатнього фінансування. Тому для забезпечення протидії кризовим явищам на ринку банківського кредитування, необхідно дослідити особливості сучасного стану розвитку кредитного ринку та визначити. Важливою складовою розвитку як банківського сектору в цілому, так і окремого банку є формування якісного кредитного портфеля. Недосконалий ризик-менеджмент кредитної діяльності банку, результатом якого є збільшення рівня недіючих кредитів (з англ. non-performing loans (NPL)), негативно впливає на діяльність банків. Усе це зумовлює актуальність досліджень спрямованих на визначення напрямів протидії кризовим явищам на ринку банківського кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження організаційно-правових та інформаційно-аналітичних засад діяльності банків на ринку кредитування зробили Л. А. Бондаренко, Г. Т. Карчева, В. Козюк, В. І. Міщенко, Ю. І. Осечко, Т. В. Стародубцева та інші.

Разом з тим аналіз наукової літератури, з даної проблематики, дозволяє стверджувати, що ряд проблем залишається невирішеними. Зокрема, потребує подальших досліджень проблематика протидії кризовим явищам на ринку банківського кредитування. Потребують подальшого дослідження питання розроблення заходів, спрямованих на ефективне управління кредитними портфелями банків із урахуванням фінансово-економічної кризи.

Мета статті. Аналіз сучасного стану ринку банківського кредитування, дослідження проблемних аспектів банківського кредитування та пошук шляхів протидії кризовим явищам на ринку банківського кредитування.

Виклад основного матеріалу. Протягом 2014–2015 років кредитна активність банків другого рівня була низькою, що пояснюється скороченням ресурсної бази, погіршенням кредитоспроможності позичальників та високим рівнем невизначеності відносно подальшого економічного розвитку, який змушує банки більш уважно відноситись до фінансового стану потенційних позичальників чи призупиняти на деякий час кредитування. Слід відмітити, що збільшення обсягу клієнтського кредитного портфелю вітчизняних банків впродовж 2014–2015 років відбувалось у зв'язку із суттєвою девальвацією національної валюти, що вплинуло на зростання кредитних залишків у гривневому еквіваленті [1].

Традиційно вітчизняні банки займаються кредитною діяльністю, тому частка кредитів в активах банківської системи України є досить значною. Протягом тривалого часу банки України проводять агресивну політику на ринку кредитування, адже частка кредитів в активах банків перевищує 50% робочих активів (рис. 1).

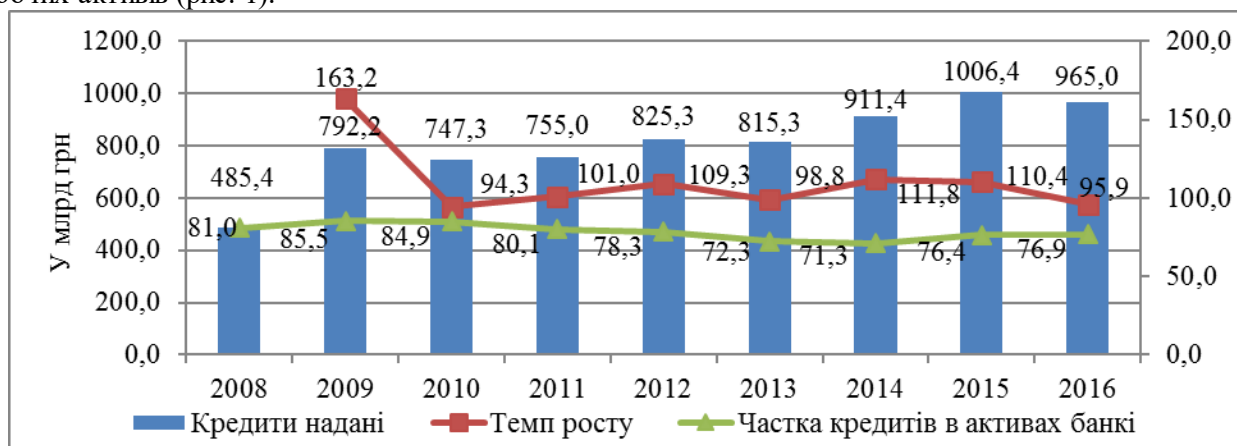

Рис. 1. Динаміка кредитів за 2008-2016 років [2]

Результатом довготривалої агресивної політики вітчизняних банків на ринку кредитування стало зростання недіючих кредитів. На рисунку 2, можна констатувати той факт, що зростання обсягів недіючих має різкі зміни в 2009–2010 років під час фінансової кризи та з початку 2015 року.

У 2009 році обсяг недіючих кредитів зріс у двічі та сягав 18,2 млрд грн, а в 2010 р. він сягнув 70,2 млрд грн з темпом зростання 385,5%. Стрімке збільшення частки недіючих кредитів у кредитному портфелі банків у 2015 році зумовлене високою економіко-політичною нестабільністю, у тому числі девальвацією національної валюти, що значно вплинуло на платоспроможність позичальників банку. Із початку року обсяг проблемних кредитів відносно минулого року збільшився майже на 200% та дорівнював 135,9 млрд грн упродовж року, на 01.01.2016 проблемна заборгованість зросла до 213,3 млрд грн.

Рис. 2. Прострочена заборгованість за кредитами протягом 2008-2016 рр. [2]

Суттєве збільшення частки проблемної заборгованості в кредитному портфелі банків зумовлює значні відрахування в резерви на покриття втрат за кредитними операціями. Чим більші суми відрахування в резерви під кредитні ризики водночас зі зростанням витрати банків на адміністрування проблемних кредитів, тим менш ефективно використовується банківський капітал і відповідно падає прибутковість капіталу та активів банків [3, с. 170].

У загальному обсязі кредитування станом на початок червня 2017-го року частка непрацюючих кредитів склала близько 56%. З них – у банках з часткою держави в капіталі частка непрацюючих кредитів становила 72%. У банках з приватним капіталом — близько 26%. В розрізі позичальників, 83% складають кредити корпоративному сектору. Зазначимо, у попередні 3 роки частка непрацюючих кредитів була нижчою 40%, а станом на початок 2015-го року була близькою до 25%. Причиною суттєвого збільшення частки непрацюючих кредитів у Раді Нацбанку бачать попередню переоцінку якості кредитів ПАТ КБ «ПриватБанк» після націоналізації. Приріст кількості непрацюючих кредитів також пов'язують із запровадженням нових підходів щодо оцінки розміру кредитного ризику та зміни класифікації активів (постанова Національного банку №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями») [4, с. 140].

Розглядаючи відсоткову політику банківських установ за 2015-2016 роки, високі процентні ставки були зумовлені високою інфляцією (за 2016 рік рівень інфляції склав – 46,8%) і монетарною політикою Національного банку України [2]. Багато юридичних осіб втратили гроші в банках, які були ліквідовані. Крім того, спрацював «принцип доміно». Це коли юридичні особи, втративши гроші у ліквідованому банку, не змогли заплатити своїм контрагентам у банк, який ще працював. У результаті юридичні особи, навіть у працюючих банках, ставали неплатоспроможними і припиняли сплачувати за кредитами.

З метою ліквідації кризових процесів на початкових етапах Національний банк України надавав допомогу банківським установам, спрямовану на забезпечення їхньої ліквідності та для викупу проблемних активів. У таких умовах НБУ був змушений ужити додаткових заходів, а саме введення заборони на дострокове вилучення строкових депозитів, було передбачене обмеження обсягів кредитів, що можуть надаватися банками в іноземній валюті контрагентам, які не мають валютної виручки.

Ми вважаємо, що для протидії кризовим явищам на ринку банківського кредитування необхідними є розробка та впровадження в діяльність комплексної антикризової стратегії, яка повинна включати заходи та способи управління ризиками, забезпечення фінансової безпеки банківських установ, а також збільшення обсягів кредитного портфеля.

Для подолання кризових явищ на ринку банківського кредитування необхідно:

- проведення обґрунтованої економічної політики (в першу чергу зменшення облікової ставки НБУ);
- розв'язання проблем реструктуризації кредитів (особливо у валюті);
- ліквідація великих обсягів недіючих кредитів та докапіталізація банківських установ;
- розробка й реалізація ефективної антикризової політики на ринку банківського кредитування;
- впровадження операцій сек'юритизації іпотечних активів для мінімізації кредитних ризиків.

Таким чином, зазначені заходи протидії кризовим явищам на кредитному ринку в сукупності дають можливість підтримати ліквідність та платоспроможність банківських установ, підвищити довіру населення

до банківської системи, мінімізувати прояви кризових явищ та сформуванню основу для подальшого сталого розвитку.

Висновки. Отже, об'єктивно постала потреба в оздоровленні діяльності банків на ринку кредитування, підвищенні рівня їх кредитної безпеки, поліпшенні якості державного регулювання банківської діяльності, підвищенні довіри потенційних клієнтів до банківських установ, тощо. Негативні наслідки кризових системних дисбалансів у банківській системі України та на ринку кредитування зокрема, актуалізували необхідність реорганізації та реструктуризації банківського сектору в умовах посилення євроінтеграційної економічної політики.

Необхідно продовжити роботу щодо вдосконалення методології ідентифікації інсайдерських зв'язків та оцінок ризику перетворення активів на непрацюючі за рахунок операцій з пов'язаними особами, а також провести класифікацію непрацюючих кредитів з метою диференційованого підходу до розчищення кредитного ринку в рамках реалізації комплексної стратегії підвищення якості банківських активів.

Література

1. Oliinyk A. V. THE INFLUENCE OF PROBLEM LOANS TO THE PROFITABILITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE / A. V. Oliinyk, M. I. Tolstiyuk // The International Scientific and Practical Web-Congress of Economists and Jurists "THE GLOBAL PROBLEM OF HUMAN SECURITY: economic and legal aspects", professional scientific publication, - ed. dep.: Geneva (Switzerland), Moscow (Russian Federation), Odessa (Ukraine), 2017, p. 148. – P. 68-72.

2. Статистика. Основні показники діяльності банків України. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

3. Бондаренко Л. А. Оцінка портфеля проблемних кредитів комерційних банків України в контексті забезпечення стабільності банківської системи / Л. А. Бондаренко, Т. В. Стародубцева // Вісник Університету банківської справи Національного банку України - 2014. - № 2 (20). - С.169-172.

4. Олійник А. В. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності / А. В. Олійник, Ю. І. Атаманчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 1. – С.135-141

5. Карчева Г. Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України / Ганна Тимофіївна Карчева. – Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2012. – 520 с.

**Приймак Г. С., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

Актуальність теми. Кредитні операції банку належать до прибуткових і водночас ризикових видів діяльності банку. Розглядаючи кредитний ризик у контексті банківської діяльності, слід відмітити, що підвищений рівень ризиковості кредитних операцій є причиною не тільки погіршення ліквідності банку і зменшення прибутку, а й невиконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами, втрати коштів клієнтів, порушення системи організації безготівкових розрахунків, наслідком чого може бути втрата репутації, банкрутство. Виходячи з цього, однією з важливих проблем, з якими стикаються банки, є кредитний ризик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика банківського кредитування не була актуальною для планової адміністративно-командної економіки радянського періоду, тому вітчизняні вчені зіштовхнулися з необхідністю її вирішення лише з розвитком і становленням ринкової економіки. У зв'язку з цим, очевидним є дефіцит наукових досліджень українських аналітиків і практиків банківської справи.

Зокрема питання управління кредитним ризиком комерційного банку детально розглядається у працях В. В. Вітлінського, О. В. Пернарівського, Я. С. Наконечного, О. Заруцької, І. Канєєвої, І. Темерової, Г. І. Великоіваненка, А. М. Бандурки, О. В. Васюренка, О. М. Сидоренка та ін. Однак, питання управління кредитними ризиками в комерційних банках залишається дискусійним, а тому потребує подальшого системного дослідження.

Мета статті. Дослідження теоретико-методичних засад управління кредитними ризиками в діяльності комерційного банку.

Виклад основного матеріалу. Для отримання прибутку потрібно не уникати кредитного ризику, а якісно управляти ним, адже від цього залежить ефективність банківської діяльності і фінансова безпека, оскільки неповернення кредитів відображається на стані власного капіталу банків та на результатах їх функціонування.

Крім того, в умовах ринку банки повністю відповідають за свої дії, рішення та їх результати, тому повинні ризикувати усвідомлено, оскільки саме тоді реалізується одна із цілей їх діяльності – отримання максимального прибутку при мінімальних ризиках. Таким чином ефективність функціонування банків можлива лише тоді, коли ризики, які вони приймають на себе, є підконтрольні та співмірні з їх фінансовими можливостями, що в значній мірі залежить від стратегії управління кредитним ризиком, яка має складатись із методів його обмеження та мінімізації.

Відмітимо, що в законодавчих актах та в працях науковців відсутнє чітке визначення поняття управління кредитним ризиком.

А. Ковалев вважає, що це «сукупність інструментів, методів і ціленаправлених дій банку, що покликані ідентифікувати ризики, прогнозувати у визначеній мірі їх появу та виключати чи мінімувати негативні наслідки від їх реалізації» [1, с. 29]. Владичин У. [2, с. 370], Заруцька О. [4, с. 96], Фалюта А. [5, с. 256], Белянко Г. [3, с. 29] вказують на наступне визначення управління кредитним ризиком: «систематичний процес, завдяки якому банк виявляє (ідентифікує) власні ризики, оцінює їх величину, здійснює їх моніторинг, контролює свої ризикові позиції та бере до уваги відносини між різними категоріями ризику». На думку А. Єпіфанова, це «сукупність методів, прийомів та заходів, що дозволяють у певній мірі прогнозувати настання ризикових подій і приймати заходи при виключенні або зниженні негативних наслідків таких подій» [6, с. 29]. Спільною рисою в таких визначеннях є надання переваги заходам щодо управління ризиком. Вказується й кінцева мета, на яку спрямований процес управління ризиком – мінімізацію негативних чи максимізацію позитивних наслідків його реалізації, зменшення збитку при настанні несприятливої події, тощо, але не зазначається за допомогою яких саме заходів поставлена ціль може бути досягнута.

Виокремлення даних особливостей дало змогу сформулювати власну позицію до сутності управління кредитним ризиком банку як сукупності прийомів і засобів, застосування яких банківським менеджментом дає можливість для виявлення, оцінки, впливу та контролю за кредитним ризиком з метою отримання запланованого доходу від здійснення кредитної операції, недопущення виникнення ризикової події і зменшення ризику до прийняттого рівня для забезпечення ефективної діяльності банку.

Позитивним моментом у запропонованому визначенні є акцентування уваги на меті кредитної операції, а саме на отриманні прибутку не нижчого за запланований рівень та на тому, що управління кредитним ризиком є одним із методів забезпечення ефективності діяльності банку.

Загалом процес управління кредитним ризиком складається із ряду послідовних дій, що поділяються на етапи, особливістю яких є циклічність – їх тісний зв'язок та взаємовплив.

На нашу думку, комплексний процес управління кредитним ризиком повинен включати шість основних етапів управління (табл. 1), початковим з яких є визначення цілей та завдань управління, які спрямовані на вироблення чітких стратегій в рамках кредитної політики, що передбачають визначення особливостей відповідного впливу на ступінь кредитного ризику та специфіку процесу управління ним.

Загалом в практичній діяльності банку важливі всі етапи процесу управління, адже між ними існує тісний зв'язок, що проявляється у їх взаємозумовленості та взаємовпливі. Це означає, що коли недостатньо ретельно здійснений хоча б один з етапів, то зумовлені цим упущення обов'язково відобразяться на якості наступних.

Ідентифікація кредитного ризику залежить від обсягу інформації, яка може бути отримана як із зовнішніх, так і внутрішніх джерел, адже її повнота має мінімувати рівень невизначеності. Так, при інформаційній недостатності зростає міра суб'єктивності, що позначається на якості подальшої оцінки ризику та ефективності всієї системи ризик-менеджменту банку. Ідентифікація факторів ризику передбачає виявлення всіх джерел небезпеки, подій, що ініціюють його виникнення, опис об'єкту та засобів захисту, можливих сценаріїв перебігу подій та їх ранжування.

Оцінка кредитного ризику здійснюється через порівняння можливих втрат та вигод для банку при здійсненні кредитних операцій, що дає можливість в подальшому обрати оптимальні методи та стратегію управління ним. Оцінку здійснюють для визначення відповідності кредитній політиці банку репутації, економічних і фінансових показників позичальника щодо терміну, проценту, суми кредиту та виявлення рівня ризику за потенційною кредитною угодою, величини можливих втрат, ймовірності їх настання. Важливою складовою оцінки є аналіз можливості включення кредиту в кредитний портфель у відповідності до встановлених нормативів та принципу диверсифікації. Аналіз, на нашу думку, має здійснюватися на всіх рівнях управління, оскільки повнота та адекватність прийнятих рішень повинна аналізуватись на постійній основі.

Характеристика етапів управління кредитним ризиком банку

Етапи управління кредитним ризиком	Особливості змісту етапів управління кредитним ризиком
1. Підготовка стратегії управління кредитним ризиком	Підготовка Кредитної політики, Політики управління ризиками, Політики моніторингу кредитного ризику, визначення рівнів толерантності й регламентація управлінських рішень у відповідності до стратегічних цілей банку, розроблення складових тактики управління.
2. Планування кредитного ризику	Визначення цілі, на які надаватиметься кредит, встановлення рівня прийняттого ризику кредитної операції у відповідності до принципів Кредитної політики, обґрунтування кредитних продуктів банку за принципом ризик/дохід.
3. Ідентифікація ризику	Виявлення невизначеності в діяльності позичальника, дослідження джерел загроз і можливих втрат. Ранжування факторів відповідно до їх значимості й розробка карти ризиків
4. Оцінка кредитного ризику	Кількісна і якісна оцінка рівня ризику, його можливої тривалості та загроз, які він може спричинити. Застосування методів оцінки і прогнозування ризику.
5. Вибір методів управління ризиком	Формування та регламентація методів управління ризиком, аналіз ефективності їх впливу на ризикову подію і результативності в конкретній кредитній операції. Відповідність лімітам, резервам, нормативам.
6. Контроль зміни рівня кредитного ризику	Контроль і моніторинг практичної реалізації методів управління та розробка тактичних рекомендацій щодо їх оптимізації.

Контроль має бути безперервним, що дозволить оперативніше реагувати на будь-які негативні зміни під час кредитування. Необхідність етапу контролю і моніторингу зумовлена тим, що визначивши рівень кредитного ризику, його потрібно переглядати через мінливість факторів в часі. Тому постійне спостереження за рівнем ризиковості кредитних операцій дозволить оперативно регулювати і застосовувати методи управління ним з метою зниження його впливу на ефективність банківської діяльності. Регулярний моніторинг дає можливість відстежувати зміни рівня небезпечних факторів упродовж життєвого циклу кредитної операції та отримувати реальні оцінки їх можливих наслідків, що дозволить оперативно корегувати управлінські заходи впливу на кредитний ризик для підтримання його на прийнятному для банку рівні, що виступає кінцевим етапом управління.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна констатувати, що кредитний ризик має відмітні особливості і є індивідуальним для кожної кредитної установи в банківській сфері. Саме це визначає значною мірою своєрідність напрямів управління кредитними ризиками. Банк, приймаючи рішення про видачу кредиту, повинен орієнтуватися не на оцінку окремих видів кредитного ризику, а на визначення загального ризику по кожному позичальнику з урахуванням специфіки галузевої приналежності підприємства.

Література

1. Ковалев А. Кредитний ризик-менеджмент : монографія / А. Ковалев. – К. : Сузір'я, 2007. – 406 с.
2. Банківське кредитування : навч. посіб / У. Владичин, С. Реверчук. – К. : Атака, 2008. – 648 с.
3. Белянко Г. Управління ризиками – запорука фінансової стійкості банківської системи України / Г. Белянко // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 97. – С. 29-30.
4. Заруцька О. Управління ризиками – провідний чинник фінансової стійкості вітчизняних банків / О. Заруцька // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 94-105.
5. Фалюта А. Забезпечення фінансової стабільності банку через систему управління ризиками / А. Фалюта // Науковий вісник : зб. наук.-техн. праць. – Львів : НЛТУУ, 2007. – Вип. 17.2. – С. 230-235.
6. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах / ред. проф. А. Єпіфанова, проф. Т. Васильєвої. – Суми : УАБС НБУ, 2012. – Т. 1. – 283 с.

Савчук А. Ю., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Однією з провідних ланок фінансової системи є банківський сектор, від стабільності якого залежить розвиток економіки України в цілому та ефективність процесів глобалізації вітчизняної економіки у світовий простір. Слід відмітити, що до недавнього часу банківська система України розвивалась переважно екстенсивним шляхом, за рахунок збільшення кількості

банківських установ. Велику кількість банківських установ створили суб'єкти великого бізнесу для обслуговування тільки своїх потреб, так звані «кишенькові банки». Однак це не означало, що новостворені банківські установи будуть конкурентними на ринку і навіть ліквідними та платоспроможними. Спочатку під впливом світової фінансової кризи, а згодом економічної і політичної кризи в країні, становище «кишенькових банків» тільки ускладнилось, що не могло позитивно позначитись на діяльності банківської системи в цілому.

Протягом 2014-2017 років у банківській системі України нагальною стала проблема з фінансовою стійкістю та неплатоспроможністю майже половини банків. Незважаючи на той факт, що багато банків було виведено з ринку, реальний сектор економіки не отримує достатнього кредитування, що негативно впливає на діяльність банків та економіку України в цілому. Тому пошук ефективних шляхів виведення банків з кризового стану, відновлення довіри до банків та кредитування реального сектору економіки є актуальними питаннями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження стану банківської системи, особливості її функціонування та забезпечення стабільного та безпечного розвитку зробили О. Барановський, О. Вовчак, Т. Євченко, В. Міщенко, Л. Примостка, та інші. У сучасних умовах господарювання дані питання потребують й подальшого дослідження, адже проблема криз має циклічний характер і не може бути остаточно вирішеною, оскільки змінюються умови функціонування, правові аспекти діяльності банків, і все це посилюється глобальними економічними процесами.

Мета статті. Дослідження проблем, які впливають на погіршення показників діяльності банківської системи України та пошук шляхів відновлення стабільного функціонування банків.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи сучасний стан банківської системи України, необхідно відзначити, що політична та військова нестабільність, інфляційні процеси та загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор та показники діяльності банків, що здійснюють діяльність на території України. Також важливим чинником, що характеризує сучасний стан банківської системи, є активне втручання НБУ у функціонування банківської системи.

Основними причинами зниження ліквідності банківської системи України протягом досліджуваного періоду є: масовий відтік депозитів, неефективні адміністративні рішення, зростання недовіри до банківської системи, зростання обсягів недіючих кредитів та неефективний менеджмент активно-пасивних операцій окремих банківських установ.

Протягом 2014-2016 років банківська система України зазнала значних змін, які відбувалися під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Нестабільна економічна ситуація в країні, девальвація національної валюти, інфляційні процеси, погіршення якості кредитного портфеля банківських установ негативно позначились на платоспроможності банків і тим самим поглибили банківську кризу.

Банківська криза – різка зміна зовнішніх і внутрішніх умов діяльності банківської системи, внаслідок чого вона стає неспроможною стабільно функціонувати та виконувати свої основні функції. Розрізняють кризу в окремому банку та системну кризу банківської системи [1].

Банківська криза в Україні характеризується значним зниженням ліквідності та платоспроможності банків, кризою платежів, невиконанням банками своїх зобов'язань перед кредитором та вкладниками, збільшенням питомої ваги недіючих кредитів, зниженням доходності банківських операцій, і навіть банкрутством банків.

Недіючі кредити (з англ. non-performing loans (NPL)) – це активи (кредити), щодо яких виконується як мінімум одна з двох умов: контрагент банку допустив прострочку платежу на понад 90 днів (у випадку банків – 30 днів); контрагент не спроможний забезпечити виконання своїх зобов'язань в установленний термін без процедури стягнення застави [2].

Проаналізуємо динаміку обсягів недіючих кредитів в банківській системі України. Згідно з рекомендаціями Міжнародного валютного фонду, кредити вважають недіючими, якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені на три місяці (90 днів) або більше. Динаміка обсягів недіючих кредитів банків України протягом 2012-2016 років розрахована в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Динаміка обсягів недіючих кредитів банків України протягом 2012-2016 років [3, с. 136]

Показники	2012	2013	2014	2015	2016
Кредити надані, млрд грн	815,3	911,4	1006,4	965,1	1005,9
Недіючі кредити, млрд грн	169,3	152,9	191,1	270,5	444,7
Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу, %	36,03	30,65	61,07	129,0	359,2
Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів, %	16,54	12,89	18,98	28,03	44,2

За даними табл. 1 робимо висновок, що протягом аналізованого періоду спостерігаються високі значення показника співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу. Зростання у 2014 році даного показника до - 61,07% пов'язано не лише з погіршенням якості активів, а й запровадженням нової класифікації кредитів НБУ відповідно до нових стандартів. Однак, зростання показника співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу у 2015 році до рівня – 129,0% є причиною погіршення якості активів банків. Показник співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів продовжував зростати і станом 01.01.2017 року становив 359,2%.

Таким чином, суттєві обсяги недіючих кредитів призводять до погіршення фінансового стану банків внаслідок втрати ними дохідних активів, і збільшення витрат на формування резервів за недіючими кредитами. Отже, низька якість активів є загрозою безпеці кредитної діяльності банків, негативно впливає на рентабельність, кредитну активність, ліквідність і збільшує ризики неплатоспроможності та банкрутства банків.

У період банківської кризи відбувається масове вилучення коштів із банківських установ, зниження темпів та обсягів кредитування, підвищення процентних ставок і зменшення споживчого попиту. Як наслідок, протягом 2015–2017 рр. більше ніж 90 банків було оголошено неплатоспроможними та виведено з ринку шляхом ліквідації.

Частка 20 найбільших банків у чистих активах за рік збільшилася на 3,0 відсоткових пунктів до 89,4%. Перехід ПАТ КБ «ПриватБанку» у державну власність наприкінці грудня 2016 року суттєво змінив структуру банківського сектору: частка державних банків у чистих активах збільшилася до 51,3% (із 28,1% на початку 2016 р.), за депозитами населення – майже втричі, до 59,5%. У 2016 р. було зафіксовано найбільший збиток банківського сектору за весь період існування банківської системи України – 159 млрд грн [4].

На кінець 2016 р. за розміром активів та кредитного портфелю найвищі позиції займає ПАТ КБ «Приватбанк», а за обсягами фінансового результату – ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

За підсумком 2016 р. 31 з 93 функціонуючих банків отримав збитки на загальну суму 169,3 млрд грн. З цієї суми майже 80% (135,3 млрд грн) припадає на ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Інші банківські установи, що завершили звітний період з додатнім результатом діяльності, отримали сукупно 10,82 млрд грн прибутку.

Зменшення доходів протягом 2016 року порівняно з відповідним періодом минулого року пов'язане в першу чергу з отриманням збитків від торговельних операцій (за рахунок збитків від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами) та скороченням процентних доходів, обсяг яких порівняно з відповідним періодом минулого року скоротився на 62% та станом на 01.01.2017 р. відповідав 8,24 млрд грн [4].

Розглядаючи відсоткову політику банківських установ за 2015-2016 роки, високі процентні ставки були зумовлені високою інфляцією (за 2016 рік рівень інфляції склав – 46,8%) і монетарною політикою Національного банку України [1]. Багато юридичних осіб втратили гроші в банках, які були ліквідовані. Крім того, спрацював «принцип доміно». Це коли юридичні особи, втративши гроші у ліквідованому банку, не змогли заплатити своїм контрагентам у банк, який ще працював. У результаті юридичні особи, навіть у працюючих банках, ставали неплатоспроможними і припиняли сплачувати за кредитами [4].

З метою ліквідації кризових процесів на початкових етапах Національний банк України надавав допомогу банківським установам, спрямовану на забезпечення їхньої ліквідності та для викупу проблемних активів. У таких умовах НБУ був змушений ужити додаткових заходів, а саме введення заборони на дострокове вилучення строкових депозитів, було передбачене обмеження обсягів кредитів, що можуть надаватися банками в іноземній валюті контрагентам, які не мають валютної виручки.

Ми вважаємо, що для удосконалення антикризової політики банківського сектору України необхідними є розробка та впровадження в діяльність комплексної антикризової стратегії в банківській діяльності, яка повинна включати заходи та способи управління ризиками, забезпечення фінансової безпеки банківських установ, а також збільшення кредитного портфеля.

Для подолання кризових явищ у банківській системі України необхідно:

- проведення обґрунтованої економічної політики;
- розв'язання проблем реструктуризації та рекапіталізації банків;
- ліквідація та мінімізація існуючих розривів між активами і зобов'язаннями банківських інститутів;
- розробка й реалізація ефективної антиінфляційної політики;
- збільшення розміру державних гарантій на банківські вклади.

Таким чином, зазначені дії у сукупності дають можливість підтримати ліквідність та

платоспроможність банківських установ, підвищити довіру населення до банківської системи, мінімізувати прояви кризових явищ та сформувати основу для подальшого сталого розвитку.

Висновки. Отже, банківська система України знаходиться у важкому становищі. Для стабілізації ситуації на банківському ринку необхідно вжити заходи, які покращать фінансовий стан банківських установ, призведуть до капіталізації банківської системи, збільшення кредитного та інвестиційного портфеля банків, збільшення довіри до банківської системи та національної валюти.

Очевидно, що об'єктивно постала потреба в оздоровленні банків, підвищенні рівня їх кредитної безпеки, поліпшенні якості державного регулювання банківської діяльності, підвищенні довіри потенційних клієнтів до банківських установ, тощо. Негативні наслідки кризових системних дисбалансів у банківській системі України актуалізували необхідність реорганізації та реструктуризації банківського сектору в умовах посилення євроінтеграційної економічної політики.

Література

1. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.bank.gov.ua>
2. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджено Постановою Правління НБУ від 30.06.2016 р. №351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
3. Олійник А. В. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності / А. В. Олійник, Ю. І. Атаманчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 1. – С.135-141.
4. Євенко Т. І. Банківська система України: проблеми і перспективи розвитку / Т. І. Євенко // Економіка. – 2016. – № 6. – С. 40–41.
5. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
6. Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rurik.com.ua>
7. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренєва. – 2-е вид., переробл. і доп. - К.: Знання, 2007. – 727 с.

Трохимчук Т. М., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ

Актуальність теми дослідження. Прискорення циклічності розвитку і закономірностей фінансово-економічних криз підвищують значення розробки фінансової стратегії банку, що володіє універсальним характером і представляє найважливіший аспект будь-якої стратегії. В умовах посилення динамізму і зростання невизначеності змін головне завдання менеджменту банківської установи - стійко зберігати стратегічний вектор розвитку, концентруючи зусилля і ресурси не лише на нейтралізації виникаючих загроз, а й на використанні нових можливостей. Теоретично та практично доведено, що банк, який функціонує на ринках, що розвиваються, повинен мати цілісну стратегію ринкового розвитку, яка є достатньо гнучкою, адаптованою до доволі нестабільних умов зовнішнього, економічного та правового середовища та такою, що враховує теоретичні та практичні напрацювання, що вже існують у світі. Разом з тим відомо, що, незважаючи на тривалу історію та інтенсивність розробок у сфері стратегічного менеджменту, наука ще остаточно не дійшла висновку щодо сутності стратегії та методів її формування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням даного питання займалися як вітчизняні так і зарубіжні вчені такі як Коцюба І. І., Хаванова М. С., Давиденко Н. М., Шершньова З. Е., Бланк І. А., Бріхем С., Мінцберг Г., Дж. Лемпел та багато інших.

Мета статті. Дослідження теоретичних аспектів формування фінансової стратегії банку (ФСБ) як передумови успішного функціонування його діяльності.

Виклад основного матеріалу. Загалом поняття стратегія трактується з різних позицій:

– стратегія – це план, керівництво, орієнтир чи напрямок розвитку, шлях із сьогодення в майбутнє;

– стратегія – це принцип поведінки або дотримання деякої моделі поведінки;

– стратегія – це перспектива, тобто основний спосіб дії організації;
– стратегія – це вдалий прийом, особливий “маневр”, який здійснюють з метою перехитрити суперника або конкурента [1].

У свою чергу під час функціонування банківської установи варто враховувати також розробку фінансової стратегії, яка займає одне із ключових місць у стратегічному плануванні банку.

Фінансова стратегія включає в себе кілька ключових аспектів, які і є основою для її формування:

– фінансові рішення – фінансова робота, яка полягає у розробці стратегічних фінансових рішень (у формі прогнозів, проектів, програм і планів), що передбачають висування таких цілей та стратегій фінансової діяльності банківської установи, реалізація яких забезпечує їхнє ефективне функціонування у довгостроковій перспективі, швидку адаптацію до мінливих умов зовнішнього середовища;

– стратегічна програма, яка є основою формування фінансових ресурсів і капітальних вкладень за рахунок власних та залучених зовнішніх коштів і капіталу, їх ефективного використання в процесі реалізації стратегій;

– формування та використання фінансових ресурсів для реалізації базової стратегії банку та відповідних курсів дій;

– формування системи довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір найефективніших шляхів їх досягнення, зважаючи на тенденції розвитку фінансового ринку;

– підсистема корпоративної ділової стратегії, котра подана у вигляді довгострокової програми конкретних дій з використання власних і залучених зовнішніх фінансових ресурсів організації для досягнення стратегічної конкурентної переваги;

– генеральний план дій банку, що охоплює формування фінансів та їхнє планування для забезпечення фінансової стабільності [2].

Ми вважаємо, що усі аспекти є однаково важливими для формування фінансової стратегії, оскільки вони доповнюють та адаптують її до мінливих та складно прогнозованих зовнішніх і внутрішніх умов функціонування банку.

Основними завданнями фінансової стратегії є:

– ріст капіталізації банку;

– досягнення стійкої позитивної динаміки бізнесу;

– збільшення ефективності та рентабельності використання ресурсів;

– максимізація ринкової вартості банку;

– формування конкурентоспроможної позиції на банківському ринку;

– забезпечення прибутковості діяльності;

– захист і дотримання інтересів власників, керівників, акціонерів, клієнтів та співробітників [1].

При цьому фінансова стратегія повинна забезпечувати мінімізацію ризиків, дотримання заданого рівня ліквідності, фінансових, нормативно-правових та інших обмежень. Варто відзначити, що основна мета фінансової стратегії банку – це максимізація прибутку, як в короткостроковому так і в довгостроковому періоді.

Фінансова стратегія, що входить у систему базових функціональних стратегій (виробничої, інвестиційної, маркетингової, управління персоналом тощо), фактично є основою, базовою стратегією банку. Її головне призначення - окремими фінансовими методами і інструментами створення фінансових умов для ефективної реалізації конкурентних та інших стратегій [3].

Відсутність стратегії розвитку і контролю за виконанням намічених завдань є характерним для банків, правління і наглядова рада не усвідомлюють важливість стратегічного планування. Банк не використовує повною мірою можливості інструментів прогнозування і управління показниками фінансової діяльності. Наслідком цього є підвищення усіх банківських ризиків, що при несприятливому розвитку подій може привести до зниження фінансової стійкості банку. Слід також зазначити, що усвідомлення необхідності стратегічного управління виникає на певному етапі розвитку банку.

Отже, сукупність усіх зазначених вище обставин стала причиною того, що банки пострадянських країн до останнього часу приділяли недостатню увагу розробці та впровадженню стратегій власної діяльності.

Система управління українських банків в даний час характеризується:

– відсутністю стратегії у більшості банків, планів підвищення конкурентоспроможності та загальних корпоративних цілей;

– слабкою інформованістю співробітників про стратегічні плани розвитку банку;

– нечітким розподілом службових функцій та делегування відповідальності (у зв'язку з відсутністю досвіду, знання та довгострокової стратегії розвитку);

– слабкою координацією між структурними підрозділами, що є перешкодою у реалізації

внутрішньобанківських проєктів або знижуючи їх ефективність;

– недостатньою орієнтацією на потреби та цілі клієнтів, їх стратегію розвитку [4].

Отож, необхідність формування ФСБ обумовлена такими причинами:

– фінансові умови (обмеження, можливості і загрози) є критичними факторами ведення банківської діяльності в тактичному та в стратегічному періодах. Їх наявність (або відсутність) визначає вибір цілей, завдань і рішень, прийнятих для управління в довгостроковій перспективі та забезпечення інвестиційної привабливості банку;

– ФСБ виступає інструментом, який забезпечує цілеспрямовану інтеграцію всіх конкурентних переваг і функціональних стратегій в єдину, цілісну корпоративну стратегію за умов суттєвого загострення конкурентної боротьби;

– ФСБ є засобом, що дозволяє керувати зміною фінансового потенціалу банку на базі нейтралізації негативних і активного використання позитивних передумов розвитку на шляху інноваційного розвитку та збереження фінансової стабільності [2].

На нашу думку основною причиною для формування ФСБ є планування поточної та майбутньої діяльності банківської установи. Головний сенс планування банківської діяльності полягає в підвищенні її ефективності та конкурентоспроможності банку. ФСБ повинна бути еластичною до змін, швидко адаптуватись до нових умов функціонування окремого банку та банківського ринку загалом, не змінюючи при цьому своєї основної мети. ФСБ повинна бути співставною з стратегічною місією банківської установи, в той же час фінансові цілі повинні доповнювати стратегічні. Таким чином, грамотна ФСБ є запорукою успішної, конкурентної, рентабельної та беззбиткової діяльності банківської установи.

Висновки. Встановлено, що фінансова стратегія банку – це спосіб досягнення банком своєї мети, яка визначає його поведінку в конкурентному середовищі, а також взаємодією внутрішніх компонентів банку, які знаходяться на різних рівнях управління банком. Це надає можливість встановлювати орієнтири, правила, звужує варіанти вибору поведінки щодо вирішення суперечностей у рамках заданих обмежень, а також виконує роль засобу координації всіх ієрархічних рівнів банківської установи і виступає таким чином як управлінський інструмент системи менеджменту.

Література

1. Волошко І. В. Завдання фінансової стратегії банку / І. В. Волошко // Вісник Української академії банківських справ. – 2015. – № 5. – С. 13-18.
2. Коцюба І. І. Актуальність формування фінансової стратегії банку / І. І. Коцюба // Банківська справа: Науково-практичне видання. – 2015. – №1. – С. 31-34.
3. Хаванова М. С. Види фінансової стратегії підприємства / М. С. Хаванова // Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. – 2016. – №33. – С. 223-228.
4. Дослідження корпоративного управління у банківському секторі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifc.org/ukraine/>.

Штойко Т. О., Безвух С. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

Актуальність дослідження. Капітал є одним із джерел фінансових ресурсів банку. Як правило, частка капіталу в загальному обсязі фінансових ресурсів банку є незначною. Однак капітал займає центральне місце в діяльності кожного банку, що обумовлено функціями, які він виконує. Визначивши капітал як вартість, необхідно відзначити, що існують різні методи його оцінки. Так, визначення його вартості, безпосередньо впливатиме на власний капітал, тому що при використанні тієї чи іншої методики величина і якість власного капіталу банку будуть різними. Необґрунтоване завищення капіталу при розрахунку приводить до помилкової інформації про стан банку й тим самим вводить в оману вкладників, акціонерів, а також сам банк. Останній, виходячи із завищеної величини власного капіталу, розширює свої активні операції, піддаючись підвищеним ризикам. Навпаки, якщо методика визначення величини капіталу приводить до його штучного заниження, то спостерігатиметься звуження діапазону активних операцій а, отже, зниження доходів. Тому актуальним є дослідження методів, що використовуються для оцінки цінних паперів, що дозволить інвестору, зокрема банку, отримати максимально можливий рівень доходності при мінімально можливому ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням цієї проблеми займалися вітчизняні та зарубіжні вчені. До них можна віднести наступних: О. Барановський, П. Буряк, І. Гупал, Б. Данилишин, В. Коваленко, С. Коваль, О. Лаврушин, С. Реверчука, Р. Тиркало та ін.

Метою статті є дослідження методичних підходів до оцінки вартості власного капіталу банку.

Виклад основного матеріалу. Невірно проведена чи недостатньо глибока оцінка вартості власного капіталу банку вплине на правильність прийнятих управлінських рішень, що на пряму відобразиться на діяльності банківської установи.

Оцінка власного капіталу банку проводиться за наступними основними напрямками:

- оцінка вартості капіталу;
- оцінка обсягу капіталу;
- оцінка адекватності капіталу;
- оцінка ефективності капіталу;
- залежність банківського капіталу від фінансових показників діяльності банку.

У системі аналізу власного капіталу банківської установи необхідно значну увагу приділяти питанням оцінки його вартості. Адже чітка оцінка вартості власного капіталу дозволяє отримати відповідну інформацію щодо прийняття необхідних управлінських рішень оперативного і перспективного планів, визначити ефективність діяльності банку, окреслити банківську політику на перспективу. На практиці існує декілька способів визначення вартості власного капіталу банку, кожний з яких має суттєві переваги та недоліки.

Перший спосіб полягає у визначенні балансової вартості власного капіталу на основі бухгалтерської звітності. У відповідності з цим способом усі активи та зобов'язання банківської установи обліковуються за вартістю їх придбання чи виникнення. При цьому власний капітал розраховується як різниця між балансовою вартістю активів та зобов'язань [1]:

$$\begin{array}{l} \text{Балансова} \\ \text{вартість} \\ \text{власного} \\ \text{капіталу} \end{array} = \begin{array}{l} \text{балансова} \\ \text{вартість активів} \end{array} - \begin{array}{l} \text{балансова} \\ \text{вартість пасивів} \end{array} \quad (1)$$

Цей спосіб оцінки прийнятний тільки тоді, коли балансова та реальна ринкова вартість активів та зобов'язань банку суттєво не відрізняються між собою. У випадку, коли ринкова вартість значно відхиляється від балансової вартості, то вказаний спосіб призводить до спотворення отриманих результатів та неадекватності оцінки власного капіталу банку. Звичайно, зазначений спосіб є досить простим і не потребує високої кваліфікації банківських працівників, які проводять деякі розрахунки, а також значних витрат на проведення розрахунків щодо оцінки вартості капіталу.

Його суттєвий недолік криється в тому, що він не дає ні менеджменту, ні незалежним аналітикам, ні банківським регуляторам об'єктивної інформації щодо реальної вартості капіталу, яка постійно змінюється через перманентну зміну реальної вартості активів та зобов'язань банку. Теоретично підвищити об'єктивність такої оцінки можна шляхом запровадження вимог до періодичної переоцінки активів. Проте в Україні менеджери банків, користуючись саме механізмом переоцінки активів, мають можливість завищувати обсяги капіталу.

Другий спосіб ґрунтується на ринковій вартості і полягає у тому, що активи та зобов'язання банківської установи оцінюються за ринковою вартістю, на основі якої розраховується власний капітал банку [1]:

$$\begin{array}{l} \text{Ринкова} \\ \text{вартість} \\ \text{власного} \\ \text{капіталу} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Ринкова вартість} \\ \text{активів} \end{array} - \begin{array}{l} \text{Ринкова вартість} \\ \text{зобов'язань} \end{array} \quad (2)$$

Цей спосіб є значно точнішим ніж перший і відображає реальний рівень захищеності банку та дає змогу більш реалістично та динамічніше визначати оцінку вартості власного капіталу, оскільки ринкова вартість активів та зобов'язань змінюється постійно. Проте, як засвідчує практика, банки не дуже зацікавлені у такому способі розрахунку вартості власного капіталу, особливо тоді, коли він не дуже сприяє зміцненню позицій банку на ринку банківських послуг. Вказаний спосіб, як звичайно, використовується менеджерами банку для внутрішніх розрахунків, з метою визначення реальної вартості власного капіталу, хоча його результати є дуже корисними для клієнтів банку, а також інших

користувачів даної інформації.

Варто зауважити, що даному способу визначення ринкової вартості власного капіталу банку властиві окремі недоліки. По-перше, не завжди можна правильно оцінити активи та зобов'язання банку за ринковою вартістю. А, по-друге, зазначений спосіб є досить трудомістким і потребує високої кваліфікації фахівців, а також суттєвих витрат.

Третій спосіб – спосіб регульованих бухгалтерських процедур, полягає у обчисленні розміру власного капіталу банку за методикою (правилами та вимогами), встановленими відповідними органами, які проводять банківський нагляд та ведуть контроль у сфері банківської діяльності. В межах цього способу власний капітал банківської установи розраховується як сума його складових елементів. Механізм визначення власного капіталу банку та його складові встановлюються кожною країною самостійно. Проте з метою забезпечення прозорості банківських систем та фінансової стійкості низкою економічно-розвинутих країн була укладена Базельська угода, яка визначає єдиний основний підхід щодо визначення структури та порядку обчислення власного капіталу банківських установ країн, які підписали цю угоду.

Звичайно, основні положення Базельської угоди при формуванні власного капіталу застосовують й інші країни, які не прийняли участь у підписанні Базельської угоди, але які її визнають і використовують. Національний банк України також при визначенні адекватності власного капіталу банків дотримується положень Базельської угоди і постійно вдосконалює методику розрахунку у розмірі власного капіталу.

Спроби методологічно визначити ринкову вартість капіталу призвели до появи концепції економічного капіталу. Концепція економічного капіталу покликана виявити об'єктивні потреби банку в капіталі, зумовлені можливістю настання втрат у результаті наявних у банку ризиків. Втрати банку покриваються за рахунок капіталу, отже, чим більше ризиків буде ідентифіковано, тим більше капіталу потрібно буде банку. І навпаки, необхідність банку у капіталі буде меншою, коли в результаті відповідних заходів менеджменту ризику будуть якнайшвидше виявлені, знижені чи покриті доходами. Таким чином, наявність у банку ефективної статистичної моделі оцінки економічного капіталу дозволяє йому оцінити достатність власного капіталу на основі порівняння останнього з економічним капіталом. Відповідно, в процесі управління діяльністю банку основним індикатором достатності капіталу банку має стати саме економічний, а не регулятивний капітал. При формуванні балансового капіталу обсяг останнього повинен бути зорієнтований на економічний капітал, хоча, звичайно, обсяг балансового капіталу має відповідати мінімальним вимогам до банківського капіталу, вираженим відповідними нормативами діяльності банку, які розраховуються за допомогою регулятивного капіталу. І коли модель оцінки економічного капіталу вірно відбиватиме реальні потреби банку, котрі випливають з його діяльності, розрахункова величина економічного капіталу, в свою чергу, відобразить реальну, тобто ринкову вартість капіталу банку, хоча може бути далекою за значенням від регулятивного капіталу.

Якщо у сфері управління банківською діяльністю основним об'єктом доцільно вважати економічний капітал, який відображає рівень ризиків, що на них наражається банк, може постати питання про доцільність використання регулятивного капіталу навіть регулятивними органами, зважаючи на те, що він призначений для аналогічних цілей. На нашу думку, поки покладатись у банківському регулюванні на економічний капітал недоцільно, тому що далеко не усі банки мають змогу розробити та запровадити адекватні моделі оцінки ризиків, а розробити універсальну методику для усіх банків навряд чи можливо. Тому мову потрібно вести про вдосконалення системи оцінки достатності капіталу регулюючими органами, а менеджменту банків – враховувати її в процесі управління.

Висновки. Таким чином, існує ряд способів для оцінки вартості власного капіталу банку. Серед них виділяють: визначення балансової вартості власного капіталу на основі бухгалтерської звітності; розрахунок вартості власного капіталу на основі ринкової вартості активів і зобов'язань; обчислення розміру власного капіталу банку за методикою, що встановлена відповідними органами банківського нагляду та контроль; визначення вартості власного капіталу на основі концепції економічного капіталу.

Література

1. Турко Р. Особливості аналізу достатності капіталу банківської установи / Р. Турко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 465-470.

5. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Гензера О. О., Антонюк П. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

МІЖНАРОДНИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Актуальність дослідження. Забезпечення стійкості функціонування міжнародного фінансового ринку є однією з основних цілей розвитку світової економіки. Досягнення цієї мети дозволяє: підтримувати стабільний рівень основних параметрів розвитку світової економіки; знижувати численні ризики, створювати необхідні умови для розширення інвестування. Крім того, стійкість функціонування міжнародного фінансового ринку є обов'язковою умовою підтримки стабільних валютних курсів, вдосконалення і розвитку міжнародного кредитування, міжнародних фондових і страхових операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотні результати за даним напрямком представлені в наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких можна виділити В. В. Липова, І. О. Бочана,

І. Р. Михасюка, І. І. Дахно, Д. М. Михайлова, О. Д. Злупко, С. М. Моринця та ін. Проте питання розвитку міжнародного фінансового ринку в сучасних умовах потребують подальших досліджень.

Мета статті. Метою статті є дослідження сутності та характерних особливостей формування та розвитку міжнародного фінансового ринку та визначення його сегментів.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-грошовий сектор як самостійний елемент грошового господарства формує фінансовий ринок. Фінансовий ринок являє собою механізм торгівлі фінансовими активами, обов'язковими атрибутами якого є чіткі правила торгівлі, наявність професійних учасників ринку і розвинена ринкова інфраструктура, яка забезпечує мінімальні витрати і максимальну надійність укладення угод. Роль фінансового ринку в сучасній економіці полягає в акумуляції заощаджень і використанні їх для створення нового капіталу.

Світовий фінансовий ринок за рівнем організації і функціонування об'єднує національні фінансові ринки держав і міжнародний фінансовий ринок, що відрізняються як умовами емісії, так і механізмом обігу фінансових активів [1, с. 486].

Національний фінансовий ринок включає всю систему фінансових ринків держави, їх видів і організаційних форм. Він підкоряється національному законодавству, причому на території держави, і в його національній валюті.

Міжнародний фінансовий ринок – це сфера ринкових відносин, де здійснюється переміщення грошового капіталу між країнами і формується попит і пропозиція на нього. Міжнародний фінансовий ринок не існує у формі єдиного ринку, це лише сукупність взаємопов'язаних національних ринків.

Міжнародний фінансовий ринок розширює можливості національних ринків, створюючи умови для переливу інвалютних ресурсів між ними. При цьому національні фінансові ринки не завжди можуть забезпечити їх учасникам необхідну різноманітність інвалютних інструментів.

Головне призначення міжнародного фінансового ринку полягає у забезпеченні перерозподілу між країнами акумульованих вільних фінансових ресурсів для сталого економічного розвитку світового господарства та одержання від цих операцій певного доходу [2, с. 78]. Через структури міжнародного фінансового ринку тимчасово вільні кошти переводяться у ті сектори, де вони необхідні. Завдяки цьому стає можливим валютне, кредитне, розрахункове обслуговування міжнародної торгівлі товарами та послугами, закордонних інвестицій, урядових запозичень.

Виникнення міжнародного фінансового ринку безпосередньо пов'язане з розвитком товарного виробництва і суспільного розподілу праці. Період його зародження відноситься до середини XIX століття, а його розвиток умовно можна розділити на чотири основні етапи.

На першому етапі 1860-1945 рр. відбувалося поглиблення економічних відносин між країнами, інтернаціоналізація національних економік і поява світової економіки як системи. Розвивалася зовнішня торгівля. Утворився міжнародний валютний ринок.

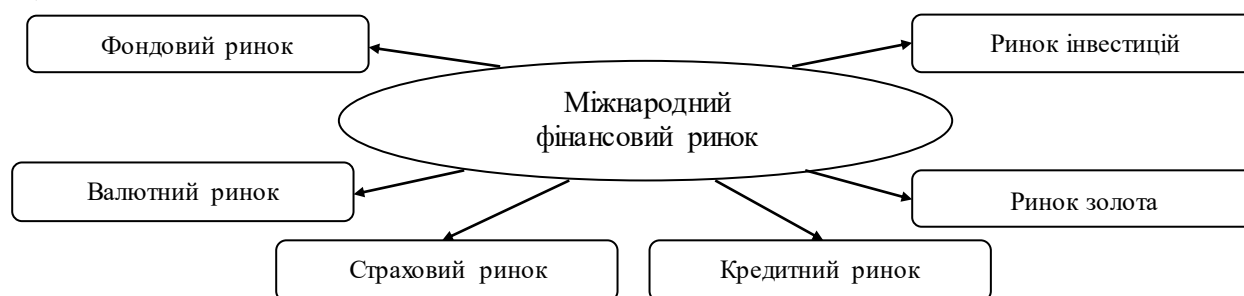
На другому етапі 1945-1970 рр. була створена Бреттон-Вудська валютна система. Відбулася інтернаціоналізація операцій національних кредитних ринків. Сформувався міжнародний кредитний ринок.

На третьому етапі 1970-1990 рр. розпочалось формування міжнародного ринку довгострокових капіталів і створення міжнародного інвестиційного ринку, запровадження дерегулювання національних фондових ринків. Сформувався міжнародний фондовий ринок. Швидкими темпами росли транснаціональні банки і компанії. Сформувалася єдина міжнародна система процентних ставок.

Проводились перші систематичні операції на міжнародному страховому ринку. Продовжував зростати кредитний ринок.

На четвертому етапі 1990 р. до нашого час. Відбувався стрімкий ріст фондового сегменту міжнародного фінансового ринку, розвиток міжнародного ринку деривативів. Значно збільшились об'єми всіх сегментів міжнародного фінансового ринку за рахунок розвитку технологій доступу до нього нових учасників.

Отже, фактично світовий фінансовий ринок виник в середині 60-х років ХХ століття на основі інтеграційних процесів між національними фінансовими ринками, а сучасний його розвиток відбувається під впливом глобалізації. Розглянемо структуру міжнародного фінансового ринку (див. рис.1).

Рис. 1. Структура фінансового ринку

Міжнародний валютний ринок – це особливий, організаційно оформлений механізм, що обслуговує та регулює відносини щодо переходу права власності на валютні цінності на основі закону попиту і пропозиції.

Міжнародний фондовий ринок – це складова частина міжнародного фінансового ринку, на якому здійснюються операції з цінними паперами між емітентами та інвесторами, або тільки інвесторами, які є резидентами різних країн.

Міжнародний кредитний ринок – це сфера ринкових відносин, де здійснюється рух позичкового капіталу між країнами на умовах повернення і сплати відсотка і формуються попит і пропозиція. Розрізнялися ринок короткострокових позичкових капіталів (грошовий ринок) і ринок середньо- і довгострокових капіталів (ринку капіталів), що включає і фінансовий ринок.

Міжнародний страховий ринок – сукупність національних ринків, де певну роль в регулюванні страхової діяльності, вироблення міжнародних умов страхування відіграють міжнародні організації.

Міжнародний ринок інвестицій – це регулятор сукупності економічних відносин, що виникають між продавцем інвестиційних ресурсів та їхнім покупцем, – резидентами різних країн.

Міжнародний ринок золота – це спеціальні центри торгівлі золотом, де здійснюється його регулярна купівля-продаж за ринковими цінами з метою промислово-побутового споживання; приватної тезаврації; інвестицій; страхування ризику; спекуляції; придбання необхідної валюти для міжнародних розрахунків.

Всі сегменти міжнародного фінансового ринку тісно пов'язані між собою. Різниця їх визначається специфікою торгових інструментів у відповідному секторі цього ринку. Для міжнародного валютного ринку – це іноземні девізи (валюти) та деривативи; для міжнародного кредитного ринку – іноземні кредити та деривативи; для міжнародного фондового ринку – іноземні цінні папери та деривативи; для міжнародного ринку інвестицій – іноземні інвестиції; для міжнародного ринку золота – золото та інші дорогоцінні метали; для міжнародного страхового ринку – іноземні операції страхування. Об'єднання всіх сегментів під егідою міжнародного фінансового ринку обумовлено єдністю процесу руху інвалютних потоків з урахуванням інтересів їх учасників.

Учасниками фінансового ринку є банки, міжнародні валютно-кредитні і фінансові організації, брокерські фірми, страхові та інвестиційні компанії та фонди, валютні та фондові біржі, зовнішньоторговельні та виробничі компанії.

Ключова функція міжнародного фінансового ринку – перерозподіл між країнами вільних фінансових ресурсів для ефективного розвитку світового господарства.

Забезпечуючи купівлю-продаж фінансових інструментів, міжнародний фінансовий ринок виконує наступні функції:

- акумулювання грошових потоків у формі заощаджень і їх інвестування;
- формування цін фінансових інструментів під впливом попиту та пропозиції;

- регулювання міжнародних фінансових потоків.

Один з найбільших міжнародних фінансових ринків сьогодні є ринок Форекс. Головна його відмінність від інших – він не прив'язаний ні до однієї з бірж цінних паперів. На ринку Форекс можна обмінювати всі світові валюти. Однак, найбільш поширені валютні операції, пов'язані з євро і доларом [3]. Форекс становить за обсягом майже 90% всього світового ринку капіталів. Тисячі учасників цього ринку – банки, брокерські фірми, інвестиційні фонди, фінансові та страхові компанії – цілодобово мають можливість, з будь-якої точки Земної кулі, купувати і продавати валюту, укладати різні грошові угоди.

Ключовим процесом розвитку економіки кінця XX – початку XXI ст. є глобалізація, темпи якої за останні десятиліття стали більш високими завдяки безпрецедентним досягненням в таких сферах, як технології, засоби зв'язку, наука, транспорт і промисловість. Фінансові ринки розвинених держав об'єдналися в глобальну фінансову систему, яка дозволяє направляти усе більш значні суми капіталу не лише у власну економіку, але і в економіку країн тих, що розвиваються. Технологічні інновації підвищують швидкість здійснення міжнародних фінансових операцій і їх об'єми. Телекомунікації допомагають банкам притягати заощадження зі всього світу і направляти гроші позичальникам на умовах найбільшого прибутку і найменших витрат. Збільшення потоків світового капіталу посилює фінансову конкуренцію між державами, що впливає на зменшення втручання країн у функціонування ринків і призводить до лібералізації міжнародного руху капіталу [4, с.135]. Проте зазначений процес має і негативну сторону. Фінансова глобалізація призводить до безпрецедентного зростання ризиків в міжнародній фінансовій системі. Результатом такої нестійкості може стати світова криза.

Міжнародний фінансовий ринок на сучасному етапі має такі особливості:

- доступ на світові ринки довгострокового кредитування для більшості позичальників значно спрощений;
- потрібні менші витрати на проведення операції;
- ставляться менш жорсткі вимоги до розкриття інформації;
- рівень участі, особливо інституційних інвесторів, на ринках боргових цінних паперів більший, ніж на ринках акцій, бо останні є більш ризиковими;
- міжнародні ринки боргових цінних паперів перевищують за своїми обсягами міжнародні ринки акціонерного капіталу тощо [2, с.78-79].

Таким чином, на сьогодні міжнародний фінансовий ринок є глобальною системою акумулювання вільних фінансових ресурсів та надання їх за принципами ринкової конкуренції, він перетворився в найважливіше джерело фінансових ресурсів, став визначальним фактором господарського життя всіх без винятку країн світу [5].

Висновки. Підсумовуючи доцільно зауважити, що міжнародний фінансовий ринок є складовою частиною світового фінансового ринку, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між країнами в результаті проведення різноманітних фінансових операцій учасниками цього ринку.

В останні десятиліття міжнародний фінансовий ринок отримав ґрунтовний розвиток і в даний час відіграє визначальну роль у функціонуванні міжнародної економічної системи.

Головним фактором розвитку міжнародного фінансового ринку, як єдиної системи в світовій економіці став процес глобалізації, який найбільш прогресував саме у фінансовій сфері. В умовах глобалізації на основі збільшення потоку фінансових ресурсів міжнародний фінансовий ринок став генератором вільних ресурсів, рух яких здійснюється на умовах і принципах вільної конкуренції.

Впровадження передових технологій систем зв'язку, телекомунікації, вдосконалення технології і методології проведення операцій розширюють можливості задоволення інтересів клієнтів фінансових ринків.

Література

1. Фінанси: підручник. / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К. : Знання, 2012. – 687 с.
2. Мозговий О. М. Міжнародні фінанси: Навч. посіб. / О. М. Мозговий,
3. Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць, – К.: КНЕУ, 2005. – 557 с.
4. Що кожному потрібно знати про валютний ринок Форекс [Електронний ресурс] / Фінанси, економіка «BUSINESS UA» – Режим доступу <http://businessua.com/finance/42075szo-kozhnomu-potribno-znati-pro-valyutnii-rinok-foreks.html>
5. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник / Ю. Г. Козак. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 228 с.

6. Ніжник А. О. Світові фінанси [Електронний ресурс] / А. О. Ніжник Дистанційне навчання – Режим доступу: http://lubbook.org/book_602_glava_2_Tema_2_Struktura_m%D1%96zhnarodno.html

Кошіль О. І., Готра В. В.
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Актуальність дослідження. Добре розвинені банківські установи, пенсійні фонди, страхові компанії та інші сегменти фінансового ринку є гарантією стабільного розвитку економічної системи в країні. Для України становлення та подальший розвиток фінансового ринку є передумовою появи потужного джерела інвестицій, що будуть спрямовуватися в сектори економіки держави, шляхом акумуляції вільних грошових коштів. Функціонування фінансового ринку неможливе без роботи фінансової системи, що забезпечує його нормальне існування і розвиток. Актуальність цього напряму дослідження обумовлена рядом причин. По-перше, потребою обґрунтування дослідження проблем, що мають місце на фінансовому ринку України. По-друге, відсутністю у вітчизняній науці теоретичних розробок правового характеру, що визначають здійснення регулювання фінансового ринку

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фінансового ринку в Україні присвячено праці багатьох вчених, серед яких Н. О. Шишпанова, А. О. Іванов, Н. А. Яковініч, Л. М. Алексеєнко, О. Д. Василик, О. В. Герасименко, В. М. Гриньова, І. Яремчик та інші. Важливим є аналіз тенденцій розвитку ринку і його сегментів для встановлення конкретного переліку загроз та обґрунтування напрямів подальшого розвитку.

Метою статті є аналіз сучасного стану розвитку фінансового ринку в Україні та запропонування шляхів його покращення.

Виклад основного матеріалу. Наша молода держава виникла після тривалої стагнації (лат. *stagnatio* — нерухомість, від *stagnum* — стояча вода) Радянського Союзу, що виражалася в нульових темпах зростання залізобетонної, несприйнятливої до нововведень соціалістичної економіки. Ми пройшли через низку помилок українських урядів, які ігнорували економічні закони, шукали власні шляхи розвитку, і в результаті цих пошуків країна досягла економічного дна. Сьогодні всі розуміють необхідність змін, що спираються на ринкові відносини. Політики говорять про це, народ чекає на них, чиновники втілюють – з різним ступенем успішності – задуми в життя. Всі ці дії називаються реформуванням. Однак у структурі реформ є деякі методологічні невідповідності. Прикладом таких розбіжностей може служити стан фінансового ринку України.

Фінансові відносини в державі завжди характеризуються наявністю фінансових інститутів – банків і страхових компаній, присутністю державних регулюючих і контролюючих органів, купою чиновників, що там працюють, а також інфраструктурою, яка все забезпечує. Однак наявність перерахованих компонентів далеко не завжди свідчить про існування фінансового ринку. Країна, в якій ми жили до 90-х років минулого століття, – яскраве тому підтвердження [1].

На думку О. Василика фінансовий ринок – це механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інституціями [2].

Сьогодні головною особливістю фінансового ринку України можна вважати його примарність і ефемерність, а якщо сказати жорсткіше – практичну його відсутність. По суті, це фінансовий вакуум, який реформувати неможливо: на порожньому місці можна тільки створювати нове, беручи за зразок те, що існує і функціонує. Розвиток фінансового сектору в Україні визначається Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року, Угодою про співробітництво між Україною та ЄС, Меморандумом про економічну та фінансову політику та ін. Але, на жаль, прописані там заходи мають переважно лише технічний характер і не дозволяють в повному обсязі відкрити весь потенціал фінансового сектору в економіці нашої країни [3].

Банківський сектор є найбільшою складовою фінансового ринку України з активами, що складають домінуючу частку активів усіх фінансових установ. Кількість працюючих банків на початок 2014р. становила 180 установ, 2015р. – 163, 2016 р. – 120, 2017 р. – 96. Результат діяльності банків України на кінець 2014р. склав -52 966 млн грн, а на кінець 2015р. – 57283 млн грн, тобто у 2015 році збитки банків України зросли на 8 відсотків [2].

Козоріз Г. Г. зазначає, що не дивлячись на те, що страховий ринок України і пройшов стадію формування, але він і досі знаходиться на початковому етапі свого розвитку. За оцінками експертів, покриття

страхового поля в Україні становить 3–5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 90 відсотків [4]. Це свідчить про велику кількість невикористаних резервів. Причиною може бути неефективне функціонування національної економіки.

Негативні зміни спостерігалися і на фондовому ринку України. Так, на початку 2017р., коли кризові явища у фінансовому секторі тільки набирають швидкості загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у січні 2017 р., становив 3,61 млрд грн, що менше на 7,37 млрд грн порівняно з відповідним періодом 2016 року [2].

Ринок фінансових послуг залишається дуже фрагментарним із низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління.

Висновки. Тому для розвитку економіки країни буде доцільним розробити та впровадити низку обґрунтованих і системних реформ у фінансовому секторі, враховуючи існуючі економічні реалії та стратегічні пріоритети України в умовах глобалізації світових фінансових ринків. Це дало б змогу забезпечити додаткові джерела фінансування економічного зростання.

Для банківських та небанківських установ необхідно підвищити роль та розширити функції наглядових рад. Також необхідно покращити систему гарантування вкладів населення, оскільки сьогодні довіра до великої кількості банківських установ є на дуже низькому рівні.

Для страхових компаній необхідно запровадити накопичувальну систему пенсійного забезпечення. Це суттєво розширить фінансовий інструментарій на внутрішньому ринку.

Також для розвитку економіки необхідно впровадити інноваційні, а часом і радикальні заходи щодо реформування всього фінансового ринку, а саме:

- посилювати систему захисту прав інвесторів і споживачів шляхом впровадження відповідної законодавчої бази;

- рефінансувати фінансовий сектор з контролем використання наданих коштів, в окремих випадках – участі держави в капіталах банків;

- проводити моніторинг діяльності фінансових установ з боку регуляторів задля своєчасне виявлення проблемних питань у поточній роботі фінансових установ та своєчасно реагувати на загрози;

- вирішення питання реструктуризації кредитів;

- провести оздоровлення фінансової системи через державну підтримку та підтримку з боку власників фінансових установ;

- стабілізувати валютний ринок, зниження та утримання рівня інфляції на прийнятному для розвитку економіки рівні;

- сформувати ефективну систему перерозподілу ресурсів з пріоритетним їх спрямуванням на реалізацію проектів економічного розвитку.

Отже правильно розроблена стратегія фінансового ринку України надасть можливість забезпечити його прозорість та створити сприятливі умови для потенційних інвесторів і підвищити ліквідність фінансових інструментів ринку.

Література

1. Тутов С. Фінансовий ринок України – причини занепаду [Електронний ресурс] / Економічна політика, 2017. Режим доступу: <http://racurs.ua>

2. Шишпанова Н. О., Іванов А. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics». – 2017. – № 1. – С. 66-72.

3. Яковініч Н. А. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового ринку України / Стратегічні орієнтири. Фінансовий ринок. – ЛНУ імені Івана Франка, 2017.

4. Коніна М. Сучасний стан фінансового ринку України [Електронний ресурс]: Економічний дискурс Міжнародний науковий журнал. – 2016. – Випуск 2. – С. 183-192.

Маліновська І. А., Карайван А. В.

**Одеський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Одеса**

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Складні політичні та економічні процеси, які відбуваються в Україні останні роки, безумовно, мають свої негативні наслідки та вплив на фінансовий стан країни. Що ставить під загрозу можливості економічного розвитку, фінансової незалежності та підвищення рівня життя населення країни.

Тому виникає потреба у постійному моніторингу сучасного стану фінансової системи, що дозволить вчасно визначити негативні та проблемні чинники, та вчасно розробити заходи щодо їх подолання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні розробки по даній проблематиці досліджувалися у працях вітчизняних вчених – В. Базидевич, В. Бодров, В. Геєць, І. Лютий, М. Крупка, В. Опарін, П. Єщенко, І. Радіонова, А. Чухно, Л. Шинкарук та інші, в працях яких розкриті важливі питання розвитку національних фінансових систем, узагальнено вплив світової фінансово-економічної кризи на стан фінансової системи України.

Мета статті. Метою статті є наукове дослідження проблемних питань розвитку фінансової системи України та пошук шляхів вдосконалення напрямків фінансової політики на державному рівні для її ефективної розбудови згідно із стандартами Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Фінансова система – сукупність фінансових операцій, які проводяться суб'єктами фінансової діяльності з використанням певного фінансово-кредитного механізму. Розгляд фінансової системи за складом суб'єктів передбачає визначення підсистем такої діяльності. Такими підсистемами є державні фінанси, фінанси недержавних підприємств і установ, фінанси громадян, фінанси спільних підприємств, фінанси закордонних юридичних і фізичних осіб та ін. В свою чергу, кожен із наведених елементів охоплює певний комплекс фінансових операцій. Зокрема, до складу державних фінансів входять державний бюджет, фінанси державних цільових фондів, державний кредит, фінанси державних підприємств і установ та ін. [3].

Для проведення всебічного аналізу в даному дослідженні фінансова система країни розглядається з усіх трьох боків - в інтеграційному поєднанні вище згадуваних аспектів, а також із оцінкою її підсистем (секторів), зокрема банківської та парабанківської, та розробкою пропозицій та рекомендацій для органів державної влади щодо напрямків реформування та розбудови ефективно працюючої національної фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток, підвищити прозорість та ефективність державного урядування у фінансовій сфері.

Так, історично склалося, що існуюча в Україні модель функціонування фінансової системи є банкоцентричною, вона є домінуючою серед інших сегментів (секторів) фінансової системи, і нестабільні явища в економіці передусім відображаються на ній. Так, найбільшими системними «тріхами», що мали значний вплив на функціонування банківської системи стали:

- різке зростання долі проблемних активів на балансах банків, зокрема частка проблемних (токсичних) кредитів наприкінці I кварталу 2015 року зросла із 12,9% до 24,7%;
- суттєвий відтік депозитних ресурсів: частка від'ємного відтоку депозитів у іноземній валюті за 2014 рік – I квартал 2015 становила 45,4%, а у за гривневими депозитами – 17,9%;
- введення жорстких адміністративних заходів (в т.ч. щодо зняття депозитів, валютно-обмінних операцій), що були запроваджені у зв'язку із розгортанням військового конфлікту та економічною кризою;
- висока доларизація кредитів та депозитів 55,9% та 53,4% відповідно станом на кінець I кварталу 2015 р.;
- незбалансована база активів та пасивів банків (співвідношення кредитів до депозитів сягало пікового значення 226,7% у 2009 р. та склало 158,8% на кінець I кварталу 2015 р.);
- з I кварталу 2014 року по II квартал 2015 року 47 банків було оголошено неплатоспроможними, з них зауважимо один системно важливий банк [1].

На сучасному етапі становлення українська фінансова система має ряд проблем, що перешкоджають та гальмують її розвиток: [4, с. 19]:

- по-перше, це відсутність системного підходу до реструктуризації, ефективності функціонування фінансової системи;
- по-друге, надто повільний темп реформ, нечітка визначеність з конкретним напрямом реформ;
- по-третє, недостатній рівень капіталізації банків України.

У зв'язку з кризовими явищами, у фінансовій сфері знову поживалися дискусії з приводу переважного характеру валютного курсу, коливання якого негативно впливають на іноземних інвесторів. Щоб запобігти краху національної валюти, держави вимушені підвищувати ставку відсотка, що, як правило, призводить до потрясінь на фондовому ринку, оскільки курси акцій і облігацій різко падають. Зміна ставки відсотка у бік підвищення негативно впливає на обсяги інвестицій [5, с. 29].

Фінансова система повинна бути гнучка, динамічна, саморегульована. Держава повинна знайти оптимальний підхід до реструктуризації, керувати розвитком і забезпечувати стабільність всієї системи. Нині ситуація ускладнюється різким зростанням цін на товари і послуги, видачею заборгованості населенню, що стало причиною чергової інфляції. На розвиток фінансової системи впливає також чимало факторів, які потрібно вирішувати, щоб не допустити застою і кризових явищ. Стратегія і тактика реформування фінансів має полягати у поступовій реструктуризації, яка передбачатиме подальшу трансформацію [2, с. 8].

Для покращення стану фінансової системи України необхідно переглянути ключові напрямки стабілізаційної політики: розвиток страхового механізму пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування для отримання вищої освіти. Це полегшить навантаження та сприятиме удосконаленню функціонування фінансової системи країни. Для зменшення заборгованості Україні слід поновити свій імідж та відновити довіру населення, емітуючи при цьому державні облігації з метою залучення додаткових коштів. Разом з тим у довгостроковій перспективі необхідно створити відповідні механізми, спрямовані на стимулювання розвитку фінансів домогосподарств, оскільки, як свідчить практика зарубіжних країн, домогосподарства посідають провідне місце у формуванні доходної частини бюджетів усіх рівнів.

Висновки. Фінансова сфера є однією з головних напрямів діяльності держави, яка дозволяє їй бути конкурентоспроможною у світовому просторі. Однак сучасний стан фінансової системи в Україні показав її негативні тенденції та виявив значний спектр проблем в цій галузі, які потребують негайного формування ефективних заходів щодо їх подолання. Наявність кризових явищ у фінансовій системі країни призвело до формування низького рівня фінансової безпеки України, що не дає їй можливості бути конкурентоспроможною на сучасному світовому ринку. Отже, проведений аналіз сучасного стану фінансової системи має практичну цінність щодо виявлення проблемних напрямків, які у подальших наукових дослідженнях можуть знайти методологічне вирішення.

Література

1. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>.
2. Луніна О. П. Проблеми і перспективи розвитку системи державних фінансів в Україні / О. П. Луніна // Фінанси України. – 2010. – №2. – С. 31-32.
3. Малютін О. К. Фінансова система та її значення в економічному розвитку України / О. К. Малютін // Фінанси України. – 2014. – № 4. – С. 97-100.
4. Полозенко Д. В. Фінансова система України і бюджетний процес: сутність та шляхи їх удосконалення / Д. В. Полозенко // Фінанси України. – 2011. – №11. – С. 18- 25.
5. Череп А. В. Особливості розвитку сучасної фінансової системи в ринкових умовах / А. В. Череп // Економіка та держава. – 2010. – №6. – С. 28-30.

Мартиненко О. О., Шуба М. В.
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Ефективний та динамічний перерозподіл грошового капіталу є запорукою розвитку фінансового сектору економіки країни. Розвиток фінансового сектору, підприємництва та конкурентного середовища в Україні зумовлюють перебудову всіх складових фінансового ринку. Важливого значення набуває діяльність фінансових посередників, передусім небанківських фінансових інститутів, які задовольняють потреби економічних суб'єктів шляхом надання широкого спектру вузькоспеціалізованих фінансових послуг.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю продовження досліджень діяльності небанківських фінансових установ як складової економіки України в умовах трансформації національного фінансового ринку.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить, що дослідженню та аналізу діяльності небанківських фінансових установ (НФУ) приділяється значна увага. Вагомий внесок у дослідження цього питання зроблено такими українськими вченими А. Б. Лобода, С. В. Науменкова, О. В. Тахтай, О. В. Чеберяко та інші.

Мета статті полягає у визначенні поточної ситуації на ринку небанківських фінансових установ України та виділенні перспектив розвитку даного сегменту фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу. В Україні фінансове посередництво представлене переважно банківськими установами, натомість інші фінансові інститути небанківського типу хоча й значно відстають у розвитку, проте надають широке коло фінансових послуг вузького напрямку, задовольняючи потреби учасників фінансового ринку.

Згідно ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також

інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, – інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг [1].

Діяльність вищезазначених фінансових посередників забезпечує ефективне розподілення фінансових активів від кредиторів до кредитоодержувачів. За відсутності небанківських фінансових посередників, економіка не може належним чином реалізувати свій потенціал. Небанківські фінансові установи, конкуруючи інколи з банківськими установами, акумулюють кошти індивідуальних інвесторів і вкладаючи їх в різні економічні проекти, забезпечують рівновагу на ринку капіталів шляхом погодження пропозиції та попиту на фінансові ресурси. Таким чином, окрім досягнення власних комерційних цілей, небанківські фінансові установи сприяють вирішенню загальноекономічних питань та економічному зростанню України загалом. На сьогодні банківська система в Україні значно випереджає розвиток небанківських фінансових посередників і за сумою активів, і за обсягом залучених фінансових ресурсів. Проте парабанківські фінансові інститути, надаючи певний спектр фінансових послуг, що не надаються банками відіграють важливу роль у функціонуванні фінансового ринку та економіки країни в цілому (рис. 1) [4].

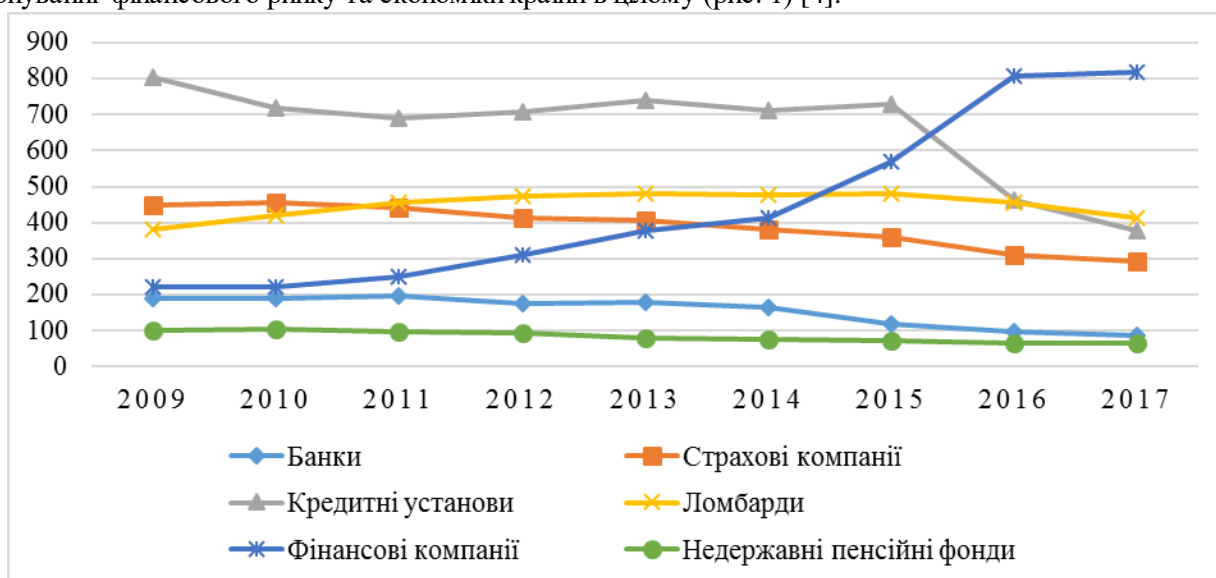

Рис. 1. Кількісні показники розвитку фінансового ринку України, кількість установ [5]

За 2017 рік найбільшу динаміку розвитку мали фінансові компанії. У цьому сегменті відбулося збільшення активів фінансових компаній на 10,5% (10 201,9 млн грн.), у той же час власний капітал також збільшився на 15,4% (3 505,6 млн грн.). Найбільше збільшення обсягів надання фінансових послуг відбулося по таким видам:

- операції з обміну валют в 72 рази (29 762,1 млн грн.);
- надання коштів у позику, в т. ч. на умовах фінансового кредиту – на 365,8% (21 157,5 млн грн.);
- надання гарантій та поручительств – на 178,1% (3 493,5 млн грн.) [5].

У Європейському Союзі та США небанківські фінансові установи складають переважну частину фінансового сектору. Досвід України за останні роки показує що, фінансові системи, які базуються на банківському фінансуванні, є вразливими до криз. Це має реальні наслідки для здатності малого бізнесу та споживачів здійснювати запозичення [2].

Зараз ми маємо можливість спостерігати, наскільки змінилась структура фінансового сектору України. Скорочення кількості банків супроводжувалося зменшенням їх мережі майже на третину. Це, у свою чергу, супроводжувалося бурхливим зростанням кількості (майже на 1 тис. за три роки) небанківських фінансових установ. Відбувалося зростання і обсягів кредитування, яке ці установи надають населенню нашої країни. Зараз великим попитом користуються ломбарди та компанії, які видають «кредити до зарплати». Такий вид кредитування є відносно новим феноменом для України, але вони швидко завойовують свою частку ринку та визнання клієнтів. Такі кредити – без застави, без вимоги надання підтверджувальних документів, з високими процентними ставками – надаються он-лайн та через розгалужену мережу фінансових компаній [5].

Попри досить інтенсивне формування, небанківський фінансовий сектор нині ще не став головним і зручним механізмом забезпечення реального сектору економіки необхідними фінансовими ресурсами. Він перебуває на початковому етапі становлення, його розвиток є повільним, інколи навіть хаотичним, саме тому актуальним є подальше дослідження його правової сутності, діяльності, функцій, які він виконує в економіці держави тощо.

Для мінімізації ризиків, що можуть стати наслідком недостатньої стійкості, прозорості й конкурентоспроможності небанківського фінансового сектору, необхідно зміцнити інституційну та фінансову спроможність органів, що здійснюють державне регулювання ринку фінансових послуг, а також створити ефективну систему запобігання злочинам, учиненим у сфері діяльності небанківських фінансових установ.

Державна політика у сфері небанківського фінансового сектору має бути спрямована на: створення системи ідентифікації ризиків, проведення моніторингу та поточного аналізу ринку фінансових послуг з метою своєчасного вжиття запобіжних заходів до забезпечення фінансової безпеки; посилення прозорості й відкритості в діяльності фінансових установ й органу, який здійснює державне регулювання та нагляд за такими установами; підвищення платоспроможності, фінансової стійкості небанківських фінансових установ; забезпечення належного захисту споживачів небанківських фінансових послуг; запобігання використанню небанківських фінансових установ для непродуктивного виведення капіталу за кордон [3].

Висновки. Таким чином, з огляду на світові тенденції, завданням подальшого розвитку системи регулювання ринків небанківських фінансових послуг в Україні є підвищення рівня прозорості, капіталізації та ліквідності; вдосконалення їх нормативно-правового забезпечення. Державне регулювання цих ринків вимагає посилення координації зусиль законодавчої, виконавчої влади та комерційних підприємницьких структур, спрямованих як на створення умов для реалізації наявного економічного потенціалу ринків небанківських фінансових послуг, так і на формування передумов їх зростання.

Література

1. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» / Відомості Верховної Ради, 2002, № 1, ст. 1 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
2. Науменкова С. В. Зарубіжний досвід організації систем регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ / С. В. Науменкова // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 20-27.
3. Тахтай О. В. Становлення та розвиток механізму державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ в Україні / О. В. Тахтай // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ, 2016. – № 2. – С. 273-283.
4. Чеберяко О. В. Особливості державного регулювання діяльності фінансових посередників в Україні / О. В. Чеберяко, А. Б. Лобода // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2014. – № 1 (154). – С. 33-39.
5. Небанківські фінансові установи [Електронний ресурс]. – FinPost. – Режим доступу до ресурсу: <https://finpost.com.ua/news/3583>.

Нечипорук І. О., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Актуальність теми. Безготівкові розрахунки набувають особливої актуальності в умовах переходу до ринкової економіки, оскільки дозволяють помітно збільшити ефективність банківської діяльності та знизити до мінімуму витрати на банківські операції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням фінансового ринку та його складових, зокрема сутності, проблемам здійснення та розвитку безготівкових розрахунків, присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: Б. Івасів, Д. Коваленко, Т. Куриленко, І. Косарева, К. Ларіонова, І. Михайловська, М. Ніконова, О. Подцерковний, Н. Сарматичька та багато інших.

Метою статті є визначення та дослідження особливостей безготівкових розрахунків, основних проблем організації безготівкових розрахунків на підприємствах України, а також знаходження шляхів їх удосконалення та розвитку.

Виклад основного матеріалу. Одними із базових засобів розрахунку між організаціями, підприємствами і установами є безготівкові грошові кошти. Безготівкові розрахунки – розрахунки, що

проводяться без участі готівки, тобто у сфері безготівкового обігу. Саме вони дають можливість зменшити обсяг готівкових грошових коштів, які знаходяться у використанні країною і визначають частку ризику під час здійснення покупки.

Визначення структурно-функціональних компонентів системи безготівкових розрахунків на сьогоднішній день займає чільне місце. Для того аби повноцінно володіти інформацією про безготівкові рахунки важливо знати взаємозв'язки між структурними компонентами системи безготівкових розрахунків можна зобразити у вигляді рис. (1).

Рис.1. Система безготівкових розрахунків [1; 2]

Система безготівкових розрахунків має бути найтіснішим чином пов'язана з реальним товарним оборотом. Тільки за такої умови забезпечуватиметься безперебійний кругообіг коштів господарських суб'єктів і, як результат, розвиватиметься та якісно вдосконалюватиметься виробництво [1, с. 986].

Зазначимо, що структура безготівкових розрахунків в Україні: 125,2 млн – фізичні особи; 2 млн – суб'єкти господарювання. Загальна кількість відкритих рахунків клієнтів на звітну дату склала 159,5 млн, у тому числі: поточних – 98,4 млн (61,7 % від загальної кількості рахунків, відкритих у банках), вкладних (депозитних) – 61,1 млн (38,3 %) [3, с. 125].

Безготівкові розрахунки в господарському обороті України існують у таких формах розрахункових документів: платіжними дорученнями; платіжними вимогами-дорученнями; чеками; акредитивами; векселями; платіжними вимогами; інкасовими дорученнями (розпорядженнями).

Стратегія переходу на безготівкові розрахунки в Україні стоїть у пріоритеті, і як показує практика європейських країн, саме ця стратегія допомагає здійснити ряд найважливіших завдань для підвищення ефективності всієї фінансової системи.

Так, законом № 5284-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо функціонування платіжних систем і розвитку безготівкових розрахунків» НБУ сподівається заохочувати українців переходити на більш практичний метод розрахунків – безготівковий, використовувати пластикові картки та менше користуватися готівкою [3, с. 126].

Серед іншого, закон дозволяє НБУ обмежувати суму оплати готівкою, а також вводить поняття «електронних грошей». Закон дозволяє НБУ створити так званий центральний процесинговий центр-диспетчерську, де будуть оброблятися дані будь-якої операції, яка буде відбуватися за допомогою платіжної картки. В цей же центр будуть стікатися і комісійні за таку роботу [4].

Перехід України на розрахунки з використанням пластикових карток є необхідною умовою розвитку економіки нашої країни. У світовій практиці вже досить довго вдало використовується даний вид платіжних інструментів і в даний час йде процес пошуку нових типів платіжних систем, які максимально задовольняли б усі сторони, що беруть участь у грошовому обігу.

Негативний стан національної економіки України пов'язаний змінами механізмів безготівкового грошового обігу. Хронічні, а часто й безнадійні, неплатежі – характерна риса діючої системи безготівкових розрахунків. Паралельною формою взаємовідносин між постачальниками, виробниками та покупцями продукції постає натуральний обмін між виробниками (бартер). Зрозуміло, що при бартері нові надходження не надходять, а відбувається обмін між виробниками. Успішне здійснення економічних реформ неможливе поза становленням впорядкованої, ефективно і синхронно діючої системи безготівкових розрахунків.

Нормалізація системи безготівкових розрахунків сприятиме становленню нормальних ринкових відносин. Проблема органічного зв'язку системи безготівкових розрахунків з ринковим середовищем, що формуються у вітчизняному народному господарстві, набуває сьогодні особливої актуальності.

Безготівкові розрахунки в господарському обороті України здійснюються за допомогою інструкції Національного банку, яка розроблена згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», іншими законодавчими актами України та нормативними актами Національного банку України. Інструкція виділяє основні заходи організації безготівкових розрахунків у національній валюті України, їх форми, стандарти документів та порядок їх обігу, що входять в оборот України [5; 6].

Розрахункові відносини між суб'єктами підприємницької діяльності в Україні стоять в пріоритеті, тому що економіка в цілому перебуває у фазі становлення, саме тому потрібно зараз створити правильні основи безготівкових грошових коштів, вибрати основні шляхи їх розвитку так привести у відповідність до нових умов розвитку правову базу.

Основні шляхи удосконалення та вирішення проблем розвитку безготівкових грошових коштів є: збільшення довіри з боку населення до банківської системи, що була втрачена через фінансово-економічну кризу; запровадження страхування ризиків власників платіжних карток від несанкціонованого втручання та непередбаченого використання.

Висновки. Таким чином, ефективне функціонування економіки України залежить від загальної системи розрахунків між суб'єктами господарської діяльності, так як безготівкові розрахунки займають вагомe місце в забезпеченні надійності та своєчасності платежів. Тому потрібний контроль за станом розрахунків, законністю проведення грошових операцій, правильним оформленням розрахункових документів та вчасністю їх проходження.

Література

1. Михайловська І. М. Гроші та кредит : навчальний посібник / І. М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. – Львів : Новий Світ, 2007. – 432 с.
2. Подцерковний О. П. Грошові зобов'язання господарського характеру: проблеми теорії і практики : монографія / О. П. Подцерковний. – К. : «Юстінан», 2007. – 424 с.
3. Косарева І. П. Особливості розвитку системи безготівкових розрахунків в Україні / І. П. Косарева, Н. В. Бондаренко, Н. В. Сарматичка // Бізнесінформ. – 2012. – № 1. – С. 125-129.
4. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах : Постановою Правління НБУ від 12 лист. 2003 р. № 492 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність». Редакція від 01.01.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
6. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Правління НБУ від 21 січня 2004 р. № 22 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

Пащенко В. Ю., Марченко Н. А.
Чернігівський національний технологічний університет,
м. Чернігів

ОБЛІГАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ

Актуальність дослідження. Випуск облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) являє собою один із шляхів вирішення проблеми фінансування дефіциту бюджету. Кошти, отримані від випуску ОВДП

направляються в загальний державний бюджет, а тому випуск таких цінних паперів дає можливість державі зменшити розмір дефіциту, що є важливим аспектом для діяльності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досі в сфері розвитку ринку державних публікацій присвячували своїй роботі О. Д. Василюк, А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, А. І. Даниленка, А. О. Єпіфанова, О. Д. Заруби, В. І. Кравченка, І. І. Лукінова, А. М. Мороза, В. П. Москаленка, Г. О. П'ятаченка, М. І. Савлука, І. В. Сало, В. М. Суторміної, Ю. В. Тимошенко та інших.

Мета статті. Дослідження є розкриття ролі ОВДП у фінансуванні дефіциту державного бюджету та особливостей їх обігу на фінансовому ринку України за останні роки.

Виклад основного матеріалу. В економіці України важливу роль мають облігації внутрішньої державної позики, які виконують багато економічних функцій.

Завдяки високій ліквідності, низькому рівню ризиків та широкому спектру застосування, ОВДП вважаються найнадійнішим фінансовим інструментом для приватних та корпоративних інвесторів.

Облігації внутрішньої державної позики випускаються Міністерством фінансів України з метою фінансування дефіциту державного бюджету. Обсяги випуску ОВДП встановлюються постановою Кабінету міністрів відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондову біржу».

Кожен випуск державних облігацій має свій унікальний номер (міжнародний ідентифікаційний код цінного паперу – код ISIN), що складається з 12 символів (букв та цифр). Всі випущені в Україні цінні папери починаються з абрєвіатури «UA», як приналежність певній країні. У Біржовому списку стосовно кожного цінного паперу вказується не лише його код ISIN, а й тїкер, який складається лише з 6 символів коду ISIN.

Ефективність інвестицій на ринку ОВДП значною мірою залежить від вміння інвестора прогнозувати їх ціну на наступних торгах.

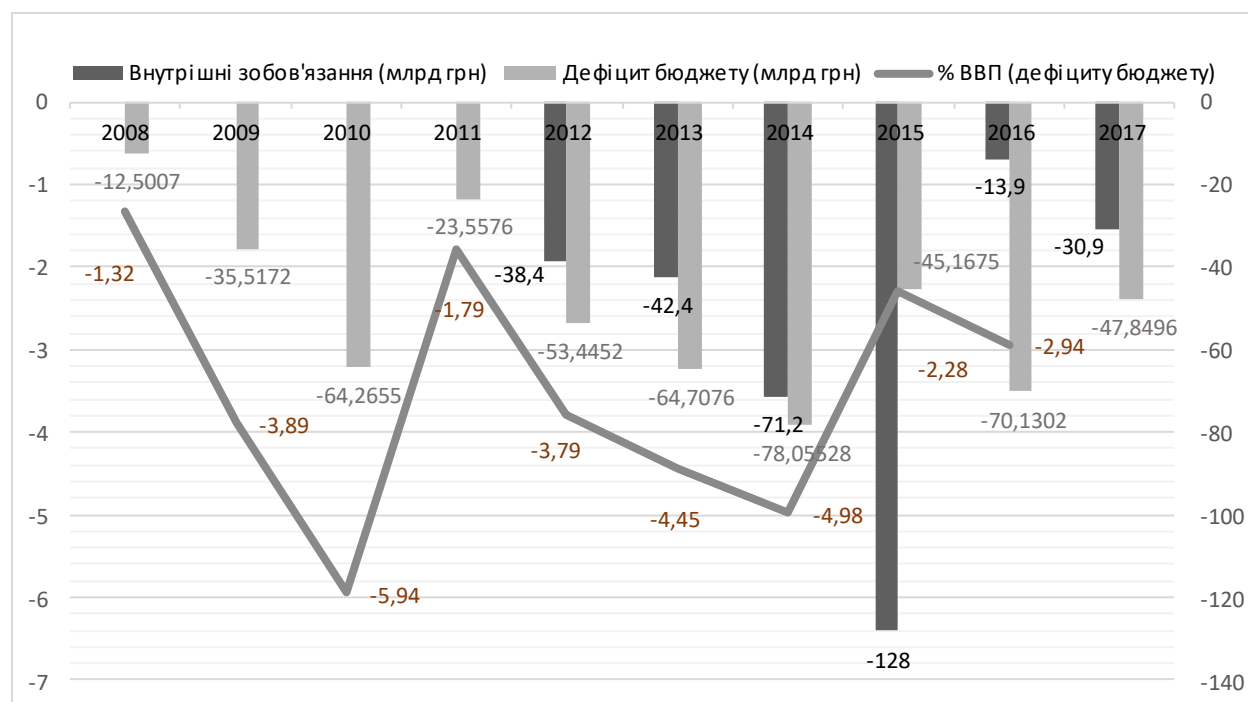
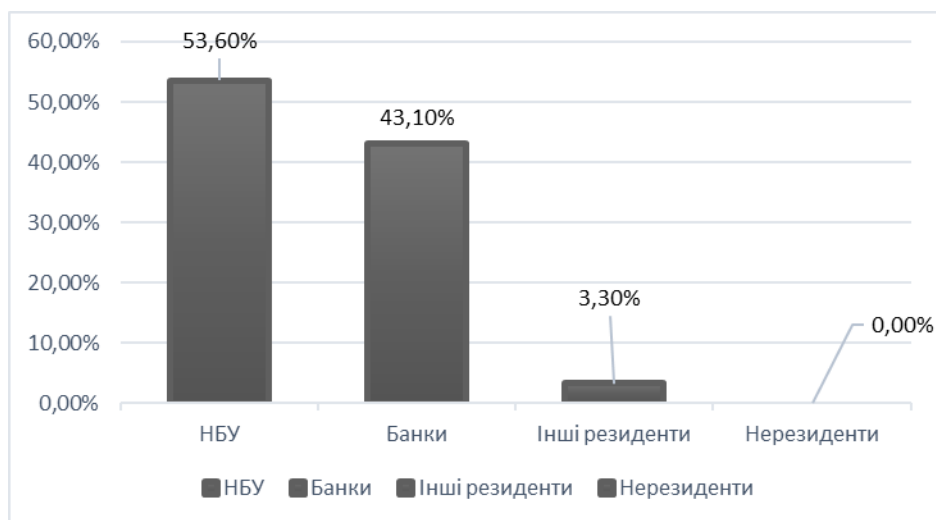

Рис. 1. Показники державного бюджету України протягом 2012-2017рр. [6]

Популярність ОВДП серед фізичних осіб пов'язана зі зниженням ставок за банківськими депозитами.

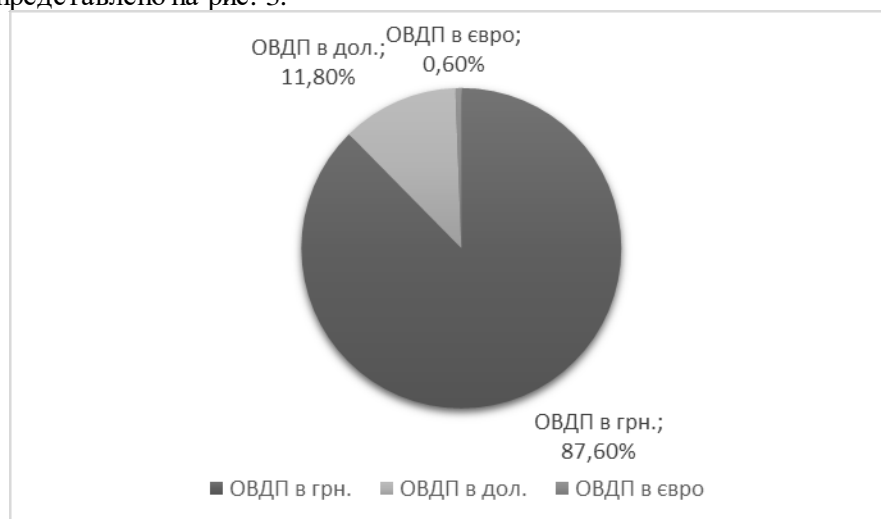
Також обсяг вкладень фізичних осіб в ці державні папери з 2017 по 2018 рр. виріс більш ніж в 10 разів: з 104 млн грн на 3 січня 2017 року до 1,4 млрд грн на 3 січня 2018 року. [3]

Структура власників ОВДП за 2017 рік представлена на рис. 2.

Рис. 2. Структура власників ОВДП за 2017 рік [1]

У 2017 році спостерігався підвищений інтерес до придбання ОВДП серед фізичних осіб та нерезидентів, але основна частина знаходиться у власності НБУ – 53,6 %. Серед банків, найбільшими власниками залишаються державні банки. За повідомленням FinClub найбільшим покупцем облігацій внутрішньої державної позики став «ОщадБанк». Структуру ОВДП в обігу на фінансовому ринку України за 2017 рік представлено на рис. 3.

Рис. 3. Структура ОВДП в обігу за 2017 рік [1]

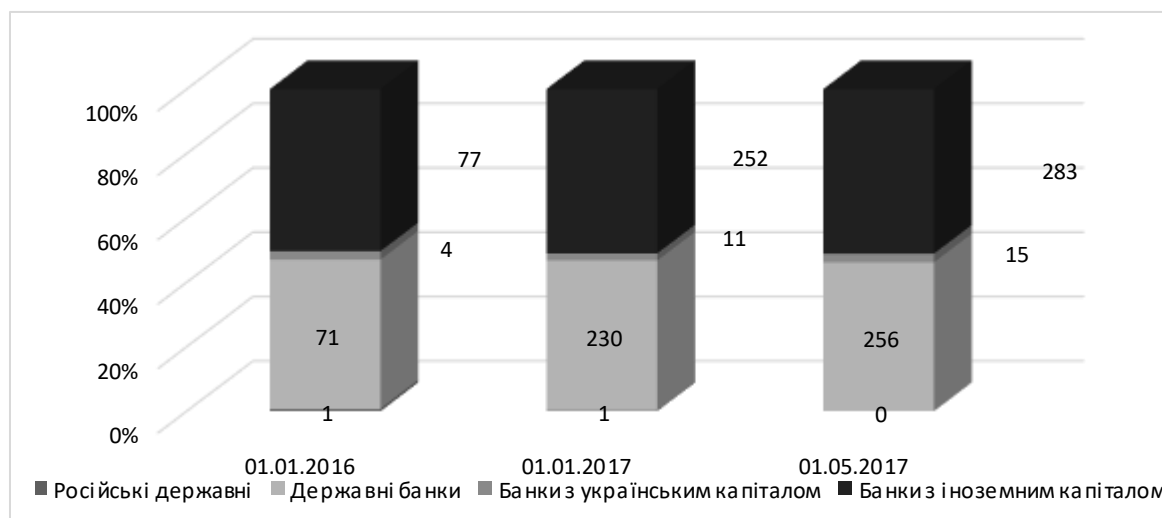
За даними сайту Міністерства фінансів України за 2017 рік на аукціоні з розміщення облігацій внутрішніх державних позик залучено до державного бюджету 27,697 млрд грн. і 1,382 млрд дол., а станом на 6 березня 2018 року залучено до державного бюджету 1,2 млрд грн., що на 26,497 млрд грн менше ніж у минулому році.

За даними Мінфіну за 2017 рік продало річні, валютні ОВДП на 378,46 млн дол. під 5 % річних і дворічні облігації на 23,63 млн дол. за ставкою 5,4 % річних.

Після місяця без залучень гривневих коштів Мінфін на початку березня 2018 року підвищив ставки ОВДП 3-місячних та 11-місячних інструментів. Було розміщено облігації в єдиній європейській валюті на суму 90 млн євро. За підсумками аукціону їх розміщення дозволило Мінфіну зменшити відставання від плану з фінансового бюджету за борговими операціями.

Наразі все більше інвесторів цікавиться гривневими паперами. Це пов'язано зі зниженням ставок за банківськими депозитами та відсутністю податку на прибуток при покупці ОВДП. Від початку року обсяг гривневих ОВДП у портфелі нерезидентів зріс більш ніж у 2,5 рази – з 5,1 млрд грн до 13,1 млрд грн [4].

На рисунку 4 прослідковується значне зростання ОВДП з 2016 року.

Рис. 4. Вкладення в ОВДП (01.01.16-01.05.17) [5]

Зростання ОВДП дає змогу залучити більше коштів нерезидентів та знизити вартість запозичень. Однак, проблемами розвитку сучасного ринку ОВДП в Україні є:

- недосконале законодавче регулювання;
- незавершеність інфраструктурної побудови вітчизняного фінансового ринку;
- вузький спектр інструментів ринку ОВДП і недостатність інформації про їх емісію та переваги;
- низька довіра населення до ОВДП та грамотність поведінки на фінансовому ринку.

Висновки. Перспективи використання ОВДП в Україні будуть залежати від активності потенційних інвесторів. Необхідно підвищити ефективність діяльності Міністерства фінансів України та Національного банку на ринку ОВДП, а також використання досвіду міжнародної діяльності.

Для формування ефективного ринку ОВДП необхідно:

- здійснювати постійну перевірку динаміки ринку цінних паперів та інших елементів фінансового ринку;
- узгоджувати політику у сфері формування прибутковості державних цінних паперів із загальними тенденціями, які формуються на фінансовому ринку України;
- максимально гармонізувати економічні інтереси інвесторів та держави на ринку державних цінних паперів;
- своєчасно вживати заходів з узгодження динаміки ринку державних облігацій та фінансового ринку в цілому.

Література

1. Державний борг і ринок ОВДП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://medium.com/@ICU_UA/1c5f899b6383
2. Ощадбанк став найбільшим покупцем ОВДП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/02/1/633653/>
3. ОВДП або депозити. На чому можна більше заробити [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2018/01/18/31858398/>
4. НБУ вважає низьким ризик послаблення стійкості економіки через приплив зовнішнього капіталу в ОВДП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/economic/488904.html>
5. Дороге задоволення: чи перейде банківська система від очищення до розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/08/9/627779/>
6. Показники державного бюджету України складені автором на підставі даних Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Поліщук І. І., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТ

Актуальність дослідження. Сучасні умови розвитку глобалізації ринкових відносин в Україні зумовлюють необхідність зміцнення грошово-кредитної системи, підвищення ефективності використання

інструментів монетарної політики з метою посилення їхнього впливу на структуру перебудови та подальший розвиток економіки. Поєднання фінансів, банківської справи, інформаційних технологій та загальної комп'ютеризації сприяє появі нових фінансових інструментів і форм розрахунків.

Так, з'явився аналог традиційних валют – криптовалюта. Про криптовалюту на сьогоднішній день чув кожен, її обговорюють на кожному кроці, однак лише одиниці знають справжню сутність даного поняття. Дехто вважає криптовалюту революційним трендом на фінансовому ринку, а інші – глобальним фінансовим міхуром, який в подальшому лопне.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема сутності та розвитку криптовалют, їх видів, переваг та недоліків присвячені праці К. Ворони, Є. Галушки, М. Куцевола, М. Ліхачова, І. Лубенця, О. Пакона, О. Шевченко-Наумової та ін. Однак, проблематика дослідження механізму функціонування криптовалют в Україні залишається недостатньо вивченою вітчизняними вченими. Окремого дослідження вимагають особливості та тенденції розвитку топ цифрових валют, які щороку зазнають суттєвих змін.

Метою статті є визначення сучасних тенденцій розвитку криптовалют у світі загалом і в Україні зокрема, основних переваг та недоліків цифрових валют.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з існуючих визначень, криптовалюта – це цифрова валюта, одиниця якої монета. Монета захищена від підробки, тому що являє собою зашифровану інформацію, скопіювати яку неможливо. Криптовалюта – це швидка і надійна система платежів та грошових переказів, заснована на новітніх технологіях і не підконтрольна жодному уряду.

Так, термін «криптовалюта» (crypto currency) існує з 2011 року завдяки американському журналі Forbes, хоча фактично перша така валюта – біткоїни – була випущена в 2009 році.

Біткоїни діляться на дробові частини, мінімальна з яких складає 0,00000001 біткоїна. Мінімальну одиницю біткоїнів часто називають Сатоші – на честь засновника цієї криптовалюти. Таким чином, 1 біткоїн = 100 млн Сатоші. У 2011 році американська компанія випустила готівкові біткоїни у вигляді монет декількох номіналів і позолочених злитків, які стали предметом колекціонування і сьогодні мають велику інвестиційну цінність [1].

В Україні біткоїни ще не отримав широкого поширення, хоча в інтернет-сфері використовується досить активно. У нашій країні досить проблематично використовувати дану валюту в повсякденній діяльності, оскільки неможливо оплачувати нею товари чи послуги. Лише одиниці українських онлайн-магазинів і підприємств вказують на своїх сайтах про те, що приймають криптовалюту як форму оплати.

В цілому криптовалюти у нашій державі не регламентуються жодним законом, а тому не можуть бути визнані грошима, вони не мають прив'язки до грошової одиниці, вони не можуть бути визнані валютою (валютною цінністю), вони не є засобами платежу [2].

Незважаючи на все це, Україна входить у топ-5 країн світу за кількістю користувачів різними біткоїн-гаманцями. Причиною цього є факт значної популярності біткоїнів серед українських ІТ-фахівців, які активно інвестують у дану валюту [3]. У 2016 році юридична компанія «Axon Partners» стала першою українською компанією, що внесла біткоїни в свій статутний капітал [4].

Криптовалюта емітується в мережі і не може бути пов'язана ні з будь-якою державною валютною системою, ні з будь-якою звичайною валютою. В основі криптовалюти лежить система блокчейн – розподілена база даних. Створюється вона за допомогою електронних обчислень і являє собою код. Процес створення коду називається Майнінг, який відбувається в різних місцях світу, на великій кількості комп'ютерів. Люди, які займаються Майнінгом, називаються Майнери. Вони підтримують функціонування платіжної системи, підтверджують транзакції та зберігають консенсус про незмінний стан всієї мережі. В якості нагороди вони отримують біткоїни.

Криптовалюта має свої переваги та недоліки через свої властивості та особливості.

Переваги криптовалюти можна виділити наступні [1; 5]:

- відкритий код алгоритму, який дозволяє добувати її кожному бажаючому;
- децентралізований характер, відсутність контролю за транзакціями і платежами;
- відсутність єдиного цифрового банку;
- інформація про власника криптогаманця відсутня;
- захищена від інфляції, оскільки процедура емісії запрограмована на зменшення кількості віртуальних грошей в обороті.

Недоліки криптовалюти:

- відсутність гарантій збереження електронних криптогаманців;
- постійно зростаюча тенденція мінливості ціни через специфіку використання;
- якщо втрачає пароль до криптогаманця, то і втрачає криптомонети;
- якщо підвищується рівень складності, тоді стає нерентабельним Майнінг криптомонет на обладнанні окремих користувачів.

Станом на 30 січня 2018 року ринкова капіталізація криптовалют у світі становила 538,4 млрд доларів, при цьому 80% цієї суми припадає на топ-10 лідерів рейтингу цифрових валют.

Перше місце в рейтингу посідає Bitcoin, який з'явився в 2009 році, його капіталізація становить 137,5 млрд доларів. Минулого року Bitcoin розколовся на Bitcoin і Bitcoin Cash, який зараз посідає 4-ту позицію в рейтингу.

На другому місці Ethereum або «валюта розумних контрактів» (працює за чітко прописаною програмою без можливості втручання або шахрайства). Вона була створена в 2015 році, сьогодні її капіталізація становить 81,9 млрд доларів.

Вартість біткоїнів на українському ринку становить в межах 26995 грн (на UTBS) – 27980 грн (на Finance.ua) за біткоїн. За рік спостерігалася наступна динаміка курсів даної валюти: максимальний показник курсу становив 34000 грн., а мінімальний – 27555 грн [3].

Ripple посідає третє місце (31,6 млрд доларів). Ця криптовалюта з'явилася в 2012 році й орієнтована на операції з обміном валют без зворотних платежів.

На п'ятому місці – EOS із 9 млрд доларів капіталізації. Нижче – Litecoin, валюта альтернативна Bitcoin. Може використовуватися для обміну на нього або звичайні гроші в обмінниках, а також для електронної оплати товарів або послуг у продавців.

Капіталізація Stellar становить 7,2 млрд доларів і це ставить криптовалюту на 7-ме місце. Платформа з'явилася як відгалуження від системи Ripple. Цифрова валюта Neo, яка посідає восьме місце. Замикають топ-10 валют Dash і TRON [6].

Варто зазначити, що попри всі переваги та різноманітність поширення криптовалют у світі їх перспективи достатньо неоднозначні. Одні країни регламентують цю валюту на законодавчому рівні та стимулюють її обіг, інші ж навпаки – забороняють її використання або вносять істотні обмеження щодо обліку цієї валюти.

Висновки. Таким чином, криптовалюта багато в чому залежить від спекулятивних настроїв учасників, та й від багато інших чинників. Щоб прогнозувати щось на майбутнє, потрібно досить глибоко аналізувати і розуміти закони криптосвіту. Виходячи зі змін, які відбувалися і відбуваються в даний момент у світі та в Україні зокрема, можна зробити висновок, що у найближчі роки відбудуться суттєві зміни у сфері криптовалют.

Література

1. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоїна: українські реалії використання крипто валют [Електронний ресурс] / М. Ліхачов // Forbes Україна. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1428255-skromnacharivnist-bitkoina-ukra>.

2. Ворона К. О. Криптовалюта в українському законодавчому вимірі / К. О. Ворона // Модернізація фінансово-кредитної системи України: виклики глобалізації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (20 березня 2018 року). – Кривий Ріг : ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського, 2018. – 636 с.

3. Bitcoin: як в Україні використовують криптовалюту [Електронний ресурс] // Конкурент – ділове інтернет-видання Волині. – Режим доступу: <http://konkurent.in.ua/news/golovna/12240/bitcoin-yak-v-ukrayinivikoristovuyut-kriptovalyutu.html>.

4. У Відні відкрився перший у світі біткоїн-банк [Електронний ресурс] // Конкурент – ділове інтернет-видання Волині. – Режим доступу: <https://konkurent.in.ua/news/svit/11839/u-vidni-vidkrivsyu-pershij-u-svitibitkojnbank.html>.

5. Галушка Є. О. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку / Є. О. Галушка, О. Д. Пакон // Молодий вчений. – 2017. – № 4 (44). – С. 634–637.

6. Топ – 10 найпопулярніших криптовалют у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2018/02/05/infografika/finansy/top-10-najpopularnishyh-kryptovalyut-sviti>.

Свідзінська Т. О., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОЦІНЮВАННЯ КРАЇН СВІТУ ЗА ІНДЕКСОМ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Актуальність дослідження. Міжнародна конкурентоспроможність країни – це здатність держави створювати таке національне бізнес-середовище, в якому вітчизняні виробники розвивають свої конкурентні переваги, займають стійкі позиції на певних сегментах світового ринку, завдяки потужному економічному потенціалу, що забезпечує економічне зростання економіки на інноваційній основі. Індекс глобальної конкурентоспроможності вимірює конкурентоспроможність у 12 сферах (в т.ч. й у розвитку фінансових ринків) та узагальнює їх у єдиний показник, що відображає загальну конкурентоспроможність економіки. Саме на фінансовому ринку відбувається перелив коштів від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому кошти спрямовуються від тих, хто не може їх ефективно використати, до тих, хто

використовує їх продуктивно. Знання суті, різновидів, функціональних особливостей, інституційного складу та підходів до регулювання фінансового ринку потенційно уможлиблює підвищення ефективності ринку. Тому набуває все більшого значення й актуальності дослідження динаміки розвитку фінансового ринку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні на дослідження проблем конкурентоспроможності спрямовані зусилля багатьох провідних українських вчених, зокрема праці Б. Гаврилишина, В. Гейця, М. Згуровського, І. Крючкової, К. Мамченко, К. Носової та інших. Дослідженням розвитку фінансового ринку присвячено велику кількість наукових праць вітчизняних учених-економістів, таких як: О. Абакуменко, Г. Азаренкова, О. Барановський, О. Вовчак, С. Єгоричева, В. Корнєєв, та інші.

Мета статті. Метою статті є дослідження та виявлення тенденцій конкурентоспроможності України, а також визначення негативних і позитивних напрямів розвитку вітчизняного фінансового ринку в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Цивілізаційний розвиток засвідчує, що найефективнішою формою організації соціально-економічного життя суспільства є ринкова економіка, функціонування якої ґрунтується на тому, що питання господарського життя вирішуються через взаємодію попиту і пропозиції на різноманітних ринках. Фінансовий ринок – це система економічно-правових відносин між інститутами, що діють в певному економічному просторі, з приводу купівлі-продажу фінансових ресурсів, уречевлених у відповідних фінансових активах.

Зазначимо, що фінансовий ринок повинен розглядатись як самостійна підсистема функціонуючої економічної системи, яка включає відносини з приводу купівлі-продажу фінансових ресурсів, що впливають на власність, розподіл, споживання, а отже й на конкретизацію форм організації даного ринку. Це ринок, який відрізняється від усіх інших (товарних) ринків особливим характером товару, який обертається на ньому, що визначає специфічний склад учасників даного ринку, його місце в економічній системі, порядок функціонування, правила та принципи регулювання. Виконуючи важливу роль в розвитку вітчизняної економіки, фінансовий ринок створює умови для залучення та ефективного використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, населення та держави, що, в свою чергу, уможлиблює обслуговування процесу суспільного відтворення в державі, формування та забезпечення фінансових відносин у всьому різноманітті їх проявів. За всього розмаїття ринків і пропонуванних ресурсів особливо важливим є стан розвитку фінансового ринку, який безпосередньо відображає ефективність функціонування всіх інших ринків та найбільшою мірою визначає рівень розвитку економічної системи держави.

Так, Дж. Сакс, визнаний у світі економіст, наголошує, що конкурентоспроможність країни визначається наявністю в країні здорового ринку, чинників виробництва та інших характеристик, які формують потенціал для досягнення стабільного економічного зростання. Здорова економіка має бути підкріплена зростанням ділової активності, керована законом та стабільно працюючими ринками [1].

Провідними світовими організаціями, які формують базові індекси та визначають місце країни в їх рейтингу, є: Всесвітній економічний форум – Індекс глобальної конкурентоспроможності та the Heritage Foundation & the Wall Street Journal – Індекс економічної свободи. Індекс глобальної конкурентоспроможності є метою масштабного наукового дослідження, що проводиться Всесвітнім економічним форумом. Результатом цього дослідження є рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Так, за період з 2010 року по 2018 рік Україна за показником економічної конкурентоспроможності займала позиції, що представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Позиція України у глобальному рейтингу конкурентоспроможності за 2010–2018 рр.

Місце України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності	2010-2011рр. (з 139 країн)	2011-2012рр. (з 142 країн)	2012-2013рр. (з 144 країн)	2013-2014рр. (з 148 країн)	2014-2015рр. (з 144 країн)	2015-2016рр. (з 140 країн)	2016-2017рр. (з 138 країн)	2017-2018рр. (з 137 країн)
Україна	89	82↑	73↑	84↓	76↑	79↓	85↓	81↑

Джерело: складено авторами на основі джерел [2, 3]

Отже, Україна у 2017 році посіла 81-е місце серед 137 країн світу, покращивши свої позиції на чотири пункти.

Дослідники рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності дають оцінку широкому спектру чинників, серед яких ретельно оцінюються показники, що характеризують розвиток фінансового ринку країни, а саме: доступність фінансових послуг; фінансування через місцевий ринок капіталу; простота доступу до кредитів; наявність венчурного капіталу; міцність банків; регулювання фондових бірж. Аналіз динаміки основних складових розвитку фінансового ринку України в системі оцінки індексу глобальної конкурентоспроможності країни протягом 2010-2015 рр. наведений у табл. 2.

Серед складових, що характеризують розвиток фінансового ринку України (у 2017 році країна посіла 120-е місце серед 137 країн світу, покращивши свою позицію за цим показником на 10 пунктів) позитивну динаміку у 2017 році проявили такі показники, як фінансування через місцевий ринок капіталу, що позиціонерно покращився на 13 пунктів; простота доступу до кредитів, що позиціонерно покращився на 9 пунктів; наявність венчурного капіталу, що позиціонерно покращився на 5 пунктів; міцність банків, що позиціонерно покращився на 3 пунктів; регулювання фондових бірж, що позиціонерно покращився на 3 пунктів.

Таблиця 2

Динаміка позицій України за розвитком фінансового ринку у період з 2010 року по 2018 рік

Позиції України за розвитком фінансового ринку	Місце у рейтингу							
	2010-2011рр. (з 139 країн)	2011-2012рр. (з 142 країн)	2012-2013рр. (з 144 країн)	2013-2014рр. (з 148 країн)	2014-2015рр. (з 144 країн)	2015-2016рр. (з 140 країн)	2016-2017рр. (з 138 країн)	2017-2018рр. (з 137 країн)
Розвиток фінансового ринку	119	116↑	114↑	117↓	107↑	121↓	130↓	120↑
Ефективність	-	-	-	-	109	113↓	124↓	118↑
- доступність фінансових послуг	-	-	-	-	123	123	116↑	120↓
- фінансування через місцевий ринок капіталу	-	-	-	-	108	118↓	127↓	114↑
- простота доступу до кредитів	-	-	-	-	87	87	112↓	103↑
- наявність венчурного капіталу	-	-	-	-	97	102↓	123↓	118↑
Надійність і довіра	-	-	-	-	100	120↓	128↓	123↑
- міцність банків	-	-	-	-	138	140↓	138↑	135↑
- регулювання фондових бірж	-	-	-	-	127	135↓	137↓	134↑

Джерело: складено авторами на основі джерел [2, 3]

Отже, сучасний фінансовий ринок України проявив свою нестійкість до впливу як зовнішніх (світова фінансово-економічна криза 2008 р.), так і внутрішніх чинників (втрата частини території та військовий конфлікт 2014–2015 рр.). У Програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року систематизовано проблеми розвитку фінансового ринку протягом 2009–2014 р.: його дискретний та непропорційний характер, який відображався у зростанні випереджаючими темпами банківського сектору порівняно з іншими секторами фінансового ринку, недосконалість законодавства щодо пруденційного нагляду, поява великої кількості «фінансових пірамід», що поглибило кризу недовіри до фінансових інституцій. Найвний військовий конфлікт викликав скорочення економічної активності, що зумовило девальвацію національної валюти та прискорення інфляції, погіршення рівня якості кредитних портфелів банківської системи, підвищення рівня збитковості фінансових установ [4].

Висновки. Стан сучасного фінансового ринку України характеризується низкою системних проблем, які негативно впливають на національне господарство, можливості зростання реального сектору економіки, а також на здатність повноцінно інтегруватись у світовий фінансовий простір. Для їх подолання необхідно: реформувати українське законодавство щодо регулювання фінансового ринку за рахунок залучення досвіду та практики реалізації правових актів за світовими стандартами; здійснювати розбудову інфраструктури фінансового ринку через залучення державних і приватних інвестицій; активізувати розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення.

Література

1. Сакс Дж. Что такое конкурентоспособность в условиях глобализации / [Електронний ресурс] // Зеркало недели. – 2007. – № 18(647). – Режим доступа: <http://www.dav.kiev.ua/66710/>.
2. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 [Електронний ресурс] / Громадська спілка «Економічний дискусійний клуб». – Режим доступа: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-0>
3. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 [Електронний ресурс] / Громадська спілка «Економічний дискусійний клуб». – Режим доступа: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
4. Комплексна Програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року / Національний банк; Постанова, Програма від 18.06.2015 р. №391 // [Електронний ресурс]. – режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.

6. Загальні проблеми економіки

Andrii Shkurykhin
National University «Kyiv-Mohyla Academy»,
Kyiv

ANALYSIS OF OPTIMAL LIABILITY STRUCTURE FOR CORRUPTION

Relevance of research. State corruption is present in any of the current public governance systems and in both developed and emerging economies. The drawbacks of corruption, leading to non-optimal resource allocation and shifts in economic decisions, are extensively studied, and various anti-corruption measures have been proposed by scholars, governments and international development institutions [1, 2]. Designing an efficient policy is impossible without outlining the structure of liability for corruption wrongdoings. The economy of crime provides some valuable insight, which, combined with more traditional policymaking models, is useful to answer the question of the optimal liability regime for corruption.

Presenting main material. In order to study the economy's response to corruption and the necessity to introduce anti-corruption controls, a simple static general equilibrium model for the closed competitive economy is set up. The economy consists of one producer making the good X while utilizing two factors – labor and capital, quantities of each of those are external; furthermore, the labor supply is split into private and public sector workers. The producer pays taxes to the government depending on its output, which amount to. The government uses its proceeds to pay wages to the workers employed in public sector. The producer, therefore, maximizes his profit function $pX - C(X) - G(X) \rightarrow \max$, that leads to the equilibrium price $P = C'(X) + G'(X)$. The profit maximization problem under the assumption of perfect competition is equal to minimization of the producer's costs $C(X) + G(X) \rightarrow \min$ [3].

In order to analyze corruption, the public servants are split into corrupt and honest ones, both being paid by the government from the proceeds of taxes $G(X)$. If there are no corruption payments present, the income of the honest civil servants amounts to $(1 - corr) * G(X)$, and the income of the corrupt ones, respectably, to $corr * G(X)$, where the parameter $0 < corr < 1$ is the share of the corrupt civil servants within the whole labor force employed by the government.

As corruption by all means is a voluntary incentive crime and cannot be caused by impulse or negligence, for the purpose of the model presented the only difference between corrupt and honest civil servants is that the honest ones will not accept any bribes under any circumstances, while the corrupt ones will accept payments only if the benefit obtained is larger than anticipated costs of committing crime. The producer as well will have the incentive to pay bribes to corrupt civil servants only in case the payment B is lower than the cost cuts obtained from the act of corruption. As the government employees within the analyzed model have no power to influence the costs of labor or capital, the only benefit they are able to provide to the produces is the “discount” in the payments to the government, amounting to ΔG . So, the producers cost minimization function becomes $C(X) + G(X) + B - \Delta G \rightarrow \min$, and the bribe will be paid only if $B < \Delta G$. The government receives less payment; therefore, it will cut the income of both corrupt and honest civil servants.

The income of the corrupt civil servant will equal to $corr * [G(X) - \Delta G] + B$, and the bribe will be accepted only if exceeds the loss of income due to lower government's revenues, meaning that $B > corr * \Delta G$. There exists an equilibrium bribe amount, defined by the inequality $corr * \Delta G < B < \Delta G$, which is always held due to corruption share parameter definition $0 < corr < 1$. One important consequence of this inequality is that under any fixed level of ΔG the equilibrium bribe value is growing with the growth of the share of corrupt civil servants, thus providing explanation to such phenomena as corruption cartel formation and peer pressure among the civil servants to accept bribes [4].

In the given setting, both the producer and the corrupt civil servants benefit from the act of bribery. The ones who are losing are the honest servants, whose income is $(1 - corr) * [G(X) - \Delta G]$, and the loss amounts to $(1 - corr) * \Delta G$. They are the agents internally encouraged to report corruption and to impose some penalties on the parties benefiting from wrongdoing to increase government revenues and thus compensate the loss of income. For the sake of simplicity, it is assumed that the honest civil servants have the full authority to impose such monetary penalties and to allocate the distribution of the corresponding government income to themselves. In order to compensate the loss of income, the minimum expected fine should be equal to

$$F = E [\text{probability of conviction} * \text{monetary sanction}] = (1 - corr) * \Delta G.$$

If the fine for bribery is imposed only on the official and not on the producer, the income of the corrupt

civil servant is equal to $corr * [G(X) - \Delta G] + B - F$, and committing the act of bribery is justified only when $B > corr * \Delta G + F$, which under the condition of minimum expected fine value simplifies to $B > \Delta G$. On the other hand, as noted previously, the act of corruption is profitable to the producer only if $B < \Delta G$; therefore, assuming that corruption creates no utility other than monetary, there is no stable equilibrium value if the corrupt civil servant is being prosecuted with at least minimum expected fine.

To conclude, imposing liability only on the recipient of bribes at least in theory may be an efficient way to deter corruption. Real policy design based on this principal conclusion will although be difficult. First, it is necessary to accurately estimate the value of the minimum expected fine. As the unstable equilibrium bribe value still exists, underestimating the expected fine will create the possibility of a stable equilibrium; therefore, the policymakers (and in the model these are the honest civil servants who directly benefit from receiving monetary penalty) will have clear incentives to overestimation of the expected fine value. Other reasons for overestimation are the limitations of the government budgets where clearly not the full amount of proceeds from fines will directly benefit the non-corrupt civil servants; the additional compensation demanded by the honest civil servants for fighting corruption; as well as the overestimating mistake being generally more favorable. As the expected value is the product of the monetary fine and the probability of detection, in case of overestimation the monetary value of the fine will grow rapidly, as the probability of detection and conviction, which is commonly small for the white-collar crime, will only decrease in case of large nominal monetary fines. Another matter of concern is the ability to collect the fine from the corrupt individual, whose assets might be insufficient or thoroughly hidden. Generally, if the monetary fines are difficult to impose in the efficient way, non-monetary sanctions such as criminal conviction, prison sentence or professional debarment might be the solution. Still, within the current analysis framework, the cost of imposing non-monetary sanctions will be held by the government, thus the problem of honest civil servants' decline in income will become even more severe.

Similarly, if the fine is imposed only on the producer and not on the official, the minimized cost function becomes $C(X) + G(X) + B - \Delta G + F \rightarrow min$, and the bribe will be paid only if $B < \Delta G - F = \Delta G - (1 - corr) * \Delta G = corr * \Delta G$ under the minimum expected fine assumption. The act of corruption is profitable for the civil servant only if $B > corr * \Delta G$, so there, similarly to the case where only the official is liable, exists no stable equilibrium bribe value satisfying the inequality $corr * \Delta G < B < corr * \Delta G$.

First of all, it is worth noting that under the producer's liability regime the bribe value is restricted at a lower level, than under the corrupt official's liability at any given level of corruption share. The problem of the optimal fine estimation remains the same as in the analysis of the corrupt officials' liability, so again high stated monetary fines will rapidly decrease the probability of detection and conviction. The availability of assets for fine collection in the producer's liability case is generally better than in case of an individual civil servant, though corporations will tend to decrease it by resorting to thin capitalization.

As both the producer and the corrupt officials benefit from the bribery, it is natural to suggest that both the parties should be held liable for the unlawful activities. In this case, the minimum expected fine equation is formulated to include both the fines on the producer FP and corrupt civil servants FC :

$$FP + FC = E(\text{probability of conviction} * \text{monetary sanction}) = (1 - corr) * \Delta G.$$

The producer's cost function becomes $C(X) + G(X) + B - \Delta G + FP \rightarrow min$, and the bribery is profitable when $B < \Delta G - FP$. The corrupt civil servant's income is $corr * [G(X) - \Delta G] + B - FC$, and the bribe is accepted if $B > corr * \Delta G + FC$. The equilibrium bribe value is defined by the inequality:

$$corr * \Delta G + FC < B < \Delta G - FP,$$

which, when substituted for the value of fines from the minimum expected fine equation, leads to two mathematically equal formulations of the equilibrium bribe value:

$$\begin{aligned} corr * \Delta G + FC < B < corr * \Delta G + FC, \\ \Delta G - FP < B < \Delta G - FP. \end{aligned}$$

These formulations may help to address the problem of estimation of the optimal expected fine size and rapid decrease of the probability of detection of the by switching the focus from establishing accurate constraints for the equilibrium bribe value to assuring the unstable equilibrium value is negative, so there are no economic intentions for corruption payments. The producer's expected fine should be more than the value obtained through corrupt actions, and the exact monetary sanction can be estimated by dividing the producer's cost decrease by the probability of detection. This expected fine is more than sufficient to cover the

government's revenue loss caused by corruption, so there are additional costs available to impose the non-monetary persecution on the corrupt civil servant. The negative value of the expected fine FC is justified in this case, shifting the equilibrium bribe value to below zero.

Though presented model shows some ability to provide insights into optimal regime of liability for the state officials' corruption, it does not address several important issues arising from the presence of corruption, such as the change in the cost of factors (especially capital) for the producer, the decrease of both the domestic and foreign investment flows in the economy, the additional cost of protection of their property rights for the factors' owners, and the availability and quality of the public goods produced by the government for the population [5]. Additionally, this model may be used as the basis for the analysis of tax avoidance by removing the bribe payment from it.

Conclusions. To conclude, the modified simple general equilibrium model with inclusion of the corrupt civil servants suggests that the optimal liability regime for the corruption wrongdoings is the joint liability of both the bribe-paying entities and the bribe-receiving officials. It is shown that the reasonably high monetary sanction upon the bribe payer reduces the equilibrium bribe value under any given corruption level, and if set high enough, makes bribe payments not profitable. As for the bribe taker, non-monetary sanctions are preferred, and their additional costs of application are covered by the fine paid by the bribe payer, therefore leaving the government's budget balanced.

References

1. Garmaise Mark J. and Liu Jun Corruption, Firm Governance, and the Cost of Capital [Conference] // AFA 2005 Philadelphia Meetings Paper. – 2005.
2. Jain Pankaj K., Kuvvet Emre and Pagano Michael S. Corruption's Impact on Liquidity, Investment Flows, and Cost of Capital [Conference]. – 2012.
3. Markusen James General-Equilibrium Modeling using GAMS and MPS/GE: some basics [Online] // MPSGE. – 2002. – <http://www.mpsge.org/tutorial.pdf>.
4. Soreide Tina and Rose-Ackerman Susan Corruption in State Administration [Report]. - Bergen : Norwegian School of Economics, 2017.
5. Oyeka I. C. A. and Uzuke C. A. The Economic Cost of Corruption: A Statistical Model [Journal] // Journal of Business and Economic Management. – September 2016. – 4(2). – pp. 055-058.

Виноградська І. І.

**Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ**

ВЕДЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Актуальність дослідження. Агропромисловий комплекс в Україні стрімко розвивається. Дана галузь є стратегічно важливою, тому що на неї припадає лівова частка експорту країни та великий відсоток залучення іноземних інвестицій. Але відсутність правильного ефективного управління може призвести до кризової ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику впровадження управлінського обліку на підприємствах досліджували у своїх роботах ряд вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них варто виділити праці П. Й. Атамаса, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, М. Ф. Огійчука, З. В. Гуцайлюка, К. Друри, Р. Ентоні, М. Г. Чумаченко, Д. Фостера та ін. Загальним теоретичним питанням розвитку управлінського обліку в сільському господарстві присвятили свої роботи В. М. Жук, В. В. Вольська, О. О. Довжик [2], Т. Г. Камінська, В. Б. Моссаковський, Н. В. Тлущкевич та ін.

Мета статті. Мета даного дослідження полягає у виявленні та обґрунтуванні ефективності ведення управлінського обліку на аграрних підприємствах для прийняття ними необхідних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на більш ніж двадцятирічну практику існування поняття «управлінський облік» у вітчизняній обліковій науці та масу публікацій, які доводять його необхідність і присвячені окремим аспектам його впровадження й розвитку, більш ніж 2/3 підприємствам цілком достатньо даних бухгалтерського фінансового обліку. Бухгалтери мало цікавляться науковими працями у царині управлінського обліку, що пов'язано як із завантаженістю цих фахівців рутинною роботою, так і зі слабкою практичною спрямованістю таких публікацій [3].

Ефективність управлінського рішення, перш за все, визначається ступенем його виваженості, який в свою чергу обумовлений якістю інформації. Збір, обробку та своєчасне її отримання забезпечує

належним чином сформована на підприємстві інформаційно-аналітична система управління, яка надає керівництву підприємства управлінську звітність.

Прийняття управлінських рішень – це визначальний процес управлінської діяльності, оскільки формує напрямки діяльності організації та її окремих працівників. Вибір конкретного рішення здійснюється на основі аналізу результатів діяльності за допомогою заздалегідь встановлених показників, які в подальшому оцінюються з точки зору прийнятності для конкретних умов та альтернативних варіантів розвитку подій. Необхідну інформацію для прийняття необхідних управлінських рішень надає управлінський облік.

Управлінський облік – це процес збору, накопичення та аналізу даних, інтегрована система підготовки та забезпечення різних рівнів управління інтерпретованою відповідним чином інформацією для ефективного планування, контролю та прийняття управлінських рішень. Ведення даного виду обліку не є обов'язковим, але за умов його відсутності, управлінські рішення приймаються на основі неповних чи недостовірних даних, а їх ефективність зменшується в рази.

Основними завданнями управлінського обліку є [4]:

- забезпечення стійкого фінансового стану підприємства;
- розрахунок собівартості, облік і планування витрат звітного періоду, витрат на капітальні вкладення та інвестиції;
- розробка перспектив довгострокового розвитку та утримання підприємством вигідних і важливих ринкових позицій;
- зменшення небезпеки помилок та збільшення можливостей системної організації реалізації завдань, що висуваються перед кожним підприємством.

Система управлінського обліку формується для управління конкретним підприємством і не регулюється обов'язковими нормами і стандартами.

Важливим елементом управлінського обліку є управлінська звітність. Внутрішня (управлінська) звітність, яка містить інформацію, зібрану за кілька років, дозволяє досліджувати процеси в динаміці. Порівняння фактичних даних з плановими дозволяє виявити відхилення та встановити причини й відповідальних осіб за величину тих чи інших параметрів, а також розробити заходи для ліквідації цих відхилень. Важливо до таблиць додавати пояснення про причини, які викликали ці відхилення, а також класифікувати відхилення на сприятливі та несприятливі, або позитивні та негативні [1].

Підготовка альтернатив здійснюється в системі управлінського обліку, яка має у своєму арсеналі сучасні прийоми, що дозволяють ідентифікувати необхідну інформацію для прийняття поточних та довгострокових рішень. До довгострокових належать прийняття інвестиційних рішень, а до короткострокових – управлінські рішення у процесі постачання, виробництва та реалізації.

Існує декілька підходів до формування управлінської звітності: автономна та інтегрована системи. На мою думку, найбільш зручним і зрозумілим є 2 способи – інтегрована система. Для нього характерна наявність прямої кореспонденції рахунків управлінського обліку з контрольними рахунками фінансового обліку, що забезпечують зв'язок між фінансовим та управлінським обліком. Крім того, дана система надає значну деталізацію даних про витрати за сегментами діяльності та виробництвом окремих видів продукції, передбачає наявність рахунків для обліку відхилень від планової собівартості та ведення окремого обліку запасів.

Побудова обліку в сільському господарстві вимагає враховувати його особливості. До специфічних особливостей аграрного сектору можна віднести: біологічні закони, які визначають специфічну технологію побудови бухгалтерського обліку; соціальна складова, яка визначає орієнтацію агробізнесу на впровадження соціально орієнтованого підприємництва в громадському суспільстві, в основі якого лежить задоволення життєвих потреб суспільства, забезпечення стабільності сталого розвитку сільських громад і підвідомчих їм територій; здійснення активної інформаційної політики, спрямованої як на стабільне і якісне продовольче забезпечення громадян, так і здатність України реалізувати свій значний аграрний потенціал [2].

Основною характеристикою сучасного управлінського обліку сільськогосподарських підприємств має бути його адаптивність до внутрішніх і зовнішніх факторів, їх максимальне врахування та адекватне висвітлення (впровадження інноваційних технологій, досягнення та можливості конкурентів, ціноутворення в умовах глобалізації економіки, зміни в податковій системі, чинники політичного, соціального, екологічного і культурного розвитку). Адаптація системи управління неможлива без модернізації обліково-аналітичного забезпечення. Активність гнучкості системи бухгалтерського обліку полягає в більшій активізації впливу власне на об'єкт управління та зовнішнє середовище, а щодо адаптивності – в зміні елементів системи відповідно до змін зовнішнього середовища, які повинні мати попереджувальну функцію. Що стосується організаційного аспекту, це

передбачає обов'язкову наявність мети, завдання, інформаційного забезпечення, зовнішніх обмежень та внутрішніх параметрів тощо.

На мою думку, сьогодні управлінський облік має поєднувати в собі не лише сухі аналітичні оцінки, а й систему стратегічного менеджменту та маркетингу. Для успішного ведення бізнесу на сучасному етапі розвитку управлінського обліку необхідна не тільки фінансова, а й не фінансова інформація, така як, наприклад, показники ставлення клієнтів до якості ведення діяльності, що отримується в результаті застосування управлінських технологій. Це допоможе підприємству виявити свої сильні та слабкі місця, удосконалити технології виробництва, переглянути структуру та динаміку витрат, а головне – вистояти в умовах жорстокої конкурентної боротьби.

Висновки. Прийняття ефективних управлінських рішень в сільському господарстві потребує достовірної і оперативної інформації про об'єкти управління, яку забезпечує система управлінського обліку. Так, на організацію і методику управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах впливають організаційно-технологічні особливості вирощування сільськогосподарських культур та тварин, а саме: використання землі як основного ресурсу, природно-кліматичні умови, тривалість операційного циклу, що визначається біологічними законами розвитку рослин і тварин, сезонність виробництва продукції, різноманітність видів продукції, специфіка технологічних процесів [2].

Отже, можна підсумувати, що ведення і розвиток управлінського обліку на аграрних підприємствах має стати основою для ефективного управління, оскільки з його допомогою керівництво підприємства зможе приймати своєчасні управлінські рішення, реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, а також коригувати способи досягнення стратегічних цілей. Основним його завданням є надання достовірної, повної та обґрунтованої інформації в зрозумілій формі для менеджерів та керівництва усіх рівнів, а також виявлення тенденцій змін у даній галузі та розробка на їх основі прогнозу діяльності підприємства.

Література

1. Нападівська Л. В. Управлінський облік: підруч. для вузів / Л. В. Нападівська. – Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2010. – 648 с. – (2-ге видання).
2. Довжик О. О. Управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: особливості побудови / О. О. Довжик, С. А. Гаркуша // Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. – 2014. – № 4. – С. 124-135.
3. Панадій О. П. Стан управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах (на прикладі товаровиробників Київщини) / О. П. Панадій. // Облік і фінанси. – 2016. – С. 45-55.
4. Управлінський облік на підприємстві [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://inteltech.kiev.ua/uk/blogs/upravlnskyy-oblik-na-pidpryyemstvi-vedennyua-upravlnskogo-obliku-v-1c>.

Гензера Д. О., Крупа М. І.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький
Коломийський політехнічний коледж Національного університету
«Львівська політехніка», м. Коломия

РОЛЬ КЛАСТЕРІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Розвиток кластерів є ефективним підходом до формування інноваційної економіки. Кластерна політика набирає популярності як за кордоном, так і в Україні. Разом з тим до цього часу відсутня ясність у специфіці кластерної політики, її місця в ряду вже існуючих інструментів економічної політики держави. Невирішеними залишаються деякі теоретичні питання щодо формування кластерів з урахуванням особливостей економіки України. Все це підтверджує доцільність і своєчасність досліджень, спрямованих на розробку науково-методологічних засад управління економікою із застосуванням інструментів кластерного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців зробили свій внесок у формування поняття «кластер», дослідження результатів впровадження кластерної моделі економіки, а також визначення результатів її функціонування. Серед найбільш відомих, такі як: А. Маршалл, Е. Гувер, Ф. Перу, Г. Мюрдаль, Р. Вернон, У. Айзард, Л. Мозес, М. Портер, М. Войнаренко, С. Соколенко, В. Чужиков, О. Лук'яненко, І. Бабенко, О. Мазур і інші. Але незважаючи на значну кількість робіт, присвячених окремим напрямкам проблематики, ряд теоретико-методологічних і прикладних аспектів, пов'язаних з управлінням економікою на основі кластерного підходу, спрямованих на

формування кластерів нового покоління, як і раніше залишаються актуальними і недостатньо вивченими.

Мета статті. Метою статті є визначення важливості формування кластерів в сучасних умовах розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Одним із напрямів підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів і держави в цілому є кластери. Вони мають потужний потенціал для зростання технологічного рівня виробництва, створюють сприятливі умови для активного впровадження інновацій.

Кластер (англ. cluster – група) – своєрідний холдинг невеликих підприємств з однієї сфери діяльності, об'єднаних технічно та організаційно у неформальну або формальну структуру з метою захисту своїх інтересів, зниження собівартості виробничих процесів і спільного просування продукції та послуг. Кластер – це група взаємопов'язаних компаній та інших організацій суміжних галузей/секторів економіки на певній географічній території, що співпрацюють та конкурують між собою [1].

В умовах глобалізації кластери стали консолідуючою силою, що направляє підприємства на досягнення максимальної ефективності виробництва і отримання значущих конкурентних переваг, що в свою чергу, призводить до підвищення конкурентоспроможності країни. Завдяки кластерному підходу, відбулася зміна вузькогалузевого бачення підприємства і економіки регіону на комплексне використання потенціалу групи взаємопов'язаних підприємств.

Ідеї про переваги економічних кластерів серед інших форм організації бізнесу в промисловості виникли досить давно. У літературі зустрічаються історичні відсилання навіть до середини 17-го століття, але найбільш достовірним джерелом слід вважати концепцію економічної агломерації, яка була введена Альфредом Маршаллом в 1890 року. Саме вона лежить в основі теорії кластерів.

Інтерес до кластерного інноваційного розвитку у другій половині 20 ст. постійно зростає, поки не набув вибухового характеру і не охопив в 1980-1990-і роки спочатку Північну Америку і Європу, згодом і нові промислові країни. Цей інтерес був викликаний перш за все успіхами об'єднання компаній Силіконової Долини (штат Каліфорнія, США). В рамках кластеру «Силіконова Долина» лише за період з 1991 по 2001рр. венчурні інвестиції збільшились з 2 млрд. дол. до 68,8 млрд. дол. [2, с.23].

Приклад Каліфорнії наслідували й інші штати США, реалізувавши відповідні програми кластерного розвитку. Тепер в США сотні міст і територій реалізують свої кластерні стратегії.

Перші зусилля по формуванню кластерів в Україні були зроблені ентузіастами з науки і бізнесу та відомого американського економіста Вольфганга Прайса в регіоні Поділля в 1998 році. Ними була створена асоціація «Поділля Перший», яку очолив ректор Національного університету Поділля Радомир Сілін. Програма була спрямована на зупинення спаду виробництва і підвищення продуктивності праці регіону Поділля на базі використання переваг від кооперації та об'єднання зусиль підприємств без залучення державних коштів. Для новачків об'єднання зусиль підприємців, представників влади, науки, освіти та громадських організацій виявилось непростим справою. Але незважаючи на труднощі перехідного періоду (безсистемність в підході до проведення реформ, відсутність синхронності при введенні законів, протиріччя між нормативними актами та змістом конституції) з 1998 по 2000 роки завдяки діяльності Асоціації було створено шість кластерів: швейний, будівельний та продовольчий у Хмельницькому, харчовий та туристичний - в Кам'янці - Подільському та кластер сільського туризму у Шепетівці.

До швейного кластеру «Поділля» увійшло 24 швейних і трикотажних підприємств регіону. Загалом швейний кластер на сьогодні є одним із найбільш успішних і ефективних як на Поділлі, так і в Україні.

«Будівельний кластер», який об'єднує близько тридцяти підприємств, виробляє абсолютну більшість складових для будівництва. Співпраця всіх учасників виробничого процесу від постачальників сировини до споживача кінцевого продукту створює єдиний інформаційний та економічний простір, дає постійне завантаження підприємствам, що забезпечує зниження собівартості продукції [3, с.10]. Об'єднання підприємств у кластер сприяло впровадженню нової технології випуску суміші типу «Церезіт», яка удвічі дешевша від польської та виготовляється з місцевих компонентів.

Особливий розвиток в Хмельницькому регіоні отримали туристичні кластери, що орієнтуються на використання місцевих багатих природних ресурсів та ініціативу ділових кіл. В успішному розвитку цієї галузі особливе значення має орієнтація на унікальну культурну спадщину регіону, порівняно розвинуту інфраструктуру тощо.

Досвід Хмельницької області став корисним прикладом для інших регіонів України. Так, за словами професора Хмельницького національного університету М. Войнаренка: «більш ніж п'ятнадцятирічна практика створення й функціонування кластерів на Хмельниччині дозволяє зробити об'єктивні висновки щодо ефективності впровадження мережевих утворень в економіку України. Але

нині немає сумніву, що основою стратегічного курсу України, його базовим принципом має стати реалізація державної політики, спрямованої на запровадження інноваційної моделі структурної перебудови та зростання економіки, утвердження України як високотехнологічної держави. Найважчий інтелектуальний і науково-технічний потенціал дає підстави на це розраховувати. У поєднанні із завданнями європейської інтеграції така мета могла б лягти в основу не лише економічної стратегії держави, а й політичної консолідації нації» [4].

Україна має приклади успішно реалізованих кластерів, якими може пишатись. За прикладом кластерів Хмельницької області були створені кластери в Закарпатському економічному регіоні. У 2000 році тут були сформовані перші кластери туризму, виробництва сувенірів і виробів з вовни.

У 2009 році в Рівненській області з метою об'єднання зусиль провідних підприємств, установ і організацій області аграрної промисловості був сформований регіональний агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації».

У Рівненській області також функціонує промисловий кластер з виробництва альтернативного палива з побутових відходів «УКРЕКОІндастрі», робота якого дозволяє зменшити в 2 рази кількість відходів, а також скоротити обсяг споживання природного газу на 9%.

Підкарпатський енергетичний кластер об'єднує в собі 56 підприємств малого та середнього бізнесу, які за 4 роки роботи кластера змогли залучити для воєводства 23,6 млн. євро прямих інвестицій.

У Херсонській області створений транспортно-логістичний кластер «Південні ворота України», в якому функціонують 106 підприємств і організацій.

В Запорізькій був створений кластер харчової промисловості «Купуй запорізьке - обирай своє!», кластер бджільництва «Бджола не знає кордонів», а також машинобудівний кластер «АгроБУМ».

У Сумах успішно функціонує будівельний кластер «Федорченко», потужність якого дозволяє будувати близько 50 тисяч кв. метрів житла.

Українське село Перебіківці годує пекінською капустою мало не усю країну, щоденно експортуючи до 150 тон продукту за межі свого регіону. Як це можливо, якщо там живе лише 2,2 тис. осіб? Знову ж таки принцип роботи кластеру – взаємодія та співпраця.

Якщо ви надумали одружуватись, то вам просто необхідно знати про існування ще одного кластеру. Місто Чернівці – це справжня столиця пошиття весільних суконь. Підприємці експортують свою продукцію у 60 країн світу і на галузь об'єднує уже 15 тис. спеціалістів.

Отже, Україна має потужний потенціал до створення кластерів і розвитку бізнесу. Ми уже почали рухатись у цьому напрямку маленькими кроками, проте тепер важливо масштабуватись і розширювати діяльність кластерів у різних галузях [5].

Кластери - це довгостроковий розвиток. Цей підхід вимагає перспективи мінімум на п'ять-сім років. Однак, світ ще не знайшов більш дієвого підходу до економічного розвитку території, якщо мова йде про залучення додаткових ресурсів в регіон.

Сьогодні, за даними звіту за 2016 р. Міністерства економічного розвитку України, на території країни зареєстровано 42 кластера, спеціалізація яких: інформаційні технології, машинобудування, сільське господарство, енергетика.

27 червня 2017 року у Мінекономрозвитку перший заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі України Максим Нефьодов провів робочу зустріч щодо розробки кластерної програми як принципово нової стратегії розвитку національної промисловості України. Поєднання сучасної кластерної політики, стратегій розумних спеціалізацій (економіка знань та інноваційних рішень) з політикою децентралізації дозволить Україні створити умови для економічного та промислового розвитку, зміцнити конкурентні переваги окремих регіонів та підвищити економічну спроможність громад на місцях. Ольга Болібок, керівник проекту «Розвиток промисловості» Офісу реформ при КМУ в свою чергу розповіла: «Кластерний підхід вигідний для України через логістичні переваги, якісний людський капітал, і досвід організації промисловості із відповідною культурою виробництва. Кластерна промислова політика сприятиме тіснішій взаємодії української економіки з міжнародними партнерами та подальшої інтеграції України в ЄС. Вона має забезпечити розвиток інновацій в економіці, а також сприяти нарощуванню темпів зростання національного ВВП у наступні роки» [6].

Застосування поетапного кластерного підходу може ефективно сприяти просуванню експорту та залученню інвестицій, створенню робочих місць і розвитку необхідних навичок. Перевага розвитку кластерів полягає в отриманні значного позитивного ефекту за рахунок обмежених ресурсів. Крім того, кластерний підхід відповідає меті децентралізації.

Українська програма підтримки кластерів повинна бути побудована на цільовому підході до заснування та підвищення інституційної спроможності низки структур управління кластерами на регіональному рівні. Ці структури управління кластерами повинні об'єднувати ключові зацікавлені

сторони з приватного і державного сектору та наукових кіл, надавати послуги, зокрема, в сфері розвитку бізнесу та інтернаціоналізації, створення стартапів і підтримки інновацій, розвитку відповідних навичок та інфраструктури. Крім того, програма повинна передбачати чітку координацію та механізми обміну, що дозволить забезпечити створення синергії між регіональними кластерами (наприклад, загальний брендинг, тренінги для організацій кластера тощо) [7].

Висновки. Як показує аналіз високу конкурентоспроможність, і стабільне економічне зростання забезпечують, насамперед, фактори, що стимулюють поширення нових технологій. Беручи до уваги, що сучасні конкурентні переваги практично повністю обумовлені перевагами в технологіях виробництва, управління, організації просування товарів, успішний розвиток економічної системи можливо при комплексному використанні кластерних підходів і сучасних концепцій інноваційного розвитку.

Функціонування створених вже кластерів підтверджують тезу про те, що в Україні виникла гостра необхідність у формуванні нової державної політики, заснованої на першочерговому посиленні ролі регіонів і створення нових виробничих систем на основі мережевих структур - інноваційних кластерів.

Кластери орієнтовані на економічний успіх території, на якій вони розташовані і, як і органи влади, яким доручено управління регіоном або державою, можуть забезпечити його економічний розвиток, залучення додаткових інвестицій, активізацію інноваційних процесів, а також вирішення багатьох соціальних проблем.

Література

1. Кластер: формат взаємодії підприємців. У чому переваги неформального об'єднання різних бізнесів [Електронний ресурс] / Мій бізнес – Режим доступу: <https://msb.aval.ua/news/?id=25974>
2. Кластери як інструмент регіонального розвитку: матеріали науково-практичного семінару (м. Феодосія, 16-20 липня 2012 р.) / За ред. проф. В. В. Мамонової. – Х. : ХарПІ НАДУ, 2012. – 115 с.
3. Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії: [зб. наук. праць / за ред. Я.А. Жаліло]. – К.: Сатсанга, 2011. – 108 с.
4. Професор Михайло Войнаренко: «Війна врешті-решт закінчиться, і дуже нагальним стане питання відновлення й відродження економіки України саме з регіонів і саме з використання кластерних ініціатив» [Електронний ресурс] / Економіст – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/9476-profesor-mihaylo-voynarenko-vyna-vresht-resht-zaknchitsya-duzhe-nagalnim-stane-pitannya-vdnovlennya-y-vdrodzhennya-ekonomki-ukrayini-same-z-regionv-same-z-vikoristannya-klasternih-ncativ.html>
5. Українську економіку врятують кластери [Електронний ресурс] / ZAXID.NET – Режим доступу: https://zaxid.net/ukrayinsku_ekonomiku_vryatuyut_klasteri_n1419309
6. Мінекономрозвитку розпочало обговорення кластерної програми промислового розвитку [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f52b4fa3-205d-4704-8060-9ca2eea1e445&title=MinekonomrozvitkuRozpochaloObgovorenniaKlastemoiProgramiPromislovogoRozvitku>
7. Програма підтримки кластерів в Україні: принципи розробки та ключові особливості [Електронний ресурс] / Серія консультативних робіт, Берлін/Київ, грудень 2014 – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files//publications/Policy_Briefing_Series/2015/PP_04_2015_ukr.pdf

Даценко А. Є., Кравченко М. В.
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження. Останніми роками збільшилось значення речових факторів виробництва – основних фондів. Проблемаю є їхнє збереження, переоснащення для подальшої роботи на підприємстві. Збільшення обсягу виробництва відбувається завдяки ефективному використанню основних фондів. Отже, проблема ефективності стає на перший план у процесі вивчення і дослідження роботи підприємств. Своєї актуальності проблема ефективного управління фінансовою безпекою основних засобів набула у зв'язку з потребою отримати власниками, кредиторами й інвесторами, як вітчизняними так і закордонними, оперативної та достовірної інформації щодо стану, руху, оновлення та ефективності використання основних засобів. Від того, наскільки ефективно використовуються наявні засоби праці, від їх досконалості, залежать і загальні результати роботи підприємства.

Проблемними аспектами раціонального функціонування системи управління, надходження та вибуття основних засобів у більшості господарств в умовах реформування економіки України набувають

зараз особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широкому спектру питань пов'язаних із проблемами економічної безпеки підприємств та теоретико-методичних аспектів економічної безпеки присвячені праці багатьох зарубіжних вчених, серед яких можна відзначити: О. Арєф'євої, В. Сенчагова, Л. І. Абалкіна, А. В. Архипової, О. А. Бородіна, Д. Л. Ламберта, Л. П. Гончаренка, Т. Є. Кочергіної, Р. А. Караллі, С. К. Мішри, Д. Задорожнього, К. С. Самсонова, А. А. Спиридонова. Також було досліджено праці економістів – обліковців таких як Довгалюк Н. В., Мовчан Т. В., Головчук А. Ф. та інших. Вважаємо, що перелічені вчені зробили вагомий внесок у розвиток сучасної науки, але поставлена проблематики потребує подальшого дослідження та удосконалення.

Мета статті. Метою є дослідження існуючих критеріїв та складових фінансово-економічного забезпечення підприємства основними засобами та розробка пропозицій щодо їх удосконалення для забезпечення фінансової стійкості підприємства та захисту його фінансово-економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Виклад основного матеріалу. Фінансова безпека посідає особливе місце в системі економічної безпеки, вшпиваючи абсолютно на всі сфери діяльності підприємства. Це пояснюється тим, що рівень фінансової безпеки будь-якого підприємства визначає його можливості забезпечувати інші складові економічної безпеки, а зміни в будь-якій сфері підприємства в кінцевому результаті відображаються на його фінансовій безпеці. У науковій літературі з питань фінансової безпеки суб'єктів господарювання наведена велика кількість визначень фінансової безпеки [3].

Узагальнення підходів щодо розуміння фінансової безпеки підприємства дає можливість констатувати, що така безпека розглядається як: – здатність самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища; - ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; – граничний стан фінансової стійкості, що характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, та в якому має перебувати підприємство для реалізації своєї стратегії; - здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи та стале економічне зростання; – фінансово-економічний стан, який забезпечує захищеність фінансово- економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах; – здатність суб'єкта господарювання протистояти загрозам внаслідок формування відповідного фінансового забезпечення; – стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників; – важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану; – рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань; – якість фінансових інструментів і послуг, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на фінансовий стан підприємства.

Незважаючи на різні підходи щодо дефініції фінансової безпеки слід відзначити, що: суть фінансової безпеки підприємства вчені в основному розуміють як фінансову стійкість і/або як захищеність від загроз; головною метою фінансової безпеки виступає гарантування фінансової стійкості та максимально ефективного функціонування підприємства у поточному періоді та високий потенціал розвитку у майбутньому; головною умовою – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати фінансової шкоди підприємству. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства зумовлює формування необхідних елементів і загальної схеми організації економічної безпеки. Враховуючі це, процес управління фінансовою безпекою підприємства можна поділити на ряд етапів:

1. Розроблення системи фінансових інтересів підприємства, які потребують захисту в процесі функціонування підприємства.

2. Ідентифікація, аналіз та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства та реалізації його фінансових інтересів. Цей етап включає такі операції, як виокремлення множини загроз фінансовій безпеці підприємства, оцінювання ймовірностей їх виникнення, розрахунок розміру можливих збитків від реалізації потенційних або реальних загроз, а також дослідження чинників, які спричинили збитки.

3. Оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. Процес оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства включає такі кроки: вибір критерію ефективності фінансово-економічної безпеки, який характеризує ступінь наближення підприємства до безпечного стану; побудова множини показників (індикаторів) фінансової безпеки; визначення порогових значень показників (індикаторів); моніторинг вибраних показників і зіставлення їх фактичних значень із пороговими; визначення інтегрального рівня фінансової безпеки підприємства за обраними показниками.

4. Забезпечення ефективної нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства. Розроблення комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки та рекомендацій щодо впровадження їх на практиці.

5. Бюджетне планування реалізації розробленого комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки підприємства.

6. Реалізація запланованих заходів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства.

7. Контроль за ходом реалізації запланованих заходів щодо забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки підприємства.

8. Оперативне управління системою фінансової безпеки підприємства за допомогою механізму зворотного зв'язку, яке проявляється у коригуванні наявної або розробці нової системи заходів із забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки [1].

Основні заходи з безпеки повинні бути відомі учасникам даного процесу і всім співробітникам підприємства, що дозволить вчасно виявити потенційні і реальні небезпеки та загрози, запобігти їх виникненню і негативному впливу на діяльність підприємства. Одночасно цілий ряд засобів, способів, методів забезпечення безпеки повинен бути засекречений і відомий лише вузькому колу учасників даного процесу, що дасть можливість більш ефективно боротися із різноманітними загрозами і вчасно запобігати нанесенню шкоди підприємству [2].

Виділяють п'ять рівнів фінансової сталості та відповідно п'ять рівнів фінансової безпеки суб'єкту господарювання: – суб'єкту господарювання достатньо власних оборотних засобів для функціонування (абсолютна фінансова сталість та фінансова безпека); – суб'єкту господарювання практично достатньо власних оборотних засобів (нормальна фінансова сталість та фінансова безпека); – суб'єкту господарювання недостатньо власних оборотних засобів, тому воно залучає середньострокові та довгострокові позики і кредити (нестійкий фінансовий стан і рівень безпеки); – суб'єкт господарювання, окрім середньострокових та довгострокових позик і кредитів, залучає короткострокові (критичний фінансовий стан і рівень безпеки); – суб'єкт господарювання не може забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані залученими засобами (кризовий фінансовий стан і рівень безпеки). Процес забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства базується на відповідному механізмі її управління, під яким розглядають сукупність станів та процесів, з яких складається управління щодо протидії небезпекам, загрозам та ризикам.

Висновки. Фінансова безпека підприємства є складним, динамічним явищем і потребує розробки такого механізму її забезпечення, який би враховував усі її характеристики та умови функціонування суб'єкта господарювання. Функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки має бути спрямоване на: визначення фінансових інтересів суб'єкта господарювання, які потребують захисту в процесі його функціонування; виявлення на ранніх стадіях загроз, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, які не дозволяють суб'єкту господарювання реалізувати фінансові інтереси; розробку та реалізацію системи заходів щодо нейтралізації загроз фінансовим інтересам суб'єкта господарювання та недопущення можливих фінансових збитків.

Література

1. Довгалюк Н. В. Ефективність використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств Центрального Полісся : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Н. В. Довгалюк. – Житомир, 2010. – 20 с.

2. Кравченко М. В. Особливості системи управління та обліку основних засобів підприємства / М. В. Кравченко // науково-електронне видання Глобальні та національні проблеми економіки. – № 10. – 2016 – С. 395-398.

3. Кузьмін О. Є. Трансформація підприємств: економічна оцінка та побудова систем менеджменту : монографія / О. Є. Кузьмін, А. С. Мороз, Н. Ю. Подольчак, Р. В. Шуляр. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2005. – 335 с.

Задорожна І. Я.

**Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль**

ТЕНДЕНЦІЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Міграційна активність населення, й зокрема виїзди за кордон з метою працевлаштування, є неодмінною рисою сучасного глобалізованого світу. Розвиток новітніх технологій, розширення ТНК, низький рівень добробуту громадян в країнах з ринками, що виникають, військові конфлікти тощо сприяють переміщенню населення по всіх куточках планети. З кожним роком кількість

мігрантів лише збільшується, що підтверджується даними впливових міжнародних організацій. Зокрема, фахівці ООН констатують, що кількість мігрантів у 2015 р. у світі сягнула 244 млн осіб, збільшившись, починаючи з 2000 року, на 41 % [1]. Для порівняння, у 2000 р. у світі налічувалось 173 млн міжнародних мігрантів, у 2010-му – 222 млн [1], а у 2017 р. їх кількість становила 258 млн осіб [2]. Значну частину міграційних потоків становлять трудові мігранти. З-поміж основних чинників, які сприяють трудовій міграції, варто виділити демографічні зміни, зокрема старіння населення в європейських країнах, які породжують потреби в робочій силі на ринках праці цих країн, або ж й інших країн з високим рівнем розвитку, де зростає попит на «просту» робочу силу. Для України трудова міграція також є вкрай актуальною через низку причин. Нульове зростання ВВП, яке було зафіксоване у 2013 р., змінилося скороченням (на 6,6 % у 2014 р. та 9,9 % у 2015 р.), обумовленим конфліктом на сході країни, а також падінням цін на сировинні товари на глобальному ринку [3, с. 5]. Доволі високими були показники інфляції: якщо в 2013 р. споживчі ціни зросли лише на піввідсотка, то в 2014 р. – майже на 25%, а у 2015-му – на 43 % [4]. Водночас середньомісячна реальна заробітна плата становила в Україні в 2014 р. 94 % від рівня 2013 р., а в 2015 р. – 80 % від рівня попереднього року [3, с. 6]. Незважаючи на зростання номінальної середньої заробітної плати в Україні у 2014-2015 рр. (з 3480 грн до 4195 грн відповідно) в результаті стрімкої інфляції національної валюти в доларовому еквіваленті вона різко скоротилася (з 292 дол. США в 2014 р. до 192 дол. США в 2015 р.) [3, с. 6]. Такі несприятливі тенденції в розвитку національної економіки провокують посилення міграційної активності серед громадян України працездатного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які вивчають проблеми міграційних процесів варто виділити: Т. Богдан, А. Гайдуцького, А. Гессен, О. Горбань, А. Костенко, Е. Лібанову, О. Малиновську, Д. Муратову, Т. Петрову, О. Савченко, О. Слободян, Г. Сотник, Л. Хомутенко, О. Шиманську та ін. Проте на сьогоднішній день ще досить багато аспектів, зокрема трудова міграція на тлі глобальних процесів та системної кризи в Україні, потребують вивчення та практичного вирішення.

Метою статті є визначення основних тенденцій сучасної трудової міграції в Україні та можливих її наслідків.

Виклад основного матеріалу. Обсяг міграції в Україні сягнув значних масштабів та є складним явищем для врегулювання. На даний час відсутній системний підхід щодо збору статистичної інформації, що ускладнює здійснення об'єктивного аналізу міграційних потоків. Перепис населення (в Україні не проводився з 2001 року) та матеріали з обліку міграції є основними, проте – не достовірними джерелами отримання адекватних даних. На думку фахівців, реальні обсяги міграційних потоків в рази перевищують офіційні статистичні дані.

Політична криза останніх років та військові дії на сході країни збурили нову масштабну хвилю міграції. За різними оцінками Україну покинули до 6 млн. громадян, щоб жити й працювати за кордоном. Однак у реальності ці цифри набагато вищі через нелегальну міграцію. Одним із найвагоміших чинників є те, що заробітна плата за кордоном в 2-3 рази перевищує середньостатистичну українську. Згідно з дослідженнями Міжнародної організації праці заробіток одного мігранта складає близько 720 дол., на протигагу середній українській заробітній платі, яка становить 200-250 дол.

Кількість українських трудових мігрантів (з урахуванням нерегулярної та маятникової міграції) за кордоном у 2012 р. оцінювалася у 2,25 млн осіб. Польща та Росія були найбільш затребуваними напрямками міграційних потоків з України, однак, починаючи з 2014 р., простежується їх масова переорієнтація на країни ЄС [5]. Але необхідно зазначити що більша частина міграційних потоків є короткостроковою і поширюється на сусідні країни, з яких легко повернутися. Набуття громадянами України права на вільне пересування (2003 р.) співпало з глибокою структурною трансформацією економіки, що супроводжувалася зростанням безробіття та падінням рівня життя населення [3, с. 12]. Внаслідок деградації системи безкоштовної освіти та медицини оплата цих послуг стала вкрай обтяжливою для населення [3, с. 12]. За відсутності розвинутої системи кредитування громадяни, які виявили бажання започаткувати власний бізнес, зіштовхнулися з проблемою наявності стартового капіталу. Все це стимулювало трудову міграцію за кордон, яка наприкінці 1990-х рр. перетворилася на масове явище і джерело доходів для багатьох сімей [3, с. 12].

За даними дослідження, проведеного в рамках проекту МОМ, серед українських трудових мігрантів сьогодні переважають чоловіки, здебільшого віком від 30 до 44 років (понад 40 %) [3, с. 13]. Більшість мігрантів є вихідцями із Західних областей України. 41 % трудових мігрантів мають середню або середню спеціальну освіту, 36 % – вищу [3, с. 13]. Основними країнами-реципієнтами трудових мігрантів з України залишаються Польща, Чеська Республіка, Італія.

Позитивним чинником трудової еміграції українських громадян можна вважати той факт, що вони є «інвесторами» вітчизняної економіки, оскільки більшість зароблених коштів повертається в Україну. У 2010-2012 рр. сума приватних переказів з-за кордону була зіставною з сумою прямих іноземних інвестицій (ПІІ). У деяких регіонах мігранти перетворилися на основних інвесторів. Зокрема, у Тернопільську область за 2013

р. надійшло всього 4 млн доларів ПП, а переказів мігрантів, за даними НБУ, – близько 612 млн, що у 153 рази більше [6]. Ці кошти дозволяють покращувати економічне становище родинам мігрантів, зменшують показники бідності, збільшують купівельну спроможність громадян. За даними міграційної служби, у 2017 р. біометричні паспорти уже виробили майже 4 мільйони українців [7]. Враховуючи складну економічну ситуацію, можна припустити, що більшість цих громадян не перетинають кордон з метою здійснення туристичних подорожей, а все таки – задля трудовіграційних поїздок.

У трудовій міграції з України простежуються також негативні тенденції, зокрема зменшується вік мігрантів, відбувається переорієнтація на довгострокову міграцію з можливістю постійного місця проживання за кордоном [8, р. 1]. Має місце розрив сімей, соціальне сирітство, соціальна незахищеність за кордоном як легальних, так і нелегальних мігрантів, втрата кваліфікації через виконання низько кваліфікованої роботи. Саме тому в Україні потрібно забезпечувати прискорення економічних реформ, які б сприяли скороченню безробіття та у підсумку – врегулюванню міграційних процесів.

Висновки. Процеси міжнародної трудової міграції є невід’ємною складовою глобалізації, яка слугує чинником їх прискорення. Трудова міграція з України є однією з важливих проблем, яка набула масового характеру та потребує термінового вирішення. Необхідно запроваджувати нові законотворчі заходи в економічній сфері, які насамперед були б спрямовані на створення нових робочих місць з належним рівнем оплати праці, реформування сучасної системи освіти, яка б відповідала запитам ринку праці, медичної галузі, сфери соціального захисту тощо. Ефективність реформ слугувала б врегулюванню міграційних потоків, а також опосередковано сприяла б стримуванню масового виїзду економічного активного населення та молодих кваліфікованих кадрів за межі України.

Література

1. За 2015 рік ООН нарахувала 244 млн мігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.5.ua/svit/za-2015-rik-oon-narakhuvata-244-mln-migrantiv-103361.html>
2. Данилишин Б. Відтік мизків та рук. Як зупинити еміграцію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/danylyshyn/vidtik-mizkiv-ta-ruk-jak-zupiniti-emigratsiju-2456229.html>
3. Міграція в Україні: факти і цифри / Міжнародна організація з міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
4. Соціально-економічне становище в Україні за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2015/publ_12_2015_u.html
5. Пюнгківська І. Трудова міграція українців: позитив теж є // Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/02/28/634533/>
6. Гайдуцький А. Чому трудові мігранти перспективніші за іноземних інвесторів: 6 фактів інвестиційного потенціалу українських гастарбайтерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1367112-chomu-trudovi-migranti-perspektivnishi-za-inozemnih-investoriv>
7. Радіо Свобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28966238.html>
8. Bogdan Tetyana. Labor Migrants’ Problems – Acute Policy Challenge for Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mirpal.org
9. УНІАН «В майбутньому трудова міграція українців за кордон лише зростатиме» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.unian.ua/other/2378727-v-maybutnomu-trudova-migratsiya-ukrajintiv-za-kordon-lishe-zrostatime-nbu.html>
10. Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку / О. А. Малиновська. – К. : НІСД, 2010. – 32 с.
11. Хомутенко Л. І. Особливості української трудової міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://market-infr.od.ua/journals/2016/2_2016_ukr/8.pdf

Колодій О. А., Заклекта О. І.
Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Актуальність дослідження. Демографічна криза та старіння нації виявили неспроможність солідарної системи державного пенсійного страхування забезпечити гідні пенсійні виплати громадянам. Чинники макроекономічного та демографічного характеру загострюють проблему пенсійних інститутів і посилюють нестабільність пенсійних систем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню ефективності реформування пенсійного забезпечення присвячено низку наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: Насібова О. В., Чугунов І. Я., Кириленко О. П., Лібанова Е. М., Савченко Н. Г., Малиняк Б. С. та інші.

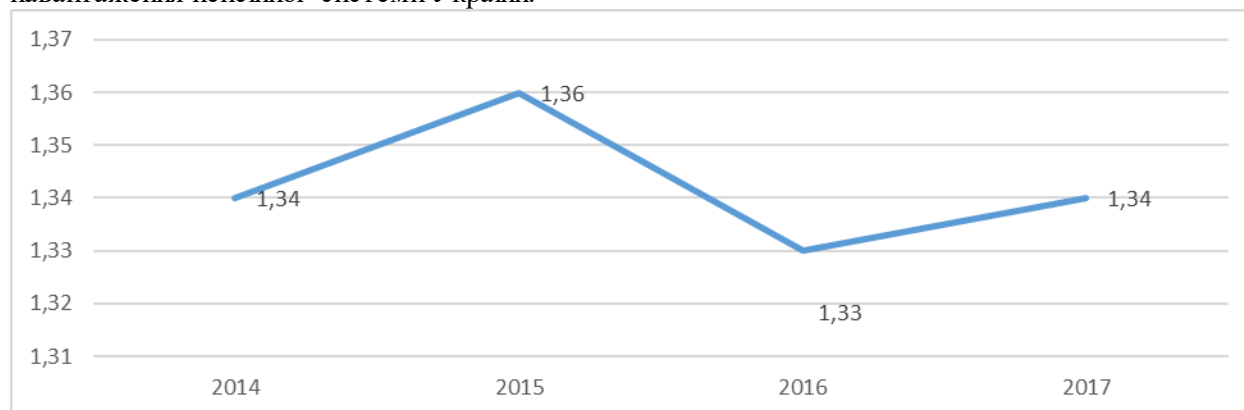
Мета статті. Проаналізувати ефективність показників системи пенсійного забезпечення України.

Виклад основного матеріалу. Добробут 30 відсотків населення держави залежить від фінансової спроможності її пенсійної системи. Фінансова стійкість пенсійної системи України досягла критично низького рівня та вимагає удосконалення. Розбалансованість даної системи призвела до дефіциту Пенсійного фонду.

Поточний стан реформування пенсійної системи України дозволить оцінити доходи та витрати Пенсійного фонду. Згідно з методологією Світового банку показниками ефективності пенсійної системи є:

- коефіцієнт навантаження – частка отримувачів пенсій і допомог у загальній чисельності активних платників страхових внесків;
- коефіцієнт охоплення – частка зайнятих, застрахованих у межах системи;
- коефіцієнт заміщення- рівень пенсійного забезпечення;
- розмір пенсії та її купівельна спроможність.

Коефіцієнт навантаження визначає співвідношення чисельності пенсіонерів та активних платників страхових внесків [2]. Даний коефіцієнт в системі пенсійного забезпечення залежить від стану ринку праці та розміру доходів працюючих громадян. На рис. зображена динаміка коефіцієнта навантаження пенсійної системи України.

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта навантаження пенсійної системи*

*Складено за даними джерела [1]

Аналіз дає змогу зробити висновок, що в Україні співвідношення платників пенсійних внесків до загальної чисельності пенсіонерів складає майже 1 до 1, що є одним із найнижчих показників у Європі. За прогнозами Світового банку коефіцієнт навантаження пенсійної системи України, який зараз знаходиться на рівні 1,34, протягом наступних 20-25 років може знизиться до 0,67, тобто кількість пенсіонерів буде більшою від кількості працюючих на третину [2].

Ключовим показником для виміру ефективного рівня захисту є коефіцієнт охоплення пенсійними виплатами. Дані МОП свідчать що, коефіцієнт охоплення пенсійними виплатами становить 95% [3]. Низький коефіцієнт охоплення свідчить про те, що внески до Пенсійного фонду здійснюють не всі зайняті громадяни. Недостатність фінансових ресурсів свідчить про чималий розмір тіньової економіки в Україні. Через тіньову економіку Пенсійний фонд України недоотримає значні суми коштів.

Інтегральним показником, який характеризує рівень пенсійного забезпечення порівняно з доходами економічно активного населення є коефіцієнт заміщення.

Як бачимо з таблиці 1 зображена динаміка коефіцієнта заміщення у розрізі видів пенсій впродовж 2014-2017 років, з якої видно, що у 2014-2016 роках коефіцієнт заміщення перевищував його мінімальний рівень, визначений Міжнародною організацією праці (40%) [4]. До того ж, протягом останніх чотирьох років можна помітити стійку тенденцію до зниження коефіцієнта заміщення. Так, станом на 2017 року він зменшився на 7 % відносно 2016 року, що може свідчити про значний вплив зовнішніх чинників на визначення параметрів пенсійної реформи та відсутність при цьому системного підходу до регулювання пенсійних виплат у державному пенсійному страхуванні.

Таблиця 1

Динаміка середньомісячної заробітної плати, середнього розміру призначеної пенсії та коефіцієнта заміщення*

Рік	Середньомісячна заробітна плата, грн	Середній розмір пенсійних виплат, грн	Коефіцієнт заміщення, %
2014	3149	1581	50
2015	3661	1699	46
2016	4482	1828	40
2017	7351	2448	33

*Складено за даними джерела [1]

Для оцінки абсолютного розміру пенсії та її купівельної спроможності потрібно оцінити пенсійні виплати з позиції прожиткового мінімуму. Таблиця 2 демонструє співвідношення середнього розміру пенсії до прожиткового мінімуму для працездатних осіб протягом 2014-2017 років.

Таблиця 2

Співвідношення середнього розміру пенсії до прожиткового мінімуму в Україні за 2014-2017 роки*

Показник	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 р.
Прожитковий мінімум для працездатних осіб, грн.	1218	1378	1600	1684
Середній розмір пенсійних виплат, грн.	1581,5	1699,5	1828,3	2448
Рівень пенсії, у %: -до прожиткового мінімуму для працездатної особи	129,8	123,3	114,3	145,4

*Складено за даними джерела [1]

З таблиці 2 можна зробити висновок, що розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб у 2017 р., які втратили працездатність, менший на 45,4% від середнього розміру пенсійних виплат. Такі дані свідчать про недосконалість і несправедливість системи соціального захисту населення України.

Висновки. Отже, на основі вищевикладеного можна стверджувати, що проблема детінізації заробітної плати та легалізації зайнятості є одним з ключових напрямів стабілізації пенсійної системи держави. Задля цього уряд має розробити та впроваджувати нові механізми збільшення кількості робочих місць та виведення з тіні заробітної плати, яка є базою нарахування й джерелом сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України.

Література

1. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Пищуліна О. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії / О. Пищуліна, О. Коваль, Т. Пищуліна. – Київ: Центр Разумкова, 2017. – 456 с.
3. Чугунов І. Я. Фінанси пенсійного забезпечення: монографія / І. Я. Чугунов, О. В. Насібова. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 248 с.
4. ILO Convention no.102 on Minimum standards for social security, 1952 // International Labour Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312247.

Левчук Ю. Л., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Ринок праці є невід'ємною умовою ефективного функціонування економіки будь-якої держави, бо саме на цьому ринку відбуваються процеси формування попиту та пропозиції на особливий товар – робочу силу. Соціально-економічні відносини, які з'являються у процесі формування ринку праці є фундаментальними, тому саме їм держава має приділяти особливу увагу. Тут перешігаються не лише інтереси працівників і роботодавців, а й віддзеркалюються всі соціально-економічні, політичні, демографічні та інші процеси у суспільстві. Ринок праці України наразі має свої специфічні особливості, які потребують аналізу для надання рекомендацій щодо його подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вирішенні структурних проблем зайнятості та безробіття, реформування ринку праці, усуненні нелегальної міграції та зменшення частки неформальної

економіки зацікавлені усі верстви населення, державні та міждержавні інституції. Тому не випадково багато науковців досліджують ринок праці, а саме Д. Богині, П. Василенко, Н. Волгіна, О. Грішнєвої, В. Данюка, У. Садової, С. Шапіро, А. Колот, Е. Лібанова та інші. Багатоаспектність цього явища та виклики зовнішнього середовища, яке стає все більш динамічним та непередбачуваним, обумовлюють потребу в нових дослідженнях специфічних проблем функціонування ринку праці в Україні.

Мета статті. Формування цілісного уявлення про сучасний стан ринку праці в Україні.

Виклад основного матеріалу. Динамічні зміни, що відбуваються в нашій державі, торкнулися практично всіх сфер життя суспільства. Це обумовлено структурними перетвореннями в економіці, загостренням економічних, демографічних та соціальних проблем. В Україні ринок праці формується передусім за рахунок природного відтворення осіб працездатного віку. Ринок праці постійно розвивається та змінюється, у результаті чого змінюються вимоги та коло проблем, пов'язаних з інтересами найманої робочої сили, роботодавців, підприємців та профспілок.

В Україні останніми роками склалася вкрай негативна соціально-економічна ситуація, причинами якої слід вважати низький рівень розвитку високотехнологічних виробництв, застій у впровадженні досягнень НТП, низьку інвестиційну привабливість, що ускладнено стійкою політичною й економічною кризою та бюрократизмом влади. [1, с. 167]

Сучасний розвиток національної економіки та ринку праці набуває стагнаційного характеру. Характерною для нашої країни є проблема «відтоку мізків», коли високоосвічена частка населення залишає країну в пошуках самореалізації або вимушено, тобто через брак робочих місць. Усі ці причини впливають на підвищення рівня мобільності населення.

Актуальною проблемою в глобалізаційному світі є міграція робочої сили з країн, що розвиваються, до економічно розвинених країн. Така проблема не обминула й Україну.

Обсяг міграції в 2015 р був надзвичайно великим - 519 045 осіб. Це було спричинено впливом воєнного конфлікту та глибокої економічної кризи. Опитування, проведене на замовлення Міжнародної організації з міграції навесні 2015 р., показало, що 8% українців планують найближчим часом знайти роботу закордоном або вже її знайшли. [3]

В 2016 спостерігається зменшення міграції майже вдвічі - 246 188 осіб. Така ситуація пояснюється неоднозначним становищем в міжнародній спільноті, потоком мігрантів з мало розвинених країн. Проте в 2017 р. знову спостерігаємо масову міграцію – 430 290 осіб. Значна еміграція спостерігається також в січні – лютому 2018 р. і вона становила – 68 444 осіб.

Головними причинами еміграції залишаються тяжке економічне становище, мала заробітна плата і найбільш песимістична причина - громадяни не бачать майбутнього в Україні для себе і для своєї сім'ї. Результати опитування відображено на рис. 1.

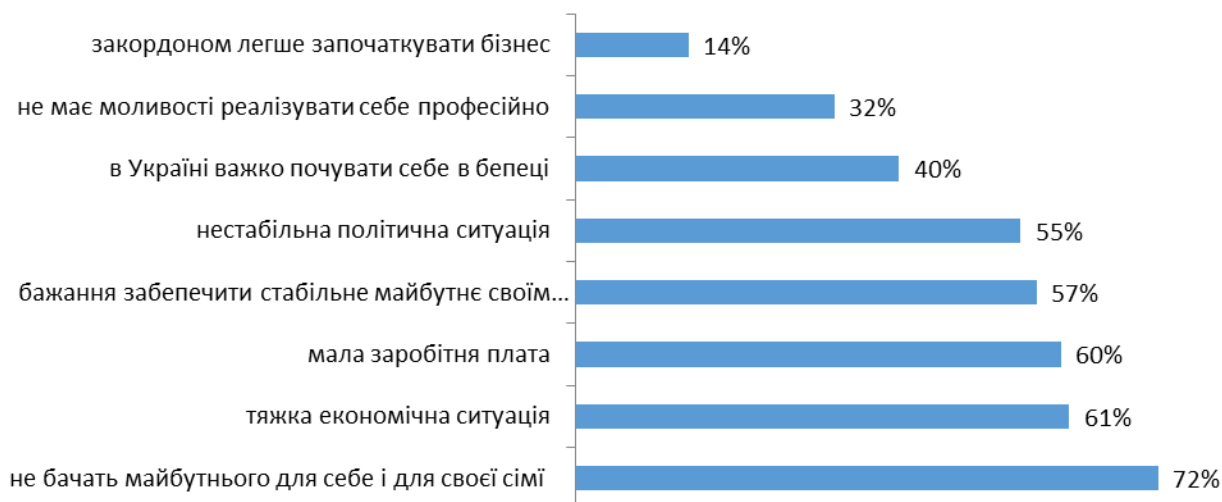

Рис. 1. Головні причини еміграції українців [4]

Збільшення обсягів трудової міграції супроводжується водночас переорієнтацією її потоків з традиційного східного напрямку (Росія) на західний. В умовах військового конфлікту цей процес об'єктивно прискорився. Нині найбільш популярний напрямок для заробітчан з України – Польща. Офіційно у Польщі працює 1 мільйон 200 тисяч наших громадян.

На зростання міграційних настроїв населення в умовах глобалізації впливає й бажання розвинутих країн задовольняти свої потреби на ринку праці за рахунок зовнішніх мігрантів, які погоджуються працювати за меншу оплату праці. Вважаємо за доцільне також провести аналіз рівня середньої заробітної плати, який наведено у рис. 2.

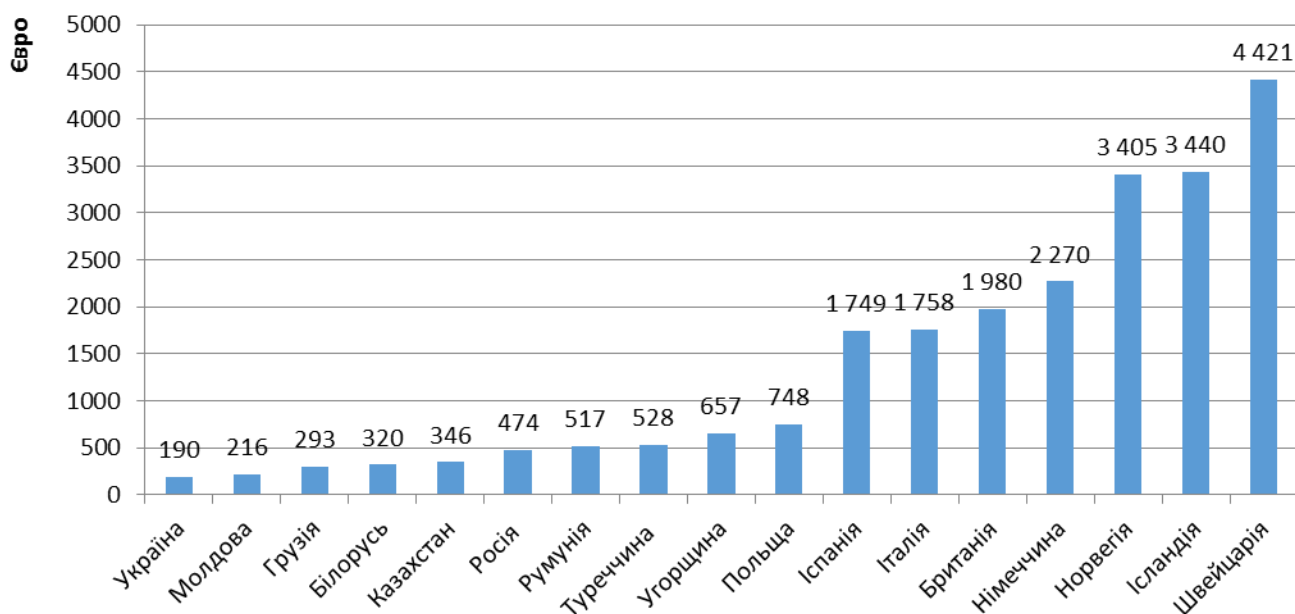

Рис. 2. Рівні чистої середньомісячної заробітної плати європейських країн за 2017 р. [2]

З рис. 2 видно, що в Україні один з найнижчих рівнів середньої заробітної плати. Для Європи середня заробітна плата складає близько 2 100 євро на місяць, що у 1,5 рази вище за мінімальний її рівень (1 428 євро, або 1570 доларів). В Україні ж середня заробітна плата в 2017 р. складала приблизно 190 євро. Найбільша частка мігрантів працевлаштовується закордоном на найпростіших роботах. Жінки влаштовуються доглядати за дітьми, пенсіонерами або виконувати роботу по дому. Чоловіки в основному працюють на фізично важких роботах. Проте з рівнями оплати праці, які перевищують середній її розмір в Україні.

Сучасний ринок праці України характеризується професійно-кваліфікаційним дисбалансом робочої сили та неоднорідністю кон'юнктури. У деяких регіонах вона є трудонадлишковою. В інших регіонах навпаки – є трудодефіцитною. У них провідними вважаються такі галузі: будівництво, хімічна, оборонна промисловості, що мають проблеми із задоволенням потреб у працівниках. [1, с. 170]

Ще однією особливістю сучасного ринку праці є постійно зростаюча кількість переселенців, які залишили попередні робочі місця у зв'язку із політичним та воєнним конфліктами на півдні та сході країни. Ускладнює ситуацію й те, що осіб указаної категорії не завжди можна працевлаштувати на роботу у тих галузях господарства, де вони мають досвід роботи. [2]

Висновки. В результаті дослідження встановлено, що відсутність ефективних реформ політики зайнятості, формування та функціонування ринку праці в Україні призвела до таких негативних наслідків, як скорочення робочих місць, зростання нелегальної трудової міграції та соціальної напруги загалом. Виявлено негативні зміни більшості показників, що стосуються економічної активності населення. Протягом аналізованого періоду спостерігається збільшення трудової еміграції. Визначено, що на ринку праці України нині існує певний структурний дисбаланс попиту і пропозиції. Механізм регулювання зайнятості населення та вітчизняного ринку праці повинен включати в себе сукупність методів, засобів та інструментів, за допомогою яких справлятиметься регуляторний вплив на сферу зайнятості населення з метою забезпечення оптимізації її структури та досягнення високопродуктивного рівня.

Література

1. Вороніна А. В. Проблеми та перспективи розвитку ринку праці в Україні / А. В. Вороніна, К. М. Ніколаєва // Молодий вчений 2015. - № 2 (17) – С. 167-170.
2. Всеукраїнська інформаційно-аналітична газета «Міграція» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/>

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Статистика заробітних плат в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.work.ua/stat>

Меліхова Є. Д., Юдіна К. В., Фоміних В. І.
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро

СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Інтеграція у Європейське високотехнологічне конкурентне середовище виявила необхідність створення та запровадження інноваційної моделі розвитку, яка повинна була б забезпечити високий рівень економічного зростання, вирішити соціальні й екологічні проблеми та забезпечити конкурентоспроможність національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [4, с. 282-291]. Також, інноваційна діяльність – це діяльність всіх учасників інноваційного ринку в єдиному процесі з метою спільного створення і реалізації інновацій.

Активізація інноваційної діяльності має дуже важливе значення як на рівні підприємства, так і на рівні держави. Оскільки, на даний момент при наявності жорсткої конкуренції на ринку вітчизняні підприємства втрачають свої позиції, так як не мають змоги здобути нові ринки збуту продукції, тільки при розвитку науки, техніки, технологій можливий випуск конкурентоспроможної продукції та послуг. Коли підприємство випереджає конкурентів в освоєнні досягнень науково-технічного прогресу, тільки тоді воно має змогу отримувати прибуток. Розвиток інноваційної діяльності має велике значення не тільки для окремого підприємства, але і для збільшення економічного потенціалу держави, за допомогою збільшення обсягів випуску наукомісткої продукції [3, с. 7-8].

Перешкоди, які стримують розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності, такі:

- непогодженість законодавчих актів;
- відсутність взаємозв'язку між грошово-кредитною, бюджетно-фінансовою політикою й політикою економічного росту;
- нерозв'язаність проблем технологічного обміну, відсутність тісних зв'язків між наукою й виробництвом;
- недосконалість системи права інтелектуальної власності.

У табл. 1 відображено динаміку інноваційної діяльності в Україні за 2000-2017 рр.

Таблиця 1

Інноваційна активність в Україні за 2000-2017рр[1]

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн грн	Інші витратами, млн грн
2000	18,0	1760,1	182,7
2001	16,5	1979,4	249,8
2002	18,0	3018,3	407,7
2003	15,1	3059,8	250,0
2004	13,7	4534,6	419,8
2005	11,9	5751,6	754,6
2006	11,2	6160,0	563,7
2007	14,2	10821,0	2064,9
2008	13,0	11994,2	2664,0
2009	12,8	7949,9	2012,6
2010	13,8	8045,5	1855,8
2011	16,2	14333,9	2440,2
2012	17,4	11480,6	2185,5
2013	16,8	9562,6	2290,9
2014	16,1	7695,9	778,8
2015	17,3	13813,7	548,0
2016	18,0	10876,2	657,5
2017	17,4	14124,4	713,8

За даними табл. 1 спостерігаємо тенденцію до зростання загальної суми витрат підприємств на інноваційну діяльність. Так, у 2000-у році загальна сума витрат становила 1760,1 млн грн, в той час як у 2017-у році – 14124,4 млн грн. Це свідчить про значне покращення інноваційної діяльності в країні в цілому задля досягнення рівня європейського ринку. І той факт, що питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю з 2000 року по 2017 рік зменшився тільки на 0,6 % також підтверджує про певні зрушення в даному секторі.

В табл. 2 наведено джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні за 2000-2017 рр.

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності за 2000-2017рр [1].

	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		Власних	Державного бюджету	Іноземних інвесторів	Інші джерела
		млн. грн..			
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,5	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10821,0	7969,7	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1511,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0
2016	10876,2	74439,7	67,1	68,2	145,8
2017	14124,4	12373,7	64,0	76,1	234,2

За даними табл. 2 можна зробити висновок, що 2000 рік характеризується незначною кількістю виділених коштів, а саме 1757,1 млн грн, в тому числі власних коштів 1399,3 млн. грн., коштів з державного бюджету 7,7 млн. грн., коштів іноземних інвесторів 133,1 млн грн, а кошти з інших джерел становлять 217,0. В той час як у 2017 рік загальна сума витрат становила 14124,4 млн грн, в тому числі власних коштів 12373,7 млн грн, коштів з державного бюджету 64,0 млн грн, коштів іноземних інвесторів 76,1 млн грн, а кошти з інших джерел становлять 234,2.

Дані про залучення коштів іноземних інвесторів відрізняються, так як на даний момент інвестиційний клімат є не дуже привабливим через політичні та економічні проблеми в країні. Також можна виділити незначну кількість коштів виділених коштів з державного бюджету протягом всього досліджуваного періоду.

Для їхнього вирішення важливим є створення ефективної системи стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності українських підприємств. Для забезпечення розвитку інвестиційного ринку й інвестиційної сфери необхідно створити умови для ефективного функціонування інвестиційних фінансово-кредитних установ і інноваційних підприємств, забезпечити становлення й розвиток індустрії прямого інвестування й венчурного капіталу, створити умови для залучення інвестицій на міжнародних ринках капіталу, а також знаходження шляхів акумулювання коштів для інвестування усередині країни [2, с. 89-92].

Таким чином, головним та ефективним напрямом у процесі інноваційного розвитку має стати поліпшення інвестиційного клімату в Україні і всебічне стимулювання національного капіталоутворення та інвестиційних процесів. Держава повинна бути основним джерелом фінансування розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності. Оптимальним варіантом розвитку й активізації інвестиційної діяльності в Україні є проведення активної державної політики в цій сфері.

Отже, важливим чинником розвитку інноваційної діяльності є розробка системи державних, регіональних і галузевих інвестиційно-інноваційних програм, що будуть спрямовані на збільшення внутрішніх та іноземних інвестицій за рахунок кредитних та податкових пільг.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ukrstat.gov.ua/].
2. Пампура О. І. Розвиток інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні / О. І. Пампура // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – С. 89-92.
3. Череп А. В. Розвиток інноваційної діяльності в сучасних умовах / А. В. Череп // Наукове видання «Ефективна економіка». – 2010. – С. 7-8.
4. Юринець З. В. Розвиток інноваційної діяльності в Україні та світі / З. В. Юринець, Д. Б. Задорожний // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – С. 282-291.

Мельничук О. С., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

**ЕЛЕКТРОННИЙ КАБІНЕТ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ:
ВІД ЗАРОДЖЕННЯ ІДЕЇ ДО ВТІЛЕННЯ ЇЇ НА ПРАКТИЦІ**

Актуальність дослідження. Інтернет вже давно прийшов на допомогу сучасному фінансисту і бухгалтеру. А запровадження електронного цифрового підпису стало справжнім проривом в електронному документообігу країни і в корені змінило життя більшості платників податків в Україні. Зараз же існує безліч програмних продуктів, які дозволяють формувати, підписувати та надсилати звітність практично в усі контролюючі органи прямо з офісу. Крім того, існує можливість формувати і надсилати податкові накладні в електронному вигляді, висилати первинні документи та багато іншого. ДФС вирішила йти в ногу з часом і створило свій продукт, який називається «Електронний кабінет платника податків». Саме тому, актуальним є визначення переваг і проблем щодо функціонування і використання даного продукту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика порівняно недавно висвітлюється як в засобах масової інформації так і серед науковців. Саме тому наукова думка щодо електронного оподаткування і електронної звітності активізувалась останніми роками. Досить цікавими та доречними є напрацювання вітчизняних науковців, а саме: О. А. Долгого, П. В. Мельника, А. М. Новицького, С. П. Ріппи, А. І. Сердюка, А. М. Собченка [1]. Після прийняття Податкового кодексу України набули свого подальшого законодавчого розвитку окремі елементи електронного оподаткування, хоча і надалі залишаються не вирішеними ціла низка проблем, які сповільнюють застосування системи електронної звітності. Саме на проблемних аспектах використання електронних ресурсів суб'єктами підприємницької діяльності при поданні податкової звітності і хотілось би зосередити свою увагу у статті.

Мета статті. Метою статті є висвітлення реальних перспектив та можливостей застосування електронного кабінету платника податку та пошук шляхів для оптимізації його функціонування в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. З початком функціонування електронних сервісів просте логічне програмне забезпечення максимально спрощує адміністрування податків та взаємодію з контролюючими органами. Значною мірою зменшується й адміністративне навантаження на контролюючі органи, знижуються витрати на утримання апарату контролюючих органів та комунікацію у паперовій формі.

З урахуванням зарубіжного досвіду у питаннях запровадження електронних сервісів та їх ефективності було вивчено досвід та правове регулювання електронних сервісів низки країн, зокрема Естонії, Грузії, Чеської республіки та Данії. Так, до прикладу, в Естонії майже вся взаємодія з державними органами здійснюється здебільшого за допомогою електронних сервісів (99% послуг доступні он-лайн). При цьому електронні сервіси побудовані за принципом єдиного вікна: якщо щось було надано державі один раз, то наступного разу не надається, оскільки держава вже це має і сама забезпечує взаємодію між державними органами і базами даних. Завдячуючи електронним сервісам, естонська система визнана найефективнішою системою збору податків у світі – естонці для збору 100 євро податків витрачають до 0,4 євро (витрати бюджету на податкові та митні органи). Крім того, запровадження електронних сервісів в Естонії дозволило економити 2% ВВП [2].

На базі досвіду інших країн у 2015 році Україною були підготовлені пропозиції щодо відповідної законодавчої ініціативи. Зокрема, щодо легітимізації та надання чіткого правового статусу такого електронного сервісу як електронний кабінет платника податків, а також розширення його функціоналу, який би дійсно дозволив звести особисте спілкування з податківцями до мінімуму, а інформацію щодо

платника податків зробити доступною та прозорою.

З 1 січня 2018 року фіскалі запровадили інформаційно-телекомунікаційну систему «Електронний кабінет» на базі сервісу «Електронний кабінет платника». Такий обов'язок на них був покладений приписом до наказу Міністерства України від 14.07.17 р. № 637 «Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету» [3].

Електронний кабінет платника - це персональне автоматизоване робоче місце платника податків, доступ до роботи в якому здійснюється з будь-якого комп'ютера, підключеного до Інтернету, шляхом ідентифікації з використанням електронного цифрового підпису та авторизації такого платника.

Користувачами Електронного кабінету платника є платники податків: юридичні особи та самозайняті особи, фізичні особи, підприємці та особи, які провадять незалежну професійну діяльність.

Для роботи в Електронному кабінеті платника необхідно здійснити наступні кроки:

Отримати електронні цифрові підписи, які видаються Акредитованими центрами сертифікації ключів Міндоходів або «Masterkey» або «ІВК»;

Підключитись до мережі Інтернет та зайти до Електронного кабінету платника за адресою kpp.minrd.gov.ua або по гіперпосиланню «Електронний кабінет платника податків» на веб-сайті Державної фіскальної служби України;

Авторизуватись в Електронному кабінеті за допомогою особистого електронного ключа та розпочати роботу.

Електронний кабінет платника надає платникам податків можливість працювати з органами фіскальної служби дистанційно у режимі реального часу, а саме:

– подавати декларації з використанням електронного цифрового підпису і переглядати подану та/або сформовану податкову звітність;

– отримувати нагадування щодо строків подання звітності та сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– отримувати інформацію щодо особистих реєстраційних даних (податковий номер платника податків, назва платника податків, основний вид діяльності; П. І. Б. бухгалтера та директора тощо);

– подавати заяви та отримувати в електронному вигляді довідки про відсутність заборгованості з податків, зборів, платежів, що контролюються органами фіскальної служби;

– вести в електронному вигляді Книги обліку доходів та витрат;

– переглядати інформацію щодо стану своїх розрахунків з бюджетом, зокрема про заборгованість зі сплати податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, тощо.

Повний перелік можливостей, передбачених Електронним кабінетом, наведено в ст. 42 Податкового кодексу України [4].

Станом на січень 2018 на практиці ДФСУ функціонал електронного кабінету у порівнянні з тим, який закріплено на рівні Податкового кодексу України, реалізований лише частково. Зокрема, електронний кабінет забезпечує можливість:

– перегляду в режимі реального часу інформації про платника податків, даних оперативного обліку податків та зборів (у тому числі, дані інтегрованих карток платників податків), даних системи електронного адміністрування податку на додану вартість, даних системи електронного адміністрування реалізації пального;

– заповнення, перевірки та подання податкових декларацій, звітності до контролюючого органу;

– реєстрації, коригування податкових накладних/розрахунків в Єдиному реєстрі податкових накладних;

– перегляду в режимі реального часу інформації про податкові накладні/розрахунки коригування;

– доступу платників податків до системи електронного адміністрування податку на додану вартість;

– інформування про статус контрагентів за публічно доступними даними інформаційних ресурсів центрального органу виконавчої влади.

Але досі не забезпечено реалізацію наступних функцій електронного кабінету, а саме відсутня можливість:

– вибору способу взаємодії через електронний кабінет (17.1.13. ПКУ), та, відповідно, відсутнє поле для електронної адреси платника податків в облікових даних платника податків (14.1.56. ПКУ);

– перегляду даних щодо митних платежів;

– накладення електронного цифрового підпису посадової особи податкового органу та печатки податкового органу на дані, що відображаються в електронному кабінеті платника податків;

- управління сумами помилково/наміру сплачених грошових зобов'язань;
- внесення змін до облікових відомостей та зняття з обліку;
- отримання будь-яких документів із накладенням електронного цифрового підпису посадової особи податкового органу та печатки податного органу.

Висновки. Проведеними дослідженнями встановлено, що з метою вдосконалення взаємовідносин між податковою службою і платниками податків в Україні державою створюються максимальні можливості для подання електронної податкової звітності. Наразі функціонал електронного кабінету платника податків реалізований лише частково, тому він не в змозі забезпечити повноцінну взаємодію платників податків з контролюючими органами в електронній формі засобами електронного зв'язку, як це передбачено Податковим кодексом України.

На нашу думку впровадження повноцінного електронного кабінету зменшить корупцію в органах ДФСУ, суттєво зменшить витрати часу платників податків на скоротить витрати на адміністрування податків.

Література

1. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування: [монографія] / П. В. Мельник, А. М. Новицький, О. А. Долгий, С. П. Ріппа та ін.; за заг. ред. П. В. Мельника. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. – 332 с.;
2. Світовий досвід модернізації податкової служби // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/mijnarodniydosvid-rozvitk/svito-vui-dosvid/mrdosvid/>;
3. Україна. Указ Міністерства фінансів України. Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету [Електронний ресурс]: від 14.07.2017 р. № 637. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17>;
4. Україна. Податковий кодекс [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Нечай Д. В., Григораш М. С., Фоміних В. І.
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро

КОНКУРЕНТНА РОЗВІДКА ЯК ЕЛЕМЕНТ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Актуальність наукової роботи полягає в тому, що конкурентна розвідка підвищує рівень конкурентоспроможності підприємств, дозволяє приймати своєчасні оптимальні рішення щодо запобігання ризиків та впровадження змін у компаніях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення теоретичних та практичних аспектів використання конкурентної розвідки в системі економічної безпеки – одна з найважливіших проблем сучасної економічної науки, про що свідчать численні праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Серед них потрібно відзначити таких дослідників, як, зокрема, А. О. Беседіна, В. П. Мак-Мак, В. Л. Ортинський, Н. В. Прус, О. С. Хринюк.

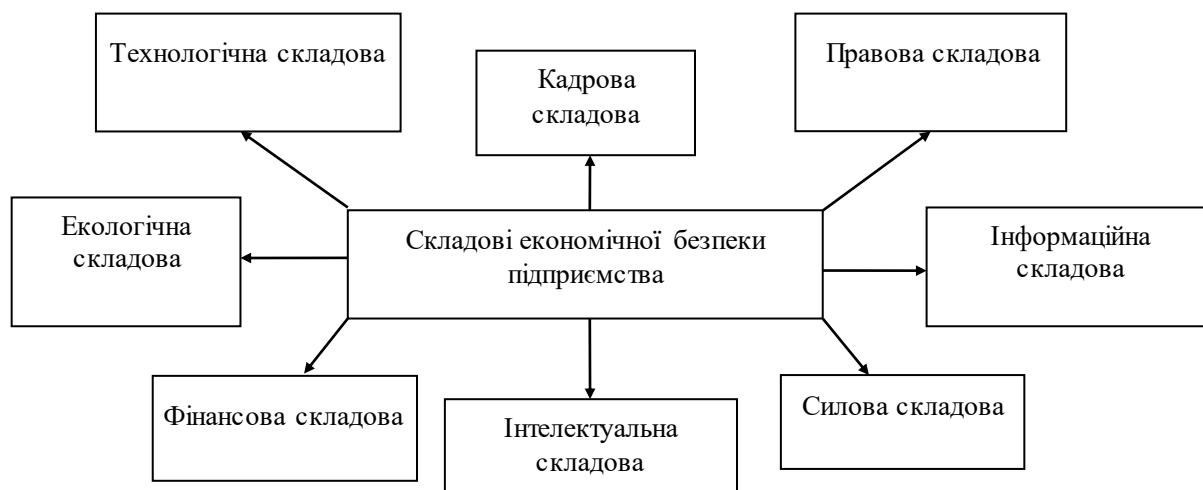
Мета. Дослідження основних аспектів конкурентної розвідки як елементу фінансово-економічної безпеки підприємства для забезпечення належного рівня фінансово-економічної безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення підприємства змушені функціонувати в надскладних економічних умовах. З одного боку, внаслідок псування відносин з Росією ми втратили важливий для нас ринок збуту. З іншого боку, відчуваються значні труднощі з освоєнням ринку ЄС, пов'язані з багатьма факторами, зокрема з такими, як низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів, низькі квоти на поставку ключової експортної продукції України, а також гальмування процесу стандартизації, отримання необхідних сертифікатів якості. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується збільшенням ролі інформаційної сфери, яка є системоутворюючим фактором життя суспільства та активно впливає на стан політичної, економічної, соціальної та інших складових частин безпеки комерційного підприємства.

У світі постійно йде інформаційна боротьба, що ведеться між державами, підприємствами та фірмами у захист власних інтересів. Очевидно, щоб не програти в цій боротьбі, необхідно знати шляхи протидії постійним «інформаційним нападам супротивника». Останнім часом великого поширення набула конкурентна розвідка [6].

Н. В. Прус розглядає поняття «система економічної безпеки підприємства» як організаційний комплекс, який складається із сукупності організаційних, управлінських, технічних, правових та інших заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки підприємства, захист законних інтересів його керівництва та інвесторів, сприяння забезпеченню стійкого розвитку підприємства [1, с. 677].

Функціонування системи економічної безпеки має здійснюватися на основі низки принципів. На нашу думку, найбільш вдалим є підхід О. С. Хринюка, який запропонував таку структуру функціональних складових економічної безпеки підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Складові економічної безпеки підприємства

Дані рис. 1 свідчать про те, що одним із базових функціональних елементів економічної безпеки підприємства є інформаційна складова, невід’ємною складовою якої є конкурентна розвідка.

Порівнявши твердження всіх дослідників, на нашу думку конкурентна розвідка – це пошук та обробка інформації про конкурентів та їх середовища з метою створення і досягнення цілей, а також конкурентних переваг шляхом використання отриманих даних після обробки інформації для впровадження ефективних важелів стратегічного та тактичного планування на підприємстві.

Конкурентна розвідка, на відміну від промислового шпигунства, спирається на відповідні правові норми. Це насамперед правові норми України, міжнародні кодекси Міжнародної торговельної палати і Європейського суспільства з вивчення суспільної думки і маркетингу (ЕСОМАР) з практики маркетингових і соціальних досліджень. [3, с. 278].

Виділяють такі основні завдання конкурентної розвідки як складового елемента комплексної системи фінансово-економічної безпеки підприємства:

- виявлення загроз, джерелом виникнення яких є конкурентне середовище;
- розроблення рекомендацій з локалізації і нейтралізації ризиків;
- посилення сприятливих і локалізація несприятливих чинників впливу навколишнього середовища на господарську діяльність підприємства;
- інформаційна оцінка партнерів, клієнтів, конкурентів, контрактів;
- збір інформації про сильні та слабкі сторони конкурентів, експертна оцінка планів та стратегій основних конкурентів;
- інформаційно-аналітична підтримка процесів підготовки, прийняття і супроводження рішень компанії, систематизація результатів реалізації раніше прийнятих рішень;
- інформаційний контроль розвитку інфраструктури ринку, конкурентів, їхніх рекламних дій;
- інформаційний супровід власних активних дій на ринку (публікації, реклама, виставки, дезінформація тощо);
- розроблення коротко- і довгострокових прогнозів впливу навколишнього середовища на господарську діяльність підприємства [4, с. 65-66].

Розглянемо принципи конкурентної розвідки як невід’ємного елемента комплексної системи економічної безпеки підприємства:

- Принцип дотримання правових та етичних норм;
- Принцип безперервності і комплексності;
- Принцип особливого положення;

– Принцип конфіденційності [5].

До уваги потрібно брати наявні тенденції в політичному, економічному та промисловому середовищі, що спонукає до необхідності обліку альтернативних джерел впливу на підприємство. Усе це дає змогу підвищити ефективність його роботи, отримувати доступ до необхідних джерел інформації, впливати, відповідно до потреб відділу та підприємства загалом, на працівників і водночас зберігати конфіденційність отриманої інформації та її опрацювання разом з керівництвом підприємства [2].

Важливим є не тільки визначення процедури здійснення конкурентної розвідки, але й встановлення із врахуванням специфіки господарської діяльності певного підприємства та інтенсивності зміни конкурентного середовища масштабів інформаційного поля, періодичність його сканування, визначення необхідних ресурсів, джерел їхнього акумулювання та розрахунок ефективності здійснення дій у цьому напрямі.

Висновки. Конкурентна розвідка – це складовий елемент комплексної системи економічної безпеки підприємства, сутність якого полягає в постійному процесі збору, нагромадження, структурування, аналізу даних про внутрішнє й зовнішнє середовище компанії та надання вищому менеджменту компанії інформації, що дає йому змогу передбачати зміни в обстановці і приймати своєчасні оптимальні рішення щодо управління ризиками, впровадження змін у компанії, а також вживати відповідних заходів, спрямованих на задоволення майбутніх запитів споживачів та збільшення вартості компанії. Конкурентна розвідка забезпечує аналітичну базу для важливих управлінських рішень керівникам та власникам підприємств. Робота служби конкурентної розвідки впливає на майбутнє підприємства, його економічну безпеку, ефективність його роботи, конкурентну позицію.

Отже, сьогодні всі крупні компанії, що усвідомлюють необхідність створення ефективної корпоративної стратегії, створюють у своєму складі спеціалізовані розвідувальні підрозділи. Та коли інформація набуває вигляду такого ж самого економічного ресурсу, як сучасні технології або фінанси, кожен керівник має бажання бути обізнаним про наміри та несподівані дії своїх конкурентів за допомогою моніторингу інформації, не переходячи межі дозволених нашим законодавством.

Література

1. Беседіна А. О. Конкурентна розвідка в системі забезпечення стратегічного розвитку підприємства / А. О. Беседіна // Бізнес Інформ. – 2012. – № 10. – С. 277-279.
2. Лабунська С. В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності / С. В. Лабунська // Проблеми економіки. – 2014. – № 4. – С. 282-289.
3. Прус Н. В. Система економічної безпеки підприємства: поняття, сутність, принципи / Н. В. Прус // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 675-679.
4. Чвертко Л. А. Конкурентна розвідка в системі забезпечення економічної безпеки банків / Л. А. Чвертко, А. В. Товкис // Управління фінансово-економічною безпекою. – 2015. – № 1. – С. 65-68.
5. Штангрет А. М. Методичні засади здійснення конкурентної розвідки в системі економічної безпеки підприємства / А. М. Штангрет // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.4. – С. 302-307.
6. Ющук Е. Л. Конкурентна розвідка: маркетинг ризиків і можливостей / Е. Л. Ющук. – М. : Вершина, 2006. – 246 с.

Панова І. О.

**Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків**

ВПЛИВ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ НА ЕКОНОМІКУ (НА ПРИКЛАДІ «ЗЕЛЕНОГО» ТАРИФУ)

Актуальність дослідження. Економічний розвиток країн сьогодні вимагає суттєвих змін, переходу до нової системи господарювання та реалізації базових принципів стабільного розвитку. Цьому має сприяти перехід до відновлювальних джерел енергії. Цей шлях зменшить навантаження на використання викопного палива, та сприятиме збереженню навколишнього природного середовища. Тому пошук можливостей зробити економіку екологічно безпечною є актуальним завданням на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема питання вивчення процесів у сфері відновлювальної енергетики присвячені роботи багатьох вчених, серед яких: М. А. Хвесик, А. Сундук, А. В. Степаненко, В. І. Вишневецький, В. П. Каян та інші. Ними було запропоновано ряд заходів, але дане питання завжди потребуватиме багато уваги.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз шляхів, які направлені на розвиток відновлювальної енергетики.

Виклад основного матеріалу. Перехід до відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) кілька років тому вже змістив викопне паливо за обсягом інвестицій у світі. Першість у цьому зайняв Кітай – 132,6 млрд дол, за ним ідуть США та Японія – 56,9 млрд дол та 23,4 млрд дол відповідно [1].

За даними досліджень в 2017 році у світі було встановлено рекордні 160 ГВт потужностей з відновлюваних джерел енергії, із яких 98 ГВт виробляють сонячні електростанції, 56 ГВт – вітрові. Така тенденція у світовій енергетиці прискорюються. Про це свідчить той факт, що ціни на сонячну енергію продовжують швидко знижуватись.

За підрахунками Bloomberg New Energy, у 2017 році ціна 1 МВт виробленої сонячної енергії подешевшала на 25% порівняно з 2015 роком. Крім того, у її виробництво вкладено на 18% більше порівняно з 2016 роком, та складає 160,8 млрд. дол. Вартість таких проектів зараз невпинно падає [2].

Відомі в усьому світі інвестиційні фонди та цілі країни вже відмовилися інвестувати кошти у викопну енергетику. Зокрема, у грудні 2016 року загальна вартість активів, що керуються інституціями та приватними особами, що підтримали виведення інвестицій з бізнесів у секторі викопної енергетики, досягла 5 трлн дол. Серед них такі інвестиційні гіганти як Black Rock та Норвезький суверенний фонд. Сьогодні зобов'язання не вкладати у викопну енергію вже беруть на себе уряди не тільки окремих міст, а й цілі регіони: Берліна, Каліфорнії, Копенгагена, Осло, Стокгольма, Вашингтона, Сієтла, Портленда, Мельбурна та Сіднея.

Сьогодні Україна має незначний прогрес у впровадженні ВДЕ. Існуючі потужності генерації електроенергії з відновлюваних джерел залишаються на рівні 1 375 МВт. Таким чином, вони виробляють менше 2% електроенергії, яка споживається в Україні, хоча це один з найбільш вигідних "зелених" тарифів в Європі.

Навколо «зеленого» тарифу останнім часом розгорнулися активні дискусії в українських і європейських експертних колах. Єдиної думки нема. Одні вважають, що ці тарифи повинні залишатися, інші наполягають на їх скасуванні. Виділимо кілька справді важливих моментів.

Першу групу становлять економічні й фінансові проблеми. Сьогодні наземним сонячним електростанціям, які вводяться у експлуатацію, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики і комунальних послуг, відводить «зелений» тариф, що становить 15 євроцентів за кВт-год, тобто майже 5 грн. Але за такою моделлю вся дорога електроенергія з ВДЕ «перемішується» на Оптовому ринку електроенергії (ОРЕ), то ціна для споживачів зростає несуттєво [3]. Високі ставки «зеленого» тарифу незначні для кінцевого споживача через наявність дешевої енергії з атомних електростанцій в енергетичному сховищі. На цьому факті теж наголошують противники «зеленого» тарифу. Хоча мова про дешеву атомну енергію є звичайною маніпуляцією. До її вартості не закладено будівництва станцій за часів СРСР та не враховано виведення їх з експлуатації.

За даними дослідницького центру Lazard, сьогодні у світі собівартість електроенергії, яка виробляється з ядерного палива, становить понад 3 грн за кВт-год. Одночасно з цим ДП «Енергоатом» у 2018 році має тариф 55 коп. без урахування ПДВ. Вважається, що з ВДЕ виробляється близько 1,5% усієї електроенергії, тоді як ринку це коштує трохи більше 8% від усіх коштів [1].

До другої групи проблем відносяться технічні. Вони торкаються нестійкості об'єднаної енергосистеми. Сьогодні популярними є відновлювані джерела енергії, але при цьому вітрові та сонячні не стабільні за своєю суттю. Вони можуть підвести будь-коли, що призводить до труднощів у роботі та до додаткових витрат. Тобто, якщо вітру немає то й електростанція вже не виробляє запланованої потужності, а для цього слід задіяти інші енергоблоки.

Економічні й технологічні обмеження пострадянської електроенергетики, які застаріли, і диктують Україні умови, як довго вона має підтримувати потужності ВДЕ через «зелений» тариф. Розуміючи негативні наслідки цього, в першу чергу, звернемо увагу на економічні наслідки. Зокрема, Іспанія, яка активно підтримувала ВДЕ, була змушена відмовитися від власних зобов'язань за «зеленим» тарифом для всіх своїх станцій. Таке рішення було прийнято, для того щоб зменшити дефіцит на ринку електроенергії, який виник через подорожчання палива для інших типів станцій. Підрахунки, запропоновані інвесторам, склали 7,4%, такі дії уряду викликали незадоволення, тому вони звернулися до міжнародних судів з позовами щодо порушення Енергетичної хартії. У 2016 році Іспанія програла свій перший міжнародний арбітраж і була зобов'язана виплатити інвесторам втрачені при цьому кошти.

Сьогодні Україна теж підписала Енергетичну хартію, що може теж призвести до повторення іспанського сценарію.

Останнім часом було введено 30% усіх потужностей ВДЕ, і в 2018-2019 роках теж очікується продовження цієї тенденції. Інвестори хочуть встигнути до планового зменшення тарифу, що

передбачається з 1 січня 2020 року. Кількість введених при цьому в експлуатацію потужностей у 2017 році вже вдвічі перевищила показник 2016 року [4].

Сьогоднішня система підтримки виробництва електроенергії з ВДЕ, стимулює виробників до будівництва станцій, незважаючи на попит на неї в регіонах. З подальшим збільшенням кількості великих сонячних ферм на десятки мегават із значною концентрацією у певних регіонах будуть виникати проблеми з їх плануванням. Хоча, сучасна система стимулювання виробництва електроенергії з ВДЕ вже має певні успіхи. Слід відзначити, в першу чергу, стрімке зростання кількості приватних сонячних електростанцій. Якщо, у 2015 році їх було 244, то на 1 січня 2018 року вже 3 100 українських сімей встановили сонячні електростанції на дахах своїх будинків.

Сьогодні країни впроваджують «зелені» сертифікати, як одну з моделей стимулювання виробництва енергії з відновлюваних джерел. Така система діє в США, Канаді, Австралії, Швеції, Норвегії, Великобританії. Її суть полягає в тому, що кожна нова кіловат-година з ВДЕ одержує певну кількість сертифікатів, що продаються та купуються на вільному ринку. Попит створюється регулятором, який встановлює квоти на обов'язковий вміст «зеленої» енергії в повному обсязі продажу електроенергії постачальниками. Це стимулює впровадження ВДЕ та встановлення відсотку енергії з ВДЕ в загальному енергоміксі, регулюючи при цьому кількість сертифікатів на кВт-год. для кожного джерела енергії. Така динамічна система може ефективно контролювати та забезпечувати швидке пристосування до світових цін на сучасні «зелені» потужності на відміну від системи «зеленого» тарифу, перегляд якого вимагає розрахунків впродовж певного часу [5, с.9, 13, 28].

Кожного року у Китаї та Японії регулятори переглядають національні або провінційні «зелені» тарифи. Вони враховують вплив на ціну технологічного процесу, що і відображають у своїх висновках. Зважаючи на розмір станції, тариф визначається на аукціоні, таким чином між виробниками «зеленої» енергії виникає конкуренція, перемагає той, чий тариф є найвигіднішим.

Крім того, популярності набувають тарифні аукціони. На них вирішується право на довгострокові поставки електроенергії, понад 20 років. Для цього пропонують ціни як найнижчі. Позитивним є те, що протягом року саме Урядом регулюється кількість ВДЕ шляхом оголошення аукціонів лише окремих обсягів потужностей кожного виду генерації. Крім того, ринок отримує прогнозовану стабільну ціну впродовж десятків років. Останні аукціони в регіонах Мексики та Саудівській Аравії завершилися результатом ціни на енергію для сонячних станцій, що була нижчою 60 українських копійок.

Багато країн використовують одночасно різні моделі стимулювання ВДЕ. Таке поєднання різних підходів сприяє розвитку енергетичного ринку [6].

Але противники ВДЕ переконують, що такі джерела енергії неконкурентні та працюють лише шляхом підвищення «зеленого» тарифу. Хоча в багатьох країнах ВДЕ досягли паритету стосовно цін з викопними джерелами енергії.

Зокрема, в США ніколи не було запроваджено стимулюючих тарифів, хоча активно продовжується будівництво комерційних сонячних та вітрових електростанцій. Важливо відзначити, що частина енергетики, яку називають традиційною, збільшилася завдяки державним дотаціям. Таким чином, уже можлива конкуренція за ціною для великих установок з ВДЕ. Пояснюється це суттєвим зменшенням вартості встановлених потужностей протягом останніх років. Хоча для роботи конкурентних схем треба включати у вартість невраховані витрати виробництва та споживання певного продукту, які не відбиваються в його собівартості. Так, у ЄС введено податок на вуглець, який оподатковується як шкідливий викид.

Впроваджуючи європейські підходи до податку на вуглець, сприяє конкуренції між виробниками електроенергії. В Україні податок на тону CO₂ дорівнює 1 цент. в Польщі – 1 дол, в Норвегії – 56 дол, у Франції – 36 дол, у Швеції – 140 дол [1].

Висновки. Сьогодні, впровадження нових моделей стимулювання ВДЕ вимагають вирішення ряду питань, щоб заохочувати інвесторів вкладати свої кошти для відновлювання джерел енергії. В першу чергу, необхідно вирішити момент, щодо підключень на території України та створити такі умови, щоб саме у виробника ринок купував електроенергію.

Кожна країна обирає таку схему підтримки ВДЕ, яка найкраще підходить саме їй. Для України необхідність нарощувати генерацію електроенергії з ВДЕ актуальна: більша частина генерації сьогодні застаріла й вимагає оновлення. Обговорення механізмів підтримки ВДЕ не повинно обмежуватися лише порівняннями «зелених» тарифів та аукціонів. Необхідно виробити цілісний підхід, за яким всі учасників ринку електроенергії матимуть змогу рівноцінно конкурувати.

Література

1. Економічна правда [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/02/16/634141/>.
2. Bloomberg New Energy Finance [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://about.bnef.com/>.
3. Комітет палива та енергетики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eba.com.ua/comitet/fuel-energy-committee/>.
4. Укрінформ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua>.
5. Стимулювання відновлювальної енергетики в Україні за допомогою «зеленого тарифу». Посібник для інвесторів. – 2012. – С. 80.
6. Вишневецький В. І. Виклики часу від теплової до відновлювальної / В. Вишневецький, В. П. Каян [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр – 2017. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/vikliki-chasu-vid-teplovoyi-do-vidnovlyuvalnoyi/>.

Рожицька О. С., Григорук П. М.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА МОДЕЛЬ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Актуальність дослідження. За сучасних умов розвитку та функціонування господарюючих суб'єктів виникає потреба в удосконаленні системи управління економікою підприємства. Одним із напрямів вирішення цього завдання є формування ефективного стратегічного управління та розробка науково обґрунтованих стратегій розвитку промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стратегічного управління діяльністю та розвитком підприємств досліджено в наукових працях багатьох закордонних та вітчизняних науковців: П. Друкера [1], М. Портера [2], Г. Мінцберга, Б. Альстренда, Д. Лемпела [3], Г. Азоева [4], Л. Забродської [5], С. Лихопад, Н. Майданської [6], Б. Мізюка [7] та ін. Однак, окремі питання теоретичної сутності стратегічного управління та його удосконалення на підприємствах залишаються недостатньо вивченими. А існуючі розбіжності у поглядах різних вчених щодо вивчення даних питань свідчать про необхідність подальших наукових досліджень.

Мета. Узагальнення теоретичних аспектів стратегічного управління та розробка шляхів його удосконалення на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. У даний час в економічній літературі можна виокремити чимало підходів щодо трактування поняття «стратегія». Сам термін «стратегія» походить від грецького «strategia», тобто «воєначальник» [8].

Доцільно виділити кілька основних підходів до визначення стратегії підприємства [9, с. 297]:

- 1) перший ґрунтується на уявленнях зацікавлених у розвитку підприємства осіб про результати цього розвитку і оптимальному стані фірми. При такому підході в процесі формування стратегії розвитку виділяється чітка ієрархія «місія-стратегія-цілі-завдання»;
- 2) другий підхід розглядає стратегію розвитку підприємства як синтез окремих стратегічних рішень, визначаючи її як сукупність рішень, достатніх для визначення основних напрямів діяльності;
- 3) третій підхід – комбінація елементів перших двох.

Досить широко трактування стратегії наводять Г. Мінцберг, Б. Альстренд та Д. Лемпел, які дане поняття визначають як «п'ять П»: 1) стратегія – це план; 2) стратегія – це принципи поведінки; 3) стратегія – це позиція; 4) стратегія – це перспектива; 5) прийом, маневр з цілю перехитрити суперника [3].

Що ж стосується поняття «управління», то в узагальненому вигляді воно трактується як процес впливу суб'єкта управління на об'єкт, який змінює режим існування системи, в якій вони діють.

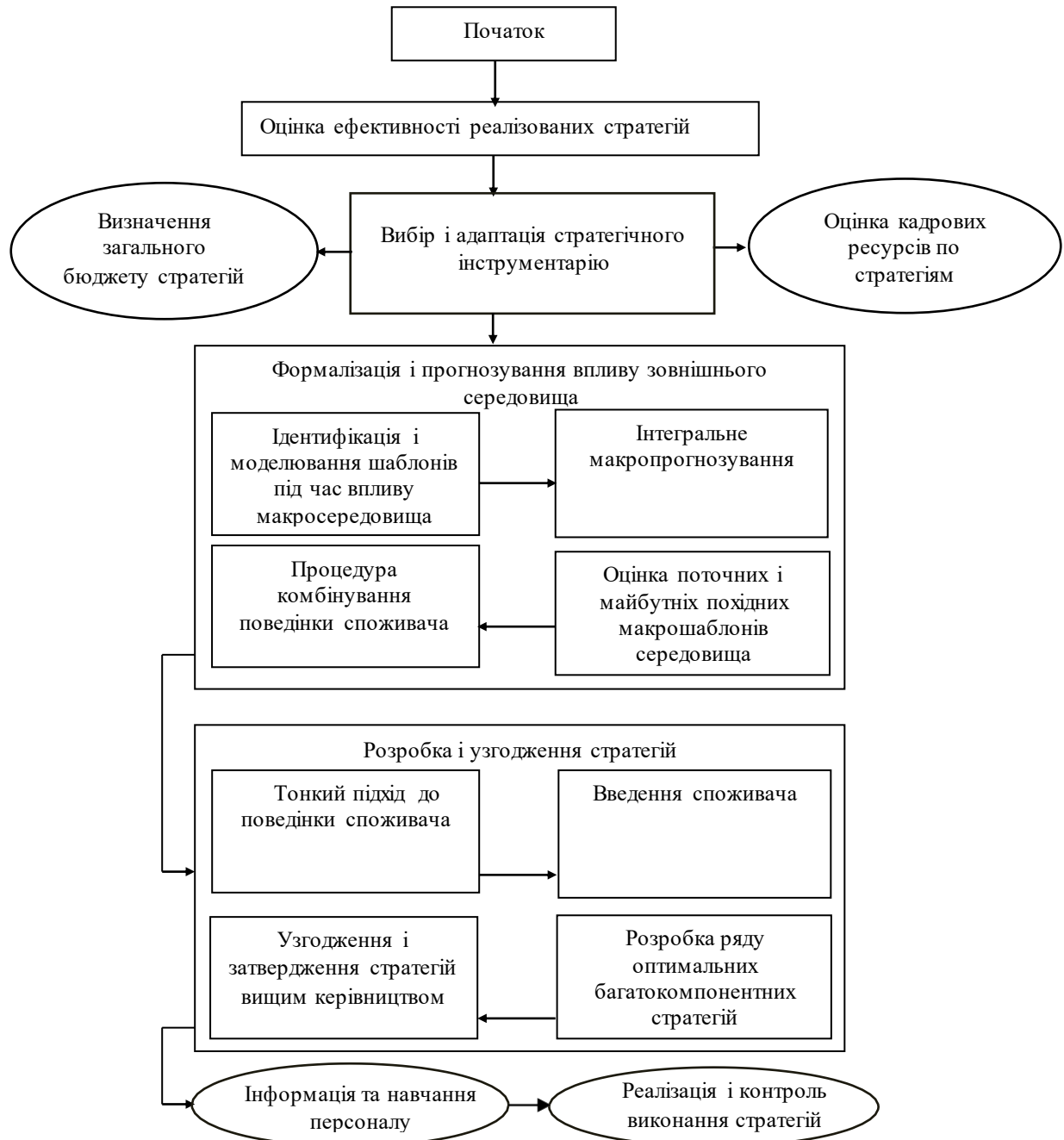
Поняттю стратегічного управління присвячено багато публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів. Так, С. Лихопад та Н. Майданська розглядають стратегічне управління як діяльність підприємства в умовах невизначеності та поділяють його в залежності від виду ресурсів підприємства: стратегічне управління персоналом, стратегічне управління прибутком підприємства тощо [6, с. 265]. Варто відмітити погляд Б. Мізюка, на думку якого стратегічне управління передбачає довготривале керування організацією, визначення цілей діяльності, а також розроблення стратегій для досягнення цих цілей, враховуючи всі зовнішні та внутрішні умови [7, с. 403].

Існує чимало описів послідовності проходження окремих етапів стратегічного управління. Однак з тим, що потрібно визначити місію, проаналізувати зовнішнє і внутрішнє середовище, сформулювати

цілі та стратегії, розробити й виконати стратегічні плани, погоджуються всі.

Потреба в підтримці стратегічної орієнтації підприємства робить стратегічне управління процесом безперервним й динамічним. Тому одноразовий аналіз та діагностика не можуть бути основою такого процесу, оскільки надають обмежену інформацію.

Важливим аспектом дослідження стратегічного управління є розробка та обґрунтування рекомендацій, спрямованих на вдосконалення системи його функціонування на підприємстві (рис. 1).

Рис. 1. Структурно-логічна модель вдосконалення процесу стратегічного управління [10]

Запропонована згідно рис. 1 структурно-логічна модель вдосконалення стратегічного управління господарюючого суб'єкта, яка складається із сукупності логічно-послідовних етапів робіт передбачає: 1. Оцінку ефективності стратегічних альтернатив, реалізованих у минулі стратегічні періоди. 2. Визначення поточного профілю організації. 3. Оцінку наявного формату стратегічного управління з погляду ступеня його формалізації, специфіки та ефективності.

Висновки. Таким чином, стратегічне управління підприємством розглядається як самостійно діюча система, яка передбачає аналіз стану усіх сфер функціонування підприємства. Стратегічне управління повинно ґрунтуватись на постійному аналізі та розумінні ситуації та динаміки її зміни.

Запропонована структурно-логічна модель удосконалення стратегічного управління передбачає реалізацію сукупності логічно-послідовних етапів робіт, спрямованих на забезпечення більш ефективного стратегічного розвитку підприємства.

Література

1. Друкер П. Задачи менеджмента в 21 веке / П. Друкер ; пер. с англ. : учебное пособие. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2001. – 272 с.
2. Портер М. Конкуренция / М. Портер ; пер. з англ. – М. : Видавничий дім «Вільямс», 2005 – 608 с.
3. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстренд, Д. Лемпел ; пер. с англ. ; под ред. Ю. Н. Каптуревського. – СПб : «Питер», 2011. – 336 с.
4. Азоев Г. Л. Конкуренция : анализ, стратегия и практика / Г. Л. Азоев. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
5. Забродська Л. Д. Стратегічне управління : навч. посібн. / Л. Д. Забродська. – Харків : Консул, 2004. – 208 с.
6. Лихопад С. М. Місце стратегічного управління в діяльності підприємств / С. М. Лихопад, Н. М. Майданська // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету. – 2005. – № 15. – С. 295-297.
7. Мізюк Б. М. Основи стратегічного управління : навч. посібн. / Б. М. Мізюк. – Львів : Магнолія, 2006-2009. – 544 с.
8. The Origin of Strategy: Rich Horwath. Strategic Thinking Institute, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.strategyskills.com/>.
9. Кобелев В. М. Теоретичні та методологічні основи формування стратегії розвитку підприємства / В. М. Кобелев, Ю. В. Захарченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 42. – С. 297-303.
10. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент : навч. посібн. / Г. І. Кіндрацька. – Львів : Львівська політехніка, 2010. – 407 с.

Цуканова Л. В., Латишева О. В.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження. Дослідження проблем інвестування завжди знаходилося в центрі уваги економічної науки, адже інвестиції є обов'язковою проміжною ланкою на шляху до побудови стабільної, високорозвиненої економіки.

Наразі в умовах кризового стану та воєнно-політичного конфлікту Україна потребує кардинальних рішучих дій, які б могли стабілізувати її економіку. Тому зараз актуальним є поглиблене вивчення та дослідження ринкових форм і механізмів інвестиційної діяльності на мікро- та макrorівнях [6, с. 126-127].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інвестицій, інвестиційної політики, її складових та вивченням інвестиційного середовища бізнес-проектів займалося безліч науковців, серед яких найбільш відомими є Фролова Г. І., Тарасова О. В., Загурський О. М., Півторак М. В., Коваленко Ю. М., Крисюк Р. В., Куянова О. Ю., Панкратова О. М., Дринова Н. С., Хірний О. В., Ісаєва Н. І., Соколов М. О., Малютін О. К. та інші. Проте тема інвестиційної діяльності в Україні є ще недостатньо вивченою і потребує максимальної уваги, особливо в умовах кризового стану економіки.

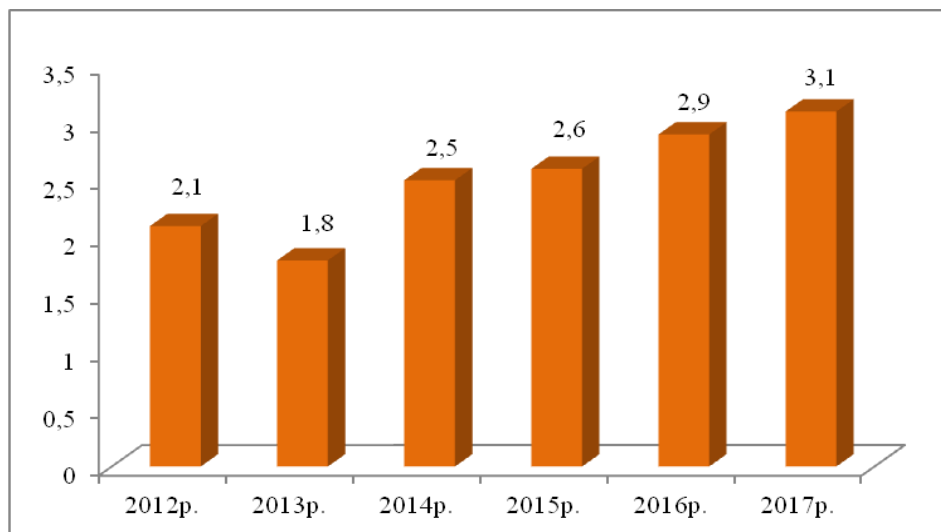
Мета статті. На основі офіційних статистичних даних зробити прогнозу оцінку інвестиційної ситуації в Україні, виявити негативні чинники, що гальмують інвестиційні процеси в державі, запропонувати шляхи вирішення даної проблеми та зробити висновки щодо перспектив розвитку інвестиційного бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Не дивлячись на складну соціально-політичну та воєнно-економічну ситуацію в Україні, керівництво країни оголосило 2017-й рік роком зростання інвестицій. І дійсно, якщо подивимось на динаміку зміни індексу інвестиційної привабливості країни (рис. 1), то побачимо, що він досяг свого максимуму за останні шість років. За даними 2017-ого року цей показник досяг значення 3,1 бали за 5-бальною шкалою [3, с. 28-30].

Європейська Бізнес Асоціація провела опитування серед найбільших вітчизняних та зарубіжних

компаній та прийшла до висновку, що негативні настрої бізнесменів просто ослабли, але не покращилися.

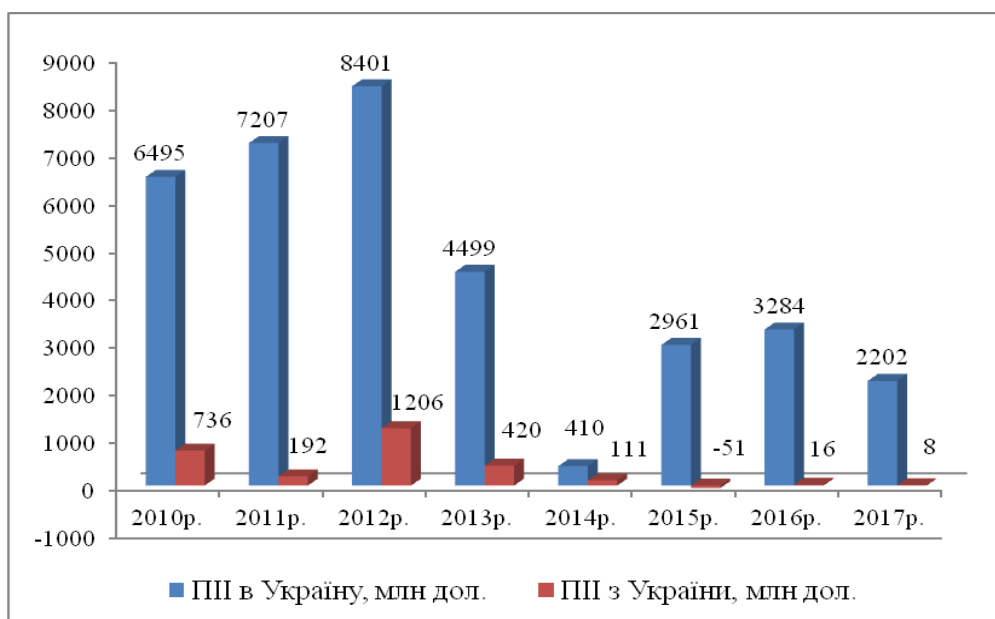
На цей невеликий прорив у динаміці індексу вплинули деякі позитивні зміни, серед яких можна виділити відкритість від державних даних, послаблення валютного контролю, поступову дерегуляцію тощо.

Рис. 1. Динаміка зміни індексу інвестиційної привабливості в Україні [1]

А серед негативних чинників, які потребують першочергового втручання, більшість компаній виділяють корупцію (36%), судову реформу (20%) та земельну реформу (11%).

Але в кінцевому підсумку для економіки важливі не індекси настроїв, а реальні вкладені кошти. Безумовно, стан справ краще, ніж в 2014 р., коли чистий приток прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за рік дорівнював нулю (рис. 2), проте, насправді, приток інвестицій у минулому 2017-му році значно знизився, в порівнянні з 2016-м роком – на 1082 млн дол. За цей період найбільше вклав в Україну Кіпр – 506 млн дол., далі Росія – 395,9 млн дол., Нідерланди – 262,5 млн дол., Велика Британія – 211,7 млн дол. [4, с. 67-71].

Рис. 2. Приток прямих іноземних інвестицій в Україну та їх відтік з України [1]

Зарубіжні інвестори в своїй основній масі утримуються від вкладення капіталів в Україну. Серед головних причин такого становища - низькі темпи реформ, податковий прес, кризова ситуація в банківській системі, засилля корупції, законодавчі обмеження, що не дозволяють вільно виводити

офіційні доходи, у тому числі дивіденди, з України [6, с. 126-127].

Крім іноземних інвестицій є ще ряд фінансових інструментів, які використовуються українськими підприємствами. На рис. 3 представлена структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування за 2017 р.

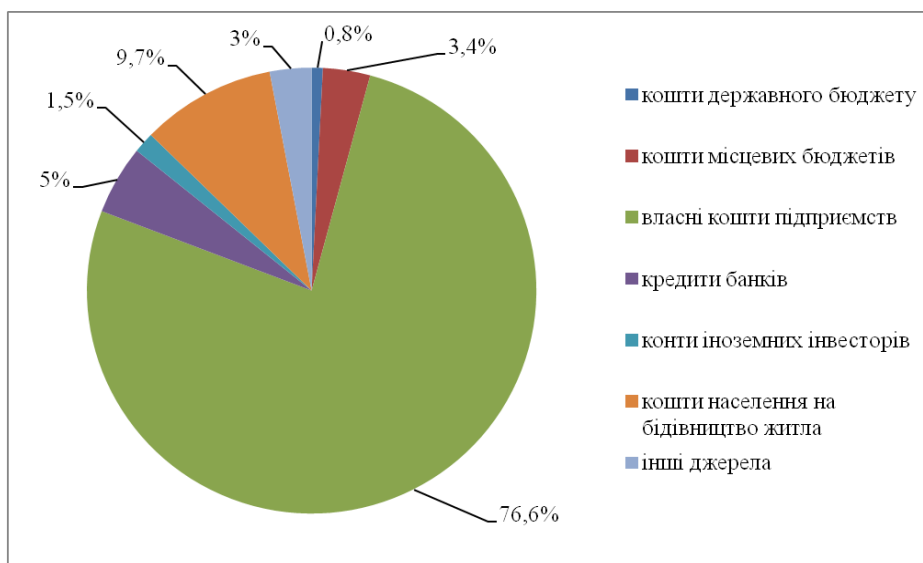

Рис. 3. Структура капітальних інвестицій по джерелах фінансування в Україні за 2017 р. [1]

Як бачимо, іноземні інвестиції становлять лише 1,5 %, що цілком очікувано. Державна підтримка інвестиційної діяльності теж уже слабка (всього 0,8%). Що стосується банківських кредитів, то цей інструмент в нинішній час не викликає довіри, тому їх частка також мала – всього 5 %. Більшості підприємств нічого не залишається, як використовувати власні кошти (76,5 %), однак, як відомо, зайвих грошей не буває, та і залишатися без вільних коштів дуже ризиковано.

Україні при слабкій інвестиційній політиці та низькій зацікавленості іноземних інвесторів слід підіймати інвестиційну привабливість. Це можна зробити шляхом відновлення діяльності вільних економічних зон та зростання обсягів лізингових операцій, що підвищило б інтереси іноземних інвесторів за рахунок забезпечення спеціальних пільгових умов господарювання, системи державного забезпечення гарантій інвестицій [5, с. 59-62].

Висновки. У процесі дослідження було проаналізовано різноманітні статистичні дані у сфері інвестиційної політики України. На їх основі зроблені висновки стосовно того, що основними чинниками, які гальмують розвиток інвестиційного бізнесу в країні, є низькі темпи реформ, податковий прес, кризова ситуація в банківській системі, засилля корупції, законодавчі обмеження, що не дозволяють вільно виводити офіційні доходи.

Детально проаналізувавши безліч наукових джерел, можна зазначити, що вирішення вище вказаних проблем дасть оптимістичні прогнози щодо динаміки обсягів капітальних інвестицій та ПІІ. Їх сумарна дія дозволить суттєво покращити результати діяльності підприємств, стан економіки та надалі нарощувати обсяги інвестицій [2].

Література

1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.04.2018).
2. Загурський О. М. Інвестиційна діяльність: аналіз, проблеми та перспективи / О. М. Загурський // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/gpu-predyavila-okonchateInoe-podozrenie chinovnikam-1499078244.html> (дата звернення 22.04.2018).
3. Ісаєва Н. І. Інвестиційний процес в Україні на сучасному етапі / Н. І. Ісаєва // Бізнес Інформ. – 2017. – № 8. – С. 28-30.
4. Крисюк Р. В. Проблеми формування інвестиційних ресурсів в Україні / Р. В. Крисюк // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2018. – № 1. – С. 67–71.
5. Панкратова О. М. Інвестування як фактор ефективного регіонального розвитку / О. М. Панкратова, Н. С. Дринова // Бізнес Інформ. – 2016. – № 5. – С. 59-62.
6. Тарасова О. В. Інвестування: навч. посібник / О. В. Тарасова. – К.: Освіта України, 2011– 256 с.

Шалапай В. Я., Машлій Г. Б.
**Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль**

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність дослідження. Економічний та соціальний розвиток України на сучасному етапі відбувається під впливом ряду зовнішніх негативних факторів, пов'язаних з військовим конфліктом на Донбасі та анексією Криму, жорстким тиском Росії. Ситуація також ускладнюється вагомими внутрішніми причинами, які перешкоджають розвитку малого та середнього бізнесу, стимулюють зростання безробіття, зниження рівня життя широких верств населення. Тому дослідження проблем економічного та соціального становища України з метою їх ідентифікації та пошуку шляхів розв'язання є надзвичайно актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями приділяється значна увага питанням різноманітним питанням економічного та соціального життя нашої країни. Так, Савченко В.Ф. розглядає процес державного регулювання як сучасну складову економічного розвитку в Україні [1], Рягузова М. А. проводить дослідження проблем розвитку соціальної політики в сучасній економіці України, О. Ф. Новікова висвітлює проблеми та перспективи економічного та соціального розвитку підприємств в сучасних умовах. Питанням соціально-економічних проблем сучасного періоду України присвячені також праці багатьох інших авторів.

Метою статті є узагальнення проблем економічного та соціального розвитку України та визначення напрямів їх розв'язання на перспективу.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, до основних проблем економічного та соціального становища України на сучасному періоді її розвитку можна віднести:

- збільшення суми державного боргу та значна заборгованість держави зарубіжним країнам та міжнародним фінансовим інституціям;
- проблема забезпеченості потреб країни у паливно-енергетичних ресурсах;
- наявність значної частки тіньового сектору економіки, високий рівень корумпованості різних гілок влади;
- відчутне падіння матеріального добробуту населення України внаслідок неухильного зростання тарифів на житлово-комунальні послуги та підвищення рівня споживчих цін;
- значне зменшення забезпеченості науки та економіки висококваліфікованими кадрами за рахунок трудової міграції, зумовленої низьким рівнем оплати праці та обмеженими можливостями для професійного розвитку у нашій країні;
- відсутність ефективної правової бази розвитку підприємництва, наявність частих змін існуючого законодавства;
- недостатньо високий рівень інноваційної активності в країні, відсутність дієвих механізмів його стимулювання.

Важливою економічною та соціальною проблемою в Україні є безробіття та наявність високого рівня трудової міграції населення (переважно економічно продуктивного віку – 20-40 років). До деяких негативних наслідків трудової міграції можна віднести: значну втрату нашою державою робочої сили, зокрема наукових працівників вищої кваліфікації – кандидатів та докторів наук; відсутність належного правового захисту частини громадян, які перебувають за кордоном нелегально; дискримінація в оплаті праці наших громадян; проблеми розпаду сімей, наявності так званого соціального сирітства через тривалу відсутність обох чи одного із батьків, що працюють за кордоном і втрачають можливість виховання та реального впливу на формування правильного світогляду дітей; праця наших громадян спрямована на благоустрій іноземних держав, а не своєї власної [5, с. 169].

Висновки. На сучасному етапі Україна перебуває у складному економічно-соціальному становищі. Відбуваються процеси зростання суми зовнішнього державного боргу, існує гостра проблема забезпеченості потреб країни у паливно-енергетичних ресурсах, катастрофічно погіршується рівень матеріального добробуту населення України, загострюється проблема трудової міграції значної частини кваліфікованої робочої сили за кордон, не створено сприятливих передумов для розвитку підприємництва, залучення інвестицій, стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Ці проблеми вимагають пошуку ефективних шляхів їх вирішення.

Література

1. Савченко В. Ф. Державне регулювання як сучасна складову економічного розвитку в Україні [Електронний ресурс] / В. Ф. Савченко // Проблеми та перспективи економіки та управління. – Режим

доступу: <http://ppeu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=34>.

2. Геоeкономiчні сценарії розвитку i Україна: монографія / М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А. С. Філіпенко та ін.; за ред. А. С. Філіпенко – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.

3. Державний борг України. Офіційний сайт Мінфіну України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>.

4. Ляницька О. В. Проблеми безробіття i трудова міграція українців / О. В. Ляницька // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8(50). – С. 167-172.

Юрова В. О., Дімчева Т. О., Ракицька С. О.
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Актуальність дослідження. Будівництво – провідна галузь народного господарства, де вирішуються життєво важливі завдання структурної перебудови матеріальної бази всього виробничого потенціалу країни i розвитку невиробничої сфери. Від ефективності функціонування будівельного комплексу значною мірою залежать як темпи виходу з кризи, так i конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Підйом матеріального добробуту населення на основі динамічного i пропорційного розвитку виробництва, багато в чому залежить від інтенсивного зростання виробництва, підвищення ефективності та якості будівельних робіт. Досягнення високої ефективності виробництва сприяє зміцненню позицій будівельного підприємства, поліпшенню його іміджу i реалізації економічних i конкурентних переваг.

Аналіз основних досліджень i публікацій. Питанням вивчення факторів конкурентоспроможності будівельних підприємств присвячені роботи таких вчених як: М. Портера, І. Ансоффа, Д. О. Барабась, С. М. Клименко, Т. В. Куклінової, Ю. В. Пинди, О. Є. Россіхіної, С. А. Щербіної.

Мета статті. Обґрунтувати фактори конкурентоспроможності будівельних підприємств із урахуванням специфіки галузі.

Виклад основного матеріалу. Будівництво являє собою окрему самостійну галузь економіки країни, яка призначена для введення в дію нових, а також реконструкції, розширення, ремонту i технічного переозброєння діючих об'єктів виробничого i невиробничого призначення.

Як сфера матеріального виробництва, будівельна галузь має ряд особливостей, що відрізняють її від інших галузей: в будівництві рухомими є робочі місця, будівельна техніка, але сама будівельна продукція нерухома; продукція будівництва закріплена територіально i є предметом тривалого користування; всі операції, що є етапами будівельного процесу, технічно взаємопов'язані; всі роботи виконуються строго послідовно, i жоден наступний будівельний процес не може початися без закінчення попереднього, суттєва нерівномірність руху робочої сили; тривале вилучення фінансових коштів замовника з господарського обороту; складне узгодження діяльності всіх учасників будівництва; важлива роль клімату i місцевих особливостей.

Сталий розвиток підприємств будівельної галузі залежить від зовнішніх умов, в яких вони здійснюють свою діяльність. До таких факторів можна віднести політичне та економічне становище, чинну правову базу, відносини власності, кон'юнктуру галузевого ринку. Стан будівельної сфери є відображенням макроекономічної ситуації в країні, оскільки будівельний сектор одним з перших реагує як на позитивні, так i на негативні зміни.

Протягом 2011 – 2014 років спостерігалось постійне скорочення обсягів будівельної продукції. Особливо значних розмірів воно досягло в 2014 році. Починаючи з 2015 року ситуація у будівельній галузі покращується. У 2017 р. підприємствами України виконано будівельних робіт на суму 101,1 млрд. грн. Індекс будівельної продукції у 2017 р. порівняно з 2016 р. становив 120,9%, у т.ч. індекс будівництва будівель – 116,1%, інженерних споруд – 126,3% [1].

Рівень конкурентоспроможності будівельного підприємства характеризується ефективністю використання економічних ресурсів порівняно з основними конкурентами. Результативність виробничого процесу не можна розглядати ізольовано від соціальних, економічних i організаційних чинників, тому що підвищення ефективності виробництва зумовлюється взаємозв'язком цих аспектів, i саме їх максимальна інтенсифікація дозволить отримати бажані наслідки. Серед внутрішніх факторів конкурентоспроможності будівельного підприємства можна визначити:

- матеріально-технічні. Використання прогресивних предметів праці, застосування технологічного обладнання, проведення модернізації i реконструкції матеріально-технічної бази;
- організаційно-управлінські. Застосування енергозберігаючих матеріалів, розробка стратегії i

тактики розвитку підприємства, інформаційне забезпечення процесів прийняття рішень;

– економічні. Фінансове планування діяльності підприємства, аналіз та пошук внутрішніх резервів росту прибутку, економічне стимулювання виробництва, податкове планування;

– соціальні фактори. Підвищення кваліфікації робітників, поліпшення умов праці, забезпечення безпеки робітників на будівельних майданчиках.

Значну роль в поліпшенні конкурентного стану будівельного підприємства відіграє його матеріально-технічна база, яка проявляється в кількості і якості використання виробничих фондів, застосування досягнень науково-технічного прогресу, визначення ефективності виробничих потужностей. При оцінці рівня конкурентоспроможності важливою умовою є оптимальне завантаження будівельних механізмів в ході виконання будівельних робіт. Переоснащення виробничих фондів підприємства та освоєння нових технологій, з одного боку, сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства, формує середньострокові та довгострокові конкурентні переваги, дозволяє підприємству випускати продукцію високої якості відповідно до рівня розвитку технічних досягнень, з іншого, має особливе значення для галузі в цілому, оскільки ті підприємства, які використовують новітні технології, сприяють тому, щоб інші підприємства з метою забезпечення конкурентоспроможності наслідували приклад більш розвинених підприємств [2].

Основна задача досягнення високого рівня конкурентоспроможності будівельних підприємств – будівництво з мінімальними обсягами споживання енергоносіїв та впровадження енергетичної та екологічної ефективності житла. Інноваційні технології в будівництві будинків повинні забезпечувати енергозбереження та звукоізоляцію, можливість швидкого зведення споруди, невелику вагу споруди і комфортний мікроклімат всередині.

Інноваційна конкурентоспроможність – це отримання конкурентних переваг підприємства на базі розробки і впровадження інновацій, які безпосередньо впливають на реалізацію виробничих, управлінських, торгових, соціальних, економічних, фінансових та інших його функцій [3]. Технології сучасного будівництва активно розвиваються і переслідують певні цілі і завдання. До таких відносяться економія ресурсів, екологічність, довговічність і багато інших. Вони визначають якість створеного продукту і підвищують престиж замовника. Крім перерахованих, існує й інший, не менш важливий фактор, який стимулює впроваджувати інноваційні технології. У будівництві це збільшення швидкості зведення споруди.

Зниження витрат на будівництво і екологічна безпека грають важливу роль у поширенні інновацій, адже саме ці якості відрізняють технології новітнього часу від колишніх. Інноваційні матеріали характеризуються більшою енергоефективністю, нижчою собівартістю і зручністю у використанні. Останнім часом розроблено велику кількість нових типів і видів бетону та цементу, що володіють досить незвичайними і нетиповими властивостями і характеристиками.

Темпи здійснення будівельних робіт суттєво залежать від рівня забезпеченості всіма видами ресурсів, серед яких найбільша питома вага припадає на сировину та матеріали. Відходи будівельного виробництва можуть бути вторинною сировиною, використання якої після переробки дозволить знизити витрати на нове будівництво об'єктів за рахунок зменшення зустрічних потоків нерудних матеріалів і, водночас, дозволить зменшити навантаження на міські полігони, виключаючи створення несанкціонованих звалищ, а також зберегти земельні ресурси, що відводяться під розміщення нових кар'єрів [4].

Інноваційні перетворення в економіці країни здійснюються в умовах постійного зростання цін на енергоресурси і будматеріали, що істотно впливає на терміни зведення будівельних об'єктів. Це, в свою чергу, вимагає зміни режимів роботи, введення різноманітних форм матеріального і морального стимулювання персоналу, підвищення ролі керівника, його професіоналізму та адаптації до нових умов господарювання.

Шляхи підвищення ефективності розвитку і функціонування підприємств будівельного комплексу, засновані на інтеграції системного підходу до управління, розробці оптимальних виробничо-господарських програм підприємств, вдосконалення методів мотивації та стимулювання праці, використанні інформаційних систем в управлінні будівельним виробництвом. Така інтеграція дозволяє не тільки здійснювати оптимальне функціонування підприємств і їх розвиток, а й вирішувати соціальні проблеми в трудових колективах.

Висновки. Таким чином, взявши до уваги специфіку будівельної галузі, було розглянуто фактори впливу на конкурентоспроможність будівельних підприємств. Визначено, що правильне управління кожним фактором здатне сприяти підвищенню ефективності діяльності будівельного підприємства та його конкурентоспроможності.

Література

1. Виконання будівельних робіт в Україні за 2017 рік // Експрес-випуск Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html

2. Єлець О. П. Роль технічного переоснащення в діяльності підприємства / О. П. Єлець, С. Л. Рибченко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії – 2014 р. – № 8. – 64 с.

3. Ракицька С. О. Стратегічне управління інноваційною конкурентоспроможністю підприємства [Електронний ресурс] / С. О. Ракицька // Економіка та суспільство. – 2016. – №7 – Режим доступу: <http://economyandsociety.in.ua>

4. Жусь О. М. Перспективні форми комплексного використання вторинної сировини на підприємствах будівельного комплексу [Електронний ресурс] / О. М. Жусь // Економіка та суспільство. – 2016. – №7 – Режим доступу: <http://economyandsociety.in.ua>

Юрчук М. О., Длугопольський О. В.
Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль

КЛЮЧОВІ ІНДИКАТОРИ ДЕМОГРАФІЧНОГО СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Старіння населення є закономірним явищем, яке породжує безліч проблем соціально-економічного та психолого-фізіологічного характеру. Цей процес є складним, а його наслідки справляють вплив на державну політику. Необхідною є розробка і практичне впровадження нових інструментів, які дозволять інтегрально, на основі статистичних, економічних і соціологічних даних, описувати поточний стан суспільства з виділенням показників, що є значущими для вимірювання і контролю основних аспектів економічного і соціального благополуччя літніх людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі є значна кількість публікацій щодо оцінювання економічних, соціальних, психологічних, медичних аспектів і факторів пов'язаних з благополуччям населення похилого віку. Вченими проводяться міждержавні, гендерні, вікові та інші порівняння, оцінюється благополуччя літніх людей з обмеженими можливостями, які перебувають в будинках для людей похилого віку, з різним сімейним статусом тощо. Так, Paul B. Baltes розглядає зміни в здатності індивіда до розвитку протягом усього людського життя, визначаючи пов'язані і не пов'язані з віком чинники розвитку [1]. Е. Дієгет в своїй роботі розглядає великий спектр суб'єктивних і об'єктивних факторів, що впливають на благополуччя індивідів, а також способи його вимірювання [2]. Серед українських науковців проблемами демографічного розвитку займалися Е. М. Лібанова та О. Г. Осауленко [3; 4].

Метою даної роботи є дослідження тенденцій розвитку інструментів оцінювання благополуччя старіючого населення, а також аналіз комплексних інтегральних індексів в якості інструментів оцінювання благополуччя людей літнього віку. Одним з індексів, що дозволять оцінити благополуччя літніх людей є індекс активного старіння (Active Ageing Index, AAI).

Методологія розрахунку індексу активного старіння (Active Ageing Index, AAI) включає в себе чотири групи показників [5]:

– зайнятість (рівень зайнятості в віковій групі 55-59 років; рівень зайнятості в віковій групі 60-64 роки; рівень зайнятості в віковій групі 64-69 років; рівень зайнятості в віковій групі 70-74 роки);

– участь в соціальному житті (добровольча діяльність; турбота про дітей, внуків; догляд за літніми людьми; участь у політичному житті);

– незалежність, здоров'я і безпека (фізичні вправи; доступ до послуг охорони здоров'я та стоматологічної допомоги; незалежні умови проживання; фізична безпека; безперервне навчання);

– можливості та середовище для активного старіння (потенціал активного життя після 55 років; частка здорових років в останні роки життя у віці 55 років; психічне благополуччя; використання інформаційно-комунікаційних технологій; соціальний зв'язок; рівень освіти літніх людей).

Іншим індексом є глобальний індекс якості життя та добробуту літніх людей (Global AgeWatch Index), який з 2013 року розраховується міжнародною неурядовою організацією «HelpAge International» спільно з Фондом народонаселення ООН [6]. Цей глобальний показник також інколи називають індексом ефективності пенсійних систем, враховуючи їх провідну роль у забезпеченні добробуту людей похилого віку.

Методологія розрахунку цього індексу базується на експертному оцінюванні 13 індикаторів, об'єднаних у чотири основні групи, що охоплюють більшість важливих компонентів благополуччя та можливостей літніх людей [7] (табл. 1).

Загальний індекс розраховується як середнє чотирьох груп показників (матеріальна забезпеченість, стан здоров'я, сприятливе середовище, зайнятість та освіта). У кожній групі показників країнам ставиться оцінка в балах – від 1 до 100, чим більше балів, тим вище оцінюється країна у групі показників.

Методологія розрахунку глобального індексу якості життя та добробуту літніх людей (Global AgeWatch Index)

	Індикатори
Матеріальна забезпеченість	Рівень охоплення пенсійним доходом Рівень бідності серед людей похилого віку Рівень відносного добробуту літніх людей Обсяг ВВП на душу населення
Стан здоров'я	Очікувана тривалість життя після 60 років Очікувана тривалість здорового життя після 60 років Рівень відносного психологічного благополуччя
Освіта та зайнятість	Залученість людей старшого віку до ринку праці Рівень освіти літніх людей
Сприятливе соціальне середовище	Соціальні зв'язки Фізична безпека Громадянські свободи Доступ до послуг громадського транспорту

Висновки. В даний час дуже гостро стоїть проблема оцінювання благополуччя населення похилого віку як комплексного соціально-економічного явища. Вже досить тривалий час вчені використовують різні підходи та методи в дослідженнях благополуччя населення похилого віку. Міжнародні інтегральні індекси, пов'язані з оцінкою благополуччя населення похилого віку, покликані вирішувати проблеми старіння суспільства, виводячи на перший план актуальні питання забезпечення добробуту літніх людей в різних напрямках. Такі індекси часто об'єднують в собі як об'єктивні показники, так і суб'єктивні оцінки, що демонструють два інтегральних індекси: Active Ageing Index і Global AgeWatch Index. Кожен з них має свою цільову аудиторію і вирішує конкретні завдання.

Література

1. Baltes P.B. Theoretical propositions of life-span developmental psychology: on the dynamics between growth and decline. *Developmental psychology*, 1987, vol. 23, no. 5, pp. 611-626.
2. Diener E. Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 1984, no. 95, pp. 542-575.
3. Демографічна криза в Україні: її причини та наслідки: Моногр. / Е. М. Лібанова, С. І. Пирожков, Н. С. Власенко, Г. В. Герасименко, О. В. Макарова, О. Г. Осауленко, О. В. Позняк, І. І. Проніна, Л. Н. Стельмах; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, Держ. ком. статистики України. — К., 2003. — 230 с. — ISBN 966-02-3149-0.
4. Демографічна статистика в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / О. Г. Осауленко // Демографія та соціальна економіка. — 2004. — № 1-2. — С. 21-26.
5. European Union Labour Force Survey (EU LFS) / [Електронний ресурс] — Eurostat. Режим доступу: <http://ec.europa.eu>
6. HelpAge international: Индекс качества жизни пожилых людей в странах мира в 2015 г. — Аналитический портал «Гуманитарные технологии» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/2015/09/28/7245>
7. Рейтинг стран мира по показателю качества жизни пожилых людей. — Аналитический портал «Гуманитарные технологии» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/global-age-wath-index/info>

Яковенко Ю. В.**Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ****ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ**

Актуальність дослідження. У світі немає країни, яку б в останні десятиліття не торкнулася інфляція. Наслідки інфляції складні й різноманітні. Інфляцією обумовлене знецінення грошових знаків відносно вартості звичайних товарів, тобто падіння купівельної спроможності грошової одиниці, зростання цін на всі види товарів та послуг, знецінення національних грошей щодо іноземної валюти. Інфляція перетворюється на серйозну перешкоду для виробництва, спричинює економічну і соціальну напруженість у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню причин виникнення інфляції, її динаміці та соціально-економічним наслідкам присвятили свої роботи багато відомих зарубіжних та вітчизняних вчених: Дж. М. Кейнс, М. Фрідман, І. Фішер, Г. Манків, П. Самуельсон, В. Базилевич, А. Гальчинській,

О. Кузнецова, О. Мельник, та ін. Незважаючи на велику кількість праць присвячених особливостям інфляційних процесів, це питання залишається актуальним для подальших досліджень

Мета статті. Дослідження та аналіз особливостей і розвитку інфляції в Україні. Розгляд можливих важелів макроекономічної політики для регулювання інфляції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інфляцією називають знецінення грошей внаслідок надмірного випуску і переповнення ними каналів обігу. Зовні вона проявляється у зростанні загального рівня цін та зниженні купівельної спроможності грошей, знеціненні національних грошей [2].

Сірко А. В. визначає інфляцію, як стійке зростання загального рівня цін, що відображує зниження купівельної спроможності національної грошової одиниці. В економіці інфляція проявляється у вигляді грошових знецінень, дефіциту товарів, послуг, підвищення загального рівня цін на товари, засоби виробництва та послуги, а також девальвацією національної валюти [4].

Інфляційний процес, як правило, відбувається у два етапи. На першому темпи знецінення паперових грошей відстають від темпів зростання паперової маси, тому вплив інфляції на виробництво, торгівлю, кредит і грошовий обіг ще не цілком виявляється. На другому етапі свого розвитку інфляційний процес спостерігається відставанням темпів зростання суспільного виробництва від знецінення паперових грошей, а інфляційне переповнення каналів грошового обігу стає вже очевидним [5].

Інфляційні процеси в Україні були зумовлені наступними причинами: – зростання грошової маси вищими темпами порівняно зі зростанням національного продукту; – дефіцит державного бюджету; – мілітаризація економіки; – залежність українських виробників від імпорту (енергоносіїв, окремих сировинних матеріалів, тощо); – суттєве скорочення інвестицій; – надмірне розширення тіньового сектору економіки.

В Україні інфляційні процеси спостерігаються протягом всього періоду становлення незалежності країни. Відомо, що в певні моменти вона була руйнівною, а в інших ситуаціях помірною. Особливістю інфляційного процесу в Україні було посилення монетарної політики та переорієнтацію її на антиінфляційну з 1993 р. Монетаристи, зокрема, М. Фрідмен, вважали, що причини інфляції тісно пов'язані з нестабільністю грошової пропозиції, це призводить до підвищення попиту і цін, а зростання цін неминуче притягує за собою інфляцію. Також особливістю інфляційного процесу в Україні було те, що форсоване нарощування маси грошей та пов'язане з ним ще більше зростання рівня цін не тільки не сприяли економічному зростанню, а навпаки, поглиблювали зростання безробіття.

Рівень інфляції в Україні за підсумками 2017 року виявився найвищим серед країн Європи та СНД. Споживчі ціни (табл. 1) в Україні з початку року зросли на 13,6%, тоді як середній показник зростання цін в Європі становить 2,6%, в країнах СНД – 6,7%. Таке зростання темпів інфляції пояснюється підвищенням витрат на зарплати, енергоресурси та інвестиційні програми, що збільшило витрати компаній, які в підсумку були перенесені на кінцевого споживача. До цих причин додалися несприятливі погодні фактори та низький рівень врожаю деяких груп фруктів та овочів. Девальвація гривні у вересні лише посилила інфляційний тиск. Попри посилення НБУ жорсткості монетарної політики інфляція у 2018 році залишатиметься високою.

Зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для власного споживання характеризує показник – індекс споживчих цін (ІСЦ). Він виявляє зміну вартості фіксованого споживчого набору товарів та послуг у поточному періоді відносно попереднього. ІСЦ використовується як показник загального рівня інфляції [2]. Індекс споживчих цін наведено нижче у табл. 1.

Таблиця 1

Індексів споживчих цін (%) [3]

Місяці	2013	2014	2015	2016	2017
Січень	100,2	100,2	100,2	103,1	100,9
Лютий	100,2	99,9	100,6	105,3	99,6
Березень	100,3	100,0	102,2	110,8	101,0
Квітень	100,0	100,0	103,3	114,0	103,5
Травень	99,7	100,1	103,8	102,2	100,1
Червень	99,7	100,0	101,0	100,4	99,8
Липень	99,8	99,9	100,4	99,0	99,9
Серпень	99,7	99,3	100,8	99,2	99,7
Вересень	100,1	100,0	102,9	102,3	101,8
Жовтень	100,0	100,4	102,4	98,7	102,8
Листопад	99,9	100,2	101,9	102,0	101,8
Грудень	100,2	100,5	103,0	100,7	100,9
За рік	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4

Ціни на споживчому ринку в 2017 р. зросли – на 13,7%, у свою чергу, ціни виробників промислової продукції у 2017 р. зросли – на 16,5%. З наведених даних таблиці 2 видно, що індекс інфляції у 2017 році значно перевищив індекс інфляції за минулий рік і сягнув – 13,7 %. Індекс інфляції за січень-березень 2018 становив 10,3 %.

Таблиця 2

Порівняння індексу інфляції за 2017 рік з 2016 [3]

Місяці	2016	2017	Різниця (%)
Січень	100,9	101,1	0,2
Лютий	99,6	101,0	1,4
березень	101,0	101,8	0,8
квітень	103,5	100,9	-2,6
травень	100,1	101,3	1,2
червень	99,8	101,6	1,8
липень	99,9	100,2	0,3
серпень	99,7	99,9	0,2
вересень	101,8	102,0	0,2
жовтень	102,8	101,2	-1,6
листопад	101,8	100,9	-0,9
грудень	100,9	101,0	0,1
За рік	112,4	113,7	1,3

Якщо розглянути зміни індексу інфляції щомісячно у порівнянні з попереднім місяцем (табл. 2), то видно, що в деяких місяцях 2017 року індекс має від'ємне значення. В квітні розвиток інфляційних процесів в Україні стримувало здешевлення сирих продуктів внаслідок їхньої значної пропозиції на ринку в умовах нового врожаю; у жовтні та листопаді – підвищення адміністративно-регульованих цін внаслідок зростання тарифів на гарячу воду та опалення, а також подорожчання підакцизного продукту (алкогольних напоїв і тютюнових виробів) [1].

Наразі інфляція являє собою проблему, з якою не так вже й легко боротися. Її поява була обумовлена неабиякими змінами у державі. В результаті велика кількість різних факторів призвели до того, що зараз українці живуть не так вже й гарно.

До основних методів боротьби з інфляцією відносять [3]:

– антиінфляційну стратегію, яка спрямована на недопущення інфляції у тривалій перспективі, передусім забезпечення збалансованого державного бюджету;

– індексацію, яка передбачає, що поточні доходи населення збільшуються відповідно до темпу зростання цін у країні за певний період;

– контроль за заробітною платою і цінами;

– стабілізацію інфляційних очікувань;

– поступове обмеження грошової пропозиції;

– підтримка стабільності грошової одиниці;

– контроль над грошовою масою.

Антиінфляційна політика змінюється і коригується залежно від ситуації в економіці. На сьогоднішній день існує досить багатий асортимент самих різних грошово-кредитних, бюджетних, податкових стабілізаційних заходів, за допомогою яких можна впливати на інфляційні процеси.

Висновки. Таким чином, з викладеного вище видно, що інфляція – це складний багатопрфільний процес, який впливає на ціноутворення та завдає серйозної шкоди економіці країни. Інфляція належить до основних макроекономічних проблем національної економіки. Наявність якісного прогнозу рівня інфляції є однією з найважливіших передумов її ефективного державного регулювання.

Література

1. Вдовиченко Н. Є. Інфляція та її вплив та економіку України / Н. Є. Вдовиченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. – №1 (78). – С. 93-102;

2. Івасів Б. С. Гроші та кредит: Підручник.-Вид. 3-тє, змін. й доп.-Тернопіль: Карт-бланш, К.: Кондор, 2008. – 528 с.

3. Індекс інфляції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.

4. Сірко А. В. Макроекономіка: навч-метод. пос. / А. В. Сірко, Н. М. Найдич. –Тернопіль: СПП «Тайп», 2009. – 105 с.

5. Черкашина К. Ф. Гроші і кредит: навч. посібник / К. Ф. Черкашина, Л. Ю. Сисоєва. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2013. – 213 с.

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 1

Відповідальні за випуск
Хрущ Н. А., Доценко І. О.

*Відповідальність за достовірність поданих матеріалів несуть автори
публікацій.*

Матеріали видання розміщені на сайті кафедри фінансів, банківської справи та
страхування Хмельницького національного університету
за адресою: <http://www.fbs.km.ua>.

